

4-G-6.

DE STATU
MORTUORUM
ET
RESURGENTIAM
LIBER.

ACCESSERUNT
EPISTOLÆ DUÆ
CIRCA LIBELLUM
DE
ARCHÆOLOGIIIS
PHILOSOPHICIS.

Auctore

THOMA BURNETIO, S. T. P.

LONDINI.
M. DCC. XXVI.

21

15

3 A h

MONITUM.

Hujusce Libri duo tantummodo vel tria exemplaria typis mandanda curavisse fertur clarissimus Auctor: eo nimirum consilio, ut tum eruditorum amicorum judicium exploraret; tum cogitata sua diligentius repetita curis secundis perpenderet: illum deinde, suasu gravium quorundam Theologorum, apud se pressit. Reperto itaque in scriniis, post obitum ipsius, codice, in quo nonnulla immutârat, visum est, in paucissimorum usum aliquot exemplaria recudere: quippe quia ægrè ferrent ex doctioribus nonnulli, magno summi Viri studio excultum Opus aliquando for-

A 2 san

MONITUM.

san interire posse : adhibita tamen est cautela ne in vulgus emanaret. Quisquis igitur hunc Libellum in manus sumserit , is se nullo modo passurum à quoquam aut calamo aut typis describi , datâ fide , obstringitor.

DE STATU MORTUORUM ET RESURGENTIUM.

C A P. I.

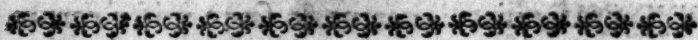
*Introductio, Argumentum, & Modus
tractandi.*

I Enuis, incertus & sæpe miser rerum
nostrarum status in hodiernâ vitâ,
facit ut quæritemus merito, an ab
hac sola pendeat humana felicitas:
cumque ex duabus partibus, animâ & corpo-
re, compositi & integrati simus: corporisque
vita peritura sit, penitusque exstincta infra cur-
riculum unius sæculi, quærendum ultrâ an
superlit anima, altera pars hominis, exstincto
corpore: vel unâ vivant, unâ meriantur am-
bo, socii individui. Hoc si concesseris, ac-
tum est de nobis, perimus toti: nec ultrâ
disquirendum est quicquam de rebus, quæ jam
esse desierunt.

6 DE STATU MORTUOR.

Sine contra, superstes sit anima, dissoluto corpore; & ab eodem libera, seorsim vivat vigeatque: multa rogitare licet, multa disquirere, circa animam ita separatam & subsistentem: quali fruatur vitâ, quo statu: & si eodem fruitura sit perpetuò? quod si vices mutaverit, an corpus qualecunque habitura sit iterum: quæ bonorum & malorum discriminatio: quæ præmia & pœnæ, pro cuiusque merito? juvabit denique immortalis animæ facta & fortunam prosequi, ab exitu suo & emancipatione à terreno corpore usque ad rerum consummationem.

Hæc pro virili tractaturi sumus in sequenti Opusculo: & inter tractandum secernemus, quantum licet, *clara ab obscuris, arcana à popularibus*: ut quodque suum sibi locum habeat, sive in luce, sive in umbrâ. Deus interim, Pater luminum, gressus nostros dirigat, tenebras depellat, & fallaces rerum imagines: ut veritatem, cuius amore flagramus, puram & intemeratam tandem intueamur.

C A P. I I.

Beatitudinem humanam non pendere tantummodo ex hac vitâ, sed expectandam esse aliam.

DEum esse, rerum omnium auctorem & moderatorem summum, tam optimum quàm maximum, rectum, æquum, justum: hoc postulat rerum natura, hoc communis hominum consensus: positoque hoc fundamento,

ET RESURGENTIUM. 7

mento, mens humana, ab intuitu hodierni statûs, ad futurum aliquem præfagiendum statim impellitur. Nempe cum animadvertit, in hujusce Mundi regimine, sive in hac parte œconomiae divinæ, leges æqui & recti, in bonis & malis distribuendis, non custodiri, inde facile colligit, aliquid superesse: nondum expleri omnes partes hujus dramatis; & erigitur exspectatione earum rerum, quæ securæ sunt in alterâ vitâ, quasi in proximâ scenâ.

Bona fortunæ & felicitas externa non adhærent virtuti & sapientiæ in hac vita: his non minus gaudent, nec infrequentius, insulsi pravique homines. Quod si in his sita esset ultimò felicitas humana, & hîc penitus terminanda, hunc perturbatum rerum ordinem minimè terret summus Rector, idemque Judex æquissimus. Ut bonis benè sit, & malis malè, est vox Dei, vox hominis, vox universæ naturæ. Testor verò Cœlum, Terram & conscia Sidera, apud nos miseros mortales intra hodiernæ vitæ limites, hoc jus æternum & sacrosanctum non exerceri. Ergo, ponas modò Deum justum sanctumque, ad hoc consequens est, fore præmia & poenas in alterâ vitâ: nec ab hodiernâ solummodo humanam pendere beatitudinem, aut miseriam.

Nec hîc tempora nostra querimus, ut solent infelices: aut sæculum hodiernum præ aliis terreum dicimus: antiquum obtinet Mundus. Consule omnium temporum, omnium gentium Fastos, Romanos, Græcos, quoscunque velis: ubique reperies *Socrates* & *Caton*es, viros eximios, moribus animique dotibus & indole singulares, iniquâ sorte oppressos. Hos odit Vulgus profanum & obstre-

8 DE STATU MORTUOR.

perum: calumniis insectantur invidi: nec facile patiuntur liberale ingenium, virtutis & veritatis tenax, rerum potentes & Tyranni. Hic rerum nostrarum status.

Vid.
Theor.
Tell. l. I.
c. 10.

Præterea, ut rectitudini & justitiæ divinæ non congruit fors promiscua bonorum & malorum, in perpetuum: ita tenuitas, &, ut ita dicam, vilitas hodierni statûs: si unicus esset, nulli primus, nulli secundus, nec dignitati Dei conditoris, nec incolarum, hoc est, humanarum animarum, dignitati responderet. Si præter nostrum, innumerabiles Mundos Deum condidisse statuas, erit tibi quidem aliquantulum levior hæc difficultas. Qui verò præter tellurem hodiernam, (atomum, si parvitatem spectes; si spurcitiam, sterquilinum) nullum agnoscunt mundum habitabilem, nullos incolas: nec quicquam futurum extinctâ hâc vitâ: næ illi Majestati divinæ graviter officiant; & Deum sibi fingunt homine magnanimo minorem. Dein si, præter tellurem ipsam, res humanas, quæ hîc agitantur, observes: adeò minutas esse reperies, aut confusas, aut ærumnosas, ut à malo Numine constitui, & ab impotenti tolerari, suspicaberis. Inter Principes; quid aliud quàm bella & cædes; inter Privatos, lites, jurgia, calumniæ & causarum disceptationes quotidianæ: sæpè etiam de lanâ caprinâ? multum ubique ineptiarum & stultitiæ, parum sapientiæ: & quod gravius est, raræ brevesque voluptates, multus & diuturnus labor & dolor: vel ex morbis, vel inopiâ, vel inimicitiis, aliisque incommodis. Adeò ut hujusce vitæ fabula, Deo, nec auctore, nec spectatore, digna videatur, nimirum si abscindas sequelas omnes, & cum futurâ vitâ connexum.

Sed

ET RESURGENTIUM. 9

Sed prodigior ultra : non tantum Deo indigna sunt, sed etiam animam humanam, res & negotiola hodiernae vitae, si futurae spem & prospectum adimas. Deprimimur in hoc statu mortali, infra locum, & gradum & praestantiam naturae nostrae: unde iste nobis pudor, in nonnullis rebus, aut affectibus naturalibus? unde istaec modestia aut perturbatio in naturam humanam? non tantum cum peccamus, sed cum ipsius naturae desideriis aut necessitatibus obsequimur, cur pudet nos nostrum, & naturae propriae? Si infra nativam dignitatem nihil agimus: si nec capaces sumus praestantioris sortis; nec digniorem habuimus unquam, aut habituri sumus. Praeterea, distinemur in hac vita nugis & occupatiunculis, quae nec decent nec replent animam rationalem, rerum multo majorum & meliorum competentem. Quod optimum est, quod nobilissimum, quod divinum in nobis, tantum non obruitur onere & cura corporis; reculisque & officiis ad victum, vestitum, valetudinem necessariis. * His tamen non indiget anima, sed in servitutem cogitur, ut mancipium corporis. Subjicitur hic vanitati, & ingemiscit, vilibus & minutis occupata. Quorsum verò

A 5   subli-

* Equis est qui putet hominem natum ad cibos tantum & potus percolandos, reliquosque bruti corporis appetitus satiandos? ad ventos aucupandos, & spes evandas & fallaces per totam vitam? quam tamen brevi insaniam transactam, in terram recondatur, & in pulverem resolvatur. *Atque hic finis hominis & rerum humanarum.* Non temere & fortuito sati & creati sumus: sed profecto fuit quaedam vis, quae generi consuleret humano: nec id gigneret aut aleret, quod cum exantlavisset omnes labores, tum incideret in mortis malum sempiternum. *Cic. Quest. Tusc. 1. in fine.*

10 DE STATU MORTUOR.

sublimis ille intellectus, quo cœlestia & æterna contemplamur, quo Cœlos & Terram metitur: nobilis ardor & adspiratio ad altiora & majora? Quorsum illa sitis immortalitatis, quæ nunquam explebitur? Quorsum illa virtus heroica in nonnullis, quæ exsuperat privata commoda, & postponit, ob commune bonum aut virtutis amorem? Hæc faciunt ut credam, quum Deus nihil moliatur ineptè, nec inanes nobis indiderit instinctus, fore tandem ut, ab hoc carcere liberi, novâ luce & præstantiore vitâ, bonisque fruamur sempiternis.

Vides, mentem humanam, & liberiores ipsius motus, coërceri & quasi suffocari in hoc corpore; & quo erectior est & excelsior in suis cogitationibus, eo magis se impediri sentit. *Cui bono* igitur hæc vis & amplitudo animi nostri, quibus fertur ultra fines & limites hujusce vitæ, si revera nihil suppetat aut super sit ultra? Deus & Natura frustra nobis dedere has alas, si tantum reptare super terram, nunquam humo se tollere, nunquam æthera petere, licuerit. Frustra quidem, sed incommodè: nam quo elatior est animus in suis contemplationibus & à sensibus abstractior, eò minus curat res terrenas, & magis inhabilis redditur ad vitæ communis officia. Quod si hæc unica sit vita, cujus est capax, & quasi totum rei humanæ, perit anima suâ virtutè: atque omnis sapientia, præter mundanam, & quæ eò spectat, est stultitia. Infamis indignitas, & calumnia, in Deum & homines. Quis hoc ferre potest, cui mica salis, aut generosæ indolis? Quis non indignatur has injurias, sibi, gentique humanæ impositas? Id unicum addam, si is sit status rerum humanarum, qui hic fingitur; atque id scivissem ante

te

ET RESURGENTIUM. 11

te diem natalem , hanc vitam mihi oblatam cum indignatione respuissem : neque vivere , neque mori operæ precium esset.

Hactenus à naturâ divinâ & humanâ rationes & argumenta sumimus , ad probandum vitæ futuræ spem certam & indubiam ; occurrit alius argumentandi modus à naturâ rerum , conjunctim cum naturâ divinâ : & sic se habet. Si Deus est , sunt etiam æternæ & immutabiles boni & mali rationes ; turpis & honesti , justi & injusti discrimina : his autem positis , sequitur , ni fallor , fore alium , præter hodiernum , rerum humanarum statum & ordinem. Forſan primâ fronte non patet hæc ita eſſe connexa : ſed connexionis vim , in utraque parte argumenti , paucis aperiā . Nōmine Dei omnes intelligunt Numen ſummum & infinite perfectum : perfectiones divinas agnoſcunt ſemper ; inter alias , ſapientiam , bonitatem , juſtitiam & puritatem omnimodam : quæ cū ſint perfectiones in Deo , id erunt pariter , pro ratâ proportionē , in naturis quibuſcunque intellectualibus à Deo creatis . Dantur itaque boni & mali , juſti & injuſti , turpis & honeſti discrimina , ab æterno : non ab impoſitione hominum , aut legibus tantū humanis conſtituta ; ſed ab immutabili Dei naturâ & perfectione promanantia .

Cumque Deus , ſive perfectio ſumma , ſit meſura omnium , rectique judex & obliqui : quæ deviant ab hac regulâ , ſive his oppoſitæ & objectæ qualitates , erunt eo ipſo vitia , labes & errores : ab æterno pariter ſic conſtituta . Atque hæc eſt pars prima argumenti noſtri . Secundò discriminatis hoc modo rebus & actionibus , discriminantur etiam homines in duos ordines , bonos & malos ; juſtos

12 DE STATU MORTUOR.

justos & injustos ; honestos & turpes : illi placent Deo, hi displicent : illos amat, hos averfatur. Deus enim non potest non amare fui imaginem : perfectiones suas, ubicunque occurrunt, agnoscere : quod sibi conforme est, & divinæ naturæ particeps, fovere & amplecti : & è converso, quod incongruens, discors & oppositum suæ naturæ, repudiare & abhorrere. Quum verò Deus sit æqui rectique amantissimus, idemque potentissimus, non erit otiosus spectator : jus faciendum curabit, nec eandem felicitatem amicis & inimicis, dignis & indignis, impertiet ; sed benè aut malè merentibus suam unicuique portionem debitam. Et quò quisque est perfectior, virtute, pietate, sapientiâ, Deoque proximior indole & naturâ, eò erit altior & beatior. Hoc autem cùm neutiquam fiat, ut palam est omnibus, in hodiernâ vitâ, consequentissimum est, & instar Dei ipsius stabile & immobile, ut in futura aliqua peragatur.

Atque hæc hætenus : solet hic adjici, coronidis loco, atque ultimi argumenti, *Consensus Gentium universalis* de vitâ futurâ : nec immeritò, ut mihi videtur ; vox enim Naturæ, si rectè intelligatur, est index, testisque veritatis. Sed hujus argumenti vim duobus modis labefactare student adversæ sententiæ fautores. Primò negant hanc opinionem, aut spem vitæ futuræ, universalem esse inter Gentes : saltem si barbaras includas, dein, inter Gentes excultas & literatas : inter ipsos Philosophos, ajunt nonnullos in alteram partem fuisse propensiores.

Ad primum quod spectat, quotquot è Gentibus Numen aliquod coluerunt ; aut cultum religiosum, ritusve qualitercunque supersticiosos,

ET RESURGENT IUM. 13

tiosos, instituere: eo ipso testati sunt & pro-
didere aut spem aut metum vitæ futuræ, &
prout Diis suis placerent vel displicerent, se
præmia vel pœnas accepturos. Reliqui autem
Ethnici, si qui sunt istiusmodi, qui nihil di-
vini sapiunt, nihil humani sapere, non minus
videntur: sed pecudum instar vitam agere
belluinam. Ac proinde iniquum esset, ab his
homuncionibus metiri genus humanum: ab
his facibus hominum, & ipsius Barbariei, re-
liquorum omnium vires & virtutes aestimare.
Si quis vellet alicujus herbæ vim nativam in-
quirere, non flaccidam & exsuccam colliget
e solo sterili: sed qualis nascitur in agris non
malignis, & rore cœli, solisque radiis vegeta-
tur, secundum usum ordinemque naturæ; &
quod huic herbæ competit, id ad suam speciem
pertinere, aut toti generi proprium & naturale
statuet. Vel si gemmæ nitorem ac indolem
scire velles, non tantum *brutam*, ut ajunt,
inspicias, scabram & terræ sordibus obductam,
sed extersam & politam: & quid tum valeat,
quam vibret lucem, aut virtutem emittat, id
totum naturæ & viribus ipsius attribues, &
exinde precium lapidi constitues.

Ad secundum quod spectat, si qui sunt aut
fuerint inter Literatos aut Philosophos, qui vi-
tam futuram abnegant, hos ex eorum esse nu-
mero constat, qui nihil in rerum naturâ præ-
ter materiam: aut saltem nullum, in rebus
mortalibus, turpis & honesti discrimen natu-
rale recipiunt. Sequenti capite refellendi sunt
piores; & ad posteriores quod attinet, si pro-
batum dedimus à naturâ Dei, boni & mali æ-
terna esse discrimina, errorem, quo nititur il-
la sententia, diruimus: & eâdem operâ, &
orationis filo, connexam ostendimus vitam
futu-

14 DE STATU MORTUOR.

futuram cum illâ Dei rerumque naturâ. Ut summatim dicam, res eò redit: *Si Deus est, est etiam vita futura*: & qui illum agnoscunt, hanc è medio tollere, aut ipsius fidem è mente humana eradicare, frustra satagunt. Quam nobis monstravit vitam Naturæ lumen, hætenus secuti sumus: sed clarius lumen emicat ex oraculis sacris; vitamque futuram palam & in aperto omnibus ostentat. Non dissimulandum est, in œconomiâ Judaicâ, vitam æternam quasi in umbris & dubiæ lucis crepusculo constitisse; sed in Religione Christianâ, sol nihil monstrat evidentius in medio diæ, quàm nobis immortalitatem Auctores sacri. Ut nihil hic dicam de Resurrectionis doctrinâ speciatim, aut de Iudicio supremo: notum est, tam Christum quàm Apostolos vitam hodiernam & futuram discriminasse: atque in hac discriminatione verti cardinem Religionis nostræ.

- Marc. 8. 36. *Quid profuerit homini, inquit Christus, si lucratus fuerit mundum totum, animæque suæ, jacturam fecerit? Anima, cui omnia succedunt ex voto in hodiernâ vitâ, disperdi non potest, aut esse misera, nisi in alterâ. Alibi ait Christus: Facite vobis amicos ex Mammonâ injusto, ut cum defeceritis recipiant vos in æterna tabernacula.* Dein alio loco: *Ne timete vobis ab iis, qui trucidant corpus, animam autem non possunt trucidare: sed timete potius eum, qui potest & animam & corpus perdere in gehennâ.* Denique: *Qui me abnegaverit in conspectu hominum, abnegabitur in conspectu Angelorum Dei. Et qui bonis suis spoliatus fuerit in hac vitâ, mei causâ, reddam illi multipla in ævo futuro.* His & aliis innumeris locis, sæculum hodiernum & futurum distinguit, tractatque ut opposita aut disparata Christus: nec tantum in sermone aper-

ET RESURGENTIUM. 15.

to, sed etiam in parabolis idem premit argumentum, de Lazaro & Divite verba faciens: *De margaritâ inexputabilis pretii: De tritico & loliiis: cæterisque hujusmodi.* Et in suâ Con-
 cione ad populum è monte, in colloquiis quo-
 tidianis, ubique loci, & nullo non tempore,
 hujusce mundi bona aut mala parvi ducenda
 prædicat, præ Regno Cœlorum, & futurâ
 beatitudine, aut miserâ. Denique suâ resur-
 rectione à mortuis, & adscensu in Cœlum visi-
 bili, vitam esse futuram, non verbis edocuit
 modò, sed etiam ante oculos exposuit. Ean-
 dem calcant semitam Apostoli, duplicemque
 vitam, statumve duplicem animæ ubique at-
 tribuunt. *Si in hac solum vitâ,* inquit sanctus 1. Cor.
 Paulus, *spem habemus in Christo, miserrimi* 15. 19.
omnium sumus. Scimus verd, ut alibi loquitur,
si terrestris hujus domûs nostræ tabernaculum dis- 2. Cor.
solutum fuerit, nos ædificium ex Deo habituros; 5. 1. 4.
domicilium non manu factum, æternum in Cœlis.
Etenim qui sumus in hoc tabernaculo suspiramus
gravati: non eo exui cupientes, sed superindui:
ut absorbeatur mortalitas à vitâ. Pariter ad Ro- Rom. 8.
 manos ait, totam naturam unâ cum nobis in- 18. 19.
 gemiscere gravatam, & ad immortalitatem
 quandam adspirare, nec ullo modo *pares esse ho-*
diernæ vitæ perpeffiones, gloriæ in nobis reve-
landæ. Sed quid multa? in Scriptis Aposto-
 licis, vitam futuram, vitam æternam, sonat
 omnis pagina: tam fundamentum, quàm præ-
 mium fidei nostræ: atque hanc immortalita-
 tem, *in lucem eduxisse dicitur Christus per suam* 2. Tim.
Evangelium; hanc nimirum apertiùs explicuit, 1. 10.
 & efficacius quàm aut Moses in suâ Lege, aut
 in suis Scholis Philosophi.

16 DE STATU MORTUOR.

CAP. III.

Animam humanam esse substantiam immortalem: distinctam à corpore & ab omni materiâ.

Positâ hominum vitâ futurâ, sequitur necessario animæ humanæ immortalitas. Sed hanc alii adventitiâ, & gratiâ tantum divinâ superadditam, aliis congenitam; animamque suâ naturâ indissolubilem, statuunt. Alterutro modo immortalem esse, manifestò testatur, ut suprà vidimus, Scriptura sacra: cum de vitâ æternâ, resurrectione mortuorum, iudicio, præmiis pœnisque futuris, Cœlo & Inferno, aliisque cognatis differit: quæ mortuo & dissolutò corpore, animam usque durare, vivere, sensu & cogitatione frui, supponunt. Utcunque operæ precium erit, opinor, paucis inquirere, si, præter illam gratiâ Dei extraordinariam, quæcunque tandem fuerit, id habeat anima humana, dependenter quidem à Deo, sed vi & principiis suæ naturæ originariæ, ut immortalis sit & incorruptibilis. Nec enim mediocriter assensum fidemque corroborat, & efficaciores reddit, ea, quæ credimus, in ipsâ rerum naturâ videre radicata.

In animâ, præter cogitationes, aut vim cogitandi, nihil omnino experimur, aut deprehendimus. Quicquid agit anima, sive in se ipsâ, sive exterius, non tactu aut impulsu agit, sed vi alicujus cogitationis: intellectûs, voluntatis, appetitûs, aut alterius nominis: & cum patitur sive à se ipsâ, sive exterius, ea etiam est species aliqua cogitationis; ut nihil pror-

ET RESURGENTIUM. 17

prorsus in mente nostrâ reperiamus, præter varios modos, aut vim cogitandi. Quod si integra natura animæ, & essentia, ut dicunt, in cogitatione consistat, est essentialiter vita, & indefinenter activa, vel sui conscia: nec perire potest aliter, quàm annihilatione. Nam si cogitationem omnem adimas, aut vim cogitandi, tollis ipsam essentiam animæ: quod idem est ac destruere, vel annihilare animam. Id quidem esse penes Deum, non negamus, nec id quæritur impræsentiarum: sed negamus, vitam ipsius perire posse, aut vim cogitandi, superstitere animæ essentiâ: id quod, opinor, ab hac constitutione animæ, modò recipias, rectâ & necessariò sequitur.

Qui hoc modo naturam mentis humanæ constituunt, eo ipso immortalem constituunt, & indefinenter activam, vel sui consciam, nisi redigatur in nihilum. Qui verò præter hanc vim cogitandi, & vitalem energiam, ut vocem illam mutuemur, animæ attribuunt *extensionem* & dimensiones: idque fundamenti loco ponunt, antecederet ad omnem cogitationem: videant illi, quî poterunt probare futuram animæ vitam. *Vitam*, inquam, non durationem simplicem: nam aliud est simpliciter durare, iostar stipitis aut saxi: aliud *vivere*, sensu & cogitatione frui; id quod omnes intellectum volunt nomine immortalitatis & vitæ futuræ. Positâ autem loco animæ substantiâ extensâ, quæ non includit necessariò vitam, aut cogitationem, pendeat à causis externis, aut à gratiâ divinâ, ut, ab hoc corpore separata, his fruatur, vel careat. Sed nemini lites moveo, qui immortalitatem nobis conservat, sartam tectam; sive à naturâ, sive à gratiâ eam promanare statuatur.

18 DE STATU MORTUOR.

In argumento nostro progredior ; qui hanc nobis eripere immortalitatem , ipsis oculis chariorem , fatagunt ; animam non tantum extensam suo modo , sed verè & re ipsâ corpoream , adeoque instar corporis dissolubilem esse volunt : hos ubique humanæ naturæ inimicos habeo. Sed adversus inimicos etiam jura quædam & officia sunt servanda : non itaque contumeliis & probris vexemus alii alios , sed honestè , positisque præjudiciis , causam paucis disceptemus.

Dari aliquid *incorporeum* in rerum naturâ , si libet , ex communi consensu , in compendium causæ , pro concessio habebimus. Sin minus tibi placeat quicquam concedere , quod non extorquetur vi rationis , probabimus imprimis Deum non esse corpus , aut corporeum : positoque hoc fundamento , indè ad naturam animæ nostræ , de quâ agitur , examinandam descendemus.

Quaquam inter absurda , quæ probationis non egent , id meritò numerari possit , *Mundum corporeum seipsum condidisse* ; sine manu artificis , sine proposito , aut consiliis præconcepis ; nec minus absurdum summam illam sapientiam & potentiam , quæ relucent in artificio & regimine naturæ , cæcæ rudique materiæ insitam esse & innatam. Ita tamen comparantur nonnullorum ingenia , ut quicquid non tangit sensus externos , aut imaginationem replet : sive , ut apertiùs dicam , quicquid non est corporeum , id totum pro nihilo habent. Age itaque , rem paucis expendamus. Si Deum ipsum esse corporeum statuas , erit Deus , vel totus mundus corporeus , tota massa materiæ ; vel aliqua ipsius pars , species , aut singulare genus : hoc posterius si dixeris , nihil effi-

cies:

ET RESURGENTIUM. 19

cies: quoniam nullum est immutabile genus materiæ. Una quidem atque eadem est omnis materia quoad substantiam; sed quoad modos & qualitates mutatur indies. Quæ dura est hodie, cras mollescit, aut funditur: & quæ hodie est tenuis & subtilis, concrescit postmodum amisso suo motu; transit nempe motus indefinenter (& ipsius interventu reliquæ qualitates) ex aliis in alias partes materiæ: & nihil manet sub eadem formâ perpetuum. Quapropter Deus iste tuus esset instar Protei: vel potius pro variis mutationibus materiæ moreretur & revivisceret. Præterea, cum non sit materia universa, non esset ubique præsens: nec id tantum, sed etiam disrupta esset & hiaret ipsius substantia multis locis, interpositis aliis corporibus: nempe si Deum esse velis materiæ partem fluidam & tenuem, durorum corporum interpositione, continuitas ipsius solvitur; si partem duram & crassam, fluidis intercurrentibus multoties & multifariam a se ipso distrahitur; nec tam unicum Deum hoc modo efficies, quàm innumeros: nec Deum integrum, sed tot divulsâ membra & frustra Dei. Denique vel in singulis particulis totum Deum includis, vel partim in hæc, partim in illâ: sed utroque modo est mera stultitia, quam non operæ est persequi.

Vides, quàm malè conficitur Deus ex materiâ aliquâ particulari, quæcumque sumseris: nec minus absurdum est, aut impossibile, universalem materiæ massam in Deum erigere, & in naturam divinam. Si totam mundi adspectabilis molem, & corpora quæcumque, cælestia, terrestria; animata, inanimata; lapides, ligna, metalla & quæcumque sordidiora, Deum esseingas: hoc utique superat omnium

20 DE STATU MORTUOR.

Gentium stultitiam; illi enim Numen suum aliud esse ducebant, à marmore, aut trunco, aut quâvis statuâ ei consecratâ: hanc quidem incolere quodammodo Deos suos credidere: sed incolas ab æde, gladium à vaginâ distinguabant; tu autem in unum idemque confundis. Præterea secundum tuam sententiam, edimus bibimusque Deum quotidie, immò sub pedibus calcamus. Et quicquid patitur materia, cum impellitur huc illuc, scinditur, crematur, conteritur, aut alio modo torquetur, id totum patitur Deus. Materiam enim dicis esse Deum, & si quidem est divina, certè non erit insensibilis. Hæc quidem aliena sunt ab omni ratione, sed te premit adhuc gravius absurdum: non tantum malè pati Deum facis, sed etiam, quod vix sustineo dicere, impium esse & nefarium. Enimverò si Deus est totus mundus, erit etiam omnes ipsius partes; sive animatæ, sive inanimatæ; turpes, aut honestæ; puræ, aut impuræ: ipsi denique homines Dæmonesque maligni. Sed ab his infandis abstinendum.

Hæc & hujusmodi alia, supremi Numinis Majestate indigna, tuam comitantur hypothesein, quæ Deum deprimit & confundit cum materiâ: nec minus cum ratione pugnas ex alterâ parte, dum materiam evehis ad naturam divinam; & perfectionibus, quarum neutiquam capax est, invitam & reluctantem induis. Recolamus, si placet, quid nomine Dei omnes intelligunt: intelligunt, opinor, omnes *Naturam infinite perfectam*: ecquis autem hominum est, qui naturæ corporeæ omnes inhærere perfectiones, ab hoc fonte promanare, ab his radicibus enasci, aut sibi, aut aliis persuadere poterit? primò, nihil habet vis
aut

ET RESURGENTIUM. 21

aut actionis in se ipsâ moles corporea : nec aliundè accipere potest , si nihil eâ sit præstantius. Dein , aliunde acceptam exercere nequit , nisi per divisionem sui in varias partes , motumque localem istarum partium ; sed nec divisibilitas , nec latio de loco in locum , cum infinitâ perfectione convenit. Secundò , si nullam vim activam , multo minus *cogitationem* , in se continet aut includit moles corporea , minime omnium , cogitationes perfectione infinitas ; sapientiam , potentiam , bonitatem infinitam ; præter alias perfectiones , in quibus Numen divinum cæteris rebus omnibus præluet.

At dices forsan (ut causæ nostræ nihil indulgeamus) non quidem includi aut contineri manifestò *cogitationem* in conceptu materiæ , aut molis corporeæ ; sed includi forsan occultè , aut remotè , extra mentis nostræ aciem & captum. Respondeo , inter omnes ideas mentis humanæ , nullam nobis præsentio rem esse aut perspectio rem , quàm ideam *Materiæ* , sive substantiæ extensæ ; omnes ipsius dimensiones evidentissimè concipimus : ipsius præterea divisibilitatem , mobilitatem , figuras , situs & proportionem ; & quæ circa has proprietates versantur scientiæ , omnium habentur evidentissimæ , & maximè demonstrabiles. Quumque nulla ex his proprietatibus , aut aliâ quâcunque quæ sub intelligentiam humanam cadit , connexam reperiamus *cogitationem* ; inanis videtur suspicio , & sine omni veritatis specie , hanc præstantissimam , quam fingis , materiæ proprietatem , aut perfectionem , in eâdem ideâ contineri quidem , sed non elucescere ; nec à mente nostrâ indè posse quomodo-cunque attingi , aut derivari.

22 DE STATU MORTUOR.

Dico hanc *præstantissimam* materiæ proprietatem: cæteræ enim, quas recensuimus, proprietates parvi sunt momenti, dignitatis exiguæ, si conferantur cum cogitatione, & quæ indè fluunt, perfectionibus. Hæ constituunt naturam divinam, & quicquid est præclarum aut eminens in naturâ humanâ; illæ nec vitam habent, nec sensum; nec ullam rerum maximarum vim, aut virtutem: truncatur dimidiâ parte, eaque nobiliori, quæ nobis visa est integerrima omnium, & consummatissima idea; nempe illa materiæ, vel naturæ corporeæ. Deus nos celavit (damno quidem nostro, si non injuriâ) quod optimum est, & scitu dignissimum, in naturâ & notione corporum, mancâ nobis, adeoque fallacem hanc imponendo ideam. Sed ficta est hæc calumnia in Deum & in homines. Quod materiæ proprium est, includitur in ipsius ideâ; & quod alienum est, & alterius generis, ut cogitatio, aut vis cogitandi, in eâdem non includitur, nec includi debet: nisi quidlibet in quolibet includere velis, & distinctiones rerum penitus confundere.

Sed ut pergamus in argumento, non modò non cohærent, sed repugnant & sibi invicem adversantur, natura divina & corporea: illa, infinitè perfectâ; hæc multifariâ & manifestò imperfectâ, impotens & enervis in se, sed patibilis omni modo à vi externâ: illa immutabilis; hæc, perpetuis mutationibus obnoxia: illa, simplex & uniformis; hæc, modificationibus diversis & compositionibus innumeris variatâ. Quibus abundè patet, inter naturam divinam & corpoream, non modò nullam esse connexionem, affinitatem aut similitudinem; sed etiam manifestam repugnantiam;

tiam; &, quod ad hæc consequens est, *Deum esse incorporeum.*

Posito hoc fundamento, quo propiùs accedamus ad propositum, asserimus secundò, *dari posse aliquid incorporeum, præter Deum.* Hoc à præmissis manifestò deducitur, sine morâ, aut lite; nam cùm Deus sit incorporeus, exinde patet naturam incorpoream implicare nullam repugnantiam, vel esse naturam possibilem: productio autem rei possibilis non est impossibilis: & cùm idem Deus sit omnipotens, penes illum erit, quicquid est possibile, actu & re ipsâ producere.

Denique, tertio affirmamus, animam humanam esse naturæ incorporeæ, vel esse substantiam incorpoream: præmittere potuissèm huic propositioni alteram, magis generalem, & quasi intermediam; nempe, *non tantum dari posse, sed etiam actu & re ipsâ dari, vel existere in rerum naturâ, substantias incorporeas præter Deum.* Dein, adjunxisse, talem, in specie, esse animam humanam; sed utrumque, si placet, sub hoc capite complectemur. Primò, inquam, in genere, intra Universi ambitum sunt quædam substantiæ incorporeæ præter Deum: nihil enim ex parte rei, ut ex prætatis constat, impedire potuit Deum optimum maximum, quò minus in Mundo condendo crearet has naturas incorporeas, & absque illis imperfectum esset quodammodo opus mundanum, & potiori sui parte mutilatum. Si quis exstructâ æde magnificâ, in eâdem apparandâ & instruendâ nihil adhiberet preciosæ suppellectilis; sed vasa tantum fictilia, aut lignaria, aut alterius materiæ vilis instrumenta; neglecto omni ornatu lauto, vel honesto: hunc hominem, hunc

24 DE STATU MORTUOR.

herum, aut malefanum diceret, aut opibus exhaustum, aut miserè avarum: neque minùs, si rerum universarum Conditor, in opere suo solvendo & adornando, præstantissimum apparatus, naturas intelligo incorporeas, prætermisisset: promptum pronumque foret dicere, eum aut invidiâ laborâsse, aut aliquâ impotentiâ, quo minus opus suum perficere, aut potuisset, aut voluisset. Qualis quantusque esset hiatus, quantum in rebus inane, si inter Deum & materiam, naturam summam & infimam, nihil intercederet: in hoc intervallo locus est innumeris rerum ordinibus, iisque eximiis, quibus omissis, aut suppressis, nec sui, nec suscepti & inchoati operis, dignitati & honori providisset Deus. Denique in rerum naturâ multa sunt ubique Phænomena, quæ nec ad Deum immediatè, nec ad materiam, commodè referri possunt: hæc naturas intermedias postulant & causas secundas à Deo; omni vi corporeâ superiores. Sed his immorandi non est hîc locus.

Paratâ hoc modo & quasi complanatâ viâ, devenimus tandem ad conclusionem ipsam, in qua terminatur argumentum. Nempè, *inter has substantias incorporeas locum habere animam humanam*: sive ex earum numero hanc esse unam: cardo rei, ut vides, in eo vertitur, ad utram rerum classem corporearum, vel incorporearum, pertineat anima humana.

Ut hoc manifestiùs pateat, & distinctiùs excutiamus, paulisper & quasi introspiciamus nos ipsos: quid simus, quantum valeamus, quisque sibi conscius est, atque suæ existentiae: de eâ si quis dubitaverit, ipsâ illâ dubitatione convictus se existere necesse est fateatur: sed quid simus, qui dubitamus, qui volumus,

ET RESURGENTIUM. 25

lumus, nolumus, lætamur, dolemus, cogitamus mille modis: quid sim, inquam, qui hæc præsto, patiorve, maximè quæritur.

Imprimis sentio me esse Ens distinctum ab aliis omnibus: nec dolorem meum sentit alter, nec alterius ego; nec voluptatem, aliosve affectus. Præterea, plus aut minus aliis sapio, & velle suum cuique est, & mihi meum: mihi ipsi valeo, aut ægroto, esurio, dormio; denique vivo, aut morior mihi soli.

Propter hanc conscientiam actionum & passionum mihi propriam, singularem & incommunicabilem, me quoddam Individuum appello, ab omni alio Ente divisum & distinctum: distinctum à Deo quatenus sum Ens imperfectum, tam intellectus quàm voluntatis erroribus obnoxium, & distinctum ab omni alio Ente, cum nec illa cogitationes sensusve meos percipiant, nec illorum ego: interea actiones illæ, aut passionem, quarum sum unicè conscius, necesse est pertineant ad aliquam substantiam, ut ipsius proprietates, aut facultates; non ad Deum, prout antea monstravimus, & patebit infra clarius: spectant igitur ad substantiam aliquam creatam, corpoream, aut incorpoream.

His prænotatis, vides in eo verti causæ nostræ cardinem, ad utram rerum creatarum classem, corpoream, vel incorpoream, referenda sit anima humana. Quum verò magna ex parte nos lateant rerum essentiæ, nec aliter dignoscere possimus, quid sint intus, & quantum invicem distant, quàm per effecta & proprietates; non abs re erit, primo loco, comparare qualitates & effecta utriusque naturæ corporeæ & incorporeæ, sive corporis & animi nostri: ut inde discamus, an idem sint, vel diversa: & si diversa, qualiter discrepent, vel adversentur.

26 DE STATU MORTUOR.

Vidimus suprà , in ideâ naturæ corporeæ non includi cogitationem ; nec reciprocè cogitationem includere ullas proprietates corporis : ac proindè nos fefellit Auctor Naturæ ex utraque parte , si cogitatio pertineat ad materiam : & nisi velimus sapere ultra facultates, vel præter, vel contra : nulla nascitur occasio ex ideis nostris, nulla ratio, confundendi aut uniendi cogitationem cum naturâ corporeâ : atque inquires forsan , ea quandoque experientiâ discimus, quæ ex ideis solis elicere nunquam potuissemus. Esto : sed nullâ experientiâ constat, mentem nostram agere , aut pati, per modum materiæ ; nec econtra, materiam agere, aut pati per modum mentis, five vi cogitationis suæ. Notum est, materiam agere, aut pati, motu, tactu, & impulsu ; sed nullo modo constat, mentem nostram agere, aut pati, tactu suo vel impulsu, aut indè excitatis motibus. Exempli gratiâ, cùm digitum moveo, aut linguam, aut aliud corporis membrum, motu voluntario, nullius conscius sum impulsus à mente facti, aut allisionis, aut protrusionis, in illam partem corporis. Est quidem motus spirituum, vel tenuioris succi, unde provenit ultimò motus istius membri ; sed quæritur jam prima origo, vel causa istius motus spirituum in cerebro, quatenus in nobis est ; & modus, quo provenit immediatè à mente, vel ab actione mentis. Dico autem, me conscius esse nullius actionis mentis meæ, ad hunc motum efficiendum, præter volitionem, aut voluntatis meæ imperium : hanc autem volitionem tactu, aut impulsu peragi, vel effectum suum ita sortiri, nullâ conscientiâ percipio, nullâ experientiâ deprehendere possum : & quoad passiones ani-

mæ,

mæ, à corpore & ab objectis impressas; hi affectus, quatenus sunt in animâ, nihil habent cognatum, nihil simile, motui locali, aut iis corporis motibus, quibus excitantur. Exempli gratiâ, in dolore & tristitiâ cor constringitur, & dilatatur in lætitiâ & gaudio; sed nemo fingere potest hujusmodi constrictionem aut dilationem in ipsâ animâ: quasi anima hominis esset muscularis, ex fibris & tendinibus composita. Sensus etiam doloris, cujus conscii sumus, & quem clarè percipimus, nec motum localem, nec ullum mobile, nobis repræsentat; sed est idea propria, nulli aliæ assimilanda, & à motu locali diversissima.

Denique in sensationibus externis, in saporibus, odoribus, aut sonis percipiendis, id quod sentimus proximè, *τὰ πάλαι* animæ, nullam habet imaginem materiæ, aut motûs: & cum videmus objecta externa, per imagines in oculo depictas, imagines illæ non possunt deferri motu æquali, & in eâdem integrâ figurâ, ad sedem animæ in cerebro; in quacunque parte, aut regione sedem habeat, & peragatur perceptio, neque magis perturbatæ & confusæ objectum distinctè (suâ vi) repræsentare possunt: minimè omnium suspicari licet has imagines, aut imaginum reliquias, esse ipsas cogitationes, quæ exinde subsequuntur in animâ. Atque eadem est ratio de imaginunculis, vel notis *memorialibus*, quæ sunt admodum imperfectæ, & perindè dispares suis archetypis. Denique si quæ sunt præterea cogitationes ad hanc classem referendæ, nihil eas includere extensi, figurati, aut corporei, si introspicias, reperies.

Haecenus de primâ mentis humanæ operatione,

28 DE STATU MORTUOR.

tione, quæ dicitur *simplex apprehensio*: five illa sit idea pura & abstracta, five cum motu, in aliquâ parte corporis, conjuncta. Sunt autem in nobis præter ideas, & apprehensiones simplices, superiora quædam principia & facultates; judicium, ratio, & rationum sequelæ, aut textura. Est denique supremum aliquod principium, quod his omnibus præsidet; & propterea dicitur rectè à Græcis τὸ ὑπερνοῦν, & τὸ αὐτεξούριον. Dominium habet & imperium tam in animæ operationes, quàm in motus corporis: atque hæc omnia seorsim expendenda sunt, cùm naturam mentis nostræ investigamus: progrediamur itaque, si placeat, in his paulisper examinandis. Distribuntur, ut suprà diximus, operationes mentis humanæ, suo ordine & consecutione, in perceptiones simplices, judicia, ratiocinationes, & si velis, methodum, five cogitationum seriem ritè ordinatam: methodus enim complectitur & disponit plures ratiocinationes; ratiocinatio connectit plura judicia; judicium plures ideas, aut sensationes comparat & comprehendit: ita si progrediaris ordine, ideæ sunt velut elementa prima cogitationis, & quasi litteræ Alphabeti, ex quibus constant dictiones; ut ex dictionibus sententiæ & periodi, & ex sententiis oratio: atque ita cogitationum scala sermonis partibus quodammodo responder.

De ideis satis dictum est: succedunt judicia & ratiocinia, in quibus idearum *σχέσις*, relationes, proportionēs & respectus mutuos, mens contemplatur: illud enim notandum, ideas per se, & separatim spectatas, nullam efficere veritatem, nihil concludere, neque affirmare aliquid, aut negare. Hæc est alia men-

ET RESURGENTIUM. 29

mentis actio, aut facultas, quæ ex contemplatione rationum & respectuum inter has ideas, (ideas hîc latè sumtas intelligo) de iisdem (& consequenter de rebus quas repræsentant) aliquid affirmat, vel negat: prout sibi invicem congruunt, vel discordant, implicant vel excludunt, cohærent, vel adverfantur; idque secundùm varios gradus & modos. Jam *fin*ge, si libet, ideas ipsas esse motus corporeos: quid demum sunt hi respectus idearum? hæ ansulæ & appendices? Quid denique perfectus ille idearum aut iudex, qui tam ideas, quàm earum respectus, examinat, confert, expendit, dijudicat & componit; & ex earum comparatione varias format propositiones, propositionum conjugationes.

Denique hunc progressum cogitationum, à simplici perceptione ad iudicium, à iudicio ad ratiocinationem, inde ad ordinatam rationum seriem & contextum; hunc progressum, inquam, fieri credas ab impulsu unius partis animæ in aliam; aut quâvis motuum sequelâ secundùm leges corporum & motûs localis? Mehercule non id credis; consule te ipsum, intus verte oculos, interroga animam, sui compotem & consciam, an nihil aliud sint hæ operationes, quàm mutationes corporeæ; tactus, impulsus, aut collisiones corporum, seu corpusculorum, productæque aliæ ab aliis secundùm leges motûs localis; ni mentiatur in se ipsam anima tua, & se deprimere studeat in inferiorem rerum classem, quam à Deo non habet, sed à suâ in se ipsam iniquitate meretur, fatebitur ingenuè, se nihil experiri istiusmodi, nec colligere posse quovis indicio, hæc in se peragi modo corporeo, virtute sui corporis, aut alterius cujuscunque; sed vi sibi pro-

30 DE STATU MORTUOR.

propriâ, & secundum leges naturæ cogitantis, ex conceptu idearum, & respectum inter ideas, novos conceptus oriri, magis compositos; novos quasi partus, aut superfætationes.

Ad confirmandum hoc animæ testimonium de se ipsâ, modò libera sit & ingenua; recolamus paulisper quod suprà diximus: in nudis ideis, separatim sumtis, & sine reflexione, non consistere *verum*, aut *falsum*, propriè sic dictum, sed in rectâ dispositione plurium idearum inter se, secundum suas formas & habitudines: sic enim formantur propositiones & judicia in mente, ex his contextitur deinceps ratiocinatio; & ex utriusque denique sermo qualiscunque, oratio, aut dissertatio. Ex dictis duo conficiuntur; primò, vim animi maximam perspicere in relationibus rerum, vel idearum, contemplandis, discernendis, dijudicandis; in his vertitur & progreditur ratio, ab alio ad aliud, per nexus aut respectus mutuos: ab his dependet omnis cogitationum series, progressio & catena. Ideæ inimaginativæ, seorsim ab his sumtæ, sunt instar arenæ sine calce: harum cæmenta sunt dictæ relationes ab intellectu perceptæ, ab *intellectu*, inquam, *perceptæ*: secundò enim notandum, huiusmodi relationes rerum multas habere imagines in cerebro, nullas notas in phantasia: neque enim repræsentari possunt quâvis imagine corporeâ, cum nullas partes, aut lineamenta, nullam extensionem habeant. Termini subjecti repræsentari possunt quomodocunque, triangulum puta, vel quadrangulum, vel quiddam istiusmodi, sed comparatio vel proportio inter hos terminos, vel alterutrius partes, vel inter alia quæcunque, est ratio à rebus inter se com-
para-

ET RESURGENTIUM. 31

paratis resultans, quæ nullis lineis, nullis coloribus depingi potest. Huc transferre licet, quod de naturâ divinâ dixit Propheta: *Cui assimilabitis Deum fortem, & quam similitudinem comparabitis ei?* Quam, quæso, similitudinem similitudinis, aut effigiem proportionis abstractæ, quovis modo, vel in cerebro, vel aliâ quacunque materiâ, ductam aut inscriptam concipere licet? ita rationes veri & falsi, turpis & honesti, possibilis & impossibilis, & notionum etiam universalium, quæ ex comparatione plurium rerum oriuntur: hæc, inquam, & hujusmodi ideæ, in medullâ aut fibrillis cerebri nullam habent plicam, nullam umbram, nullam formam, aut figurationem. Sed de hoc argumento satis.

Haftenus unum idemque filum secuti sumus; nempe gradationes mentis nostræ in suis operationibus, quibus à simplici perceptione procedit ad judicia & rationes, & inde ad compositissimas series & systemata cogitationum in Artibus & Scientiis, & ad prolixos propositionum ordines, tam in contemplatione, quam in praxi, & rerum humanarum regimine. Has vires & virtutes meritò admiramur in mente humanâ, quibus à machinâ sui corporis distinguitur, & ab omni materiâ. Redeamus jam ad alterum, quod suprâ notavimus, non minus admirabile principium, aut facultatem, quâ mens perinde distinguitur à machinâ sui corporis, & in ipsius motus imperium sibi vindicat. Hoc principium *τὸ αὐτοκίνητον* nuncupavimus: Latini dicunt *liberum arbitrium*, voluntarium, aut vim animi spontaneam: imprimis vi hujus principii corpus regimus, spiritusque, quo libet, amandamus ad movendas has aut illas partes: resistimus præterea

32 DE STATU MORTUOR.

terea propensionibus corporis; appetitibus, affectibus, sensibulque externis & internis, cum id nobis visum fuerit.

Quid hoc autem rei est, quæso, quod ob-
luctatur corpori, si nihil sumus præter cor-
pus? cum fluvius decurrit in hanc partem,
non potest suâ vi aquas sistere, aut retro fle-
dere in partem contrariam: materia nulla agit
in se ipsam; nulla machina est suorum mo-
tuum conscia, & ex illâ conscientiâ suorum
errorum correctrix & reformatrix: si errat
nescia, pergit errare, donèc admotâ manu Ar-
tificis, aut Domini, in statum rectum ordina-
tur & restituitur.

Hoc principium *reflexivum*, ut ita dicam,
est inimitabile omni machinæ & omni mate-
riæ. Hæc vis *αὐτοϋπαρκὴς* & sui se poenitens
vires & nervos automatorum corporalium
transcendit; estque reverà ut singulare & pro-
prium naturæ intellectuâli, & in eâdem ma-
ximum & divinißimum: non tamen admiror
illud *ἀεικίνητος* in mente nostrâ, quo tamen om-
nia materiata superat; sed est adhuc excelsius
quidquam, quod tam corpori quàm animæ do-
minatur; quod præest exigendis rationibus
omnium in utroque motuum: & quasi *alter*
Ego, & supremus Judex, utriusque actiones
recenset & emendat, vel pro arbitrio confir-
mat. Dic mihi, quid interest inter somnum
& vigiliam? cum somniamus, cogitationes se-
quuntur aliæ alias fortuitò secundum phantas-
mata oblata, sine mentis imperio aut regimine,
sive aptè cohæreant, sive læcùs: cum vigila-
mus autem, est aliquid quod corrigit has co-
gitationes, moderatur, imperat, sistit, flectit
in has illas partes, & rejectis absurdis con-
nectit & componit in seriem rationalem. Quid
est

est illud superius principium, quod præsidet his motibus corporis, his cogitationibus animi, regitque pro arbitrio? illud ego mentem summam & imperatricem appello.

Quoad animæ motus & cogitationes nostras, illud imprimis experimur: mentem, pro innatâ suâ libertate & dominio, ad quamcunque velit cogitationem prosequendam sese applicare; in eadem hæere diutius, vel breviter; hanc deferere, & ad aliam se convertere, pro suo beneplacito. Præterea notandum, hoc *αὐτοκράτωρ*, in exercendo suo imperio, sive in corpus, sive in animam, consulere quandoque & ducem sequi rationem; quandoque secus, idque nimis crebrò, agitque tum effrænate & *ἀνταρκατοπικῶς*, & sæpè iuit in sui ipsius perniciem: cùm verò sociam sibi adsciscit rationem, Dei instar agit; & tam voluntatis errores, quàm sensuum, imaginationis, affectuum, ipsiusque rationis ad examen revocat: in hoc elucet maximè vis animæ divinæ. In omni quidem actione aut passione animæ, infimâ licet, & abjectissimâ, ut in sensatione, appetitu quocunque aut affectu, est quiddam superius omni vi corporeâ. Illud *conscium* & percipiens intelligo, ubique præsens; cui non sufficit materia, aut materiata qualiacunque; sed cùm adscenditur per gradus, jam memoratos, ad supremum apicem naturæ nostræ, longissimè distamus à terrâ & terrenis, & in altum coelum immergimur, ab omni organicâ & machinali constructione remotissimi. Sed progrediamur: in naturâ cogitativâ duo concurrunt, quæ concurrere nequeunt in materiâ, aut naturâ corporeâ, puta actio & actionis unitas: concipimus cogitationem per modum actionis, idque actionis unitissimæ; materia

34 DE STATU MORTUOR.

autem, vel est expers actionis, ut corpora torpida, dura & quæta: vel est expers unitatis, ut est materia fluida, aut volatilis: quæ multifariis particulis constat, hinc illinc motis absque nexu, aut unitate. His præmissis, hæc omnia in nodum constringamus.

Datur in nobis *universale percipiens*, vel *universale conscium*: quod omnes operationes animæ pervadit, per omnes ipsius actiones & passionis diffunditur. Quid illud sit, quæro à te? Ecquod est membrum, pars, aut particula corporis? una eademque res est, quæ sentit objecta externa; quæ judicat & ratiocinatur; quæ vult, aut intelligit; denique quæ impressiones omnes recipit, & actiones omnes exerit, aut comitatur: oportet ut hoc percipiens universale sit admodum simplex & unitatis ineffabilis, ut tot impressiones recipiat sine confusione; & tot simul intueatur rerum rationes & respectus: nulla pars aut portio materiæ, tantæ simplicitatis aut unitatis capax mihi videtur. Quicquid recipitur, recipitur ad modum recipientis; & ubi plures sunt partes aut particulæ in recipiente, impressio erit divulsa & confusa. Si tota impressio incidit in unum punctum, orietur confusio; si in diversa, distractio: nihil unum percipiet totum, vel conscium erit totius impressionis & objecti: ut autem in objectis externis percipiendis, ita in iisdem aliisve quibuscunque comparandis & dijudicandis, est quid unum, quod rationes singulorum tanquam tot fila apprehendit, tractatque, dividit aut connectit, protendit aut abrumpit, & variis modis torquet & contextit: & his omnibus variationibus & operationibus, præter vim propriam singularum operationum, est quædam vis communis, quæ permeat omnes, veluti

ET RESURGENTIAM. 35

veluti anima animæ. Hoc universale percipiens, vel universale conscium, debet esse quid unum, imò unissimum, si ita loqui liceat: & simplicissimum unitatis & simplicitatis tantæ, ut antea diximus, quanta concipi non potest in ullâ substantiâ extensâ, divisibili, & partibus distantibus compositâ.

His ita discussis, quâ potui brevitate, mentem nostram alterius esse naturæ à corpore, & vi corporeâ quâcunque superioris, clarum mihi videtur ex omni parte; sive ideas utriusque naturæ contemplemur, sive motus & operationes animæ: atque illud *universale conscium*, quod singulis inhæret. Multis aliis utuntur argumentis Viri docti, iisque invictis, ad probandum animæ distinctionem à corpore, & quâlibet ipsius parte. Certè anima cujusque est quid permanens, & est eadem numero per totam vitam: nulla autem pars corporis manet eadem numero per totam hominis aetatem; sed effluit sensim quælibet particula, & nova succedit; ignara & inconscia rerum, quas nōrit aut fecerit altera præcedens. Sed non opus est pluribus hîc immorari, cum nos clare & cumulâtè docuerit institutio Christiana immortalitatem animæ, & ipsius à corpore distinctionem, tam in ortu quàm occasu: in ortu hominis Textus sacer discriminat corpus ab animâ, cum ait, Deum formasse corpus è terrâ: & dein inspirasse animam; nec minus moriente homine, & dissoluto compositè, utramque partem seorsim ad suam originem remittit: *Tunc revertitur pulvis in terram, ut antea fuerat; spiritus autem revertitur ad Deum, qui dederat eum*: propterea nos monuit Christus, corpus quidem occidi posse & extinguī ab hominibus, animam verò superesse, imper-

Vid.
Suar. de
Subst.
inter.

Gen. 2. 7.

Ecclesi
12. 9.

Mat. 10.
28.

36 DE STATU MORTUOR.

- Luc. 23. 46. ditam & impercussam : & moribundus ipse spiritum suum in manus Dei commendavit, dum corpus pendit in cruce. Præterea vivere adhuc (aut istoc saltem tempore) Abrahami & Patriarcharum animas, asseruit Christus: atque sinum Abrahamæ, aut Paradisum, dat in sedem piis, vel pœnitentibus animabus, hoc corpus exutis : impiis autem infernum & gehennam. Comparuere Moses & Elias in transfiguratione Christi, vitâ mortali defuncti ante multa sæcula: revocavit etiam ad sua corpora, quoties libuit, defunctorum animas Christus; resumpsitque suum corpus, post triduanam mortem, & adscendit in cœlos vivus, & gloriâ circumdatus: ita, dictis, factis, omnimodo testatus est Christus, animas humanas à corpore distinctas esse, & post mortem ipsius superstites.

Quod morientes obdormire dicantur in * sacris Litteris, id nihil officit immortalitati animæ; neque enim anima perit in somno, aut cessat ab omni genere actionis; sed, ligatis sensibus, mundo externo non afficitur: quod quidem fieri potest in statu mortis, vel *in statu separato*, ut dici solet; cum Deo vivitur, & mundo intellectuali; donec expergiscamur in resurrectione, & resumtâ specie visibili & corporeâ, cum mundo externo commercium renovemus: nos eò revocante Christo, qui Dominus est vivorum & mortuorum: sed de hac re erit infra dicendi locus.

Ut hunc sermonem finiamus, notare licet, pro

* Satis patet in sacris Litteris mortuos vivere suo modo: sive statum intermedium ab interitu corporis ad resurrectionem esse statum vitæ qualiscunque, 1. Thess. 5. 10.

ET RESURGENT IUM. 37

pro cuiusque indole & ingenio, distinctionem animæ & corporis facilius, aut difficilius, percipi: si cuiquam dubitare liceret, quod forsitan nonnullis licet, de sui ipsius corporis existentia, atque rerum omnium externarum; is esset utcunque certus de suæ animæ existentia. Quod satis indicat corpus & animam non esse idem, neque necessariam inter se habere connexionem: hic dubitabundus, inquam, certus esset interea de suæ mentis existentia, ex hac ipsâ incertitudine, vel dubitatione: actio enim, vel operatio, qualiscunque sit, demonstrat rem existere cuius est actio: nec eò unquam pervenire possunt Scepticorum pervicacissimi, ut negent dubitentve seipsos existere: tollant totum è rerum naturâ; tollant solem & sydera, & quæcunque sensus nostros officiunt, suum ipsorum corpus, si fas sit, manebit utcunque res illa cogitans, dubitans, quæ cætera sustulit aut negat existere: nec se confundere potest cum iis, de quorum existentia dubitat. Denique quæ hoc modo, ita suo, & ab omni corpore distinguitur anima, habenda est substantia incorporea; quemadmodum initio diximus; nec dissolvetur dissolutio corpore, nec eo pereunte peritura est; sed vitam sibi propriam possidens, manebit superstes, & immortalis, futuræ capax miseræ, aut felicitatis.

38 DE STATU MORTUOR.

C A P. I V.

Quæ futura sit animæ conditio, dissoluto corpore: sive de statu animarum intermedio in intervallo mortis & resurrectionis: quoad modum & gradus felicitatis, aut miserie.

QUum jam probatum dederimus, tam per notitias naturales, quàm per evidentissima sacrorum Auctorum effata & testimonia, animas humanas manere salvas & superstites extincto hoc corpore, dispiciendum proximè, quo genere vitæ deinceps fruituræ sint, aut quali subsistant statu, ab hoc corpore separatæ: id quidem primariò in quaestionem hic venit, habituræ sint, nec ne, post separationem ab hoc corpore, aliud corpus; cuiuscunque id sit generis, vel fortè mansuræ sint: nudæ, ab omni corpore, ab omni materia sejunctæ & abstractæ, usque ad resurrectionem. Hujusce quaestionis solutio nos rectè duceret in notitiam futuri statûs animæ; sed cum alia sit generalior & minùs obscura, quæ de gradibus felicitatis, aut miserie, ante diem Judicii instituitur, liber hic primùm ad examen revocare per modum introductionis opinionem Neotericorum quorundam, qui animas statim à mortè, recens eductas è corporibus, aut efferunt in cœlum ad summam gloriam, & visionem beatificam; aut deprimunt ad cruciatus inferni, summamque miseriam: quorum utrumque videtur mihi nimium & extremum in suo genere. E reformatis Theologis non pauci, metu Purgatorii, omnem

ET RESURGENTIUM. 39

nem statum intermedium animarum quodam modo sustulerunt: scilicet in evitandis vitiis sæpè incidimus in illam stultitiam, ut curramus in contraria: satis notum est, Purgatorium Pontificium esse inventum humanum ad caprum populi, & in usum Sacerdotii accommodatum: nec metu hujus phantasmatis deferenda est Antiquorum doctrina, de inexplētā animarum felicitàte aut miseriā ante diem Judicii. Sed ad malos & miseros quod spectat, id jam missum facimus: satis erit im- præsentiarum ostendere, neque sacris Litteris, neque antiquæ fidei consentaneam esse eorum sententiam, qui bonorum vitā defunctorum animas transferunt ad cœleste regnum, summamque illam gloriam, quæ visio beatifica dici solet, ante resurrectionem & adventum Christi.

Qui sibi aliisque pollicentur visionem Dei beatificam statim à morte, æquum est ut nobis ostendant promissionem aliquam Evangelicam, quā subnixā tanta fides sustineatur: in his enim & similibus, quæ non fluunt à naturis rerum immediatè, sed à voluntate & ordinatione Dei, spes, nulli innixa promisso divino, est temeraria. Age itaque, cedo Auctores sacros tantæ spei, & tam subitanæ felicitatis, vades & testes: in illis locis sacrarum Litterarum, quæ nos Deum aliquando visuros testantur, qualia sunt, Matth. 5. 8. 1. Cor. 13. 12. id statim à morte cujuspiam futurum esse minimè docetur: quin docemur potius ex adverso, id tandem fore cùm apparuerit Christus; neque manifestatum iri filios Dei nisi in resurrectione.

Præterea, secundum eadem Oracula sacra, & Apostolorum dicta, non nisi in adventu

1 Joh.
3. 2.
Rom. 8.
19. 23.
Col. 3. 4.

40 DE STATU MORTUOR.

Christi, & in resurrectione mortuorum, gloriam suam & solenne præmium assequantur Sancti. Divus Petrus coronam pollicetur fidelibus Christi pastoribus, cum Princeps pastorum apparuerit: neque populo, opinor, citius quam pastori referetur merces. Sanctus Apostolus Paulus, in militiâ Christianâ nemini secundus, non nisi in die Domini se coronam suam recepturum esse ait: & depositam apud Deum animam suam tum demum, unâ cum vitâ æternâ, reddendam sibi confidit: *Mibi persuasum est, Eum posse depositum meum in illum diem custodire*: ac si tempus intermedium à die mortis *ad illum diem*, quasi silens & inglorium, non magni faciendum duxisset, quod utique minimè fecisset Vir sanctus, si intervallum illud summâ gloriâ & beatificâ Dei visione replendum esse, apud se interim rescivisset. Denique cum misericordiam alicui precatur, cum gaudia promittit, aut poenas & ultionem minatur, illa omnia ad diem illam Domini referre solet Apostolus. Hæc tam bona, quam mala, ad horam mortis referre oportuisset, si statim ab obitu, animæ humanæ in summas poenas, aut in summam gloriam immerguntur.

Notandum porrò, quemadmodum animam suam apud Deum custodiendam usque ad illum diem deposuit Apostolus, quasi decubiturus; ita in stylo sacro, dormire vel obdormire, dicuntur mortui; & expergesceri denuò in die Judicii & resurrectionis, & alibi passim in utroque Fœdere. Scio hæc non intelligenda esse sensu prorsus litterali: multò minus ita crasse, ac si vitæ & actionis experts esset anima post mortem; neque enim omnis vis cogitandi unquam excuri potest è mente humanâ. Sed utique

alie-

1 Epist.
5. 4.

2 Tim.
4. 8.

2 Tim.
3. 12.

1. 18.
2 Theff.
1. 7. 8. 9.
10.

1 Cor.
15. 6. 18.
20. 51.

1 Theff.
4. 13. 14.

alienissimus est hic loquendi modus à statu, aut possessione visionis beatificæ; quæ tam secundum Theologiam, quàm Philosophiam, est perfectissima animæ operatio: ac proinde somno, aut somnio, ubi imperfectissimè agit anima rationalis, nullo modo conferenda.

Dignus est certè qui expendatur, uterque iste sermo sancti Pauli ad Corinthios & Thessalonicenses, de spe & statu mortuorum: hortatur Thessalonicenses, ne doleant immodicè super mortuis, sive *dormientibus in Jesu*; eorum instar, qui omni spe destituuntur: quæ verò ratione hos consolatur Apostolus, & immodicum dolorem repellit? num ex eo quod cælum summum & cœlestem gloriam protinus ingrediantur piorum animæ, à corporibus suis solutæ? Hæc quidem maxima fuisset consolatio, & medicina præsentissima: attamen nec ab hoc capite, nec à possessione beatitudinis immediatâ, solatium petit, & timentia doloris, sed à spe certâ beatæ resurrectionis, reditusque futuri cum Christo in adventu suo glorioso: *Nolim autem vos in ignorantia versari, Fratres, quod ad eos attinet qui obdormierunt, ut ne contristemini sicut reliquit, qui spem non habent; nam si credimus Jesum mortuum esse & resurrexisse, ita etiam Deus eos, qui obdormierint in Jesu, adducet cum eo. . . itaque consolamini alii alios istis sermonibus.*

I Thess.

4. 13. 14.

18.

Porro, in altero sermone sancti Pauli, capite decimo-quinto ad Corinthios ita argumentari videtur, ac si tota spes nostra penderet à resurrectione: neque digna esset vita futura, quàm quæreremus; digna labore & periculis obeundis, nisi tandem essemus resurrecturi à mortuis: quod si verò ab exitu hodiernæ vitæ in gloriam illam beatificam statim

I Cor.

15. 30.

44 DE STATU MORTUOR.

vehimur; beati futuri sumus, imò beatissimi, licet nulla sequatur resurrectio Amplissimum esset virtutis præmium, divinus ille status animæ; & in cœlesti illâ luce semper versari, summa felicitas.

- Eodem tamen modo idem Apostolus ad Romanos octavo capite, in comparatione malorum & perpeſſionum hujus vitæ cum gloriâ futurâ, præterit hanc visionem beatificam, & tempus resurrectionis unicè respicit; ac si ante terminum illum nihil compensationis obſingeret Sanctis: *Reor enim minimè pares esse præſentis temporis perpeſſiones gloriæ in nobis revelandæ.* Quando verò revelandæ, statim à morte? minimè, sed cum corporis nostri redemptionem exspectamus; nempe in resurrectione.
4. 17. Similiter etiam secundâ Epistolâ ad Corinthios ait, leves afflictiones hujus vitæ conficere nobis æternum pondus superexcellens gloriæ. *scimus enim, soluto hoc tabernaculo, nos statim abituros esse in visionem Dei beatificam;* non id reperio, quid dein, *ut ædificium ex Deo habituros æternum in cœlis;* corpus cœleste, quo tandem induemur. Vide igitur in doctrinâ Christianâ omnia huc referri, neque facillè reperiēs ullam retributionem præter pacem, requiem, animique solatium, in Evangelio promissum ante resurrectionem primam, vel secundam. Alia loca, quæ huc spectant, brevitatî causâ prætermitto; (quæ tamen ut expendas diligenter, omninò consulo) audiamus tantum vocem illam de cœlo, *Beati mortui, qui moriuntur in Domino;* quare verò beati? quoniam visionē Dei beatificā statim fruituri sunt: hoc non occurrit apud Prophetam; quid tum demum? *ut requiescant à laboribus, inquit Spiritus, & opera eorum eos*
- 1 Theſſ. 5. 1. *sub-*
- Mat. 19. 28. 29. *sub-*
- Act. 3. 19. 20. *sub-*
- 2 Theſſ. 1. 7. *sub-*
- Apoc. 20. 6. *sub-*
- Tit. 2. 12. 13. *sub-*
- Col. 3. 3. 4. *sub-*
- 1 Joh. 3. 2. 3. *sub-*
- Apoc. 14. 13. *sub-*

ET RESURGENTIUM. 43

subsequantur; suum præmium tandem habitura; hic rerum ordo, hæc nobis non alia exspectanda beatitudo: asserimus igitur, juxta Religionis Christianæ decreta, aut à spe gloriæ futuræ, aut à requie & gaudio interno, Sanctorum vitâ defunctorum, onituram esse foelicitatem; donec affulserit lætus ille dies, quo à mortuis eos revocatos, Angelis similes, & sibi conformes reddet Christus. Quæ præterea legimus in sacrâ Historiâ, de mortuis in vitam revocatis, & de animarum sedibus & receptaculis, huic explicationi respondent. Ecquis enim credat Christum revul-
fisse Lazarum à visione beatificâ, ut in hanc vitam miseram pedem referre cogeret; aut si-
num Abraham, quò translatus legimus alterum Lazarum, eundem esse locum cum regno coelorum; eundem statum cum visione Dei, aut clamantes sub altari animas; aut nondum consummatos fideles, in supremâ gloriâ versari? si Patres in hæc loca consula-
mus, multò aliter respondebunt. Denique cum Christus adduxit secum in paradysum animam Latronis, non in supremum cælum, beatæ visionis sedem adduxit: eò enim non adscendit Christus in triduo mortis; neque veteres Auctores, aut * Hebræi, aut Christiani, id *Paradisi* nomine intelligunt. Hæc omnia si expendamus animo libero, & eo quò nos ducit sacrarum Litterarum lumen, faciles sequamur; neque ab hâc semitâ deflectamus quamcunque ob causam, aut pedem ultra promoveamus: dicendum erit, aut repetendum potius, bea-

1 Cor.

5. 5.

Heb. 9.

23. 28.

1 Cor. 15.

7.

Apoc. 6.

9.

Heb. 11.

39. 40.

tos

* Judæi animarum foelicitatem ante diem Judicii imperfectam esse supponunt. Vid. Pocock Not. Misc. 6. 6. p. 176.

44 DE STATU MORTUOR.

tos esse mortuos in Domino, quod pace, re-
 quie, consolatione impræsentiarum gaudeant:
 beatissimos olim futuros, cum in adventu
 Christi gloriosa corpora induiti, Deum ineffa-
 bili modo visuri sunt: neque obstat huic no-
 stræ sententiæ quod dixerit Paulus, *se fore*
cum Christo, & quasi domi cum Domino si mo-
reretur: nam quamcunque præsentiam ab A-
 postolo hîc intelligi supponas, sive corpora-
 lem & visibilem, sive spirituales & internam,
 causæ nostræ nihil officiet: si corporalem præ-
 sentiam intellexit Paulus, de tempore resur-
 rectionis hoc intellexit; interquiete mortis pro
 nihilo habitâ: animæ enim à corpore separa-
 tæ, & ab omni materiâ, nullam habere pos-
 sunt præsentiam corporalem & externam cum
 Christo, durante illo statu; hoc ex naturâ rei
 est impossibile: si igitur hujusmodi præsentiam
 intelligat Apostolus, tempus separatibnis, sive
 obdormitionis, ut ipsius phrasi utar, ei in
 computum non venit; sed ob rei certitudi-
 nem, & insensibilem moram, resurrectionem
 cum morte proximè conjunxit: atque eò mi-
 nus alienus sum ab hac explicatione, cum A-
 postoli sententiam de appropinquante & re-
 pentino Christi adventu pluribus in locis sua-
 rum Epistolarum animadverto: quin etiam in
 primo versu hujus capituli ad Corinthios, con-
 junxit tempus exuendi corpus terrestre, & in-
 duendi corpus cœleste, nullâ habitâ ratione
 temporis intermedii: *Scimus enim*, inquit,
nos, si terrestris hujus domus tabernaculum disso-
lutum fuerit, ædificium ex Deo habituros, non
manu factum, æternum in cœlis: ubi dissolu-
 tionem hujus corporis cum alterius assumptio-
 ne immediatè conjungit, licet jam effluerit
 plus quàm sesquimillennium à morte Pauli, &

non-

Phil. 1.
 23.
 2 Cor.
 5. 8.

2 Cor.
 5. 1.
 Heb. 9.
 27.

ET RESURGENTIUM. 45

nondum habet suum corpus cœleste; tempus autem interceptum, in quo nulla rei accidit, nec incidere potest mutatio, pro nullo habetur: præterea dixerat Apostolus illo capite ad Corinthios, *se non cupere exui hoc corpore*; hic autem ad Philippenses ait, *se cupere discedere, sive demitti à corpore*; proinde hæc dictio posterior ita temperanda est & explicanda, ut priori non repugnet & adversetur: & si hæc phrasi, *esse cum Domino*, utatur Apostolus eodem sensu in his locis, quo alibi; ut & ita semper erimus cum Domino; necesse est ut idem utrobique tempus, eundemque statum resurrectionis intelligamus. Certè Christus abiturus ad cœlum non promisit Discipulis, eos se recepturum esse ad se ipsum ante suum reditum ad terras. Denique notandum ex naturâ rei, Christum jam adscendisse supra summos cœlos glorioso corpore amictum; nec eò adscendere posse, aut habitare Sanctos, donec corpus suum cœleste pariter induti fuerint: quod cum nemini concedatur (nisi raptis in cœlum instar Enochi) ante resurrectionem, ut hæc dicta Apostoli exponamus, de præsentia corporeâ & locali, ratio rei non patitur, nec ordo & œconomia divina.

Quapropter si malueris præsentiam Christi spiritualem & internam hæc intelligere, non repugno: huiusmodi præsentiam Christi etiam in hac vitâ habent Sancti, & habituri sunt in futurâ pluribus modis: quibus omnibus, ex hac interpretatione, piorum animæ post mortem dici possunt *esse cum Christo*: primò erunt cum Christo, quatenus erunt in custodia Christi. Christus jamjam moriturus, animam suam in manus Patris deposuit; id est, in custodiam & tutelam Patris: cum verò Christus

Ephes.

2. 6.

1 Thess.

4. 17.

Ephes.

4. 10.

Joh. 14.

3.

Luc. 23.

46.

mo-

46 DE STATU MORTUOR.

Act. 7.
59.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

Luc. 20.

38.

Col. 3.

3-4.

moriendo vicisset mortem, atque ita vitæ & mortis Dominus factus esset; *Stephanus* moribundus in manus Christi animam suam tradidit; Domine Jesu, suscipe spiritum meum, expirans dixit. Eodem modo anima sancti Pauli esset cum Christo, in ipsius tutelâ, & apud eum deposita usque ad resurrectionem. Dein dicuntur esse cum Christo animæ Sanctorum post mortem, propter consolationem internam gaudiumque, quod à Christo recipiunt. Ex quo Christus venit in mundum, vicitque mortem, solatio & felicitati *mortuorum in Christo* aliquod augmentum accessisse nihil dubito: tam ex influxu virtutis divinæ, quam ex certissimâ spe, & quasi intuitu gloriolæ resurrectionis; ideoque in intervallo mortis, Christum nobis adesse, & nos cum illo vivere & versari, rectè dicitur. Denique in hoc loquendi modo respicitur oppositio; ut ex utroque loco, ad Corinthios & ad Philippenses, manifestum est: *esse cum Christo, & esse in hoc mundo, opponuntur*; cum excedimus ex hoc mundo, non extinguimur, non abolemur, non in nihilum abimus, ubinam sumus? apud Deum, apud Christum, Deo vivimus, Christo præsentem sumus; nosque iterum in theatrum mundi secum reducet, vegetos & vitæ plenos.

Non itaque mirabimur dixisse Paulum, *Mors mihi lucrum*; mirandum potius tantillum dixisse tantum Apostolum, qui tot mala, tot molestias, tot pericula, tot labores sustinuerat in hac vitâ, qui famem & sitim, & frigora & nuditatem, & plagas & verbera, & carceres & saxa, & naufragia, omne genus incommoda, terrâ marique pertulerat, hinc mortem hanc vitâ optabiliorem esse, mirari non

ET RESURGENTIAM. 47

non possumus: si mors solummodo quies esset, & malorum induciæ, tanti utcunque valeret: hinc itaque discamus de nobismet ipsis misellis, præmiisque nostris modestius sentire; neque statim, clausis morte oculis, polliceri nobis aliisve visionem beatificam; cum Apostolus Gentium, qui de Religione Christianâ, si quis alter, benè meruerat, nil tale tantumve sibi promittere videatur: paucioribus contenti simus in illo intermundio, ut ita dicam; neque parum esse ducamus, animam immortalitatis consciam, & divini amoris plenam, Deo & sibi acquiescere; spem insuper lætam & arrectam habere in adventum Christi, gloriamque cum eo participandam.

Denique ut in fine hoc addam, vim doctrinæ Christianæ de resurrectione labefactare mihi videntur, ipsamque quasi inutilem reddere, qui animabus, statim à morte, visionem beatificam & statum gloriæ concedunt: animabus enim in supremâ luce divinâ constitutis, quid opus est corpore? inquires, ut corpus etiam particeps fiat gloriæ & præmii, ut erat olim, aut malorum quæ perpeffa est hæc anima in hac vitâ, aut bonorum operum quæ fecerat: nugas mihi dicis; animus cujusque is est quisque, nihil percipit corpus, neque boni, neque mali; nec voluptate fruitur, nec dolore afficitur materia, quocunque modo veritas, cuicunque rei adjungas frustra igitur coronabis gloriâ rem insensilem, aut boni malive auctorem facies, id quod nec intellectu, nec voluntate præditum est. Præterea ex tot corporibus, quæ terminus in hujus vitæ cursu, per singula septennia, quodam dederis animæ in consortiam & participationem gloriæ & præmii, cujus ætatis ju-

veni-

46 DE STATU MORTUOR.

moriendo vicisset mortem, atque ita vitæ &
 mortis Dominus factus esset; *Stephanus* mori-
 bundus in manus Christi animam suam tradi-
 dit; Domine Jesu, suscipe spiritum meum,
 expirans dixit. Eodem modo anima sancti
 Pauli esset cum Christo, in ipsius tutelâ, &
 apud eum depposita usque ad resurrectionem.
 Dein dicuntur esse cum Christo animæ San-
 ctorum post mortem, propter consolatio-
 nem internam gaudiumque, quod à Christo
 recipiunt. Ex quo Christus venit in mun-
 dum, vicitque mortem, solatio & felicitati
mortuorum in Christo aliquod augmentum ac-
 cessisse nihil dubito: tam ex influxu virtutis
 divinæ, quam ex certissima spe, & quasi in-
 tuitu gloriosæ resurrectionis, ideoque in in-
 tervallo mortis, Christum nobis adesse, & nos
 cum illo vivere & versari, rectè dicitur. De-
 nique in hoc loquendi modo respicitur op-
 positio, ut ex utroque loco, ad Corinthios
 & ad Philipenses, manifestum est: *esse cum*
Christo, & esse in hoc mundo, opponuntur; cum
 excedimus ex hoc mundo, non exstinguimur,
 non abolemur, non in nihilum abimus, ubi-
 nam sumus? apud Deum, apud Christum,
 Luc. 20. Deo vivimus, Christo præsentem sumus, nos-
 que iterum in theatrum mundi secum reducet,
 Col. 3. vegetos & vitæ plenos.

Non itaque mirabimur dixisse Paulum, *Mors*
mibi lucrum; mirandum potius tantillum di-
 xisse tantum Apostolum, qui tot mala, tot
 molestias, tot pericula, tot labores sustinue-
 rat in hac vitâ; qui famem & sitim, & fri-
 gora & nuditatem, & plagas & verbera, &
 carceres & saxa, & naufragia, omne genus
 incommoda, terrâ marique pertulerat, hinc
 mortem hæc vitâ optabiliorem esse, mirari
 non

ET RESURGENTIUM. 47

non possumus: si mors solummodo quies esset, & malorum induciæ, tanti utcunque valeret: hinc itaque discamus de nobismet ipsis misellis, præmiisque nostris modestius sentire; neque statim, clausis morte oculis, polliceri nobis aliisve visionem beatificam; cum Apostolus Gentium, qui de Religione Christianâ, si quis alter, benè meruerat, nil tale tantumve sibi promittere videatur: paucioribus contenti simus in illo intermundio, ut ita dicam; neque parum esse ducamus, animam immortalitatis consciam, & divini amoris plenam, Deo & sibi acquiescere; spem insuper lætam & arrectam habere in adventum Christi, gloriâque cum eo participandam.

Denique ut in fine hoc addam, vim doctrinæ Christianæ de resurrectione labefactare mihi videntur, ipsamque quasi inutilem reddere, qui animabus, statim à morte, visionem beatificam & statum gloriæ concedunt: animabus enim in supremâ luce divinâ constitutis, quid opus est corpore? inquires, ut corpus etiam particeps fiat gloriæ & præmii, ut erat olim, aut malorum quæ perpessa est hæc anima in hæc vitâ, aut bonorum operum quæ fecerat: nugas mihi dicis; animus cujusque is est quisque, *que res, corpus aut res, traheret* nihil percipit corpus, neque boni, neque mali; nec voluptate fruitur, nec dolore afficitur materia, quocunque modo veritas, cuicunque rei adjungas frustra igitur coronabis gloriâ rem insensilem, aut boni malive auctorem facies, id quod nec intellectus, nec voluntate præditum est. Præterea ex tot corporibus, quæ terminus in hujus vitæ cursus, per singula septennia, quodam dederis animæ in consortium & participationem gloriæ & præmii, cujus ætatis juveni-

48 DE STATU MORTUOR.

venile, aut senile? quod ultimò excussit anima, vel quo maximè gauderet & complacuit; & quo jure hoc potius quam illud? litem tibi movebunt cætera ut in statum foelicitatis veniant. Si quis per totam vitam in pietate se exercuisset, nunc mala ferens Christi causâ, nunc bona sua in charitate diffundens; tandemque exiret martyr, octogenarius senex; quotum hujus viri corpus in gloriam sumseris? an non respondendum est ut olim Christus, cùm, quotum è septem maritis habitura esset foemina in resurrectione, quæreretur, *Erratis, neque Scripturas scientes, neque potentiam Dei;* non corporis gratiâ, sed animæ, constituitur resurrectio; & singulis animabus, ut seminibus, Deus dat proprium aptumque corpus, pristino in terrâ putrefacto: dissoluto hoc tabernaculo, *edificium ex Deo* habituri sumus; sed de hâc re infrâ plura: pergamus in proposito.

1 Cor.
15. 37.
38.
2 Cor. 5.
1.

Diximus enervari vim resurrectionis ab hâc suppositâ supremâ beatitudine ante resurrectionem: rectè enim quæritur à sancto Augusti-
Gen. ad. no: *Quid opus est spiritibus corpora sua in resurrectione recipere, si potest iis etiam sine corporibus summa illa beatitudo præberi?* ideoque apud Antiquos, & in primis Ecclesiæ sæculis, sicut infrâ ostendemus, Hæretici, qui negabant resurrectionem corporis, hanc præmaturam animarum glorificationem, aut soli, aut potissimum toebantur: nuperis autem sæculis, quis non videt investum hunc novæ fidei articulum in Ecclesiam Romanam, consiliis prudentum & politicorum; quo Sanctis invocandis, aliisque id genus institutis commodior ansa præberetur; cæterisque quæ adherent, lucrosis dogmatis patrocini-
um:

ET RESURGENTIUM. 49

niunt : rectè notavit Bellarminus , hanc doctrinam *fundamentum esse omnium aliarum*, quæ ad Sanctos spectant ; nempè quæ spectant ad Sanctorum *cultum*, Sanctorum canonizationem, Sanctorum imagines, Sanctorum reliquias ; denique peregrinationes & vota iis nuncupata : vides quantam catenam, auro & argento gravem, secum trahit hoc dogma ; & si his annectas *Purgatorium*, sive statum animarum quæ ad cœlum non rectà eunt, sed vivorum precibus, & suffragiis Sanctorum, eò seriùs aut citiùs evehuntur, habes aurifodinam, quâvis Indiâ ditiozem : sed *væ illis qui cauponantur verbum Dei.*

De Beat.
Sanct.
Ord. disput.

2 Cor.
2. 17.

Non tamen hâc censurâ digni sunt, si qui, sine omni spe lucri, consolentur moribundos, animentque velut ad cœlum confestim abituros, & ad suprema gaudia ; exeunt è carcere in libertatem, & quæ ex pio affectu dicuntur ad minuendum mortis metum, non sunt explicanda cum rigore ; instar articulorum fidei. Piorum animæ, ubi primùm excefferint ex hâc vitâ, in tuto consistunt, extra ictus, extra poenas, extra errandi pericula ; & licet cœlo externo nondum gaudeant, nondum regno fruantur, sunt tamen in jure proximo & inextinguibili ad illud possidendum ; ideoque facili anticipatione eo jam frui dici possunt. Festinamus quidem omnes ad occupandam hæreditatem, atque impetu quodam ferimur in optatam gloriam & beatitudinem : crediderunt è primis Christianis multi, jam tum instare adventum Christi ; ut ex Epistolis Apostolicis, & antiquis Patribus mihi apertissimum est ; atque eâ fide corroborati, persecutiones, mortemque fortiùs pertulerunt : ab ipso temporum decursu detecto hoc errore, in alium,

D

quæ-

50 DE STATU MORTUOR.

Lib. 5.
c. 31.

quæso, ne incidamus; neque cœlum invitum ad nos detrahere, aut invadere potius quàm hæreditate accipere videamur: ordinem promotionis justorum supergredientes, ut inquit Irenæus, jam tandem advesperascit mundus, in proximis stat Christus & præ foribus; non alio igitur præter hoc indigemus solatio: *Ecce venio cito, & merces mea mecum est, ut reddam unicuique prout opus ipsius erit. Amen. Etiam veni, Domine Jesu.* Πῶς, Θάνατος, τὸ κίρπον; πῶς, Κόνη, τὸ νῆκος;

Hæc breviter de statu vitæ defunctorum, ex sacris Litteris: præterea in rebus controversis non exigui ponderis esse solet apud plerosque, primævæ & incorruptæ antiquitatis fidem inspicere: licet enim præteritis Apostolis, nulli hominum, nulli sæculo, infallibilitatem tribuamus; neque primis, neque mediis, neque ultimis; tamen, cùm nondum Religio Christiana aut in artem, aut imperia, erecta fuerat, veritatem nudam simplicius & sincerius sequebantur Christiani. Quid itaque senserint Veteres de primâ & proximâ beatitudine Sanctorum, sive de statu animarum ante diem resurrectionis, operæ precium erit paucis inquirere.

Quo fonti propiores sunt rivi, eò solent esse puriores; & quo Apostolis, aut temporibus Apostolicis, proximiores sunt Christiani Patres, eò magis probati & irrefragabiles habentur doctrinæ orthodoxæ testes. Quanquam igitur Patres Græcos generatim à partibus nostris, in hac causâ, stetisse non dubitem, satis erit in hoc capite tria prima Ecclesiæ sæcula inspicere; in quibus, ni fallor, nullum reperies, Græcum aut Latinum, præter Hæreticos, atque unum forsan *Cyprianum*, qui defunctorum

rum

ET RESURGENTIUM. 51

rum animas, statim à morte, ad visionem Dei & coelestis gloriæ possessionem transferebat; eo scilicet modo, quo nuperis sæculis decretum est in Ecclesiâ Romanâ.

Hanc quidem fuisse sententiam multorum Hæreticorum in primis Ecclesiæ sæculis, qui unâ tollebant è medio resurrectionem, constat ex Justino Martyre, Irenæo, Tertulliano, aliisque. In Dialogo cum Tryphone hæc habet Justinus: Οἱ καὶ λέγουσι μὴ εἶναι νεκρῶν ἀνά- M. p1
στασις, ἀλλὰ ἡμεῖς τῷ ἀποθνήσκειν τὰς ψυχὰς αὐτῶν ἀναλαμβάνειν, 307,
βαίνειν εἰς τὸν ἕραν, μὴ ὑπολάβῃτε αὐτὰς Χριστιανούς.

Quique dicunt non esse mortuorum resurrectionem, verum simul atque moriantur, animas ipsorum recipi in cælum, ne existimetis eos esse Christianos. Vides hæc duo conjungi à Justino, ac si nexum aliquem inter se haberent; saltem idem Hæretici, qui negabant resurrectionem corporis, animas statim à morte efferebant in supremum cælum.

Hoc loco sancti Justinus lux oritur ex Irenæo, qui istius ævi Hæreticis utrumque errorem simul attribuit, libro quinto cap. 31. Quoniam autem quidam ex his qui putantur rectè credidisse, supergrediuntur ordinem promotionis justorum, & modos meditationis ad incorruptelam ignorant, hæreticos sensus in se habentes: Hæretici despicientes plasmationem Dei, & non suscipientes salutem carnis suæ, contemnentes autem & repromissionem Dei, simul atque mortui fuerint, dicunt se supergredi cælos, & Demiurgum, & ire ad matrem, vel ad eum, qui ab ipsis affingitur, patrem: qui ergo universam reprobant resurrectionem, quid mirum si nec ordinem resurrectionis sciant? nolentes intelligere, quoniam si hæc ita essent,

52 DE STATU MORTUOR.

ut dicunt, ipse utique Dominus, in quem se dicunt credere, non in tertiâ die tecisset resurrectionem, sed super crucem exspirans, confestim utique abiisset sursum, relinquens corpus terræ, &c. Id certè constat ex his primævis Patribus, aliisque hæresæon Scriptoribus, Hæreticos olim, nempe Gnosticos, Basilidianos, Valentinianos, Marcionitas, & istius colluviei alios, hujus, quam refellimus, sententiæ primos fuisse auctores, primosque vindices.

M. p.
223.

Experti sumus interea tam Justini, quam Irenæi judicium in hoc argumento; non statim propellunt, ut vides, in supremum cœlum sedesque gloriæ, animas calentes ab hoc corpore: id alibi etiam testatur Justinus cum Tryphone in his verbis: *Τὰς αὖν τῶν εὐσεβῶν ψυχὰς ἐν ὑπερσσοῦ τοῖς χώροις μένει, τὰς δὲ ἀδίκους καὶ πορνῆας ἐν χαίροις τὸν τῆς κρίσεως ἐκδεχόμεναι χρόνον τότε.* *Pie quidem animæ in loco quodam meliori manent, injustæ verò & praviæ in deteriore, judicii tempus tandem expectantes.* Irenæus etiam, ad finem usque capitis jam citati, eandem sententiam pluribus prosequitur: *Si ergo Dominus legem mortuorum servavit, ut fieret primogenitus à mortuis, & commoratus usque ad tertiam diem in inferioribus terræ, post deinde surgens in carne, ut etiam fixuras clavorum ostenderet Discipulis suis, sic adscendit ad Patrem; quomodo non confundentur, qui dicunt inferos quidem esse hunc mundum, qui sit secundum nos; interiorem autem hominem ipsorum derelinquentem hic corpus, in supercœlestem adscendere locum? cum enim Dominus in medio umbræ mortis abierit, ubi animæ mortuorum erant, post deinde corporaliter resurrexit, & post resurrectionem assumptus est; manifestum est, quia & Discipulorum*

ejus,

ET RESURGENTIUM. 53

ejus, propter quos & hæc operatus est Dominus, animæ abibunt in invisibilem locum, definitum eis à Deo, & ibi usque ad resurrectionem commorabuntur, sustinentes resurrectionem: post recipientes corpora, & perfectè resurgentes, hoc est, corporaliter, quemadmodum & Dominus resurrexit, sic venient ad conspectum Dei. His simillima habet Andreas Archiepiscopus Cretensis, Sermone in vitam hum. & in defunctos, (sed erat, opinor, sexti sæculi) impressus est Lugd. Bat. 1619. in 4. B B. OX.

Huic explicationi Irenæi, ab exemplo Christi desumptæ, consimilia habet Tertullianus, de animâ cap. 55. quæ loca se invicem illustrent & confirmant: Quod si Christus Deus, inquit, quia & homo, mortuus secundum Scripturas, & sepultus secus easdem, huic quoque legi satisfecit, formâ humanæ mortis apud inferos functus; nec antea adscendit in sublimiora cœlorum, quàm descendit in inferiora terrarum, ut illic Patriarchas & Prophetas compotes sui faceret: habes & regionem inferum subterraneam credere, & illos cubito pellere, qui satis superbe non putant animas fidelium inferis dignas; servi super dominum, & discipuli super magistrum, adspersati si fortè in Abrabæ sinu, expectandæ resurrectionis solatium capere. Dein infra in eodem capite apertiùs ait: Nulli patet cœlum, terrâ adhuc salvâ, ne dixerim clausâ; cum transactione enim mundi referabuntur regna cœlorum. Et in fine ejusdem capituli, in suo de Paradiso Libello, in quo deperdito non exiguam jacturam fecimus, ait, Se constituisse omnem animam apud inferos sequestrari, in diem Domini. Pluribus locis in hoc de animâ Tractatu idem testatur aliis verbis: neque minùs alibi, ut in Apologetico: Et si Paradisum nominemus, locum c. 47.

§4 DE STATU MORTUOR.

c. 34. *divinae amœnitatis, recipiendis Sanctorum spiritibus, non cœlum intelligimus. Et contra Marcionem quarto: Eam itaque regionem, sinum dico Abrahamæ, etsi non cœlestem, sublimiorem tamen inferis, interim refrigerium præbituram animabus Justorum, donec consummatio rerum resurrectionem omnium plenitudine mercedis expungat. Vide plura, si placet, his gemina apud eundem de resurrectione carnis, cap. 23. Sed de Tertuliano satis, cum de ipsius mente in hac parte nullum sit dubium.*

Cum his Patribus jam nominatis idem sentit *Origenes*, quoad animas Sanctorum, tam novi quam veteris Testamenti; quibus usque ad resurrectionem, inferiorem felicitatis gradum impertit: sententiam ipsius habes homiliâ septimâ in *Leviticum*, his verbis: *Nondum enim receperunt lætitiâ suam, ne Apostoli quidem; sed & ipsi expectant, ut & ego lætitiæ eorum particeps fiam: atque hujus rei testem adhibet Magistrum Gentium Paulum ad Hebr. xi. additque: Vides igitur quia expectat adhuc Abraham, ut quæ perfecta sunt consequantur: expectat & Isaac & Jacob, & omnes Prophetæ expectant nos, ut nobiscum perfectam beatitudinem capiant.*

Sub fine tertii sæculi *Victorinus Martyr* & *Lactantius* vixere, quorum uterque causæ nostræ patrocinator. Nota sunt *Lactantii* verba libro septimo *Institutionum*: *Nec tamen quisquam putet animas post mortem protinus judicari: omnes enim in unâ communique custodia detinentur, donec tempus adveniat, quo maximus Jux meritorum faciat examen: tum quorum fuerit probata justitia, ii præmium immortalitatis accipient. Itidem Victorinus ad illud Apocalypscos c. vi. 9. de animabus sub altari; cum al-*
tare

ET RESURGENTIUM. 55

tare exterius, non interius, quod est cœlum, hîc intelligendum notâſſet; ibi vult expectare animas, donec tempus noviffimum adveniat, quo præmium & pœnæ distribuuntur: *Sed quia*, inquit, *in noviffimo tempore Sanctorum remuneratio perpetua, & impiorum ventura damnatio, dictum est iis, Expectate: & pro corporis ſui ſolatio acceperunt*, inquit, *ſtolas albas, id eſt, donum Spiritûs ſancti.*

Præterea cùm ex antiquiffimis Patribus plures, ſi non prorfus omnes, animas humanas *ſic A'du* descendere voluerint, inde teſtantur, non ſtatim, ex eorum ſententiâ, in ſummum cœlum, ſummamque gloriam eas evehendas eſſe. Quanquam enim *Hades* latæ ſignificationis ſit quoad animas ſeparatas, tam juſtas, quàm injuſtas, nemo tamen dixit animas *ſic A'du* poſitas, quaſcunque, ibidem gaudere viſione beatificâ; cùm igitur eò loci collocent omnes animas antiqui Patres, omnes itidem ab illâ viſione & gloriâ per id temporis excludunt. De *Juſtino*, *Irenæo*, & *Tertulliano*, jam concluſum eſt; quandoquidem ex deſcenſu Chriſti *ſic A'du* probant illi, ut infrâ videbimus, aliarum omnium animarum futurum in eandem deſcenſionem; cùm *discipulus*, ut ajunt, *non ſit ſupra magiſtrum*. Et ex hoc ipſo argumento inverſo, *Macarius* Epicoſopus Hieroſolymitanus, in Concilio Nicæno, Philoſopho exponens incarnationem Chriſti, cum *ſic A'du* deſcendiſſe indicat, ut ſimilis nobis fieret per omnia: *Κατεφιρόμεθα μετὰ τὸν θάνατον εἰς τὸν Αἶδου, ἀνδιέξωτο καὶ τὸτο, καὶ κατήλθεν ἰκανοῦς αὐτόν.* Unde etiam noſtram è morte, hoc eſt, *ſic A'du* reſurrectionem cum eſſeciſſe ait: & ſubjungit poſtea de hâc re cæterisque in eodem capite, *αὐτὸς ὁ τῆς δικαιοσύνης Αἰωνίου καὶ ἀμάρτυτος πνεύματος, &c.*

Gelaſ.
Cyzic.de
Conc.
Nic. I. I.
c. 23.

56 DE STATU MORTUOR.

In Dial.
I.
Pfal. 14.

In Not.
Hoef-
chel. ad
Phot.

Hæc est Ecclesiæ fides Apostolica & inculcata. Huc spectat etiam id quod habet Eusebius, Antiochiæ Patriarcha, apud Theodoretum, ad illud Psalmistæ, non dereliques animam meam in A'dh, ubi A'dh χωρίον τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν appellat, probatque animam Christi fuisse verè humanam, quod tam in hâc vitâ, quàm in alterâ humanam sortem subiverit: ἀλλὰ μὲν ὃ τῷ Ἰησοῦ ἐκατέρῳ πεῖραν ἔσχε. γίγνοις γὰρ καὶ ἐν τῷ χωρίῳ τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν, καὶ τῆς σαρκὸς ἐκτὸς γενόμενῃ ζῆν καὶ ὑφίστηναι. λογικὴ ἄρα καὶ ταῖς ψυχαῖς τῶν ἀνθρώπων ὁμοῖος. Denique in veteri fragmento, *περὶ τῆς τοῦ παντὸς αἰτίας, sive Caji sit, sive alterius perantiqui Christiani, omnes animas, tam justorum quàm injustorum, in A'dh retineri non semel dicitur; ita incipit: Καὶ ἔτος μὲν ὁ περὶ δαιμόνων λόγος· περὶ δὲ ἄδων, ἐν ᾧ συνέχονται ψυχαὶ δικαίων τε καὶ ἀδίκων, ἀναγκαῖον εἰπεῖν.* Hoc dein repetit cum habitaculorum distinctione his verbis: *οἱ δίκαιοι ἐν τῷ ἄδῃ νῦν μὲν συνέχονται, ἀλλ' ὃ τῷ αὐτῷ τόπῳ ᾧ καὶ οἱ ἄδικοι. μία γὰρ εἰς τὸ τοῦ χωρίου κάθοδος, ὃ τῇ πύλῃ, &c.* ubi Angelos custodes ponit, qui ingredientes animas segregant, & quamlibet ad suam sedem condignam, ad suam regionem propriam, ad locum ei debitum, amandant, aut conducunt. Denique, hîc usque ad resurrectionem eas morari asserit: ἔτος ὁ περὶ ἄδων λόγος. ἐν ᾧ ψυχαὶ πάντων κατέχονται, ἄχρι καιρῷ, ὃν ὁ Θεὸς ὀρίσκει· ἀνάστασις τότε πάντων ποιησόμενος.

Hos Auctores, haud infra tertium sæculum natos, testes habemus doctrinæ primitivæ de animabus in A'dh: quibus liceat adungere duos Episcopos Cæsarienses, inferioris, opinor, sed incertæ ætatis, intelligo Andreæ, & Aretham, qui ex Commentariis Andreæ suos in Apocalypsin decerpfit; ab his autem ita scribitur: Θάνατος μὲν χωρισμὸς ψυχῆς καὶ σώματος

τος, ἄδης δὲ τόπος ἡμῖν αἰδῆς ἤγει ἀφανὲς καὶ ἄγνωτος, ὃ παρὰ ψυχὰς ἡμῶν ἐντεῦθεν ἐκδημέσας δεχόμενος. Mors est separatio animæ & corporis: Hades autem est regio nobis inconspicua, five nos latens, & notitiam fugiens, quæ animas nostras hinc emigrantés excipit. Denique iidem Episcopi ad cap. v i. Apocalypseως, *de animabus*, clamantibus sub altari, idem confirmant, & sententiæ Pontificiæ de visione beatificâ penitūs & ex omni parte adversantur, his verbis:

Διὰ τῶτων τὴν τῷ κόσμῳ συντέλειαν αἰτῶμενοι φαίνονται οἱ ἅγιοι· διὸ μακροθυμεῖν ἄχρι τῆς τῶν ἀδελφῶν τελειώσεως κελεύονται, ἵνα μὴ χωρὶς αὐτῶν τελειωθῶσι, κατὰ τὸν Θεῖον Ἀπόστολον. Αἱ δὲ λευκαὶ στολαὶ τὴν ἐπαυθῆσαν αὐτοῖς τῶν ἀρετῶν ἐμφαίνουσι λαμπρότητα ἢ ημφοισμένους, εἰ καὶ μὴ πῶς τὰς ἐπαγγελίας ἐκομίσαντο τῇ γὰρ ἐλπίδι τῶτων, ὥστε νοερῶς ἐνοπλίζονται, πάσης ἀπηλλαγμένοι παχύτητος, εὐκότως εὐφραίνονται τοῖς κόλποισι Ἀβραάμ ἀναπαυόμενοι. Πολλοῖς γάρ τῶν ἁγίων εἶρηται, χώρος ἀξίως εἰληχέναι τῶν τῆς ἀρετῆς ἐργατῶν ἕκαστον, δι' ὃν καὶ περὶ τῆς μελλούσης αὐτῶν δόξης τεκμαίρονται. *Propter hæc Mundi consummationem expetere Sancti videntur, quoniam expectare, atque moram ferre jubentur usque ad fratrum suorum mortem, ne ante illos, juxta divinum Apostolum, consummentur. Candidæ autem stolæ virtutum splendorem, qui illustris in illis existit, insinuant. Quo circumfusi, etiamsi promissiones nondum adepti sint, eorum tamen bonorum spe, quæ spirituali oculo jam contemplantur, ab omni interim materiâ crassâ liberati, meritò lætantur, in sinu Abrahæ pacatè requiescentes; multorum enim Sanctorum sententia est, unumquemque virtutis cultorem, locum factis suis dignum post hanc vitam sortiri, ex quo de gloriâ sibi præparatâ certam conjecturam facere valeat. Hæc de Hade, juxta antiquissimos; quem commune animarum receptaculum, ex hac*

58 DE STATU MORTUOR.

vitâ discedentium, usque ad resurrectionem, constituerunt.

Denique ad dictorum veritatem corroborandum, notatu dignum est, quâ modestiâ & moderatione locuti sunt beati Martyres, Polycarpus, Clemens Romanus, Ignatius, de loco & statu Sanctorum ex hac vitâ exeuntium, non mox in summum cœlum & visionem beatificam recipiendos esse ajunt, sed

In Epist.
suâ ad
Phil.

* εἰς τόπον αὐτοῖς ὀφειλόμενον, ita *Polycarpus*, in locum iis debitum vel proprium: vel εἰς τὸν ἅγιον τόπον, ut de Paulo Clemens Romanus, ἕως ἀπηλλάγη τῷ κόσμῳ, καὶ εἰς τὸν ἅγιον τόπον ἐπορεύθη, sic è mundo migravit, & in locum sanctum abiit: id postea appellat *χωραν εὐσεβῶν*, in eâdem Epistolâ; sed dignus est, quem perpendamus locus ille, ubi ait omnes ab Adamo usque ad hodiernum diem, quotquot mortui sunt in charitate perfecti, requiescere in regione piorum tanquam in suis cubiculis; in adventu Christi & resurrectione mortuorum educendos & manifestandos: Αἱ γενεαὶ πᾶσαι ἀπὸ Ἀδὰμ ἕως τῆς δὲ ἡμέρας παρῆλθον, ἀλλ' οἱ ἐν ἀγάπῃ τελειωθέντες, κατὰ τὴν τῷ Χριστῷ χάριν ἔχουσιν *χωραν εὐσεβῶν*. οἱ φανεροῦνται ἐν τῇ ἐπισκοπῇ τῆς βασιλείας τῷ Χριστῷ· γίνονται γὰρ, εἰσελθὲ εἰς τὰ ταμεία μικρῶν ὄσων, ἕως δ' ἐπαρέλθῃ ἡ ὄργη καὶ θυμὸς μῶ, καὶ μετῴσομαι ἡμέρας ἀγαθῆς, καὶ ἀναστήσω ὑμᾶς ἐκ τῶν σηνῶν ὑμῶν.

Att. li.

Hæc omnia sententiæ nostræ quadrant; & quod *χωραν εὐσεβῶν* appellat *Clemens*, id *χωραν κρείττονα* nominat *Justinus*, & *χώρως ἀξίως*, vel *τόπως ἀξίως* alii; & quod τόποι αὐτοῖς ὀφειλόμενοι *Polycar-*

Ila. 36.

* Non ad cœlum aut gloriam, sed ad τόπον ὀφειλόμενον τῆς δόξης, dicit Clemens Ep. c. 5. citat Clericus ad Mat. 17. 18. Ita etiam εἰς τὸν τόπον τῶν Ἰδίων Judæ, Act. 1. 25.

ET RESURGENTIUM. 59

Ilycarpus, τὸπος ἴδιος appellat *Ignatius*; & quod
 τόπος ἅγιος *Clemens*, ἱερὰ πρέδωρα *Chrysostomus*.
 Hæc non malè conveniunt inter se, & re-
 spondent illi temperamento, quod Sanctorum
 foelicitati ante resurrectionem adhibet Scriptu-
 ra sacra. Ita de statu piorum, qui in sinu Abra-
 hæ requiescunt; cùm loquitur Christus, eo-
 rum beatitudinem appellat παράκλησιν, solatium, Luc. 16.
25.
 non supremam gloriam. Id quod alibi in sa-
 cris Litteris dicitur *requies & relaxatio*, placi-
 doque somno comparatur. En *stylum sacrum*,
 & Virorum Apostolicorum; ex alterâ parte
 en *stylum Pontificium* & Ecclesiæ Romanæ:
 Sanctorum animas *mox recipi in cælum*, & in-
 tueri clarè ipsum Dominum trinum & unum sic-
 uti est. Deus bone! unde desumpta sunt hæc
 verba? ex quo Libro sacrae Scripturæ, ex
 quibus monumentis primitivæ Ecclesiæ? Chri-
 stus jamjam moriturus ait Discipulis suis, *va-* Joh. 16.
2. 3.
do parare vobis locum; & si abiero & paravero
vobis locum, iterum veniam & recipiam vos ad
me ipsum; ut ubi ipse ero, vos etiam sitis. Vides
 igitur hunc locum gloriosum, paratum iis à
 Christo, non possidendum esse donec venerit
 Christus; tum demum juxta ipsius votum ad
 Patrem, habitabunt Sancti unâ cum Christo, Joh. 17.
24.
 & *spectabunt ipsius gloriam.* Satiabor, Domine,
 cùm evigilavero, adspectu vultûs tui. Ps. 17. 15.

Præterea, nec sacris Litteris, nec rationi
 naturali consentaneum esse videtur, summas
 poenas exigere, aut summa præmia erogare,
 antequam res in judicium deducta fuerit, &
 de cujusque causâ constiterit: Judicium autem
 nullum memorat Scriptura sacra ante finem
 Mundi: *Ille est dies, quo Deus judicaturus est* Aa. 17.
31.
orbem terrarum per Christum, tunc demum cu-
jusque opus probabitur, tum reportabit quisque 1 Cor. 3.
13. 14. 15.
con-

60 DE STATU MORTUOR.

10. *Cor. 5. congruenter ad id quod fecerit in corpore : tunc*
10. *throni positi, tunc libri aperti ; & judicium erit*
Apoc. *de singulis secundum opera ipsorum : tunc sepa-*
20. 11. 12. *rantur iusti ab iniustis, oves ab hœdis ; illis*
13. *ad dextram positis, his ad sinistram ; & in*
utrosque fertur sententia. Hæc ex orẽ Chri-
Mat. 25. *sti excipimus : Quum autem venerit Filius ho-*
31. 32. *minis cum gloriâ suâ, & omnes sancti Angeli*
&c. *cum eo, tunc sedebit in throno gloriæ suæ : &*
cogentur coram eo omnes gentes, & separabit eos,
alios ab aliis, ut pastor separat oves ab hœdis,
& statuet oves ad dextram suam, hœdos ad sini-
stram : tunc dicet Rex eis qui ad dextram ipsius,
Adeste, benedicti Patris mei, possidete regnum
paratum vobis à jacto mundi fundamento : tunc
etiam dicet iis qui ad sinistram, Exsecrati, abite
à me in ignem æternum, qui paratus est Diabolo
& Angelis ejus. En tempus judicii, modum,
præmia & pœnas, datamque exsecutioni sen-
tentiam : & hæc omnia futura, ubi venerit
Filius hominis.

Hæc autem, inquires, de Judicio generali
 intelligenda sunt : verum est ; præterea Judi-
 cium secretum & particulare, quod statim à
 morte cujusque institutum est, & quamlibet
 animam exeuntem è corpore mox excipit. Ce-
 dō loca, si placet, sacræ Scripturæ, quæ hoc
 testantur : videamus quantum valent, si clarè
 probent judicium privatum ante diem Judicii
 solemnitis. Loca, quæ citavimus, sunt aperta
 & ipsâ luce clariora ; neque ullum judicium
 prævium subinnuunt, sed excludunt potiùs.
 In his autem quæ pendent à voluntate Dei,
 & à revelatione divinâ, non licet ad arbitrium
 fingere novam rerum œconomiam, ut hypothesi
 serviamus. Dici potest quælibet anima, exiens
 è corpore, judicium tacitum aut privatum
subi.

ET RESURGENTIUM. 61

subire, quatenus sibi conscia est benè aut malè transactæ vitæ; testemque suum, suamque sententiam in sinu gerit; & pro eâ, quâ est, dispositione & affectu, vel iratum, vel amicum Numen sentit; & quasi de proximo, quid sibi impendeat fati, prospicit & intuetur: sed hæc nihil efficiunt extra animam; tota res intus geritur, manetque in eodem loco, statu, habituque anima, usque ad resurrectionem.

Observatum est à nobis * antea, ab Ecclesiâ Romanâ, per illam anticipatam Sanctorum gloriam, inutilem reddi resurrectionem, neque minùs per eandem anticipationem, iudicium generale quodammodo superfluum redditur: enimverò *si jam de singulis iudicatum sit secundum opera ipsorum*; si iusti ab iniustis jam separentur, atque hi cœlo gaudeant & visione Dei, illi poenis, tam externis quàm internis crucientur, quis locus futuro iudicio? quid actum agis; de re iudicatâ quid denuò iudicium instituis? ne quid fortè erratum fuerit in primâ sententiâ, recognoscitur causa? vel damnati appellant alium iudicem? non id quidem, inquires, sed ut sententiæ privatim datæ, æquum rectumque toti mundo innotescat. Rectè, si pars læsa querelam adhibet; sed unumquemque damnatum supponis *autoxaràngirov* esse: & tardè quidem de jure poenarum quæstio effertur, cum jam eas suffinuc-

* V. p. 66. & Lactant. lib. 7. c. 21. p. 653. citatur etiam Genebrardus enumerans multos Patres, qui crediderunt animas non fruituras visione beatificâ ante resurrectionem, dum excusat Johannem XXII. Papam, Gassend. de Animarum Immort. Tom. 2. M. p. 654. col. 2. ult.

62 DE STATU MORTUOR.

stinuerint damnati per aliquot sæcula ; neque magis congruum esse videtur, ex alterâ parte, in eorum jus inquirere qui possessione sæculari modo, sed plus quàm millenni, cœlum usu capiunt.

Ut redeamus à iudicio ad resurrectionem, operæ precium erit inquirere quid nobis profit resurrectio, juxta Theologiam Pontificiam. Illi ajunt beatitudinem animæ non futuram esse intensiorem post resurrectionem, quàm antea; & pro definito habent, *animarum non augendam esse gloriam in resurrectione, nisi extensivè*, ut ajunt, *non intensivè*; accidentaliter, non in se: animam enim manere in eadem visione Dei beatificâ, in eodem lumine, in eadem gloriâ, in eadem operationum suarum perfectione, in eadem denique beatitudine intrinsecâ, quàm habuit ante resurrectionem. Quantillum est quod nobis accedit à resurrectione, secundum hos Theologos? Quàm malè convenit illis cum sancto Paulo? tantine est hoc leve fœlicitatis additamentum in resurrectione, ut absque eo nos omnium hominum miserrimos esse diceret beatus Apostolus? ut absque eo, immortalitatem animæ pro nihilo haberet? ut absque eo, in hac vitâ solâ spem nostram collocandam esse duceret? Denique, ut absque eo, omnem beatitudinem præviam, sive visionem Dei dixeris, sive aliam, nec nominaret quidem? hinc suum præmium unicè repetit; hinc suam coronam Apostolus. Hinc aliis, contra vim mortis, aut malorum quorumcunque consolationem maximè arcessit. Postremò, quod Paulus noster *eternum pondus gloriæ* appellat, id illi levis superpondii loco habent: & quod sanctus Petrus immarcessibilem gloriæ coronam nuncupat, id illi gloriæ

Bellarm.
de beat.
Sanct. c.
2. & 5.

1 Cor.
15.

Vid.
Chryf. in
loc.

130. 31.

32.

2 Tim.

4. 8.

1 Theff.

4. 13. 14.

Rom. 8.

18. 23.

2 Cor. 4.

ET RESURGENTIUM. 63

riæ nostræ appendiculam quandam, non par-
tem maximam aut principalem faciunt. De-
nique Christus ipse redemptionem Sanctorum
nonnisi in fine mundi appropinquare & ex-
spectandam esse docet; nec retributionem
promittit ante resurrectionem justorum: tan-
tùm distant à doctrinâ Evangelicâ Ecclesiæ
Romanæ decreta in hâc parte! id quod Apo-
stoli, quod beati Martyres, quod antiqui Pa-
tres maximum Evangelii promissum, fidei
Christianæ fundamentum, spei anchoram ha-
buerunt, secundùm illa decreta tantùm non
irritum, inutile, & superfluum redditur.

Quid plura? hanc vitam reducem, hanc
spem redivivam nobis lucratus est Christus,
haud minore precio quàm sui ipsius vitæ dis-
pendio, suâ resurrectione confirmatam: &
quicquid non resurgit, pro deperdito habet
in illo sermone sacro, uti postea Paulus, loco
memorato, cùm de hoc argumento diceret
ad Corinthios: Hoc est mirandum & divinæ
virtutis opus; ex morte ipsius victoria &
triumphus: hic est perfectionis nostræ termi-
nus, quò nitimur, quò adspiramus omnes; ne-
que habent quò ulterius progrediantur quàm
maximè ambitiosa desideria: tunc enim erimus
ἱεράτοις eâdem cum Angelis amictâ luce, eun-
dem Deum intuentes.

Ex hætenus dictis, satis mihi constare vi-
detur, tam per sacras Litteras, quàm anti-
quissimorum Patrum testimonia, beatitudinem
Sanctorum, aut unicè, aut potissimùm pen-
dere à resurrectione: atque illam perfectionem
summam, summam fœlicitatem & gloriam,
quæ visione Dei beatificâ significari solet,
animabus non impartiri ante diem Judicii, &
adven-

17. &c.

5. 1.

1. Pet. 5.

4.

Luc. 21.

28.

14. 14.

Heb. 2.

14. 15.

2. Tim.

1. 10.

1. Pet. 1.

3. & 21.

Joh. 6.

39. &c.

Phil. 3.

10.

64 DE STATU MORTUOR.

adventum Domini : si verò ex numero testium causa hæc esset dirimenda , facile foret his primorum sæculorum Patribus , quarti etiam sæculi , & deinceps plures adjungere ; sed vis sacrarum Litterarum , quæ sola sufficit , nimio comitatu quandoque obscuratur : proinde notabo tantùm seorsim per modum Appendicis , ex Auctoribus subsequæ ætatis loca quædam manifestiora ejusdem argumenti , quæ pro suo quisque otio & animo consulere possit , aut missa facere.

A P P E N D I X.

Vid.
hanc m.
excus-
sam Ger-
hard. de
mort.
Tom. 8.
p. 396.
397. &c.

Quarti sæculi habetur Auctor *Quæstio- num & Respons. ad Orthodoxos* , apud *Justinum Martyrem* , qui eidem *Justino* in suâ sententiâ de vitâ defunctorum statu ante resurrectionem , adhæret & adstipulatur : nam de tempore retributionis verba faciens (*Respons. ad Quæst. 60.*) hæc habet : *ἔτι γὰρ πρὸ ἀναστάσεως τῶν ἐκάστου βεβαιωμένων ἡ ἀνταπόδοσις γίνεται.* Nemini enim ante resurrectionem rerum in vitâ transactarum retributio redditur. Dein diluens objectionem de Latrone rectâ in Paradisum delato , sententiam plenius aperit (*Quæst. & Respons. 76.*) *ὁφελος γέγονε τῷ ληστῇ εἰς τὸν* , &c. . . . *Utilitas Latroni* , quod Paradisum sit ingressus , hæc fuit : quod fidei commodum re ipsâ percepit , per quam dignus reputatus est , qui Sanctorum cœtui adjungeretur : in quo usque ad diem resurrectionis & remunerationis reservatur.

Divus Chrysostomus tanti facit resurrectionem , ut absque illâ immortalitatem animæ parvi ducat ; & reliqua omnia quæ possidentur à Sanctis ante id tempus , pro exiguâ par-
te

ET RESURGENTIUM: 65

te beatitudinis & remunerationis habeat, hunc, si placet, consule ad caput 15. prioris ad Corinthios; ubi, ad illa verba Pauli, si in hac solum vitâ, &c. hæc habet: τί λίσσεαι, ὁ Παῦλε; &c. Quid ais, Paule? Quomodo in hac vitâ tantum spem habeamus, nisi corpus resurgat, licet anima maneat & immortalis sit? Respondet sibi; licet maneat anima, licet millies esset immortalis, at est; bona illa ineffabilia sine corpore non reportaret: quemadmodum nec punietur: omnia enim manifestabuntur ante Tribunal Christi, ut unusquisque quæ fecit iridem recipiat in corpore, sive bona, sive mala: propterea dicit Apostolus, si in hac vitâ tantum spem in Christo haberemus, omnium essemus miserrimi: nisi enim resurgat corpus, incoronata manet anima, extra illam beatitudinem, quæ est in cælis.

His sententiam suam clarè explicuit Chrysostomus, eandemque confirmat alibi exemplis & similitudinibus, ad illud nempè dictum Apostoli, ad Hebræos cap. 11. 40. *Hi mercedem non receperunt, ne sine nobis consummarentur*; verba ipsius hæc sunt: οὐδέπω ἀπέλαβον, ἀλλ' ἐτι μένουσι; &c. Nondum receperunt mercedem, sed adhuc expectant. Qui istoc modo obire, in tantâ tribulatione, nondum receperunt illi? tantum habent temporis ex quo vicerunt; necdum receperunt mercedem: vos autem nondum finito certamine, moras ægrè fertis: cogitate, quæso, quid & quantum sit; Abrahamum, & Apostolum Paulum, expectantes, quando tu consummatus fueris, ut tunc tandem possint mercedem recipere, &c. Pergit adhuc in ejusdem argumenti contextu, in sequentibus: & Abælem Protomartyrem, & Noachum in utroque mundo justitiæ præconem, non ante nos coronan-

66 DE STATU MORTUOR.

ronandos esse ait ; *ἐν ᾧ ὅλοις πᾶσι τῷ τελευτῶν τῷ καιρῷ*, omnibus ad coronas recipiendas unum idemque tempus definiit : usque ad illud tempus profectibus animarum sanctarum nominare solet quandoque *ἐν τῷ πρόθρονῳ* : sæpius autem sinum Abrahæ : vide, si vacat, Hom. 24. in prior. ad Corinthios, & Hom. 40. in Gen. ubi ait omnes Justos à temporibus Abrahæ usque ad finem Mundi id ambire & exoptare unicè, ut in ipsius sinu requiescant : finis autem Abrahæ, ut nôsti, non habetur pro summâ gloriâ, aut cœlo supremo. Denique hæc omnia confirmantur in sermone primo Chrysostomi de resurrectione ; cum omnem spem nostram, omnem retributionem ad illud tempus & adventum Domini illic referat ; neque ullam nobis citiùs innuat contingere mercedem, præter illam quæ in hac vitâ ex ipso certamine oritur, & ex ipsâ exercitatione virtutis & constantiæ Christianæ : quibus anima fortior redditur, & , ut ipsius verbo utar, magis philosophica : ut enim, inquit, Athletæ certando fiunt firmiores & robustiores ; *ὅτω δὲ καὶ ἐπὶ ἀγῶνι τῆς ἀρετῆς, καὶ πρὶν ἢ τὸν ἔρανον ἀπορῆναι, καὶ ἢ τὸν ὕδιν τῷ Θεῷ παραγέινεσθαι, καὶ πρὶν ἢ τὰς ἀμοιβὰς ἡμᾶς ἀπολαβεῖν*, (vides hæc tria idem valere apud Chrysostomum) *μένον ἐν ταῦθ' ἐκ παλαιῶν τὸν μισθόν, τῆς ψυχῆς ἡμῶν φιλοσοφώτερος καθίστα μένης*.

Hæc de statu & beatitudine Sanctorum ante resurrectionem secundum Chrysostomum : at dices forsan eundem Patrem aliis in locis liberior sublimiusque loqui de hac beatitudine intermediâ. Id quidem fieri potest ; Oratores enim inter perorandum sæpè incalescunt aliquantulum, neque singula verba in aurificis staterâ ponderant : cumque sermones popula-

res,

ET RESURGENTIUM. 67

res, aut orationes funebres adornant, multæ sunt causæ, quæ perorantem incitare possunt ad exaggerandam felicitatem *mortuorum in Domino*; nullæ verò ad diminuendam, præter ipsius veritatis, conscientiam. Utile esset ad consolandum & erigendum animos contra vim mortis, præsertim in subeundo martyrio, ad excitandos affectus, & pietatem confirmandam, calidè liberius loqui de proximè futurâ Sanctorum beatitudine; sed nulli consilio, nullis usibus inserviret, frigidius quàm par erat, & tenuius eandem repræsentare. Quapropter ad indagandam veritatem, & cuiusque Auctoris mentem in hoc argumento, unicus locus, qui hanc felicitatem retinet infra terminos à nobis præscriptos, multos valet eorum, qui cum affectu eandem altius effecerunt & attollunt. Rectè id notatum est ab aliis: *Non esse Concionatorum verba* eo rigore accipienda, quo primùm ad aures auditorum perveniunt: multa enim Declamatores per hyperbolen enunciant & inculcant, occasione locorum, temporum & personarum, adducti, vel affectuum impetu, & orationis cursu rapti. Hoc consultissimè dictum est, & in hoc argumento, si quo alio, locum habere debet.

Non itaque mirabimur Oratores sacros, ex amore erga mortuos, aut ad demulcendos vivos, molliori vel laxiori usos esse stylo, & de celo statim possidendo, & intuendo Domino, verba fecisse. Cælum laxè sumitum, quemlibet felicem animarum post mortem denotat statum, qui tamen multo frequentius *Paradisus*, aut *Sinus Abrahæ* apud Patres dicitur; notatque statum beatitudinis intermedium, & coelesti inferiorem. *Generale Paradisi nomen* est, inquit sanctus Augustinus, ubi feliciter vi-

Sixtus
Sen:

Epist. 57.
& de
Gen. ad
lit. l. 12:
c. 34:

68 DE STATU MORTUOR:

vitur; atque illud etiam est generale nomen, aut notio cœli. Cœlo quodam *interno* fruuntur Sancti statim à morte, externo autem frui non possunt sine corpore. Dein *visio Dei*, aut *Christi*, aut *præsentia divina*, quarum alicubi mentionem facit Chrysostomus, non alia esse potest ante resurrectionem quàm intellectualis. Erit quidem anima proximior Deo in illo statu separato, quàm in hoc carcere; ipsiusque virtutem sibi intimiorem, magisque præsentem & efficacem persentiet, ac si esset coram, & in ipsius conspectu. Sed de supremâ beatitudine, & gloriosissimâ Dei visione, hæc aut hujusmodi dicta non possumus exponere, nisi simul statuamus, hunc Patrem apertissimè sibi contradixisse: in legendis Auctoribus sacris, aliisve, pro regulâ haberi solet; à claris ambigua, ab accuratioribus & severioribus vulgaria, & populariter dicta esse interpretanda: hanc teneamus viam, & minùs errabimus. Denique nos rectè interpretari verba sensusque Chrysostomi, circa statum mortuorum, inde licet argumentum sumere, quòd Interpretes, Patresque Græci, qui Chrysostomi maximè sequaces erant, puta *Theodoretus*, *Oecumenius*, *Theophylactus*, *Euthymius* *, eandem nobiscum sententiam sint complexi. Theodoretus suam explicat sententiam, uti antea *Chrysostomus*, in cap. 11, ad Hebræos, versibus ultimis; asseritque non alios aliis citiùs remunerari, citiùs coronâ gaudere, aut victores à Deo renunciari, sed cunctos simul & semel in resurrectione: ad illa nempe verba

Apo-

* Vide plures Patres in hac sententiâ in Not. Kortolt, in Justin. xlii. col. 1. & 2.

ET RESURGENTIUM. 69

Apostoli, *Hi omnes testimonio fidei probati, non acceperunt repromissiones, ut non sine nobis consummarentur, hæc habet: Οἱ μὲν ἐν ταύταις ἀγῶνις τοῦτοι καὶ τηλικῶτοι, &c. Eorum ergo fuerunt tot & tanta certamina, sed ii tamen coronas nondum acceperunt: expectat enim universorum Deus aliorum certamina, ut, soluto stadio, omnes qui victoriam fuerint assecuti, simul victores renunciaret & remuneretur.* Nec alio sensu Oecumenius illud dictum Apostoli, atque illam historiam veterum heroum, fide præstantium, interpretatur, his verbis: *Εκεῖνοί, φησι, κάθηται ἀγύρευτοι, τὴν ἡμῶν περιμένοντες ἐπίσταται.* Illi, inquit Apostolus, *sedent irremunerati, sine præmio, nostram expectantes ministrationem, vel adventum.* Ita etiam Theophylactus in locum, *οἱ σιμῶνινοι πάντες ἅγιοι, &c. Dicti omnes Sancti, & si testimonium haberent, quod Deo per fidem placebant, nondum tamen assecuti sunt cælestium honorum promissiones: aliaque adjicit his paria atque gemina, in versum sequentem, ex Chrysostomo ferè descripta. Denique eandem tueretur sententiam hic Auctor ad Luc. cap. xxiii. in explicando dicto Christi ad Latronem, *hodie mecum eris in Paradiso.* Cùm enim Paradisum à cælo distinxisset, atque eo modo Evangelistam cum Apostolo Paulo, loco supra citato, conciliasset, addit; *ὁ γὰρ ληστὴς, &c. Latro igitur Paradisum assecutus est, non autem assecutus est regnum cælorum; assequetur autem quando & ceteri omnes, quos Paulus enumeravit. Interea Paradisum habet impræsentiarum, spiritalis quietis regnum: huic explicationi affinis est illa Euthymii in eundem locum, his verbis Interpretis: Christus sciens Latronis intentionem promisit quod illi optatissimum videretur: noverat enim Latro Paradisum è**

70 DE STATU MORTUOR.

doctrinâ Mosaicâ ; & tunc quidem dedit ei conversationem in Paradiso , tanquam arrhabonem regni sui , quod est fructio ineffabilem ac æternorum bonorum, *quæ oculus non vidit*, &c. Nondum enim quisquam Justorum accepit promissionem, veluti magnus docuit Paulus : postmodum verò & huic traderet regnum tempore universalis resurrectionis. Hæc de Chrysostomo, aliisque ipsius Sectatoribus Græcis.

Inter Latinos ejusdem sæculi quarti, consule, si libet, *Hilarium, Ambrosium & Augustinum*, circa statum mortuorum. *Hilarius* suis in Psalmos Commentariis sæpius attingit hoc argumentum, & ad illum locum Psalmi cxxxviii. *Si descendero ad infernum, ades.* Legem imponit universalem & inviolabilem animabus humanis, ut descendant omnes *ut ades*: idque propterea à Christo factum ait, ut omnem naturæ humanæ cursum ordinemque expleret: idemque edocuerat antea ad Psalmum liii. Dein hîc retineri animas, nempe à deo, usque ad diem Judicii: ad Psalmum ii. & Psalmum cxx. ad illa verba, *Domine custodiet introitum tuum*, hæc habet: Non temporis hujus & sæculi est ista custodia, sed futuri boni expectatio est; cum exeuntes de corpore, ad introitum illum regni cœlestis, per custodiam Domini fideles omnes reservabuntur, in sinu scilicet Abrahamæ constituti.

Hæc est doctrina Hilarii de mortuorum statu; Ambrosii, qui scire desiderat, legat ipsius cap. 10. 11. 12. de bono mortis: cap. decimo, promptuaria animarum usque ad diem Judicii recognoscit: *Coronæ enim dies*, inquit, *expectatur ab omnibus, ut intra eum diem & victi erubescant, & victores palmam adipiscan-*

ET RESURGENTIUM. 71

tur victorie: & cap. undecimo, lætitiā animarum ante resurrectionem per plures gradus exponens: Quarto, ait, quia incipiunt intelligere requiem suam, & futuram suam gloriā praevidere: eoque se consolatione mulcentes in habitaculis suis cum magnā tranquillitate requiescunt, stipatæ præsidio Angelorum. Denique idem Auctor, lib. 2. de Cain & Abel, cap. 2, nimius mihi videtur in hac parte: subindicat enim defunctorum animas usque ad diem Judicii de suā sorte incertas esse, his verbis: Solvitur à corpore anima post finem vitæ hujus, adhuc tamen futuri Judicii ambigua suspenditur, Hæc de Ambrosio.

Succedit sanctus *Augustinus*, qui licet nunquam, cautus & modestiæ retinens, quæstionis dirimendæ difficultatem aut invidiam declinet; communiter tamen piorum omnium animas (saltem si Martyres excipias) *extra cælum, & extra gloriā*, in secretis receptaculis detinet, usque ad resurrectionem & diem Judicii; ut ex his infra locis, si per otium consulas & conferas, manifestò patebit. Expos. ad Psalm. xxxvi. v. 10. ad illa verba, *adhuc Pusillum, &c. Enchirid. ad Laurent. c. 118. Gen. ad litteram, l. 12. c. 35. De Civ. Dei, l. 12. c. 9. Retract. l. 1, c. 14. Confess. l. 9. c. 3.*

Plures advocare testes singulares, aut ab hoc, aut à sequioribus sæculis, non erit operæ precium. Sed duo sunt præterea capita generalia, à quibus argumenta desumi possunt, quæ plures simul Patres, testesque complectuntur: horum alterum est ab opinionibus cognatis primitivorum Patrum, quæ vitā defunctorum quorumcunque statum, usque ad resurrectionem, imperfectè beatum supponunt.

72 DE STATU MORTUOR.

nunt. Alterum est ab usu & praxi Ecclesiæ in suis precibus & oblationibus pro mortuis. Ad opiniones istas quod spectat, duas potissimum intelligo: illam, quæ statuit Sanctos in millennio reduces, regnaturos esse cum Christo in terris: alteram, quæ Sanctos ipsos purgandos esse docet in supremo igne, sive in conflagratione Mundi, antequam ad coelum & visionem Dei adscendantur. Harum opinionum utraque magnos habuit fautores, multosque in prioribus Ecclesiæ sæculis, prout infra constabit capitibus sexto & nono: utraque autem supponit, hos Sanctos nondum potitos esse summo bono, coelesti gloriâ, aut visione Dei; nec ad iisdem potiundum esse paratos absque præfatâ purgatione: & sive vera sint, sive minùs hæc dogmata, testantur uterunque quid senserint utraque hæc classis Patrum (quorum non est exiguus numerus) de vitâ defunctorum statu, quantumque, hæc in re, eandem nobiscum tenuerint fidem & sententiam.

Alterum caput, quod multorum consensum involvit, est usus & praxis Ecclesiæ in suis Liturgiis & Officiis sacris circa mortuos: in his Liturgiis vel continentur tantum gratiarum actiones & commemorationes pro Sanctis, de quibus hic non agitur; vel oblationes præterea, & supplicationes pro mortuis; atque hoc satis ostendit, nondum pervenisse, ex eorum sententiâ, ad summam gloriam, & beatissimam Dei visionem, animas illas, pro quibus hæc fiebant sacra: fiebant autem pro animabus sanctissimis & præstantissimis, Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Evangelistarum, Martyrum, aliorumque Ecclesiæ Luminum: ut videre licet, tam apud

Litur-

Liturgias veteres, utcunque dubias aut interpolatas; quàm ex Constitutionibus *Clementis*, ex *Cypriano*, *Dionysio Areopagita* dicto, & *Epiphanio*.

Hujusce praxis, sive licitæ & laudabilis, sive non, hoc videtur esse fundamentum; quod omnes animas cujuscunque ordinis, præter animam Christi, in *A'd*, morari crediderint Antiqui, usque ad resurrectionem; atque iis nondum consummatis profuturas esse preces & oblationes Ecclesiæ: *Preces* dico; nam præter oblationes, adhibitas etiam fuisse supplicationes ex Liturgiis & Auctoribus præfatis, aliisque, certum & irrefragabile mihi videtur. Ita, ex. gr. in Liturgiâ, quæ dicitur *Jacobi*, supplicatur Deus, ut lucem & requiem daret omnibus defunctis, de fide recta sentientibus, ab *Abel* usque ad hodiernum diem.

Μηρόθαι, κύριε ὁ Θεός, τῶν πνευμάτων καὶ πάσης σαρκός, ὃν ἐμνήσθημεν, καὶ ὃν ἐκ ἐμνήσθημεν, ὁρῶδός σου ἀπὸ Ἀβὲλ τῷ δικαίῳ, μέχρι τῆς σήμερον ἡμέρας; αὐτοὺς ἐκείνους ἀνάπαυσαι ἐν χάριτι ζῶντων, ἐν τῇ βασιλείᾳ σου, ἐν τῇ τρυφῇ τῷ παραδείσῳ, ἐν τοῖς κόλποις Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ, τῶν ἁγίων πατέρων ἡμῶν, &c. Idem constat ex aliis Liturgiis, tam Græcis, quàm Latinis, ut videre est apud eos qui hisce colligendis & examinandis operam dederunt. Defunctis precantur præsentem requiem, & futuram lucem & gloriam: semperque in omnibus Officiis circa mortuos, irretorto oculo ad resurrectionem respiciunt. Denique nihil occurrit, quod sciam, in antiquo usu Ecclesiæ, quod non respondeat hypothese nostræ de statu mortuorum & *πρὸς ἄδην*: ubi omnes animæ præstolantur adventum Christi, sonitumque supremæ tubæ.

Hæc de Testimonijs Patrum, seorsim, aut

74 DE STATU MORTUOR.

cumulatim; sed hanc operam, magnâ ex parte, forsan dixeris supervacaneam: quandoquidem Pontificii (quorum interest maximè, ut cœlo, gloriâ & visione Dei fruantur Sancti ante resurrectionem) fatentur, * Patres generatim eâ de re nobiscum convenire: neque ab illis petendum esse auxilium aut patrocinium in hac causâ, quæ pendet tota ab auctoritate Ecclesiæ, & ipsius definitione; eaque, mehercule, tardiusculâ, sæculo nempe decimoquinto in Concilio *Florentino*, ubi decretum est, animas Sanctorum *max recipi in cœlum, & intueri clarè ipsum Dominum, trinum & unum, sicuti est.* Interea nos ægrè patimur tot tantosque Patres, & Præsides Ecclesiæ Christianæ versatos esse in errore per quatuordecim sæcula, & veritatem tam serò inventam *Florentiæ*; tantâ etiam vi aut arte (ut refert istius Synodi historia) extortam à Græcis: quos aut malè sanatos, aut recidivos, jam videmus. Hæc meditentur ii, quorum interest: utcunque quoad Reformatos, nihil valet hæc auctoritas Romana, Synodorum, aut Pontificum. Nobis integrum est, rem æstimare ex æquo, & ex omnibus suis momentis diligenter expendere, quò propendeat, quò nos ducat Scriptura sacra; quò rei ipsius ratio; quò ætas intemerata Ecclesiæ; nec id tantum an-

* Tot illi & tam celebres antiqui Patres, Tertullianus, Irenæus, Origenes, Chrysostomus, Theodoretus, Oecumenius, Theophylactus, Ambrosius, Clemens Romanus, D. Bernardus, huic sententiæ (quæ nunc in Concilio Florentino, magnâ demum conquestione factâ, definita est, quod iustorum animæ ante diem Iudicii Dei visione fruuntur) non sunt assensu, sed sententiam contrariam tradiderunt, *Staplot. Defens. Auctoris. Eccles. l. 1. c. 2.*

ET RESURGENTIUM. 75

te oculos habere, quod his reclamantibus factum sit, aut definitum nudiustertius in Conventu *Florentie*. Dignum utique est hoc caput *de statu mortuorum* quod excutatur penitus, & de quo contendamus pars utraque: huic enim superstructa est tota moles Religionis & Pompæ Romanæ circa Sanctos: de iis canonizandis, ut loquuntur, invocandis & colendis, nec de iis ipsis tantum, sed etiam eorum Imaginibus & Reliquiis. Hinc pendent etiam peregrinationes, & vota meritoria, & Sanctorum Missæ, & novum illud, sed utilissimum, Purgatorii inventum. Quandoquidem idcirco ex hoc filo pendent tantus apparatus, tantum pondus superstitionum, ex hoc fundamento, aut lapide angulari, tantum ædificium, nostrâ plurimum refert nihil temerè concedere in hac causâ, nec indulgere nimis piis affectibus, sed malè fundatis, in re tam magni momenti.

CAP. V.

De statu naturali animarum in intervallo mortis & resurrectionis: An nude sint, & ab omni corpore separatæ; vel aërio, aliive, uniantur.

EXpeditâ quæstione primâ, de qualitate statûs intermedi, quoad felicitatem vel miseriam, sive de animarum statu morali ante resurrectionem; sequitur jam altera, & multo difficilior, de earundem statu naturali. Superesse, vivere, & cogitare animas post mor-

Vid.
Dall. de
pœnis l.
2. c. 12.
p. 181.
&c. Ger-
hard. de
ψυχολογία

76 DE STATU MORTUOR.

Tom. 8.
p. 419.
& de sta-
tu ani-
marum
separa-
tarum.¹
p. 403.

mortem, siue dissoluto hoc corpore, probatum est antecedentibus: sed quod dixit Apostolus de suâ ecstasi, an *in corpore, vel extra corpus, ego nescio, Deus novit*: idem hîc usurpare licet: an, exsuto hoc corpore, novum induat anima; vel permaneat nuda & sine corpore, usque ad resurrectionem mortuorum, *ego nescio, Deus novit*. Saltem id inter obscura, quæ nec lumine Naturæ, nec ullâ revelatione, clarè constat, numerandum esse ducere. Quum hîc nullus locus sit experimentis, haurienda est cognitio nostra, vel ex innatis seminibus veritatis & ab ipsâ rei naturâ, vel è sacris Litteris: atque illius testes, aut Interpretes, habentur præcipuè Philosophi; hujus verò, Patres Christiani; his autem omnibus consultis in hoc argumento, vix aliquid certi aut definiti reperies, ubi pedem figas. Quod ad rationis lumen attinet, & rerum naturam, parum hinc opis aut auxilii sperate licet in hâc quæstione dirimenda. Quum enim unio animæ ad hoc corpus terrestre, vel quodcunque aliud, non oriatur (quantum nobis innotescit) ab aliquâ necessitate naturali, vel connexionè necessariâ, inter hæc duas naturas; sed à voluntate Dei, aut à decreto divino: dissolutâ hâc unione, pendebit ab eâdem voluntate Dei; vel, quod perinde est, à legibus Naturæ nobis ignotis, ut novam unionem subeat anima, vel maneat separata ab omni materiâ: sic enim manere potest, cùm sit substantia, vel res per se subsistendi capax.

Dein, si Philosophos hâc in re consulas, silent plerumque: Platonici verò, Platonico-
rum nonnulli, statuunt, animam statim ab excessu ex hâc vitâ & corpore, subituram esse
cor-

corpus aërium; & exindè progredi ad æthereum, cùm virtute & sapientiâ satis profecerit: ordine nempè retrogrado, quo in hanc infimam sedem dilapsa est.

Nihil quidem habet absurdi hæc sententia, sed testium & probationis eget. Quî constat nos exfuisse novissimè corpus aërium, cùm hîc nati sumus? vel eosdem esse debere gradus, & ordinem adscensûs & descensûs? vel denique nullum intercedere statum silentiî & separationis ab omni corpore? Quum innumeri sint mundi intra Universi ambitum, multiplices erunt, pro multifariâ Dei sapientiâ, ordines, modi, & variationes, in revolutionibus animarum: & quem nobis præscripsit Deus ordinem, adscensûs & descensûs, ad ipsius œconomiam secretam spectat, quæ nos latet in hac vitâ.

Sed ab umbris & apparitionibus mortuorum, credis forsan probari posse, animas humanas, exsuto hoc corpore, aliud statim induere; cujus ope se monstrant aliquando visibiles & conspicuas in formâ humanâ. Fateor mihi nondum constare, nec persuaderi posse * animas mortuorum apparere unquam, aut apparituras esse ante diem Judicii. Genii forsan aut Dæmones vim illam habent, compingendi aërem, aut propria vehicula in speciem humanam vel brutam: eamque exercent aliquando, maximè apud Gentes barbaras, aut semi-

* Vide verba Chrysostomi Hom. 29. in Matth. & Hom. ult. de Lazaro. Maldonatus in 16. Luc. versus fin. citat Tertull. de Animâ, sed fallitur, opinor, cap. non citat. Citat etiam ibid. Athanasium, vel Auctorem, quisquis sit, ad Antiochum, 9. 11. & 13. Isidor. lib. 8. Etymol. c. 9. & Theophyl. in 8. Matth.

femi barbaras; sed hæc rariùs apud nos fieri existimo, & è sexcentis narratiunculis de spectris, vix unam reperiri historiam veram. His pascitur utcunque Vulgus, vitæque futuræ renovatur memoria, & confirmatur Fides: sed maximam fabularum messem in hac materiâ invexere Monastici, suis commentis, aut visionibus imaginariis, ad introducendam firmandamque fidem Purgatorii.

Ponamus autem, si libet, mortuos habere corpora aëria, & vitam vivere animale; multa hîc quærenda veniunt, ut exsolvamur dubiis. Primò, quam aëris regionem, superiorem, vel inferiorem, habitare velis hos advenas? si infra nubes colloces, omnibus cœli tempestatibus & intemperiebus obnoxii erunt: cum perpetuò versentur sub dio, nullis tectis aut ædibus, cujuscunque generis, muniti. Cum pluit, cum ningit, cum grandinat, cum tonat, expositi hærent in medio aëre; atque tenera eorum corpora necesse est non impetant modò, sed etiam trajiciant & transverberent hæc meteora: ventusque impetuosior agitabit & transferet, ut nubes, in novas habitationes. Quòd si supra nubes & telluris atmosphæram constituere velis has defunctorum animas, tam malas quàm bonas, & cœvehis in regiones serenas & lucidas; quibus minimè dignæ sunt, aut idoneæ, animæ improbæ & impuræ: neque has, opinor, ab aliis, hœdos ab ovibus, segregari velis ante diem Judicii. Hæc de sedibus mortuorum.

Secundò, de mortuorum politiâ quærendum est: oportet enim si corporibus gaudent & vitâ animantium, ut aliquam inter se habeant politiam & regimen: visne igitur ut in eadem omnes degant Republicâ promiscuè;
vel

vel ut dispartiantur & distribuantur in diversas Gentes, nominibus moribusque distinctas, ut hîc in terris? ut Galli, exempli gratiâ, habitent omnes simul, & separatim à reliquis: ita etiam Hispani, Itali, Germani, Britanni, cæteræque Gentes per terrarum orbem, suas sibi habeant sedes in aëre, seorsim alias ab aliis: suum etiam quæque regimen antiquum, suam linguam, moresque & religionem. Hæc utique definienda sunt, & quærentibus explicanda: imprimis verò difficile erit, limites imperiorum figere & conservare, in aëre fluxili; sine fossis, aut fluviis, aut propugnaculis: nec minor erit difficultas de constituendis Regibus. Ex Antiquis quemnam folio restituent; primum, vel ultimum? vel quod stemma regium cæteris præferent? vel rejets omnibus titulis antiquis, digniori dabitur? Lites hinc orituras facile video, & discordias, ac etiam bella; sed quibus modis armisve pugnaturi sint in aëre, nondum intelligo: *mortui* certè *nequeunt mori*, an vulnerari possint haud fatis scio.

De linguâ etiam & sermone mortuorum oriuntur quæstiunculæ. Mortuorum Dialogos finxere multi, sed quâ linguâ colloquuntur mortui, nescio: maternâ, inquires, seu vernaculâ, quâ usi sunt in terris: ut Græci loquantur Græcè, Latini Latinè, & sic de cæteris Gentibus: sed tempora mutantur, & populi & linguæ, de sæculo in sæculum. Hodierni Romani veterum Latinorum non calant linguam; nec quamcunque Latinitatem vulgus Italorum. Quî confabulabuntur hi populi cum suo Romulo, aut Numa? Celtarum & Scytharum linguas non retinent hodie, qui easdem sedes, per Occidentem & Septen-

80 DE STATU MORTUOR.

Septentrionem incolunt. Denique quid fiet à nobis, incolis hujusce Insulæ, qui tot habuimus origines & linguas? Britannicè loquimur in corporibus aëriis, vel Saxonice, vel Normanicè, vel, ut hodie fit, mixtè & compositè. Alteram fore suspicor *Linguarum confusionem*, Babelis illâ graviolem, si in hunc modum vita futura ordinanda esset.

In hodiernâ vitâ nascimur infantes, & serissim addiscimus sermonis usum, matre & nutrice magistris; sed in aëriâ vitâ nulla, opinor, est infantia: etiam qui hinc discedunt infantes, ibidem nascuntur adulti, sine ætatis discrimine: non prodeunt è sinu matris, neque crescunt, neque adoleſcunt, ut parvuli nostri; sed statim ac æthereâ vescuntur aurâ, sermone pollent & ratione sine ullo tirocinio litterario. Hæc autem dico secundum præfatam hypothefin, non ex animo: neque enim video, quî poterunt mortui, aut memoriam retinere veteris linguæ, aut novam imbibere unico haustu. Sed de sermone hæc satis.

De religione restat adhuc non minima difficultas; habeant necesse est, hi homines aërii, cultum divinum, & religionis formam aliquam & instituta: visne proinde, ut quisque, secundum suam sectam, eandem quam coluit in terris, prosequatur adhuc religionem? ut Judæi sequantur Legem Moſis, Mahometani Mahometis: Pagani suos Deos colant, & Christiani Christum: dein Pontificios habere velis suum Papam, ut hîc infra, & Reformatos, fidei suæ regulam, Scripturam sacram? sed quid dixi Scripturam sacram? de libris aut litteris aëriis nihil intelligo: frustra scribitur in aquâ, multo magis in aëre: nulla religio suum Canonem, aut Legem scriptam,

reti-

ET RESURGENTIUM. 81

retinere poterit in istoc statu; nec suos ritus sacros, & œconomiam externam. Præterea si omnes defunctorum animæ, ab origine Mundi ad hodiernum diem, unà habitant in aëre, Judæi reperient ibidem suos Prophetas, & Christiani suos Apostolos: illi proindè de vero Messia melius instructi, ex oraculis & interpretatione ipsorum Prophetarum, fient statim Christiani: hi pariter ex ore Apostolorum accipient controversiarum omnium, quæ inter Romanos & Reformatos pendent, decisionem infallibilem: ad hæc consequens erit, tam Judæorum conversio, quàm Christianorum unio: ô beatæ sedes! ô beati mortui prævivi! Denique reliqua Gens humana, cum unicum verum Deum, & Messia mysterium, à Viris divinis clarè expositum audiverint, rejectis erroribus suis, ad pietatem cultumque Christianum convertentur: en gloriosum Christi Regnum; non in terris, nec in cœlis, sed in aëre inter mortuos. Sed hæc minimè quadrant ad œconomiam Christianam, prout exponitur in sacris Litteris: atque etiam aliena sunt à communi fide. Quis enim credit Adamum & Evam, sive primos homines, omnesque ipsorum posteros, filios & filias, unà jam victitare in nubibus, aut in aëre, & ibidem victitasse per aliquot millennia? num familias suas & cognationes antiquas retinent; prospiciuntque quid rerum geratur in terris, præcipuè inter suos Conterraneos, & suos maximè Tribules? Sed me tædet plura percontari, aut disquirere, in re prorsus incertâ, aut incredibili. Si per alia capita interrogationes instituas, responsuro non minus hærebit aqua: mihi saltem, rem animo versanti, nullus occurrit modus, nulla ratio, constituendi Rem-

F

publi-

82 DE STATU MORTUOR.

publicam inter mortuos: statum intelligo eternum, corporeum, animale & visibilem.

Sed ratione tantum haecenus, & argumentis à naturâ rei petitis usi sumus; oportet præterea Scripturam sacram consulere, si quid fortè habeat de corporibus mortuorum ante resurrectionem: at e contra non pauca sunt in sacris Litteris, ut mihi videtur, quæ huic sententiæ, de corporibus aëriis in statu intermedio, minimè favent. Primò, quod duo tantum animæ nostræ corpora memorent sacrae Litteræ, vel duo tantum genera corporum animatorum, terrestre & cœleste: illud quod habemus hodie, ac illud quod habituri sumus in resurrectione mortuorum. Capite decimo quinto primæ Epist. ad Corinthios, hanc materiam fusiùs tractat Apostolus Paulus: & cum duo distinxisset corpora, & duo solummodo, animæ nostræ propria, subjungit,

ŷ. 49.

Et sicut gessimus imaginem terrestris, geremus etiam imaginem cœlestis: nullâ factâ mentione corporis intermedii. Quod etiam explicitius

ŷ. 1.

excludere videtur capite quinto secundæ ad Corinthios, his verbis: *Scimus enim, si terrestris hujus domus nostræ tabernaculum dissolutum fuerit, nos ædificium ex Deo habituros, æternum in cœlis.* Vides, inter terrestre & cœleste corpus, nullum intercedere statum corporeum; sed eum, qui fortè intercedere possit, appellat statum nuditatis in sequentibus; verba hæc

ŷ. 2. 3.

sunt: *In hoc enim suspiramus, expotentes domicilio nostro, quod è cœlis est, superindui.* * *Si quidem etiam induti, non nudi reperiemur.* Si-

qui-

* De voce *superindui*, & de hoc loco vide Cressii Explicat. sine p. 315.

ET RESURGENTIUM. 83

quidem ullo corpore vesti, non in statu separationis reperiemur: (nempè cum advenierit Christus ad suscitandum mortuos) anima enim *nuda*, vel mens *nuda*, idem valere solet ac separata ab omni corpore: & *superindui*, nisi jam vestito, convenire non potest. Secundo, fatum cujusque hominis, secundum stylum & rationes sacræ Scripturæ, pendet unice ab operibus hodiernæ vitæ; nulla erit mutatio, morum aut sortis, in futurâ: *Sive deciderit arbor ad Meridiem, sive ad Aquilonem, quo loco ceciderit arbor, ibi futura est*, inquit Ecclesiastes: quæ terè referuntur ad mortem hominis, & immutabilem exinde conditionem. Ita etiam interpretari solent *clausam januam*, in Parabolis Christi. Sed apertius id docet Apostolus Paulus, secundâ ad Corinthios, quinto: *Omnes enim nos comparere oportet coram tribunali Christi, ut unusquisque reportet, quæ in corpore fecerit, sive bonum, sive malum*. Hæc sortem hominis futuram definire & concludere videntur à faciendis & factis infra hanc vitam. Quod si alia interveniat vita ante Judicium; eaque talis, ut benè aut malè agendi, virtutis & vitii, æquè capax sit ac hodiernâ, eaque multo longior sit & diuturnior; nullam video rationem, cur ab hodiernâ vitâ solâ, breviusculâ, incommodâ, & innumeris tentationibus obnoxia, pendeat totum pondus æternitatis, vel sortis futuræ: alterâ illâ multo majoris momenti, neglectâ penitus, vel pro nihilo habitâ.

Tertio denique, secundum communem dictionem sacræ Scripturæ, mors dicitur *somnus*, & morientes dicuntur *abdormire*: quod innuere mihi videtur, statum mortis esse statum quietis, silentii & *inoperantis*, nempè quoad

C. 11.

3.

Math.

25. 10.

Luc. 13.

25.

1. 10.

84 DE STATU MORTUOR.

mundum externum; ut nihil habeamus commercii cum mundo externo, in statu mortis, non magis quàm in statu somni. Præterea *expergisci* dicimur & *evigilare*, in resurrectione: quamobrem verò? nisi quòd mutato statu, quasi excusso somno, in lucem & in mundum visibilem resurgamus.

At dices forsan, phraseologiam sacram, quæ mors assimilatur somno, & morientes dicuntur obdormire, esse tantum euphemismum, & respicere corpus: quod, cum mortuum, placidè requiescere videtur, ac si esset somno obrutum. Esto: sed plenior fortiorque erit dictio, si unà cum corpore animam quoque complecteris: quæ, perindè ac in statu somni, requiescit ab actionibus solitis, nec tangitur objectis externis. Quinimo, non tantum ligantur aut clauduntur sensus, ut in somno, sed etiam, ut in ecstasi, abstrahimur à corpore & à mundo corporeo: & cum sese nobis aperit iterum mundi adspectabilis theatrum, meritò & appositè dicimur *expergisci* & *evigilare*: quod si statim ab excessu animæ ex hoc corpore induamur aliud magis actuosum & vividum; ludantque animæ mortuorum in campis acriis, vigiles & alacres, nulla apparet ratio cur mortui dicantur *dormire* ante resurrectionem, & in resurrectione *expergisci*, nisi id totum ad cadavera referas; quod duriusculum mihi videtur.

Notandum verò, cum mortuorum animabus *αισχροτα* attribuitur, non intelligenda est omnimoda & universalis, tam interna quàm externa, sed externa tantum, quòd nihil scilicet operentur aut efficiant in mundum corporeum, nec ab eodem quomodocunque afficiantur: sed vitam interea habent & cogitationes

ET RESURGENTIUM. 85

tiones immanentes. Ita intelligo verba Christi, cùm, ad probandam animæ immortalitatem, ait, Deum se dicere, Deum *Abrahami, Isacii, & Jacobi*, non est autem Deus mortuorum, sed vivorum: vivunt enim omnes ei: per mortuos hîc intelligit Christus, omnis vitæ expertes; atque eo sensu negat hos Patriarchas esse mortuos: *vivunt enim*, inquit, *Deo*. Hoc est, si rem rectè capio, licet non vivant respectu hominum, aut reliqui mundi visibilis, tamen respectu Dei, in mundo invisibili, & secundùm facultates suas intellectuales vivunt, vigentque.

Luc. 20.
37. 38.

Hæc notâsse sufficiat ex sacris Litteris ad indagandum statum & genus vitæ, quod habituri sumus proximè post mortem, corporeum, vel incorporeum; idque eo fine ut dignoscamus, an hunc solem, hæc sydera, & amicam lucem visuri simus; aut mundo visibili qualitercunque fruituri, ante diem resurrectionis: etenim, secundùm Philosophiam nostram, nisi uniatur anima alicui corpori, alicui portioni materiæ, seorsim & separatim, cui vitaliter & modo peculiari adjungitur, nullum habere potest sensum aut perceptionem mundi externi, cujuscunque phænomeni corporei, cujuscunque partis aut motûs materiæ. Hoc forsan *παράδοξον* videbitur nonnullis, qui fieri posse credunt, atque usu venire, ut anima sentiat omnia externa, & mundi corporei motus, etsi nulli corpori singulari uniatur, nec uni parti materiæ magis quàm alteri; &, nuda licèt, pro loco aut regione, in quâ præsens est, circumstantis mundi, & vicinorum corporum perinde recipiat impressiones, ac si haberet suum sibi corpus proprium. Sed quî potest hoc fieri, quæso, nisi animam fin-

86 DE STATU MORTUOR.

gamus impenetrabilem? corpora enim non agunt nisi motu, contactu, & impulsu; & ubi nulla est resistentia, nulla potest esse pressio, aut impulsio. Præterea, motus corporum non producunt sensationes in nobis, aut cogitationes, suâ vi, (effectus enim esset nobilior suâ causâ) nec suâ vi possunt agere in naturam incorpoream: sed id fit, lege ab Auctore Naturæ constitutâ, inter has animas & hæc corpora singularia: virtute cujus legis sympathiam inter se habent, in se invicem agunt, & reciprocè patiuntur: id quod dicitur *uniri*, aut *vitaliter conjungi*: ut aliud sit unio, aliud nuda præsentia. Viderem utique clausis oculis, si nuda præsentia, aut vicinia objecti, satis esset ad excitandum ipsos sensum in animâ: & nisi fingas animas separatas, sive nudas, sympathiam habere cum totâ machinâ mundanâ, sive cum omnibus corporibus, sensationes vel impressiones sensibiles recipient à nullis.

Denique, ut hæc claudam, voluptas & dolor, quæ sunt sensationes primariæ, & maximi momenti, oriri non possunt in animâ, sine corpore proprio, ei vitaliter unito; sunt enim affectus, qui adveniunt animæ propter bonum aut malum, quod accedit corpori, quatenus suo: si baculo percusseris proximum parietem, video motum baculi, & audio sonum ictus aut plagæ; sed me nihil dolet: si verò eodem baculo & eadem vi percusseris corpus *meum*, (sive portionem illam materiæ, quam corpus *meum* appello) statim me dolet: oritur nempe nova sensatio, à visu, aut auditu, prorsus diversa, quam dicimus *dolorem*. Eodem modo, si gladio vel securi brachium arboris amputaveris, me præsentem, nullum dolorem sentio; si verò eodem gladio aut securi mihi

ET RESURGENTIIUM 87

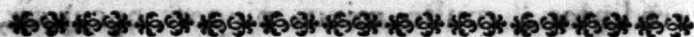
mihi brachium abscideris, pungor aut excrucior supra modum; ictu scilicet aciculæ in digitum proprium magis afficior, quàm ictu fulminis bombardici in aliud quodcunque corpus: de voluptate corporeâ par est ratio. Hæc autem satis testantur non à quolibet corpore, nec à quâlibet præsentia animæ, vel proximitate, oriri nobis sensationes: sed præter præsentiam localem requiri statum alium *unionis* aut sympathiæ, ut materiæ motibus afficiamur. Sed de his satis.

Denique, ut hæc finiam, mortui non cognoscunt, ut mihi videtur; res viventium in hac terrâ, neque suæ familiæ tractant negotia, aut distrahuntur curis: quiescunt à suis laboribus: neque facîle concipio vetulam, exempli gratiâ, quæ neque legere neque scribere nôrit, aut unius litteræ in alphabeto ducere lineas; multo minus pingere accuratè, aut statuas formare: hanc, inquam, vetulam statim, exsuto corpore, formam suam repræsentare posse, omniaque sui corporis lineamenta; adspectum, ætatem, aniles rugas, exactissimè; nec tantum formam corporis, sed etiam vestes, & apparatus externum: idque tam exactè & absolutè, ut neque Apelles ipse, neque Phidias, nulla ars fingendi aut pingendi, artem hujus vetulæ adæquare unquam potuisset. Ad hæc obstupescimus, ut à communi fide aliena: quandoquidem verò nobis ignotæ sint vires & facultates animæ ab hoc corpore solutæ, & tenuiori amictæ, fatendum est hæc utcunque persuasiora ad vim demonstrationis non proflus accedere.

Hæc de animabus defunctorum pro luce nobis concessâ, sive à naturâ rerum, sive ab Oraculis sacris, aut quæsvimus, aut definivimus.

88 DE STATU MORTUOR.

vimus. Ex quibus constat, primò, animas superesse extincto corpore. Secundò, bonas bene, malas malè, se habituras. Tertio, nec illis summam foelicitatem, nec his summam miseriam, accessuram esse ante diem Iudicii. Denique probabilius esse, animas fore in statu separato usque ad resurrectionem, quàm ullo corpore vestiri. Hoc tamen inter *obscura*, aut non explicitè revelata, numerandum censeo; nec minus Christiani est quàm Philosophi in nonnullis *arxi xedat*. Si quod sit in hoc crasso, quod gerimus, corpore interioris vehiculum, quo vestita evolat anima in articulo mortis, mihi neutiquam displicebit: sed philosophandum est secundùm allegatà & probata. Hæc hætenus; pergamus jam ad cætera.

C A P. V I.

Transitio ad reliquas partes hujus Tractatus: primò, de adventu Christi, & de conflagratione Mundi.

INter silentes mortuos hætenus versati sumus: nunc redeundum est in magni mundi theatrum; ubi nova sese aperit rerum facies, nova se ostendant phænomena. En, in nubibus advenientem Christum, flammantem Mundum; resurgentes mortuos; & parata ad Iudicium tribunalia: illustres, si uspiam, scenas & spectacula. Dein sequentur & succedent novi Coeli, & nova Terra: Christi Regnum millenne: denique omnium finis, & re-

rum

ET RESURGENTIUM. 89

rum nostrarum consummatio. Hæc sunt maximi momenti & ponderis argumenta, disquisitionis nostræ gravissima capita: quæ (suo ordine) pro modulo nostro, & innato cuique, vel à sacris Litteris affuso, lumine, profecturi sumus.

Ex his, quatuor prima in idem tempus, ni fallor, coincidunt. Christus venturus est ad ^{2 Thess.} iudicium in flammis ignis: & eodem tempore ^{1. 7. 8.} resurgent mortui. &c. ^{10. 25} Atque hæc quatuor capita pro clarissimè revelatis habeo, quoad res ipsas, aut rerum summam; sed cum de modis & circumstantiis agitur, distinguendum erit non rarò inter hypothesein *vulgarem & rationalem*, litteralem & arcanam. Denique quæ penitus abducuntur à notitiâ nostrâ, qualia occurrent nonnulla, ea referenda sunt ad *æconomiam secretam*.

Ad Mundi conflagrationem quod attinet, & adventum Christi, ea pridem tractavimus integro Libro; qui est tertius *Theoriæ Telluris*: propterea breviusculè tantùm & summariè retractanda sunt in hoc loco, ne actum agere videamur. Veniet Christus ad iudicandum & ad regnandum; ad iudicandum omnes, & ad regnandum cum suis Sanctis: utrumque explicuit suis Discipulis, eosque sibi adscivit in utroque solio assessores: *In regeneratione cum* ^{Matth.} *sederit Filius hominis in throno gloriæ suæ, vos* 19.28. *etiam sedebitis in thronis duodecim, iudicantes duodecim Tribus Israel.* Utrumque pariter, Regnum & Iudicium, conjunxerat antea, de vitâ futurâ verba faciens, Christus: *Futurum est* 16.27.28. *enim ut Filius hominis veniat, cum gloria Patris sui, cum Angelis suis: & tunc reddet unicuique secundum facta ipsius.* Denique in divino & solenni, quod fudit Christus paulò ante mortem,

90 DE STATU MORTUOR.

Matth.
24. 30.

tem, in monte Olearum, Oraculo, meminit
sæpius sui reditûs ad terras: *Tunc apparebit
signum Filii hominis in celo: & tunc omnes Tri-
bus terræ plangent, & videbunt Filium hominis
venientem in nubibus cæli, cum potentiâ & glo-
riâ multâ: mittet verò Angelos suos, cum tubæ
voca magnâ, & cogent Electos ejus à quatuor
ventis, à cælorum extremo ad eorum extremum.*

Matth.
26. 64.

His, aliisque locis, ex ore Christi edoce-
mur de suo reditu & futuro adventu ad ter-
ras. Id quod Angeli postea, & dein Aposto-
li iterum iterumque prædicarunt. Scio inte-
rim ea dicta Christi de futuro suo adventu ita
à nonnullis restringi & mutilari, ac si nil aliud
significarent quàm excidium Hierosolymorum:
licet Christus manserit in cælis, pereuntibus
Hierosolymis; nec apparuerit, aut advenierit,
tunc temporis; nisi improprie, quatenus ope-
ra & judicia Dei habentur pro ipso Deo. Præ-
terea splendor externus, gloria Patris & An-
geli comites, in his descriptionibus, deno-
tant adventum proprium & personalem, nec
quadrant ad figuratum. Denique, Judicium
universale, & finis Mundi, conjunguntur
cum hoc adventu Christi, in locis præmissis.
Apparatus judicialis manifestò describitur di-
cto loco Matth. 19. 28. si conferatur cum
Apocal. 20. 4. 11. 12. Dein judicialis remo-
neratio cujusque aut punitio, secundum sua
opera, Matth. 16. 27. 28. si conferas cum
Rom. 11. 5. 6. &c. Et in ejusdem Evange-
listæ cap. 25. 31. 32. &c. tam apparatus, quam
sententiæ judiciales, cum hoc adventu Christi
connectuntur: *Quum autem venerit Filius ho-
minis, cum gloriâ suâ, & omnes sancti Angeli
cum eo, tunc sedebit in throno gloriæ suæ. Et
cogentur coram eo omnes Gentes, & separabit
eos,*

ET RESURGENTIUM. 91

eos, alteris ab alteris, ut pastor separat oves ab
hædis, &c.

Quemadmodum hæc loca perspicuè designant Judicium universale, idque in adventu Christi; ita Judicium illud designat finem Mundi, & cum eodem cohæret. Audent adferere nonnulli, in 24. capite Matthæi, aliisque in locis parilibus, nihil dici *de fine Mundi*, aut extremâ consummatione sæculorum: sed ea omnia, quanta quanta, unicè & solidè referenda esse ad Excidium Hierosolymorum. Audax propositum, & malè fundatum, ut mihi videtur: quid, quod uno atque altero forsan in loco respiciatur Excidium Hierosolymitanum; cum de aliquo Christi adventu sermo habetur; ideone ubicunque fit mentio sui adventûs in Evangeliiis, gloriosi licet in summo gradu, multique indiciis comitati, quæ, non Hierosolymis, sed Naturæ ipsi, Mundoque perituris conveniunt: hæc etiam loca ad unius urbis populique cladem restringere & detorquere audebimus? Temerarium hoc mihi videtur, ut nihil aliud dicam.

Sed de hoc capite Matthæi nunc agitur: in quo dicti Interpretes ajunt nihil reperiri, quod Mundi finem respiciat, vel ultra cladem Hierosolymitanam extendi debeat. Id quod redargui potest, ni fallor, duplici modo. Primò, nonnulla memorantur in hoc capite, & prædicuntur, quæ non occurrant in Historiâ Excidii Hierosolymitani. Secundo, quæ alibi memorantur in sacris Litteris, cum supremus Christi adventus, in fine Mundi, describitur, congruunt & respondent dictis in hoc capite; ac proinde de eodem adventu utraque intelligi debent.

Quoad primum dicitur *ÿ. 14. Prædicabitur*

92 DE STATU MORTUOR.

*tar Evangelium regni, i. ὅλην τὴν οἰκουμένην, in toto terrarum orbe: ut sit testimonio omnibus Genti- bus, & tunc veniet finis. Hæc nondum sunt peracta, multo minus ante cladem Judaicam: sed per totum Mundum hîc intelligi volunt Judæam tantum; & per omnes Gentes, varias Tribus, vel Nationes Judæorum: quod licet duriusculum sit, huic tamen soli, modò nil aliud obstaret, non immorarer. Secundò verò, Prodigia, sive mira Phænomena cœli & terræ, Christique venientis in nubibus, quæ perhibentur antecedere finem rerum hîc prædictum & designatum, non antecessere, nec comitati sunt, Excidium Hierosolymæ. Hæc prælagia ita narrantur apud Matthæum: *Post afflictionem istorum dierum Sol obscurabitur, nec dabit Luna splendorem suum: & stellæ cadent de cœlo, & potestates cœlorum concutientur: tunc apparebit signum Filii hominis in cœlo: & tunc omnes Tribus plangent, & videbunt Filium hominis venientem in nubibus cœli, cum potentia & gloria multâ. Sed everfis Hierosolymis nulli comparuit Christus in nubibus cœli, nec Sol aut Luna splendorem suum perdiderunt; nec cœli concussi sunt. Apparuit quidem Cometes, cujus cauda, ut solet, ensen vel gladium referebat. Cætera autem ostenta, quæ narrat Josephus, sunt alterius generis.**

De Bell.
Jud. l. 7.
c. 12.

His præterea signis in cœlo, accedunt alia secundum Historiam sacram, in terrâ: terræ motus nempe, & maris ac fluctuum marinorum fremitus. Ita enim S. Lucas: *Erunt signa in Sole & Lunâ & stellis, & in terrâ anxietas Gentium in consilii inopiâ, resonanti mari & salo. Quid verò Hierosolymis cum mari, aut fluctuum marinorum æstu & fremitu? ecquid istiusmodi accidisse legitur sub illud tempus?*

Cap. 21.
25. 26.

ET RESURGENTIUM. 93

pus? nihil planè; sed ad aliam & majorem catastrophem, hæc & præfata propriè spectant, nempe ad Excidium Mundi: quapropter appositè meminit Christus, in hac explicatione, temporum Noë & Diluvii; quod erat clades non gentilis, sed universalis.

Interea non me latet, Interpretes, de quibus hîc loquimur, in explicandis hisce Phænomenis ad metaphoras & allegorias confugere: & loca prophetica allegare, in quibus figuratè usurpantur hæ, vel similes locutiones. Esto, quoad nonnullas; sed haud æqua mihi videtur lex interpretandi, ut quæ nonnunquam à Prophetis figuratè usurpantur, ea semper & ubique in eodem sensu sint intelligenda. Stylus Evangelii est castigatior, nec tam facilè diffilit à sensu litterali, à quo nunquam recedendum est ab Interprete, nisi eum coegerit materiæ subjectæ necessitas: atque alibi ostendimus, hæc Phænomena, cœli & terræ, mira licet & insolita, litteraliter evenitura versus finem Mundi, laborante Naturâ, & instante conflagratione. Erat quidem Excidium Hierosolymæ typus Excidii mundani: quo minus miremur ea mixtim & quasi confusè narrari. Est etiam, in stylo sacro, inter typos & antitypa quædam, ut ita dicam, idiomatum communicatio: ac apud Prophetas, ejusdem vaticinii repetita completio, per gradus ad summum adscendens.

Theor.
Tell. 1.3.

Hactenus argumentum secundum, à signis externis: sequitur tertium exinde desumptum, quod notetur in hoc vaticinio alia temporum periodus, præter illam de Excidio Hierosolymæ, eaque posterior; sic enim dicitur apud S. Lucam: *Hierosolyma calcabitur à Gentibus, Cap. 21. usque quo impleantur præstituta tempora Gentium.* ^{24.}

Ecce

94 DE STATU MORTUOR.

Ecce periodum, aliam ab Hierosolymitanâ, eaque posteriorem; dissolutio enim Judaica dicitur duratura usque ad hanc alteram periodum. Quæro igitur, quænam sit hæc periodus posterior, si non mundana? vel instauratio Judæorum sub Mundi finem, post expleta tempora Gentibus evangelizandis & convertendis destinata? hujus autem periodi posterioris mentionem sequuntur statim signa illa in coelis & in terrâ, signumque Christi venientis in nubibus; ac proinde ad illam propriè referenda videntur, non ad Excidium Hierosolymæ. Præterea cum Christus dicit, *De illa die nemo scit, ne Angeli quidem celorum*, diem aliquem intellexisse videtur remotiorem hoc Excidio: quod cum distaret per semi-sæculum ab illo tempore, omnem Angelorum fugisse notitiam, minus verisimile est, quàm si multorum sæculorum ordines interponas, & supremum diem Mundi hîc intelligas.

Luc. 21.
25. 26.
27.

Matth.
24. 36.

Hæc de notis insitis in ipso Textu. Si præterea comparemus hoc vaticinium cum aliis locis sacrae Scripturae, ubi supremus Christi adventus describitur, & dies Judicii: ex cognatione & similitudine dictionum, idem utrobique tempus designari, & eundem rerum statum, agnosces: utrobique venit Christus in nubibus; utrobique comitantur Angeli; utrobique clangor tubæ: tu verò qui partes contrarias tueris, Dic, quæso, quibus in locis sacram Scripturam concedas loqui de vero, personali, & supremo Christi adventu? non negas, sat scio, hunc expectatissimum & desideratissimum Christianis adventum: & secundum sententiam nostram, de eodem loquitur Christus multis in locis, multis itidem

Apo.

ET RESURGENTIUM. 95

Apostoli. Exempli gratiâ, Christus in Evangelio Matthæi cap. 16. 27. Tu autem non concedis. * Matth. 24. non concedis. Matth. 26. 64. non concedis. Matth. 19. 28. & cap. 25. 31. 32. aut negas, aut hæsitās.

Præterea, Apostoli secundum mentem nostram de eodem loquuntur sapius, *ex. gr.* 2 ad Thess. 1. 7. 8. &c. Tu autem repuis: nec Angeli satellites, nec vindex ignis, nec sempiterna improborum perditio, quæ memorantur hîc omnia, satis apud te valent ad probandum extremum Christi adventum in fine Mundi, hoc loco intelligendum esse. Dein in Epist. 2 Petri, cap. 3. v. 4. 8. 9. 10. &c. nos adventum Domini, diem Judicii, hujusque Mundi dissolutionem & renovationem, monstrari & exhiberi credimus: neque hîc assentiris. Denique Judæ v. 14. 15. & Apocal. c. 1. 7. nos pariter de adventu Christi judiciali & visibili interpretamur: tergiversaris hîc etiam: aliisque in locis, quos nimium esset perscribere.

Ægrè patimur, tot nobis eripi loca sacra, in quibus spem nostram de futuro Christi adventu stabilitam duximus: nec gratum faciunt illi, aut utile rei Christianæ, qui prophetiarum pondus minuere, sensumque in angustum redigere satagunt; idque nonnunquam, ut videtur, per fas nefasque: tam litterâ quàm spiritu reluctantibus. Ut cum supremi Judicii apparatus manifestè describitur, aut Mundi conflagratio, aut gloria Patris, aut satellitium Angelicum, aut denique Christus ipse, descen-

* Vid. Dr. Ham. in hæc loca sequentia: præcipuè in Matth. 24. 3. not. 6. 2 Thess. 1. & in 2. Pet. 3. & Lightf. in Mar. cap. 4. p. 18.

96 DE STATU MORTUOR.

descendens de coelo, & conspicuus in nubibus: qui hæc illustria & apertissima ad umbras & schemata reducunt, hæc universalia & mundana ad unius urbis Gentisque excisionem; illi non tantum venam divitem in sterilem tenuemque convertere, sed etiam, huiusmodi interpretatione, verbis pariter ac rebus vim facere mihi videntur. Quid enim manifestius illâ conflagratione & fine Mundi, in locis prænotatis S. *Pauli* & S. *Petri* descriptis, quæ tamen in nescio quas allegorias dissolvunt. Sed id ægrius ferendum, & ad argumentum nostrum propius spectat, quod descensum *Christi in nubibus cæli* à litterâ & veritate detorqueant *: nec aliud ibidem significari velint, quàm Dei iudicia & pœnas cœlitus immittas; cum tamen istius dictionis vim addiscere licuisset ex interpretatione Angeli, qui verum & personalem esse docet hunc adventum in nubibus: ait enim Angelus, Christum eodem modo rediturum ad terras, quo discesserat à Discipulis: nempe personaliter & per nubem adspectabilem.

Matth.
24. 30.

Act. 1.
11.

Operæ precium mihi visum est, hæc breviter annotare, ne quid testimonii, in re tanti, & tam celebri causâ excideret. Nisi Christus è coelo redeat, perimus: spes nostra vana est, fides frustra, ut Apostolus ait de resurrectione. Sed innumera sunt præterea in sacris Litteris huiusce gloriosi & exoptatissimi

adven-

* Nubem vel nubes hîc accipiendas esse litteraliter, vid. rem discussam Gerhard. 1 om. 1 x. de Extrem. Jud. p. 67. 68. desumitur hæc dictio ex Dan. 7. 13. ubi loquitur de secundo Christi adventu. Per nubes cœli intelligunt Judæi Angelos & satellitium Angelicum, inquit *Pearf. on the Cr. p. 322. marg.*

ET RESURGENTIUM 97

adventus argumenta & testimonia, variisque
 nominibus exprimitur: plerumque dicitur
 παρουσία: quandoque ἀποκάλυψις: (1 Cor. 1. 7.
 2 Thess. 1. 7. 1 Pet. 1. 7. 13. & cap. 4. 13.
 Luc. 17. 31.) nonnunquam ἐπιφάνεια: (2 Thess.
 2. 8. 1 Tim. 6. 14. 2 Tim. 4. 1. & 8. Tit.
 2. 13.) quandoque etiam φανέρωσις, Col. 3.
 4. 1 Pet. 5. 4. Atque dies ille solennis à Pro-
 phetâ & Apostolo appellatur ἡ μέρα Κυρίου ἡ μέ- Act. 2.
 γάλη καὶ ἐπιφανείας, *dies ille magnus & illustris* 20.

*Domini, in quo inquit Deus, Edam prodigia
 in caelo sursum, & signa in terrâ deorsum: san-
 guinem, & ignem, & vaporem fumi. Sol conver-
 tetur in tenebras, & Luna in sanguinem, prius-
 quam veniat dies ille Domini, magnus & illu-
 stris.* Hæc signa, hæc prodigia, nondum in
 scenam producta sunt: superest illa pars dra-
 matis, actus ultimus: in quem solent repræ-
 sentationes & præclara spectacula reservari:
 nec dictis obstat, quod citetur hæc prophetia
 in effusione Spiritus sancti in Apostolos, ac si
 tunc temporis suam completionem accepisset;
 accepit quidem aliquatenus, quoad partem
 priorem, de donis & inspirationibus divinis:
 sed manifestum est, partem posteriorem, de
 quâ nunc loquimur, sive has mutationes, hæc
 prodigia in naturâ externâ, non spectasse ad
 hanc effusionem Spiritus sancti; nec aliud
 præter ventum vehementem tempore hujus
 descensus contigisse.

Supersunt cætera, multa & magna, in ad-
 ventu Domini perficienda: in illo die *mirabili
 & terribili*, ut inquit Propheta, impiis & ir-
 religiosis nihil terribilius esse potest irati Nu-
 minis adspectu: quo adventante, tremit ter-
 ra, facies cœli turbatur, & tota Natura lan-
 guet, quasi moribunda: Sole in tenebras con-

98 DE STATU MORTUOR.

Luc. 21. verso, & Luna in sanguinem. Tunc *exanimabuntur homines*, improbi scilicet, *præ metu & expectatione eorum quæ superventura sunt in orbem terrarum*, ut inquit Evangelista. *Pii* *verò attollent capita*, *cùm viderint Filium hominis venientem in nube*, *cum potentia & gloria multâ*: *cujus viam illuminat & præfulgurat Angelorum exercitus*, *stellis cœli numerosior & clarior*.

Theor. Tell. 1.3. cap. 12. *Hactenus adventum Christi futurum ex sacris Litteris probatum dedimus*; *ipsius autem gloriam depingere, aut tempus definire, non est penes Genus humanum*. Quoad prius, leve aliquod specimen obtulimus, loco præfato, ab aliis accurandum. Quoad posterius, fatendum est primævos Christianos & Apostolos ipsos, quantum ex Historiâ sacrâ colligere licet, credidisse suis temporibus instare adventum Domini, vel non procul abesse. Sed de hac re postea disceptabitur, cùm de die Judicii differendum erit, ne simus nimii in hoc capite.

2 Epist. 1. 7. 8. Cum adventu Christi conjungitur *Mundi conflagratio*, ut nos docent Oracula sacra. Id refert explicitè Apostolus Paulus ad Thessalonicenses: *In revelatione Domini Jesu de cœlo, cum Angelis suis potentibus, igne flammanti, insipientis ultionem*, &c. Eodem modo Apostolus Petrus adventum Christi, vel diem Domini cum Mundi combustionem & dissolutionem conjungit: *Veniet autem sicut fur in nocte dies ille Domini, in quo cœli cum stridore præteribunt: elementa verò æstuantia solventur; terræque, & quæ in eâ sunt opera, exurentur*. Præterea Dominum in igne venturum esse ad Judicium, loca non pauca ex utroque Fœdere testantur. Ita in eodem capite Petrus versu septi-

ET RESURGENTIUM. 99

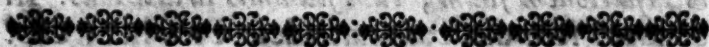
septimo hæc habet: *Qui verò nunc sunt cæli & terra, eodem sermone reconditi, asservantur igni, in diem damnationis & exitii impiorum hominum.* Eo etiam respicit, ni fallor, Apostolus Paulus ad Corinthios primâ: *Cujusque opus man-* Cap. 3.
12. 13.
festum fiet, dies enim declarabit: nam per ignem revelabitur: & cujusque opus, quale sit, ignis probabit. Huc spectat etiam locus ad Heb. cap. 10. 27. *Manet horrenda quedam expectatio judicii, & ignis fervor, qui devoraturus est adversarios.*

Neque minus apud Prophetas, cùm de adventu Domini, hostiumque ipsius excidio agitur, exhibetur apparatus igneus vindicis & præsentis Numinis. Id in Psalmis Davidis iterum iterumque innuitur: & aperte dicitur ab Ps. 11. 6.
& 50. 3.
& 68. 2. 3.
& 83. 15.
16. &
97. 3.
Isaia cap. 66. 15. *Ecce Jeshova cum igne venturus est, & curribus suis similibus turbini, ad reddendum cum exandescentiâ iram suam, & increpationem suam, cum flammis ardentibus.* In eundem scopum collimat idem Propheta cap. 34. ȳ. 8. 9. 10. Præterea apud Danielelem describitur *Antiquus dierum* in suo tribunali, totus flammis coopertus: *Solium erat ut scintillans ignis, rotæ ut ignis ardens, à cujus conspectu fluvius ignis manabat prodiens, cui millies mille ministrabant, & coram quo myrias myriadum stabant: & confidente judicio libri sunt aperti.* Denique apud Malachiam similis Naturæ facies exhibetur, in illo die advenientis Domini: *Ecce ille dies adveniet, ardens tan-* C. 7. 9.
10.
Cap. 4. 1.
quam fornax: quo erunt omnes superbi, & omnes facientes iniquitatem, stipula, & inflammabit eos dies ille venturus.

Hactenus Auctores sacros adduximus testes futuræ conflagrationis Mundi in adventu Christi; atque hanc conclusionem inter manifesta

100 DE STATU MORTUOR.

fidei Christianæ dogmata recensendam æstimo, si rem ipsam spectemus. Sunt autem præterea plures circumstantiæ, modi & conditiones hujus conflagrationis, dignæ quidem studio nostro, & contemplatione, sed non perindè manifestæ, nec scitu necessariæ. Qualia sunt, futuri incendii tempus explorare & prædiscere: ipsius limites & terminos designare: quousque tendet sursum, aut deorsum: quousque in terræ viscera, aut in cœli regiones penetrabit. Porro causas & semina universalis incendii exquirere, quatenus nempe fundatur in rerum naturâ, in materiâ & formâ telluris. Denique ipsius initia, progressum & finem explicare: & in quam formam & faciem redigetur tellus, finito incendio. Hæc, aliaque cognata, fusiùs tractavimus in dicto Libro: quem adire cupio Lectorem, qui plura desiderat de hoc argumento.

C A P. V I I.

De Judicio supremo: ipsius apparatu, modo, fine & effectu.

IN adventu Domini resurgunt mortui, & se sistunt in Judicio: præcedit quidem ordine Naturæ resurrectio; sed ex iis quæ eodem tempore peraguntur, ea commodius tractantur primo loco, quæ citiùs expediri possunt. Inter ea autem omnia, quæ spectant ad statum futurum, gravissima & operosissima est doctrina Resurrectionis; cui proinde locum ultimum, de quatuor prædictis, reservamus.

In

ET RESURGENTIUM. 101

In tractandâ hâc materiâ exponemus Judicii supremi apparatus externum, prout exhibetur & depingitur in sacris Litteris. Dein res ipsa, & arcana veritas, secundum hypothesein rationalem explicabitur. Denique finis & effectus hujus Judicii in reos aut innocuos, damnatos aut absolutos. Hæc summam partesque utiles hujus argumenti complecti mihi videntur: rejectis multis ambagibus, & disputatiunculis, quæ solent agitari in Scholis sine fructu: quibusque vis mentis, in superfluis occupatæ, dissipatur & disperditur.

Ad apparatus externum quod attinet, primò describitur Judex, in tribunali sedens, suo stipatus satellitio, apud Prophetam *Danielem*, his verbis: *Videbam donec posita fuere solia, & Antiquus dierum sedit: cujus vestimentum, ut nix erat album, & pili capitis, ut lana munda, solium ut scintilla ignis, rotæ, ut ignis ardens: à cujus conspectu fluvius ignis manabat prodians, cui millies mille ministrabant, & coram quo myrias myriadum stabant: donec judicio confidente libri aperti sunt.*

In Apocalypsi S. *Johannis*, Judex, Judicandi, & Judicia una repræsentantur: *Vidi*, inquit Prophetæ, *thronum magnum candidum, & quendam ei insidentem, à cujus conspectu fugit terra & cælum: & vidi mortuos, parvos & magnos, stantes in conspectu Dei: & libri aperti sunt, & alius liber apertus est, qui est liber vitæ: judicatique mortui, ex iis quæ scripta erant in libris, secundum opera ipsorum. Et reddidit mare mortuos suos: mors quoque & infernus reddiderunt mortuos, quos habebant: & judicatum est de singulis secundum opera ipsorum. ... Et qui non inventus est in libro vitæ scriptus, con-jectus est in stagnum ignis.* Hæc fusiore sunt

102 DE STATU MORTUOR.

Matth.
25. 31.
&c.

v. 41.

Matth.
19. 28.
1 Cor.
6. 2. 3.
Apoc.
20. 4.

dictis à *Daniele*, sed cum iisdem concinunt, ut solent, Apocalyptica. Audiamus denique sermonem Christi de processu ultimi Iudicii; latæque in utramque partem, bonos & improbos, sententiâ: *Quum venerit Filius hominis cum gloria sua, & omnes sancti Angeli cum eo, Et cogentur coram eo omnes Gentes, & separabit eas alteros ab alteris, ut pastor separat oves ab hœdis, Et statuet oves quidem ad dextram suam, hœdos autem ad sinistram. Tunc dicet Rex iis qui ad dextram ipsius erunt, Adeste, benedicti Patris mei, possidete regnum paratum vobis à iusto Mundi fundamento. . . . Tunc dicet etiam iis qui ad sinistram erunt, Exsecrati, abite à me in ignem æternum, qui paratus est Diabolo & Angelis ejus. Hæc Christus dicto loco. Dein in nonnullis locis additur, Christum Apostolos & Sanctos habiturum assessores.*

Si hæc loca sacrarum Litterarum, aliaque conferamus, huiusmodi erit extremi Iudicii apparatus & repræsentatio. Erecto solio magno candenti, huic insidet Christus Iudex: & assessores habet Apostolos & Sanctos. Stant autem à tergo & circumcirca ministri & stipatores Angeli. Dein sistuntur pro tribunali mortui, pallentes, tremuli; clangore tubæ convocati; quibus ita dispositis, iussuque silentio, afferuntur registra sive libri memoriales: in quibus facta, dicta, cogitationes cuiusque in vitâ anteactâ, annotantur. His apertis lectisque uniuscuiusque causa decernitur secundum opera sua, sive congruenter ad id quod fecerit in corpore. Denique examinatis & expensis omnibus, improbisque ad sinistram positis, ad dextram bonis, profertur à Iudice sententia; dira quidem in improbos, *Abite à me maledicti in ignem æternum*; in bonos vero læta

ET RESURGENTIUM. 103

læta & beatifica: *Adeste, benedicti Patris mei, possidete regnum vobis à jacto Mundi fundamento paratum.*

In hâc ideâ futuri Judicii universalis, sunt quædam procul dubio *stravens*, dicta, vel repræsentata ad formam & modum fori humani: quæ non sunt eventura in die Judicii. Hâc in parte neminem, opinor, adversantem habebimus. Ex alterâ etiam parte manifestum est, è dictis nonnulla secundum narrationem litteralem impletum iri. Descender de cælo Christus personaliter & visibiliter; comitante turmâ Angelicâ; & ad ipsius adventum suscitabuntur mortui, examen aliquod vel probationem subituri, unde cujusque fors pendebit. Hæc autem peragenda esse sub imperio & auspiciis Christi, Scriptura sacra multoties testatur, Matth. 17. 27. Joh. 5. 22. 27. Act. 17. 31. Rom. 14. 9. 2 Timoth. 6. 8. & aliis passim in locis.

Vides proinde in hâc repræsentatione supremi Judicii, permistam esse hypothesin vulgarem & arcanam: sapientis autem est distinguere, quid, quantumque, ad alterutram pertineat: probatio animarum, ut puniantur, vel remunerentur, pro ratione puritatis, vel pravitatis in unaquâque est summa rei, fundamentum & finis: neque multum refert, siue fiat hæc probatio per modum judicii externi & processûs forensis, siue aliter: modò sit efficax, atque finem suum obtineat. E Veteribus nonnulli hanc probationem per ignem institutum iri voluerunt, in conflagratione Mundi: de quâ re statim agemus; utcunque constat, stylum sacrum, in adornando hoc processu judiciali, accommodari ad instituta & consuetudines humanas: neque repertum

164 DE STATU MORTUOR.

iri libros in aëre, non recitandam cuique an-
teactæ vitæ historiam. Teste conscientia,
animique statu, in quo hæret, indice, quem-
que suum mereri fatum satis constabit.

Sed hæc diximus accommodari, magnâ ex
parte, ad mores & constitutiones humanas:
& speciatim ad dogmata & fidem Ethnicorum:
qui iudices pariter apud inferos constituebant
justitiæ custodes, atque actionum humanarum
vindices, aut remuneratores: eorum nota sunt
nomina & officia, & varia poenarum genera,
quas improbis infligunt, ex Græcis Auctori-
bus: *Plato*, præ cæteris, hanc materiam co-
piosè exposuit pluribus in locis: in *Phædone*,
in *Gorgia* sub finem, & in decimo de *Republi-
câ*, ex relatione Eris Armenii, ab inferis re-
ducis. Hæc autem, & alia, quæ ad inferos
& mortuorum statum pertinent, ab Ægyptiis
mutuati sunt Græci, secundum * *Diodorum*
Siculum: quod primum ab *Orpheo* factum ait,
quem secuti sunt postea veteres Poætæ & Theo-
logi Græci.

Sed hæc obiter: notatu dignius est, apud
Veteres statuissè aliquos nullum fore ministe-
rium personale, aut apparatus artificiosum in
distributendis sortibus animarum; sed à divinâ
Providentiâ ita compositam esse rerum natu-
ram, ut esset suâ sponte ejus quod æquum est,
cuique animæ, corpore mortali solutæ, distri-
butrix: quam vim, Dei aut Naturæ, ideo

dixere
* Τὰς καὶ τῶν ἀνθρώπων ἐν ᾧδε τιμωρίας, καὶ τὰς τῶν εὖ-
σεβῶν λιμῶνας, καὶ τὰς παρὰ ταῖς πάλλαις εἰδωλοποιίας
ἀναπλάσμινας παραγωγὰς μιμηταί τοι τὰ περὶ τὰς
ταύτας καὶ Αἴγυπτον, &c. Hæc & alia ejusdem titu-
li, de *Orpheo* & Ægyptiis refert *Diodorus*, l. 1. m.
fol. 86.

ET RESURGENTIUM. 105

dixere Nemefin : atque etiam Adraſtiam, ἀναπόδραστον αἰτίαν ἔχει κατὰ φύσιν, quòd hanc cauſam à Naturâ conſtitutam nemo valeat effugere, ut inquit Auctoꝝ Libꝝ de Mundo. Eodem modo ab Ammiano Marcellino dicitur Adraſtia vel Nemefis, ultrix facinorum impioꝝ, bonoꝝque præmiatrix: quam, inquit, Theologi veteres fingentes Juſtitiaẽ filiam, ex abditâ quâdam æternitate tradunt omnia deſpectare terrena. Hæc ut Regina cauſarum, & arbitra rerum, hæc diſceptatrix, urnam ſortium temperat, accidentium vices alternans.

Sed hanc vim in rerum naturâ inſitam, quâ, factò diſcrimine, juſ tribuitur cuique in ſtatu futuro, non ſatis explicuerunt veteres Philoſophi, aut Theologi, ut conſtare poſſit quibus modis & cauſis efficiatur ſine proceſſu judiciæ. Patꝝ Chꝛiſtianorum nonnulli, ut ſuprà notaviꝝ, hanc probationem & criſin per ignem factum iri crediderunt, in Mundi conflagratione: quâ involutas eſſe volunt omnes animas humanas, hujus telluris pridem incolæ: & pro ratione ſuæ puritatis, vel impuritatis, plùs aut minùs, aut nihil omnino inde damni ſubituras: fundatur autem hæc ſententia in ſermone Apoſtolico ad Corinꝝ. cap. 3. v. 13. his verbis: Cuiuſque opus manifeſtum fiet: illa dies enim id declarabit, nam per ignem revelabitur: & cuiuſque opus quale ſit ignis probabit. Origenes contra Celſum ita ignem extremum à Græcis Philoſophis habitum πῦρ καθάρσιον τῶ L. 5. m. κόσμου, ignem luſtralem Mundi. Dein ſubdit, P. 240. εἰκὸς δ' ὅτι καὶ ἐκείνῳ τῶν διορίων τῆς διὰ τοῦ πυρὸς δίτης 241. ἡμᾶ καὶ ἱερωτάτων καίοντες μὲν, καὶ ὁ κατακαίοντος τοῦ μὴ ἔχοντος ὕλην διορίων ἀναλῶσθαι ὅτι ἐκείνῳ τῶ πυρὸς καίοντος δὲ, καὶ κατακαίοντος τοῦ ἐν τῇ διὰ τοῦ πρᾶξιον, καὶ λόγων, καὶ νοημάτων, τροπικῶς λεγομένη οἰκοδομῇ ζῶντα, χόρ-

106 DE STATU MORTUOR.

τον, ὃ καλῶνται ἀποδεδειγμένους. Hunc ignem non tantum Mundi naturalis lustralem esse ait, sed etiam, ut verisimile est, singulorum hominum: quotquot opus habent ignis huius vel pœnæ vel remedii: urentis & non exurentis eos, qui non habent materiam, cui ab illo igne consumi opus sit: urentis item & exurentis eos qui non in actionum, sermonum, cogitationumque figuratè dicto edificio, lignum, sænum & stipulam, edificaverunt. Et in sequentibus addit: οἱ λόγοι οὐ μόνον μὴ ἀγένοις τῷ πυρὶ καὶ τῷ καλῶντι φανὶ διαμένει τὰς τὰ δόγματα, καὶ τὰ ἔθη, καὶ τὰ ἡγεμονικὰ ἔκρας κεκαθαμένους. τῆς δὲ μὴ τοιούτης, κατὰ τὴν ἀξίαν χρῆσθους τῇ διὰ πυρὸς καλῶντος οἰκονομίᾳ, ἐν τέτοις ἐπὶ τῇ τιμῇ φανὶ ἵστασθαι, ὃ τῷ Θεῷ ἀγένοις ἐπαγγέλλει τοῖς κατ' εἰκόνα αὐτοῦ πεπαισμένοις, καὶ παρὰ τὸ βούλημα τῆς κατ' εἰκόνα φύσεως βεβιάσασθαι. Hæc itaque doctrina solos ab incendio, & ab hac pœnâ intactos fore pollicetur, qui puri sunt & purgati, quoad dogmata, mores & effectus, principemque animæ partem: aliis autem horum dissimilibus, qui pro meritis opus habent hanc œconomίᾳ igneâ & pœnali, ad certum tempus inferendum est, quod in eos Deo convenit inferre, qui ad imaginem divinæ naturæ facti, contemptâ Dei voluntate, non studuerunt ut vita responderet eidem imagini.

Hanc autem sententiam de probatione animarum per ignem novissimum, quum non possit demonstrari lumine Naturæ, in sacris Litteris fundatam prædicant ipsius vindices: idque potissimum, ut diximus, in præfato sermone Pauli ad Corinthios: quem ideo paucis examinandum proponemus.

Multæ quidem agitantur quæstiones circa illum locum Apostoli, sed ad rem nostram quod attinet, tota controversia pendet à duabus vocibus, earumque interpretatione. Quid nempè

ET RESURGENTHUM. 107

nempè intelligat Apostolus per *diem*, vel *diem illum*: & quid per *ignem*. Nonnulli ignem hîc intelligunt metaphoricum; tribulationem & afflictionem: nos autem verum & naturalem ignem, in conflagratione Mundi futurum: & per *diem* itidem illi intelligunt *diem* tentationis: nos *diem* *Judicii*, *diem* *Dominici*: atque ut hæc est communis explicatio, & simplicissima, ita multis modis confirmari potest; primo ex locis paribus, ubi eadem vox, *dies*, occurrit, atque illam vim habet, & significationem, quam ei dedimus; ut 1 Thess. 5. 4. *ἵνα ἡ ἡμέρα ὑμῶν ὡς κλέπτης καταλάβῃ*. Hîc dies Domini intelligitur, ut ex versu secundo patet: quis autem sit ille dies Domini, qui venit ut fur in nocte, explicat S. Petrus, cùm illum esse docet, in quo flagraturus est Mundus, *Veniet autem sicut fur in nocte dies ille Domini*, 2 Epist. in quo cœli cum stridore præteribunt. Eodem 3. 10. modo usurpatur *ἡμέρα* ab Apostolo ad Hebræos; cùm dicit cap. 10. 25. *Τοσούτω μᾶλλον ὅσα βλέπετε ἐγγίζουσιν τὴν ἡμέραν* ubi *ἡ ἡμέρα* notat planè diem Domini, diem Judicii & conflagrationis, ut patet ex versu 27. Præterea, 2 Thess. 1. 10. *ἡ ἡμέρα κατ' ἐξοχὴν* idem est ac *ἡ ἡμέρα ἐκείνη* notum autem est dictionem illam in sacris Litteris diem Domini, vel diem Judicii indicare. 2 Tim. 1. 12. & 18. cap. 4. 8.

Secundo hic dies ab Apostolo propositus primùm indefinitè definitur & determinatur per verba proximè sequentia: est dies qui *revelatur in igne*, *ἐν πυρὶ ἀποκαλύπτεται*. Dies igneus in revelatione Domini, *ἐν τῇ ἀποκαλύψει τοῦ Κυρίου* -- *ἐν πυρὶ φλογός*, ut dicit postea idem Apostolus ad Thessalonicenses: nec dubitati 2 Epist. 1. 7. potest hæc duo loca eandem rem, idemque tempus respicere: sive *ἀποκαλύπτεται* referatur ad diem, sive ad Dominum, sive ad opus ipsum:

108 DE STATU MORTUOR.

1. Cor.
4. 5.

sum: adventus quidem Domini dici solet in sacris Litteris ἀποκάλυψις, & signari per ignem; ut notissimum est: adeoque ex utrâque parte huic loco respondet. Præterea, altera nota, vel character hujus diei, quod sit ἡμέρα δηλωτική, *dies declarativa*, designat non minùs diem Domini, quàm diem Judicii: secundùm illud quod sequitur in proximo capite, ἕως ἀνέλθῃ ὁ Κύριος, ὃς καὶ φωτίσει, &c. *Donec veniat Dominus, qui & illustraturus est res tenebris occultatas, & manifesta faciet consilia cordium: ac tunc erit laus unicuique à Deo.* Idemque dictum est ad Rom. 2. 16.

Denique his rationibus adde, si libet, interpretationes Patrum, aliorumque. Theodoretus in locum, cùm diversam illam materiam, aurum, argentum, lignum, fœnum, stipulam, explicuisset, subjungit: Τῇ δὲ τῶν ὅλων διαφορᾷ ὅχι ὁ παρὲν βίος, ἀλλ' ὁ μέλλον, ἐλέγξει τὸτο γὰρ εἶπεν [ὡς γὰρ ἡμέρα δηλώσει] ἀντὶ τῷ, ὃ τῆς κρίσεως. *Materiarum autem differentiam, non vita præsens, sed futura patefaciet: hoc enim dixit (dies enim revelabit) pro eo, dies Judicii revelabit.* Dein subjicit ad versum sequentem: Κατὰ τὴν τῆς ἐπιφανείας τῷ Σωτῆρος ἡμέραν βάσανός ἐστι, καὶ ἰξέτασις ἀκριβής, καὶ τὸς μὲν εὐβελήκοντας, καθάπερ χρυσὸν καὶ ἄργυρον, τὸ πῦρ λαμπροτέρως ἀποφανεῖ, τὸς δὲ τῆς κακίας ἐργάτας, ὡς ξύλον, καὶ χόρτον, καὶ κλάμην, κατακαύσει. *In die illustris apparitionis Domini, examen fiet & diligens inquisitio: & eos quidem qui rectè vixerint, tanquam aurum, aut argentum, reddet ignis splendidiore. Eos autem, qui iniquitatem fecerint, instar ligni, & fœni, & stipule, comburet.* Nec aliter Theophylactus in locum: Ἡμέραι μὲν τὴν κρίσεως φησὶν ὅτι πορὶ δὲ λέγει τὰ ἔργα ἀποκαλύπτειν, τότε, φανερὰ γίνεσθαι ὅποιαν τὴν φύσιν εἴη. ἢ χρυσός, ἢ ξύλον, ἢ κλάμην, ἢ χόρτον. *Per*

ET RESURGENTIUM. 109

Per diem, Judicii diem intelligit, in igne verò revelari opera dicit, id est, manifestum fieri cujusnam sint naturæ: utrum aurum sint, an diversum. Eodem modo diem hîc explicant Basilius Gregorius Nazianzenus & Nyssenus, Hieronymus, & generatim omnes Patres, maximè Græci. Denique Latina Versio, Patres secuta, vel ali- quod vetus exemplar, vocem Domini hîc expressam habet.

Hæc de voce *ἡμέρα*: altera vox, unde pendet hujus loci explicatio, est *πῦρ*, sive ignis. Sed modò constet & conveniat de significatione prioris vocis, *ἡμέρα*: cam nempè, in hoc loco, denotare *diem Domini*, vel *diem Judicii*: de alterâ voce, *ignis*, parum erit dubii: talis enim sit oportet, qualis ad diem adventumque Domini pertinet; verus scilicet & materialis. Et qui hîc intelligi volunt ignem metaphoricum, vel figuratum, peccant in regulam receptam ab Interpretibus sacrarum Litterarum, non recedendum à litterâ sine necessitate. Non deerit certè ignis veri copia in adventu Domini, cùm flagrabunt coeli & terra: neque præter hunc ignem opus est ut fingant alium metaphoricum; suamque metaphoram ter fastidiosè repetant in eodem sermone.

Haftenus ostendimus diem, adventumque Domini, atque ignem genuinum & realem, ab Apostolo hîc designari; sed manet præcipua difficultas, de vi hujus ignis: quî poterit probare, vel manifestum reddere cujusque opus; ut sit revera *πῦρ δοκιμαστικὸν καὶ διακριτικόν*, ignis exploratorius & discriminativus. Opera & actiones, quæ transiêre, nequeunt revocari ad examen per ignem: id fatendum est; sed habitus & dispositiones animi, undè proflu-

xerunt

IN DE STATU MORTUOR.

serunt illæ actiones, manent: animæque, quibus inhaerent, prout sunt puræ vel impuræ, plus aut minus ab hoc igne afficientur. At, inquires, ignis non potest agere in nudas animas, aut naturas purè spirituales: vestiantur oportet aliquo corpore, ut vim & actionem ignis sentiant: huic nodo non sumus solvendo, plenè & perspicuè: sed cum eadem sit difficultas de igne Inferni, ab omnibus concessio, non debet nos morari, aut multum negotii facessere, communis scrupulus: modo de re constituterit, utrumque pariter, quoad modum, ad *œconomiam secretam* referendum erit. Interea quo magis huic sententiæ lucem afferamus, * remque ipsam, quoad ejus fieri potest, demus probatam, libet consulere alia quædam sacra Scripturæ loca, quæ eandem præ se ferre, aut involvere, videantur notionem. Deim Patrum nonnullorum placita & explicationes eâ de re subjungemus.

Matth.

3. II.

Marc. 9.

49.

Quoad Scripturam, ad hunc censum referri possunt dictum Christi de hostiâ igniariâ, atque alterum *Johannis Baptiste* de duplici baptismo, aqueo & igneo: verba Christi hæc sunt, † πᾶς γὰρ πυρὶ ἀλισθῆσεται καὶ πᾶσα ψυχή ἀλὶ ἀλισθῆσεται: *Omnis enim homo salietur igni, sicut & omnis oblatio sale salietur.* Ita enim cum aliis sentio transferendum vel intelligendum esse; ut καὶ sit comparativum, ut

sæpe

* Joh. Erigen. de prædest. c. 19. ait corpora Sanctorum mutatum iri in qualitatem ætheream, quæ ab igne superari non potest; impiorum autem in aëriam, quæ à superiori igne pati aut consumi potest, citat. Allix. de sang. Christi p. 68.

† Πᾶς γὰρ πυρὶ ἀλισθῆσεται, ταῦτα, δοκιμασθήσεται ὅτι καὶ ὁ Παῦλος λέγει, ὅτι ἐν πυρὶ δοκιμασθήσεται πάντα, Theophil. in locum.

ET RESURGENTIAM. III

sæpè aliàs, Matth. 6. 10. Joh. 6. 57. Hic de futurâ sorte hominum loquitur Christus, quemadmodum ex contextu patet: & de eorundem aliquâ probatione vel purificatione: cum verò dicit *et ignem & salem* conjungere videtur, quorum utrumque vim habet abstergerendi: sal arcet putredinem in corporibus mollioribus & humidis, ignis autem emollit, fundit, purificatque durissima: metallorum situm & rubiginem, scoriâ & feces, expurgat: excoriatque vitia, quasi nova & puriora restituit. Ita creditur à nonnullis, animas, quæ sub hac specie & figurâ metallis comparantur ab Apostolo, quasi refundi & refingi in supremo igni; aut quemlibet hominem, Deo acceptum, quâdam doloris acrimoniâ tanquam sale condiendum esse: improbos autem igne purgandos, aut instar holocausti consumendos: verisimile est quidem ex antecedentibus ad ignem futurum hic respici; sed obscurior est hic sermo Christi quàm cui possit superstrui singularis aliqua doctrina, aut conclusio.

Transco ad dictum Johannis Baptistæ, qui duplicem baptismum memorat aquæ & ignis: quemadmodum Veteres dixerent purgandum esse Mundum duplici modo, aquâ & igni. *Ego quidem, inquit Baptista, baptizo vos aquâ* Matth. 3. 11. *ad resipiscentiâ. . . Ipse verò qui post me venit, vos baptizabit Spiritu sancto & igne.* In hoc dicto respici non tantum ad tempora Evangelii, sed etiam ad secundum Christi adventum, ignemque extremum, id quod sequitur argumento esse potest: sequitur enim, *Cujus ventilabrum in manu . . . triticum coget in horreum, paleam autem exuret igni inextincto.*

Bapti-

112 DE STATU MORTUOR.

- Tit. 3. 5. Baptismus dicitur *ἁγίων τῆς παλιγγενεσίας καὶ ἀνακαίνωσις* : & renovatio Mundi per ignem dici solet apud Græcos *παλιγγενεσία*, & ἀνακαίνωσις. Est quidem *ἁγίων* duplex, *θερμὸν* & *ψυχρὸν* : balneum frigidum est baptismus aqueus, calidum & siccum, igneus : hoc autem illo est efficacius & penetrabilius : qui aquæ lustrali illam vim concedunt, ut, cooperante Spiritu sancto, inde regenerentur infantes ; eodem operante Spiritu, non minorem vim flammis ad-
- Aët. 2. 4. futuram, negare vix poterunt. Descendit
- C. 1. 5. Spiritus sanctus in lingulis igneis : qui etiam dicitur baptismus, ac si typus esset futuri baptismatis ignei. Diluvium aquæ erat quidam baptismus Mundi : diluvium ignis erit multo magis ; purgabit acrius, sordesque eluet efficacius : & quemadmodum cohibere potest Deus vim flammarum, ut corpora non afficiant, ut in fornace Babylonicâ ; ita eandem potest intendere & corroborare ut animas tangant ; vel potius nova illa corpora, quibus tunc temporis conjungentur.

Hæc attulimus ex * sacris Litteris ad præfatam sententiam, sive probandam, sive illustrandam. Eidem, ut diximus, consentiunt & adstipulantur ex antiquis Patribus nonnulli nec pauci : quos jam opportunum erit atterere. *Origenis* testimonium antea adduximus, ex quinto libro contra Celsum : cui loco alter

P. 174. geminus est in quarto his verbis : *Ὅτι ἀρνήμεθα τὸ καθάρισεν τὸν, καὶ τὴν τῷ κόσμῳ φθορὰν, ἐπὶ καθαρ*

* Dictum illud Christi Matth. 12. 32. de blasphemiâ in S. S. irremissibili in hodierno sæculo, & in futuro, variè explicant Interpretes : qui literaliter accipiunt, non aliam remissionem intelligere possunt, quàm quæ peragetur *πρὸς καθαρσίῃ* in fine Mundi.

ET RESURGENT IUM. 113

πέποιθε τῆς κακίας, καὶ ἀνακαινώσει τὸ πᾶν τὸ ἀπορρέον
ἐκ τῶν προφητῶν ἐκ τῶν ἱερῶν βιβλίων μεμαδονέναι.

Quod ita reddit Interpres, *Non negamus lu-*
stratorium ignem absumenturum, unā cum ipso
Mundo, universam malitiam: quandoquidem ē
sacris Prophetarum libris hoc didicimus. Ean-

dem doctrinam fusiùs explicat, hīc illīc, in
suis Commentariis. *Homiliā tertiā in Psalmum*
36. cū dixisset omnes omnino, Apostolis
ipsis non exceptis, hoc examen igneum subi-
turos, oceanum ignis in Mundi conflagra-
tione futurum comparat Mari Rubro; malos
autem & bonos Ægyptiis & Israelitis: atque
hos illud Mare Rubrum, vel stagnum ignis,
transituros esse ait illæsos & impunes; alteros
autem demersum iri.

Homiliā sextā in Exo-
dum idem docet explicitè: atque hunc ignem
expurgatorium Domini *conflatorium* appellat,
ad quod, inquit, *veniendum est omnibus.* Pa-
riter in *Homiliā 13. in Jeremiam*, repetitā eā-
dem doctrinā, hunc ignem supremum, alio
nomine à sacris Litteris itidem desumpto, *ba-*
ptismus ignis, & *lavacrum ignis*, nuncupat.
Denique, ut reliqua præteream, in fine libri
octavi * *Commentariorum in Epistolam ad*
Romanos, hæc habet: *Qui verò verbi Dei*
& doctrinæ Evangelicæ purificationes spreverit,
tristibus & pœnalibus purificationibus semet ip-
sum reservat. . . . Hæc verò ipsa purgatio, quæ
per pœnam ignis adhibetur, quantis temporibus,
quantisve sæculis, de peccatoribus exigat crucia-
tus, solus scire potest ille, cui Pater omne judi-
cium tradidit.

Neque

* Locus Origenis est apud Sixtum Sen. sed vide lo-
cum ipsum, & si reticendum esse dicit ut mysterium.

114 DE STATU MORTUOR.

Neque fingere licet, ut nonnulli fingunt, hanc sententiam de probatione & purgatione ignea fuisse propriam Origenis: erat enim omnium ferè Patrum communis, usque ad tempora Augustini: Lactantius imprimis hoc idem docet aperte, tam de justis, quàm injustis: *Justos*, inquit, *cùm judicaverit Deus, etiam igni eos examinabit: tunc quorum peccata, vel pondere, vel numero, prævaluerint, perstringentur igni, atque comburentur: quos autem plena justitia, & maturitas virtutis incoxerit, ignem illum non sentient: habent enim aliquid in se Dei, quod vim flammæ repellat ac respuat.* Hoc non minus audacter affirmat Hilarius, Episcopus Pictaviensis: nec his flammis beatam Virginem penitus eximit: *Quomodo*, inquit, *desiderabile potest esse judicium, in quo nobis est ille indefessus ignis obeundas: in quo subeunda sunt gravia illa expianda à peccatis animæ supplicia. Beata Mariæ animam gladius pertransivit, ut revelentur multorum cordium cogitationes: si ergo in judicii severitatem capax illa Dei Virgo ventura est, desiderare quis audebit à Deo judicari? & Canone 2. in 3. Matthæi, cùm illud explicat, Baptizabit vos in Spiritu sancto & igne: Baptizatis, inquit, in Spiritu sancto reliquum est, ut consumentur in igne Judicii.*

Sanctus Ambrosius iisdem insistens vestigiis, & auctoritate sacrae Scripturae, ut sibi videtur, suffultus, de futuro judicio & examine, in die Domini, eodem modo disserit: *Ignem nos examinasti, dicit David: ergo omnes igni examinabimur: ut Malachias dicit, Ecce venit Dominus omnipotens, & quis sustinebit diem introitus ejus, quoniam ipse introibit, sicut ignis constatoris: & sedebit constans & purgans, sicut aurum & argentum, & purgabit filios Le-*

ET RESURGENTIUM. 115

vi. Igne ergo purgabuntur filii Levi, igne Eze- Vide
 chiel, igne Daniel, &c. cum multis aliis co- Eze. 22.
 dem pertinentibus. Rursum in expositione 18. 19.
 Psalmi 118. Omnes, inquit, oportet probari &c. &
 per ignem, quicumque ad Paradisum redire desi- Zach.
 derant, &c. atque illud subindicari dicit, per 13. 9.
 gladium igneum versatilem, ad ingressum Pa-
 radisi positum. Concludit denique: Ergo quia
 examinandi sumus, sic nos agamus, ut iudicio
 mereamur probari divino: teneamus hic positi hu-
 militatem, ut cum unusquisque vestrum venerit
 ad Iudicium Dei, ad illos ignes quos transitori
 sumus, dicat, vide humilitatem meam & erue
 me, &c.

Basilus magnus ejusdem erat ævi & senten-
 tiæ, mentemque suam testatur suis in prima
 capita Isaïæ Commentariis: primò, in caput
 quartum, cum Propheta loquitur de ablutione v. 4.
 Jerusalem spiritu iudicii, & spiritu ardoris. Hic
 distinguit Basilus baptismum aquæ, spiritus
 & ignis: quorum ultimus est, secundum il-
 lum, ἡ ἐν τῷ πυρὶ τῆς κρίσεως βάπτισις, examen
 quod igne fiet in die Iudicii: subditque, τὸ δὲ πνεύ-
 ματι κρίσεως καὶ πνεύματι καθάρσεως πρὸς τὴν ἐν τῷ μέλλοντι
 αἰῶνι διὰ τὸ πῦρὸς δοκιμασίαν: cum aliis in eundem
 sensum. Præterea capite nono ad illud Pro-
 phetæ, propter indignationem Domini, &c. inquit, v. 19.
 δείκνυμι ὅτι τὰ γῆινα τῷ πυρὶ τῷ καυαστικῷ παραδίδεται,
 ἐπὶ εὐεργεσίᾳ τῆς ψυχῆς: Monstrat igni punitivo
 tradenda esse terrena, in beneficium animæ. Dein
 subdit: Non omnimodam internecionem & exter-
 minium comminatur, sed innuit expurgationem
 juxta Apostoli sententiam, si cujus opus exarserit,
 damnatum patietur: ipse autem salvus fiet, sic ta-
 men quasi per ignem. Vide etiam, si libet,
 de Spir. sancto, cap. 15. & 29. & pluribus
 in Isaïam locis; ut in cap. 6. p. 172. & cap.

116 DE STATU MORTUOR.

11. p. 224. &c. Et in suo Heptaëmero, cū de condendo sole differit p. 61. in igne illo futuro vim lucendi & vim urendi divisum iri asserit, ut lucendi qualitas justos afficiat, improbos autem ustiva: *quod ab arcanā quādam doctrinā nos doctos esse ait*, ὅθεν καὶ ἐν ταῖς, &c.

Cod. 233. Hæc de Basilio: cui adjungere licet ὁμοψύχους utrumque Gregorium, Nazianzenum & Nyssenum. Apertior est Nyssenus in hâc doctrinâ explicandâ: ad quem ideo liberandum ab hâc opinione, aliisque cognatis, tanquam à tot labeculis interspersis suis Operibus, Germanus, Patriarcha Constantinopolitanus, sermonem apologeticum conscripsit: ut videre est apud Photium. Sed frustra: consule, cū vacat, Nysseni Tractatum de *Animâ & Resurrectione*: & *Catechetice Orationis* cap. 8. & 26. & 35. hisque lectis, quæ fuit mens Auctoris in hâc materiâ, faciliè perspicies. Quin & in *Oratione pro mortuis* hæc habet verba de purgandis animis: Ἦτοι κατὰ τὴν παρῶσαν ζωὴν διὰ προσευχῆς τε καὶ φιλοσοφίας ἐκκαθαροῖς, ἢ μετὰ τὴν ἐνθίνδε μεταβάσασιν διὰ τῆς τοῦ καθαρῶς πυρὸς χανείας. *Vel in presenti vitâ precibus & philosophiâ purgatus, vel post obitum per expurgantis ignis fornacem.* Neque miror Nyssenum adhæsisse Basilio, cujus Scripta secundas ad illa divinitus inspirata habere statuit, nec ipsis Mosâicis minùs admiranda. Hexaëm p. 2. & 5. Nazianzenus Platonem & Origenem mihi sapere videtur in pluribus: & in hoc argumento perinde ac in aliis: sed Oratores & Concionatores quandoque loquuntur populariter, quandoque ex animo; id quod Lectori cordato semper observandum est in legendis Patribus; & quò magis ab opinione vulgi recedit oratio, eò magis Auctoris mentem indicat. Vide,

ET RESURGENTIUM. 117

Vide, si placet, ipsius Orationem 39. & 40. ubi de Baptismo ignis, ad expurgandam mentem, verba facit : & de suppliciis nunquam desituri dubitat. Denique in Orat. 26. in princip. ubi loquitur de censoribus ipsius doctrinæ: ο' Θεός, inquit, οἶδε, φησὶν ὁ Θεός Ἀπόστολος, καὶ δηλώσει σαφῶς ἡ τῆς ἀποκαλύψεως ἡμέρα, καὶ τὸ τελευταῖον πῦρ, ᾧ πάντα κρίνεται, ἡ καθαίρεται τὰ ἡμέτερα. *Deus scit, inquit divinus Apostolus, idque revelationis dies perspicue revelabit, ignisque ille postremus, quo nostra omnia expendentur, vel purgabuntur.*

Denique S. Hieronymus accusatur, ut notum est, à *Rufino*, quòd dogmatis Origenianis clanculum adhæserit: inter quæ eminet illud de terminandis damnatorum pœnis post expurgatam malitiam. Lites illas componere, inter Hieronymum & Rufinum, non meâ interest: sed quoad argumentum nostrum, in varias partes sese flexisse videtur Hieronymus, aut mutatâ sententiâ, aut dissimulatâ: & repetendum animo quod suprà diximus, magis illa valere ad prodendam Auctoris mentem, quæ contra vulgi sensum proferuntur, quàm quæ dicta sunt populariter, vel ita intelligi possunt. Interea, ad rem nostram quod attinet, de purgandis animabus in die Judicii, & finiendis, tandem pœnis Christianorum, (præter ea quæ dixit ad cap. 4. Amos.) mentem aperit distinctè in fine Commentariorum in *Isaiam*, his verbis: *Et sicut Diaboli & omnium negatorum atque impiorum, qui dixerunt in corde suo, non est Deus, credimus æterna tormenta; sic peccatorum atque impiorum, & tamen Christianorum, quorum opera in igne probanda sunt atque purganda, moderatam arbitramur, & mistam clementiæ sententiam Judicis.* Monet

118. DE STATU MORTUOR.

autem hoc dogma minimè spargendum esse in vulgus, ne maiorem ad licentiam eo abutantur. Cùm verò Dæmones, Atheos & Apostatas excipit, id firmat Regulam in non exceptis: atque etiam hoc modo, & in hac parte, se discrepare ab Origene alibi ostendit.

L. 1.
contra
Pelag.
cap. 9.

His addit Suicerus (voc. *Βασιλειῶς* p. 630.) Nazianzenum & Damascenum: consule loca ab ipso notata. His adde Cæsarium Arelatensem, qui nonnulla peccata iustorum post resurrectionem igne ait expianda. Q. locum apud Auctorem in B.B.P.P. notante *Cave*. Citatur etiam Chrysostomus in eandem sententiam, sed locus non mihi occurrit impræsentiarum.

Hæc notâsse sufficiat ex Patribus usque ad Augustinum: quo tempore degenerare cœpit hæc doctrina de purgandis animabus in supremo igne & in die Iudicii: degenerare, inquam, incœpit in Purgatorium spurium & adulterinum, ignemque fictitium, nullibi locorum reperiendum: quem fingunt hi Novatores statim à morte animas excipere & excruciare; ante diem Iudicii, ante adventum Domini, ante conflagrationem Mundi: hoc utique nuncupare licet *Purgatorium supposititium*: quandoquidem loco genuini *πυρὸς καθάρσιος*, cuius meminere Scriptores sacri & antiqui Patres, hi Doctores substituerint alienum, suorum cerebrorum prolem. Ignis *καθάρσιος*, in sacris Litteris & à Patribus memoratus, accendetur in die Domini, in die Iudicii, in conflagratione Mundi; ut ex Auctoribus & locis suprâ notatis apertissimum est: Pontificii verò suum ignem Purgatorium flagrare volunt hodiè, & à principio Mundi flagrâsse, ex quo nempe mors intravit in Mundum, & animæ pecca-

ET RESURGENTIUM. 119

peccatrices è suis corporibus immundè exierunt. Sed ubinam, quæso, terrarum ardet hic ignis? trans oceanum in altero Hemisphærio, vel nobiscum? quo instinctu eò confluunt animæ, vel quo lictore eò trahuntur invitæ? Nullus est istiusmodi ignis immanis & pèrennis in superficie terræ; suâ enim ipsius luce sese præderet: & si latet in visceribus terræ reconditus, saltem aliquo spiraculo, ut in montibus ignivomis, opus est, ne suo suffocatus pereat fumo & fuligine.

In rebus, quæ spectant ad mundum naturalem, aut aliquam ipsius partem, Theologi plerumque incuriosi, aut imperiti, crudas proferunt sententias, & à rerum naturâ alienas. Ecce ignem, ingentem & formidabilem, quem struunt hi Doctores; sed neque originem nobis indicant tanti ignis, neque fomitem quo alatur, neque locum idoneum quo subsistat & exspiret. Hæc, inquiunt, non curat populus: rectè; sed apud sapientes habebitur ignis phantasticus, cujus nulla reddi potest ratio. Et stultitiæ proximum est, ut lucrifacias insipientes, sapientes perdere. Id mali & vitii habet Religio Pontificia, quòd se nimium accommodat vulgo; neque tantum ignorantiae vulgi, sed etiam ipsius affectibus superstitiosis. Evehere potius debemus naturam humanam, quantum licet; populumque ad veritatem & sanam mentem propius adducere. Crevit hominum scientia à primis sæculis, crescitque indies: & quæcunque fuerit olim, nulla est hodiè necessitas, aut utilitas, piis utendi fraudibus. Quinimo magno id videtur esse nocumento pietati & fidei nostræ: dum homines nasuti, qui dolum subolent, ab hac aut illâ parte subornatâ, totam Religionem

120 DE STATU MORTUOR.

nil aliud esse, quàm artem lucrosam, præpropere judicant. Ab inventis humanis & additamentis primùm purganda est Religio Christiana: dein quæ dicta sunt in sacris Litteris more humano, & ad captum vulgi, ita sunt explicanda, ut veritati ipsi non officiant; neque viris sapientibus sint offendiculo. Sed hæc obiter.

De modo Judicii supremi, poenarum & discriminis faciendi inter bonos & malos, hæc dixisse aut quæsisse sufficiat: nempe quantum erit apparatus externi, in illo rerum ordine, quantum vi divinâ aut naturali peragendum: speciem veri præ se fert veterum Patrum hæc de re sententia, & fundari videtur in sacris Litteris: sed cùm Revelatio in hæc parte non sit plena & explicita; nec possit naturæ lumen hujus mysterii rationes attingere: hunc articulum doctrinæ Christianæ, quoad rem ipsam inter clara, quoad modum rei inter obscura, numerandum censeo.

Solet hîc præterea disceptari de *signis* antecedentibus Judicium generale, & de ipsius *tempore* & termino; de quorum utriusque sententiam nostram protulimus in dicto *Tractatu de Conflagratione Mundi*. Id tantùm adjicere libet, primorum sæculorum Christianos in meriendis temporibus Mundi malè subduxisse calculos: credebant enim communiter, instare diem Domini tunc temporis, sive istâc suâ ætate: elapsis tamen exindè sedecim, & quod excurrit, sæculis, nondum illuxit beatus ille dies: nec illius crepusculum adhuc vidimus.

Incoepit hæc opinio de instanti rerum fine, à temporibus Apostolicis: unde dimanavit

pe
ac
qu
ve
ba
in
in
hu
Pa
cu
De
An
An
ca
res
Ch
qu
nis
adv
Ch
res
nen
scri
sub
*
c. 5
rum
33.
chia
did
tum
deba
Vid.
ipsu
pist.
Exh
& 2

ET RESURGENTIUM. 121

per aliquot sæcula, tam ad * Doctores quàm ad populum; sed deficiente primo calculo, quo indies expectabant adventum Domini, vel statim ab everfis Hierosolymis, protrahabant usque in ulteriora tempora, sed nunquam in longinqua, suam spem & expectationem: in ipsis temporibus Apostolorum increbuisse hunc sermonem, testantur tam S. *Pauli* quàm *Petri* Epistolæ: ille ad Thessalonicenses se- Cap. 3. 2.
cundâ, monet ne terreantur ac si instaret dies Domini; oportet, inquit, ut prius adveniat Antichristus: sed, nec tempus, nec moram Antichristi indicat; permanens autem indicat usque ad adventum Christi. Dein irrisores illi, apud S. *Petrum*, haud exprobrâssent Christianis tardum Domini sui adventum, quæritantes, *ubi est pollicitatio adventus ejus?* 2 Ep.
nisi hujusmodi promissum de subito Christi 3. 4.
adventu crebrius testati & professi fuissent Christiani: neque id negat Apostolus in suo responso aut apologia, sed hanc retardationem misericordiæ & longanimitati Dei adscribit.

Sed quid miramur privatos aut inferioris subsellii Christianos à vero aberrâsse in hac parte,

* Tertull. de cult. scem. l. 2. c. 9. & ad uxor. l. 1. c. 5. Lactant. l. 7. c. 14. & 25. Ambros. Orat. in obitum Satyri frat. & C. 9. in Lucæ 21. Chrysost. Hom. 33. in Joh. prope finem. Hieron. Epist. 11. ad Ageruchiam, & l. 4. in Matth. 25. è Veteribus plures credidère adventum Christi statim secuturum esse adventum Antichristi: cujus adventum jam tum instare credebant, adeoque adventum Domini & finem Mundi. Vid. eundem Tertull. resurr. carn. c. 27. Cyprianum ipsius discipulum, Ep. ad Thibaritanos, m. 56. & Epist. 58. ad Lucium Pap. & Præfat. ad Fortunatum de Exhort. Martyrii, aliosque plures. Vide 1 Joh. 2. 18. & 2 Thess. 2. 8.

* Vid. *Paulus* *, 1 Theff. 4. 15. 16. 17. 1 Cor. 15. 52. & corpus suum mortale absorptum iri à vitâ, hoc est, à corpore immortali & vivifico, credit, aut expetit: nec se inveniri *nudum*, aut exlutum carne & corpore, in die 5. 3. 4. Domini.

Matth. enarrasset Christus, subdit, ὁ υἱὸς ἀνθρώπου
24. 30. &c. statim post afflictionem dierum istorū,
Matth. sol obscurabitur, &c. tunc apparebit si-
24. 29. gnum Filii hominis in cælo: Et tunc omnes Tribus
30. terræ plangent, Et videbunt Filium hominis ve-
nientem in nubibus cæli, cum potentia Et gloria multa.

His

ET RESURGENTIUM. 123

His auditis ab ore Christi, post Excidium Urbis & Templi, Statusque Judaici, se statim venturum, vel Filium hominis rediturum in nubibus cum magnâ gloriâ; parum temporis interfuturum crediderunt, inter hanc cladem & reditum Christi; eandemque suis postea Discipulis transmittabant fidem & notitiam. Præterea cum alia Christi dicta recolerent, in eâdem confirmati hæserunt sententiâ: dixerat enim antea, nonnullos, qui adstabant, illum visuros venientem in gloriâ Patris ad Judicium, antequam mortem gustarent: & in præfato capite, cum de suo adventu, ipsiusque signis, verba fecisset, subi-

Matth. 16. 27.
cit: *Amen dico vobis, nequaquam præterit hæc generatio, usque dum omnia ista facta sint.* 28.
Matth. 24. 34.
Cælum & terra præteribunt, sermones autem mei nunquam præteribunt. Denique cum Petrus 35.
Christum interrogasset de sorte Johannis, quid de illo fieret? respondit, *Si velim eum manere* Joh. 20.
donec veniam, quid ad te? 21.

His unâ collatis, & ad litteram expositis, nil miror Discipulos Christi opinionem illam imbibisse, de subito ipsius reditu ad terras, ad judicandum vivos & mortuos: nec miror quòd eos permiserit Providentia delabi in errores innocuos, quibus non tam læsa fuit, quàm promota pietas, &, pro causâ Dei, moriendi patientia & promptitudo. Denique non mirabimur, id Deum celasse Apostolos, quod celaret Angelos, & ipsum Filium hominis: ait enim Christus, *De die illâ & horâ nemo scit:* Marc. 13. 32.
ne Angeli quidem, qui in cælo sunt, neque Filius, sed Pater: vel, ut est apud Matthæum, (c. 24. 36.) * *sed Pater meus solus.*

Hæc

* Vide PP. de hujus loci interpretatione in nostrum sensum, Gerhard. Tom. ix. de extrem. Judic. p. 126.

124 DE STATU MORTUOR.

Hæc ita enarravimus conformiter ad litteram & Historiam: quòd si materiæ subjectæ non conveniat interpretatio litteralis, recedendum est à litterâ, & quærenda commodior explicatio: id saltem patere videtur, ignotum fuisse Apostolis tempus certum Judicii futuri, adventûs Domini, aut finis Mundi; neque id quidem sollicitius quærendum esse, innuit responsum Christi, cùm interrogantibus Apostolis de restitutione Regni ad Israël, ait, *Non est vestrum nôsse tempora sive opportunitates, quas Pater in sua ipsius auctoritate statuit.* Quod si verò calculo rotundo uti liceat, & conjecturas inferere, cùm jam effluxerint quinque millennia, & quod elabatur, à Mundo condito: vaticinium illud, receptum, tam inter * Judæos, quàm primos Christianos, de *sex millenniis* pro duratione Mundi, & inde secuturo sabbatismo, quo minùs effectum suum sortiatur, nihil video, aut in sacris Litteris, aut in rebus humanis. Sed de hâc re satis alibi dictum est. Id nobis curæ sit interea, ut puri & inculpati reperiamur in illo die: & examen quodcunque fuerit, aut quodocunque, subeamus foeliciter: in Dei gloriam, & animarum nostrarum salutem æternam.

Theor.
Tell. 1.3.
cap. 5.

* Vide Historiam hujus Prophetiæ apud Gerhard. Tom. ix. de extrem. Judic. p. 127.

CAP.

CAP. VIII.

De resurrectione mortuorum, & de resuscitatorum statu & corporibus.

HActenus progressis superest caput maximum & gravissimum, de resurrectione mortuorum, & resuscitatorum statu: in quo tractando consuetam sequemur methodum; ut prius expediamus rem ipsam; dein modos & adjuncta prosequamur: idque pro lumine nobis dato, vel à sacris Litteris, vel ab ipsa rerum naturâ.

Quoad rem ipsam, nihil eâ clariùs revelatur in doctrinâ Christianâ. Habuerunt etiam, tam Gentes, quàm Judæi, ideam aliquam resurrectionis futuræ, sed generalem & confusam: illæ, totum Mundum renovatum iri, hominesque unâ renovandos & revicturos, statuebant: id apud Stoicos & Platonicos vulgarissimum est; nec apud Græcos tantum, sed primariò apud Orientales, Ægyptios, Chaldæos, Persas; *de Magis* dicit Theopompus apud Laërtium, ἀναβιώσκειν κατὰ τὰς Μάγας τὰς ἀνθρώπους, *reviviscere, vel revicturos esse homines ex Magorum sententiâ.* Vide Theor. Tell. l. 4. c. 5.

In Proœmio.

Ad Judæos quod attinet, nihil quidem eos docuit explicitè Moses, in suâ Lege, de resurrectione mortuorum, aut immortalitate animæ. Hæc autem Mosi innotuisse nihil dubito, ac etiam * Sapientibus à Mose instructis,

* Sed ad justos plerumque & ad Israelitas restringunt resurrectionem. Vide Buxt. Syn. Jud. c. 1. p. 31. & Gerhard. de Resur. Tom. 8. p. 809, antepen. & Dassovium. Dein

126 DE STATU MORTUOR.

ctis, & arcanæ doctrinæ consciis; postea apud Prophetas exhibita fuit resurrectio *ουμβα- λικῶς*; in Hagiographis apertius: & tandem apud Daniele apertissimè. Sed tamen non nisi diebus Messiae pleno jubare erat effulsura hæc doctrina salutaris, omnibus suis numeris & partibus expleta.

In hoc igitur triumphamus Christiani, in hoc læto nuncio: victâ morte & debellatis inferis, nos tandem in lucem reduces, immortalitate beatâ fruituros; non hæc indutos cadavera, quæ nunc circumgestamus, sed corpora cœlestia: nec in his terris versantes, sed in alto æthere, in sedibus & consortio Angelor. foelices. Erigite animos Christiani, attollite capita: *Et hæc cum habeamus promissiones, purificemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus: perficientes sanctimoniam in timore Dei.* His breviter prænotatis, quâ auctoritate divinâ, quibus sacræ Scripturæ testimoniis, nitatur hæc spes tanta Christianorum, proxime & diligenter perspiciendum.

Imprimis Christus ipse sæpiùs asseruit, suique sæpiùs pollicitus est, resurrectionem à mortuis: idque se præstiturum dixit, utpotè Dominum vitæ & mortis. Denique se haud
impa-

Dein resurrectionem primam intelligere videntur ad vitam terrestrem, & corpora ultra cœlestia non agnovisse.

Supponunt etiam ex eorum Rabbini nonnulli, se non tantum iisdem corporibus, sed etiam in iisdem vestibus resurrecturos esse; idque tantum in Terrâ Canaan: atque eò revolutum iri per cavernas subterraneas Israelitarum, extraneis qui in regionibus mortui sunt, corpora: vel saltem ossiculum Luz, undè, tanquam à semine, totum corpus repullulabit. Vide Dasso. de Resur. mortuor. secundum Judæos.

ET RESURGENTIUM. 127

imparem esse excitandis aliis, seipsum excitando à mortuis, præmonstravit. Primò, resurrectionem asseruit contra Sadducæos, & Matth. argumento usus est optimo, quod depromi^{22.} poterat ex Scriptis Mosàicis: quæ sola pro canonicis & authenticis habuere istius Sectæ homines. Dein præmia proponit *in τῇ ἀνάστασι* Luc. 14. *in resurrectione justorum*, iis qui ben¹⁴eticiunt egenis & infirmis, à quibus nullam sperare possunt in hâc vitâ compensationem. Sed quæ Discipulis suis, & rerum jacturam passis, sui nominis gratiâ, *in τῇ ἀνάστασι*, Matth. (in renascentiâ, vel resurrectione) promittit,^{19. 28.} majora sunt & clariora. Præterea se penes esse imperium vitæ & mortis: atque suâ vi, suâ voce mortuos evocaturum è suis monumentis, ipse palam & perspicuè affirmat. Prius, in principio Visionum Apocalypticarum, cùm ^{Cap. i.} Johannem alloquitur his verbis: *Ego sum primus & ultimus: & qui vivo & fui mortuus, & ecce vivo in sæcula sæculorum. Amen. Et habeo claves inferorum & mortis.* Posterius apud eundem Johannem in suo Evangelio capite sexto sæpiùs: *ψ. 40. Hæc est autem voluntas ejus qui misit me, ut quisquis conspicit Filium, & credit in eum, habeat vitam æternam: Et suscitem ipsum ego ultimo illo die.* Dein ad Martham cap. xi. inquit: *Ego sum resurrectio ψ. 25. 26. & vita: qui credit in me, etiamsi mortuus fuerit, vivet. Et quisquis vivit & credit in me, non morietur in æternum.* Denique utrumque reperies conjunctum capite v. ejusdem Evan-^{ψ. 26. 27.}gelii: *Sicut Pater habet vitam in seipso, sic &c. dedit & Filio habere vitam in seipso. Et auctoritatem ei dedit judicium exercendi, quatenus Filius hominis. Ne hoc miramini: nam venit hora, quâ omnes, qui in monumentis sunt, audient vo-*
cem

128 DE STATU MORTUOR.

cem ejus: & prodibunt qui bona fecerint in resurrectionem vitæ, qui verò mala egerint, in resurrectionem condemnationis.

His omnibus, ab ore Christi acceptis, abundè probatur futura mortuorum resurrectio. Sed animatur fides & fortior efficitur, cum dicta factis corroborantur: & datis testamur exemplis, ea nos præstare posse, quæ sumus polliciti, proindè Christus non tantum alios, cum in terris versatus est, excitavit à mortuis, quod etiam fateor à Prophetis olim factum; sed excitavit etiam seipsum; crucifixum, mortuum & sepultum: excussis nempe mortis vinculis, tertio die anima remeavit ad sacras reliquias, vitamque iis inspiravit immortalem.

In hoc glóriamur Christiani: in hâc victoriâ, hosti ultimo & potentissimo, Regi terrorum, extortâ. Ecquis unquam Sapientum, aut Magorum Orientalium; ecquis Philosophorum, cujuscunque Gentis aut nominis; aut Legislatorum celebrium; aut denique sacrorum Prophetarum, à mortuis surrexit? animam deposuit, & resumit? mortem vicit, & ad vivos rediit? solus hic Dux & Deus noster triumphavit de interis: & ab hoc victore lætam speramus à morte liberationem.

Neque hæc resurrectio à mortuis contigit Christo inopinanti, aut præter spem & expectationem, quasi vi alienâ facta; nôrat enim, & prædixerat, tam suis quàm aliis, hoc evenituum: idque intra triduum à morte suâ: dixit ad Judæos, *Destruite templum hoc, & intra triduum excitabo illud: loquebatur autem de templo corporis sui*, inquit Apostolus Interpretes. Et hoc ipsum Christi dictum allegabant postea, loco criminis, ipsius accusatores:

Marc.
8. 31.

Joh. 1.
19.

Joh. 2.
21.

ET RESURGENTIUM. 129

res: ejusdemque memores primarii Sacerdotes Matth.
 & Pharisei petierunt à Pilato, ut munitetur ^{26. 6r.}
 sepulchrum: quod proinde factum fuit. Præ ^{Matth.}
 terea & Judæis signum petentibus suæ missio- ^{27. 62.}
 nis divinæ, simile responderat antè Christus: ^{63. &c.}
Sicut fuit Jonas in ventre ceti tres dies & tres ^{Matth.}
noctes: ita erit Filius hominis in corde terræ tres ^{12. 40.}
dies & tres noctes. Hæc satis aperta sunt: at-
 que horum dictorum, aut consimilium, obli-
 vionem exprobrat Angelus mulieribus, quæ
 Christi corpus venerunt quæsitum in sepul-
 chro cùm jam surrexerat: *Non est hic, sed* ^{Luc. 24.}
suscitatus est: mementote ut locutus sit vobis, ^{6. 7. 8.}
cùm adhuc in Galilæa esset: dicens, oportet Fi-
lium hominis tradi in manus hominum peccato-
rum, & crucifigi, & die tertio resurgere. Re-
cordatæ sunt igitur verborum illius; uti etiam ^{Joh. 2.}
ipsius Discipuli. ^{22.}

Nec signis & symbolis tantùm, sed verbis
 etiam explicitis, suam mortem & resurrectio-
 nem, & utramque spontaneam, sæpiùs indi-
 cavit: *Nemo tollit vitam à me, sed ego depono* ^{Joh. 10.}
eam per meipsum: potestatem habeo deponendi ^{18.}
eam; & potestatem habeo rursus eam assumendi.
 Dein inquit, *paulisper, & non conspicietis me,* ^{Joh. 16.}
& rursus paulisper, & videbitis me. Quod in ^{16.}
 sequentibus explicat de suâ morte & reditu.

Atque hæc potentia, vitam suam, si vo-
 luisset, tutam & incolumem conservandi, sa-
 tis eluxit, cùm prementibus inimicis, subito ^{Joh. 8.}
 se reddit inconspicuum, cosve stupefactos & ^{59.}
 impotentes, solo etiam adspectu, vultûque ^{Luc. 4.}
 sui radiis, prostravit alios, qui eum perditum ^{30.}
 veniebant. Denique in transfiguratione suâ, ^{Joh. 18.}
 in sancto monte, se totum convertit in flam- ^{6.}
 mam vitalem; in corpus lucidum, formæ An- ^{Matth.}
 gelicæ, vel potiùs gloriæ divinæ: quâ trans- ^{17.}

I   forma,

130 DE STATU MORTUOR.

Matth. 28. 3. formatione suâ corporis satis ostendit, *se vitam habere in se ipso*: aut se penes esse mortem
 Dan. 10. 5. 6. obruere, & mortalitatem omnem absorbere,
 2 Pet. 1. 16. 17. quoties & quodocunque ei libuerit.

Atque, ut hoc etiam adjiciam, cum ad rem nostram pertineat, in hac suâ glorificatione, adductis de cœlo Mose & Eliâ vivis & immortalibus, immortalitatis nostræ, & futuræ resurrectionis, pignora & exempla in his nobis exhibuit. Id quod postea apertius exhibitum fuit, cum resurgente Christo, Sanctorum plures, à mortuis unâ excitati, in urbe Hierosolymitanâ multis apparuerunt.

Matth.
 27. 52.
 53.

Denique ut huic sermoni coronidem imponamus; non tantum à mortuis surrexit Christus, sed in cœlum adscendit: partâ victoriâ triumphum egit: atque nube vectus lucidâ, veluti triumphali curru, adspectantibus Discipulis, comitantibus Angelis, terras deferuit, & ad pristinas sedes, in patriam & ad Deum Patrem rediit. Hæc est vera *ἀνάστασις*, quam frustra affectârunt Cæsares, & Heroës, alique inter Gentes, dignitate, fortitudine, aut sapientiâ eximii. Atque hæc cum dixerit, feceritque Christus, Servator noster, apud vivos & mortuos, tandemque regnet in cœlis, corpus gloriosum indutus: quod de resurrectione nostrâ futurâ docuit, aut promisit, certum, ratum & immutabile, æquum est habeamus.

Hæc testimonia Apostolorum aptius digerenda sunt; atque illud primò notandum: in prædicationibus Apostolorum ad Judæos & Gentes, cum jam Christus terras reliquerat, illud primarium fuisse argumentum & materiam, *Christum resurrexisse à mortuis*. Indè duplex fundamentum Religionis Christianæ,

Je-

ET RESURGENTIUM. 131

Jesum Nazarenum esse Messiam, & futuram à mortuis resurrectionem, stabilitum dedere: cum in vivis esset Jesus, suis operibus, adscitis etiam Prophetarum Oraculis, se testatus est esse Messiam: cum verò surrexisset à mortuis, & adscendisset in coelum, spectantibus Apostolis, hinc novum arripuere argumentum, ad demonstrandum tam eundem Jesum esse verum Messiam, quam spem Christianorum de futurâ resurrectione vitæque æternâ, in eo rectè fundari: hinc in Actis Apostolorum videmus hoc caput ubique tractasse in suis concionibus primos Evangelii Prædicatores Apostolos. Vide exempla ordinemque apud Gerbard. Tom. 8. de resurr. p. 733. c. 16.

His summatim expositis de dictis factisque Christi, quæ resurrectionem nostram respiciunt, sequitur jam doctrina Apostolica de eodem argumento; quæ prædictis consona, diffusior est, & plura capita complectitur: illud imprimis notare licet, resurrectionem mortuorum causis aut potentiis naturalibus nunquam, sed operationi semper divinæ, ab Apostolis attribui. Et sæpissimè quidem iidem Christo, Domino nostro, cui hætenus soli hoc opus admirandum adscripsimus, in Dissertatione illâ solenni sancti Pauli ad *Corinthios* de resurrectione futurâ, in exordio, i Epist. medio, & fine, Christum facit auctorem resurrectionis nostræ: quam ita connexam exhibet cum illâ Domini, ut se invicem ponant & tollant: *Si Christus, inquit, prædicatur ex mortuis suscitatus esse; quomodo dicunt quidam inter vos, non esse resurrectionem mortuorum?* ubi sequelam illam, à resurrectione Christi ad nostram, supponit indissolubilem. Dein, ex ^{i Cor.} alterâ parte: *Si resurrectio mortuorum, inquit,* ^{15. 13. & 16.} non

132 DE STATU MORTUOR.

non est, Christus quoque non est suscitatus. Rectè igitur in principio sui sermonis testatissimam fecit resurrectionem Christi; utpote fundamentum suæ de resurrectione nostrâ doctrinæ & institutionis.

Præterea, radicem omnis vitæ coelestis ponit in Christo, ut mortalitatis in Adamo; quem ideo Christi facit typum vel ἀντίστοιχον: *Sicut enim, inquit, in Adamo omnes moriuntur; ita in Christo omnes vivificabuntur:* quem
 v. 21.22. propterea factum ait, *εἰς πνεῦμα ζωοποιῶν, in spiritum vivificum.* Denique, per eundem Jesum Christum, insultat morti & inferis, jam
 v. 45. victis, & exarmatis: *Ubi tua, ô mors, victoria? ubi tuus, ô sepulchrum, vel inferi, aculeus? Deo gratia, qui dat nobis victoriam per Dominum nostrum Jesum Christum.* Dixerat enim
 v. 55.57. antea, oportet Christum regnare, donec omnes inimicos supposuerit pedibus suis: ultimus autem hostis aboletur mors. Mors autem non aliter aboleri potest, quàm universali resurrectione à mortuis.

Nec in hoc capite tantùm, sed alibi, cùm incidit occasio, causam & originem resurrectionis nostræ fundari in Christo docet: eumque suâ resurrectione constitui Dominum vivorum & mortuorum, ac Judicii post resurrectionem futuri: *Vita vestra abscondita est cum Christo in Deo: cùm autem Christus, vita nostra, manifestabitur, tum & vos cum eo manifestabimini in gloriâ,* inquit idem Apostolus ad Colossenses 3. 3. 4. ac etiam ad Philipenses
 Rom. 14. ait: *E cælo Servatorem expectamus, Dominum Jesum Christum, qui transfigurabit corpus nostrum humile, ut conforme fiat ejus corpori glorioso: pro vi illâ efficaci, quâ potest etiam sub-*
 9. *ficere sibi omnia.*
 A& 17.
 31.
 Cap. 3.
 20.21.

ET RESURGENTIUM. 133

Nimius essem, si plura loca, quæ satis nota ^{1 Pet. 1:} sunt, hîc adducerem, ad testandum, à Chri- ^{3.4.} sto, capite nostro, *Primogenito à mortuis*, ^{2 Cor. 4:} (Col. 1. 18.) *Primitiis dormientium*, ^{14.} ^{1 Cor.} ^{1 Joh. 5:} ^{11. 12.} 15. 20.) ab ipsius, inquam, vi & virtute pendere spem nostræ resurrectionis: nec tamen ita pendet à Christo, ut non etiam ita originaliter pendeat à Deo Patre: id sæpiùs affirmat ^{Joh. 5.} & Christus & Apostoli, Aët. 2. 24. & 32. Gal. ^{26. & 17.} ^{2.} 1. 1. Ephes. 1. 19. 1 Cor. 6. 14. Heb. 13. 20. Quin etiam pendet à Spiritu S. suo modo: & uterque concurrunt in hâc operatione divinâ. Ita Apostolus ad Romanos cap. 8. 11. *Si Spiritus ejus qui suscitavit Jesum ex mortuis, habitat in vobis: is qui excitavit Christum ex mortuis, vivificabit etiam mortalia corpora vestra, per inhabitantem ipsius Spiritum in vobis.* Nec miror in resuscitandis mortuis quodammodo cooperari Patrem, Filium, & Spiritum sanctum: est enim instar novæ creationis; cum ex statu invisibili, velut ex nihilo, educuntur in lucem innumeræ animæ, corporibus sui generis revestitæ. Est etiam animabus ipsis renascentia quædam, vel *παλιγγενεσία*, vita nova, novus Mundus, & omnia nova. Ac proinde Apostolus supereminentem Dei potentiam, impensam & quasi expromptam in hoc opere, cum magnâ verborum emphasi significat.

Hactenus resurrectionis nostræ certitudinem ^{Ephes. 1.} & stabilitatem, & causas ipsius efficientes, ^{19.} ex sacris Litteris exposuimus; & hæc quidem clarè revelantur: ad alia jam procedendum, quæ minùs clarè & explicitè definita sunt. Atque illud imprimis occurrit, quod proponitur aut quæritur ab Apostolo: *Quali corpore resurrecturi sumus?* ^{1 Cor.} ^{15. 35.} *πῶς ἑγείσονται οἱ νεκροί; πῶς*

134 DE STATU MORTUOR.

δι' ὧν καὶ ἔρχεται; Quomodo suscitantur mortui? quali corpore prodeunt? ut huic quæsito respondeamus, & corporis, quo sumus amiciendi in resurrectione, exploremus qualitates: observandum primò, quas ei dotes & qualitates attribuunt Auctores sacri. Dein, illis suppositis, (quas Scripturâ teste ad hæc corpora pertinere novimus) despiciendum præterea, quæ exinde, rectâ ratiocinatione, deduci possunt aliæ, magis particulares: quæque indolem & constitutionem physicam istorum corporum propiùs & intimiùs indicant. Denique consulenda est rerum natura, & ad partes semper vocanda, cum de rebus corporalibus agitur; ne quid incongrui aut absurdi, ex imperitiâ nostrâ, sacris Oraculis imputemus.

Sed ut compendio agamus, quæsitum illud Apostoli, *Quali corpore sumus resurrecturi*, duo potissimum includere videtur. Primò, *Quali corpore?* hoc est, num organico, & instar hodierni; vel inorganico, & alterius ab hodierno formæ & ordinis? Secundò, *Quali corpore?* an corpore crasso & concreto, quale est hodiernum; vel tenui, raro, & levi, instar aëris, aut ætheris? Horum dubiorum alterum, ut vides, futuri corporis formam respicit; alterum materiam: & si hæc ambo poterimus expedire, satisfactum erit, opinor, propositæ quæstioni.

E sacris autem Litteris petenda est responsio ad utramque partem: idque non tantum ex hoc capite S. Pauli ad Corinthios, sed ubicunque loci, à Christo vel Apostolis, conditiones corporum, quibus in cælo gaudebimus, explicantur. Ex illis quidem conditionibus nonnullæ sunt generales & communes, quæ nihil certi aut determinati indicant in hoc

ET RESURGENTIUM. 135

hoc genere: aliæ sunt speciales & propriæ, quæ dici possunt *characteres* vel *characteres indices*; quibus utpotè, si diligentius attendamus, indicatur materia aut forma corporum Beatorum. Hos proinde characteres indices pro ratione argumenti in duos ordines dissecimus: quorum prior priorem, posterior alteram quæstionem enodabit. Corporis immortalis nostri formam, an futura sit organica, vel inorganica, respicere & indicare videntur hi quatuor characteres sacri: *Non opus habebit ventre, aut escis*: non constabit carne & sanguine: erit ἀσπορώμενον: & denique ἰαχύσιμον. Hi quatuor characteres examinandi sunt sigillatim: & quantum quisque valeat, quid in se involvat, quousque pertingat, discernamus.

Quoad primum, de quo sic loquitur Apostolus, *Escæ ventri, & venter escis*: Deus autem & hæc & illas abolebit. Quando verò abolebit? non in hac vitâ, ergo in futurâ; non in hoc corpore mortali, ergo in corpore glorioso & immortali. Quod si ventre careat illud corpus, carebit etiam visceribus, & parenchymatis, aliisque quibuscunque infra ventris cavitatem contentis: his verò omnibus ablatis, quale manebit corpus? mutilum, hiulcum & penitus imperfectum in ratione corporis organici; præterea quæ sub ventre sunt partes, vel deerunt, vel aderunt inutiles, de quâ re postea; denique crura, tibiæ & pedes, qui inserviunt ambulationi: eaque peragitur super aliquod immobile, aut pavimentum, nulla porticus aut pergula, motus de loco in locum non erit per modum ambulationis, sed ut se movent Angeli. Hæc igitur inferiora omnia erunt unâ abolita, ut nullius usus & supervacanea.

136 DE STATU MORTUOR.

Præterea, ubi nulla est *esca*, nulla erit *nutritio*: nutritioni autem subserviunt plures facultates & organa; quæ pariter abolenda sunt unâ cum *escâ*. Hujusmodi sunt organa gustûs, manducandi & deglutiendi organa: concoctionis etiam sanguificationis & distributionis. E glandulis etiam non paucae, quæ nutritioni aut secretioni conducunt. Quî ferre potest hæc damna corpus organicum? terre tamen debet illud, quod habituri sumus corpus, si has rationes rectè deduximus. Sepositis igitur aut amputatis his partibus, quotquot sunt, de *carne* & *sanguine*, quid porro statuendum sit, si cum præfatis unâ sint perituri expendamus.

Cum disseruisset Apostolus de qualitatibus corporum Beatorum, addit in fine sui sermonis: *Hoc autem dico, Fratres, quòd caro & sanguis regnum Dei hereditare non possunt* *: non possunt, inquit, est aliqua repugnantia, ut videtur, inter statum cœlestem & conditiones carnis & sanguinis; proindeque necessitas quædam, ut corpus, quod anima induet in cœlis post resurrectionem, sit ἀναιμὸν καὶ ἀσάρκον, carne & sanguine careat.

At, inquires forsan, caro & sanguis in hoc dicto Apostoli non sunt accipiendi litteraliter, sed mysticè, aut allegoricè, quatenus denotant opera carnis, vel pravitatem & impuritatem moralem. Respondeo primò, hoc gratis dictum est: nec gratis tantùm, sed etiam contra receptam interpretandi regulam, quâ

* Resurrectionem carnis appellant vulgariter, & Sapientes aliter intelligebant. Vid. Orig. dicta apud Huet. Orig. p. 132. med. τοῦ σώματος. &c. ut inquit Origenes contra Celsum.

prohibemur recedere à litterâ, nisi ad id nos premat necessitas, à naturâ rei & materiæ subiectæ; hîc autem nullâ est istiusmodi necessitas; quinimo reliqui characteres huic adeo sunt consoni & cognati, (quod clariùs patebit in sequentibus) ut necessitas nos premat potius ex alterâ parte, retinendi scilicet sensum litteralem. Denique quæ sequuntur in eodem versu satis indicant, *carnem & sanguinem*, hîc *physicè*, non *moraliter* accipiendos esse: sequitur enim neque *corruptio incorruptionem*. Corruptio ibi intelligitur *physica*; & per *φθαρὰν* vult intelligi Apostolus *φθαρτὸν*, Vide Grot. aliosque. corpus hoc nostrum corruptibile; & per *incorruptionem*, statum incorruptibilem.

Sed adhuc forsan subterfugere tentabis per alteram viam: dicesque carnem quidem & sanguinem, tales nempè, quales habemus hodie, non posse hæreditare regnum cœlorum; sed aliud genus carnis & sanguinis, quale habituri sumus post resurrectionem, posse. At verò, ut tibi respondeam, nullibi distinguit Apostolus hoc modo duo genera carnis & sanguinis, genus corruptibile & incorruptibile: memorat quidem plura genera carnis, nempè hominum, pecorum, piscium & volucrum, & sunt omnes corruptibiles: nec ullibi mentionem facit carnis incorruptibilis, oblatâ licet occasione: nullibi, inter alias plures, distinctionem illam adhibet, *alia est caro corruptibilis, alia incorruptibilis*; sed econtra, præsumere videtur aut supponere, omnem carnem sanguinemque esse corruptibiles: ac proinde instituit propositionem universalem, sine ullâ limitatione aut distinctione, *carnis & sanguinis non possunt hæreditare regnum Dei*. Hoc est, corpus carne & sanguine constans: tantum-

138 DE STATU MORTUOR.

dem valet *corruptio* in secundâ parte versiculi, ac *caro & sanguis* in priori : ut & *incorruptio* tantundem ac *regnum Dei*. Cœlum terrâ miscent, qui corruptibile & incorruptibile hoc modo confundunt. *Sanguis incorruptibilis* id mihi videtur, quod Logici appellant contradictionem in adjecto : stamina enim sanguinis sunt admodum dissolubilis texturæ & mistionis: iisque dissolutis, sequitur corruptio, vel putrefactio. Atque idem dici potest de carne, quæ sanguis, similisve succi, est quoddam coagulum. Sed de hac re infra plura, cum de sanguine Christi, & glorioso ipsius corpore disceptabitur.

Interea, his ita discussis, satis constare mihi videtur dictum illud Apostoli, *carnem & sanguinem* cœli possidendi non esse capaces, intelligi debere, sicut effertur, litteraliter & universaliter : ac proindè corpora nostra cœlestia & incorruptibilia fore, carnis & sanguinis expertia; omniumque pariter organorum & partium, quæ ex carne aut sanguine constituuntur. Quod si desideretur non sanguis modò, sed tota compages carnea, supererit nihil præter skeleton exsuccum, ornato aut apparatu corporis organici denudatum.

Hactenus corpora Sanctorum in cœlis non esse organica, ex sacris Litteris probavimus per partes : jam, qui totum corpus respiciunt & complectuntur, characteres alios consulamus : quemadmodum cum corpus nostrum cœleste dicitur ab Apostolo *ἀσώματος* : & cum respectu corporis illius dicimur *ἰσχυροί*. Quoad primum, in illo loco ad Corinthios Apostolus instituit comparisonem & antithesin inter hodiernum corpus, & cœleste futurum. Quæritur igitur quid sibi velit, vel quo-

2 Cor. 5.

I.

Marc.

14. 58.

Heb. 9.

11.

ET RESURGENTIUM. 139

quomodo sit reddenda vox illa ἀχειροποίητος; si verbatim reddas, *non manu factum*, nulla erit antithesis, ex illâ notâ, inter corpus, quod habituri sumus, & hodiernum: hodiernum enim non manibus fit, nec arte humanâ, sed nascitur è liquido semine, & ex parvâ guttâ crescit in molem majusculam, & in admirabilem compagem, vi internâ & quasi divinâ: nullâ manu admotâ, nullâ cooperante hominum arte. Secundo si ἀχειροποίητος, *non artificiale*, quod aliquantò latius videtur: neque hoc modo conservabis antithesin, aut distinctionem ab hodierno corpore: quod pariter est *non artificiale*, seu naturale, tam in ortu, quàm incremento. Sed alio quidem respectu & ratione habet speciem corporis artificialis, vel mechanicè construi hodiernum corpus, nempe quod ex multifariis partibus divisæ materiæ, aptè & articulatim conjunctis, aut coagmentatis, componatur: hæc ratione constituit fabricam mechanicam, vel organicam, & dici potest χειροποίητος, atque eodem modo, & secundum hanc eandem analogiam ἀχειροποίητος tantundem valet ac *inorganicum*: quâ interpretatione conservatur antithesis inter illa duo genera corporum, hodiernum & coeleste: & Beatorum corpus esse inorganicum arguitur. Dicta autem antithesis licet non exprimatur utrinque in hoc loco Apostoli, alibi tamen utraque pars oppositionis vel comparationis exprimitur: ut in dicto Christi apud Marcum, cap. 14. 58. *καὶ ἀχειροποίητος τῷ ἀχειροποίητῳ* opponitur: & utrumque intelligit Christus de suo corpore, atque hodiernum, χειροποίητος, alterum ἀχειροποίητος nuncupat: in quâ comparatione dicta antithesis vix alio modo explicari potest, quàm quo superius

140 DE STATU MORTUOR.

perius illam explicuimus. Denique hanc explicationem confirmat Apostolus ad Hebræos, cap. 9. ubi similitudinem tabernaculi, ad quod hîc alludit tacitè, pluribus prosequitur: & quemadmodum Christus Templum, ita Apostolus Tabernaculum vel Sanctuarium appellat χειροποιήτων, (ψ. 24.) cui respondet corpus nostrum terrestre. Dein corpus Christi in cœlis & χειροποιήτων appellat, (ψ. 11.) additque per modum expositionis, τῆς αὐτῆς τῆς κτίσεως, hoc est, non hujusce constructionis, aut fabricæ, sed alterius formæ ab hoc corpore terrestri & organico. Sed de hâc voce satis, & de hoc charactere satis.

Ultimus character desumitur à paritate Beatorum in cœlo cum Angelis. Christus dicit ad Sadducæos, * *filios resurrectionis fore ἰσχυρίους, similes Angelis*: quod quidem adspectu primo respicit nuptias & concubitus, aliis tamen non exclusis. Imò, eâ occasione, sententiam magis generalem Christus edidisse videtur, quâ paritas filiorum resurrectionis cum Angelis ad plura possit, & debeat, extendi: & ad plura quidem extenditur à sancto Luca, Luc. 20. 35. 36. qui hoc dictum Christi ita profert: *Qui verò digni habiti fuerint, qui sæculum illud consequantur & resurrectionem ex mortuis, neque ducunt uxores, neque nuptum dantur; nec enim mori*

* Filii resurrectionis sunt filii Dei, inquit Christus Luc. 20. 36. בני אלוהים, ut nuncupantur Angeli: non nescio dictionem illam *filios Dei* Sanctis in hâc vitâ aliquatenus congruere, quatenus nimirum spiritum adoptionis receperunt, atque spem certam futuræ hæreditatis & gloriæ: sed cum vitam futuram respicit, denotare mihi videtur statum Angelicum, secundum dictum Christi in hoc loco, & alibi, Matth. 5. 9. Joh. 1. 12.

mori possunt amplius, pares enim sunt Angelis, ὅτι γὰρ ἀποθανῶν ἔτι δύνανται, ισάχυροι γὰρ ἰσιν. Ex his verbis primò constare mihi videtur, Angelos habere corpora; dein nos talia habituros esse corpora qualia habent Angeli*; ac proinde inorganica. Quoad primum, si paritas illa Beatorum cum Angelis consistit tantum in parte spirituali utrinque, non in corporibus: tum corpora nostra, post resurrectionem, possunt esse mortalia, non obstante hâc paritate: Christus autem dicit, propter hanc paritatem nos amplius mori non posse: oportet igitur corpora utriusque, sive partem corporalem, respiciat hâc paritas: morimur enim, seu mortales sumus, ratione corporis tantum, sive in hâc vitâ, sive in quâvis aliâ. Præterea hâc immortalitas & paritas cum Angelis, de quibus loquitur Christus, sunt privilegia resurrectionis, vel nobis accedunt post resurrectionem: at immortalitas animæ semper fuit; & quæ nobis venit per & post resurrectionem, est immortalitas corporis. Hoc igitur respectu futuri sumus pares Angelis: denique similes essemus Angelis potius ante resurrectionem.

* Hoc apertè asseruit S. Augustinus: talia, inquit, erunt corpora nostra post resurrectionem, *qualia sunt Angelorum corpora*, in Psalm. lxxxv. ad illa verba, *Eruiisti animam meam ex inferno inferiori*, & in Psalm. 145. non procul ab initio, corpus nostrum cœleste appellat *corpus Angelicum*. Tertullianus, suo modo, appellat *carnem angelificatam*, de resur. carn. c. 26. & *demutationem in substantiam Angelicam*, lib. 3. contra Marc. c. ult. Lactantius *transformationem in similitudinem Angelorum*, lib. 7. c. 26. Consule, cùm vacat, plura loca Augustini, ubi eundem prodit tensum: ut Epist. 3. ad Fortunatian. Gen. ad Lit. lib. 12. c. 35. dein lib. 2. c. 17. & lib. 3. c. 10. de corporibus Angelorum lapforum & non lapforum: aliaque consimilia.

144 DE STATU MORTUOR.

Disquirendum hîc igitur, quali gaudebimus in cœlo corpore, concreto, crasso, hodierno simili; vel levi, raro, tenui, liquido, instar lucis, aut ætheris, aut materiæ cœlo cognatæ? In hâc parte quæstionis excutiendâ, eâdem quâ prius usi methodo, per characteres sacros, vel indices in sacris Litteris fundatos, progrediemur. Dicitur autem ab Apostolo Paulo corpus Beatorum *cœleste, spirituale, potens, gloriosum, & glorioso Christi corpori conforme*. Cùm dicitur *cœleste* notat id materiam, ex quâ componitur: quemadmodum enim hodiernum corpus constat ex materiâ terrestri, ita corpus, quod cœleste dicitur, ex materiâ cœlesti constabit: vel sicut corpus Adami compactum fuit ex pulvere vel limo terrestri, ita ex adverso, corpora filiorum Dei in resurrectione ad imaginem Christi, ex materiâ cœlesti, vel consimiliter modificatâ, constituentur: Ο πρῶτος ἄνθρωπος ἐκ γῆς χοῖνός, ὁ δεύτερος ἄνθρωπος, Κύριος ἐξ ὑπεράνω οἷος ὁ χοῖνός, τοῖς τοῖς καὶ οἱ χοῖνοί, καὶ οἷος ὁ ὑπεράνω, τοῖς τοῖς καὶ οἱ ὑπεράνω, &c. respectu corporis in hâc vitâ, assimilamur Adamo; & respectu corporis in futurâ, assimilamur Christo. Quod si easdem qualitates aut modificationes cum materiâ cœlesti habiturum sit corpus nostrum cœleste, superest tantùm quærendum, qualis sit materia cœlorum, vel qualiter modificata? Respondeo, non est dura, aut solida, instar vitri, crySTALLI, aut glaciei, ut e Veteribus nonnulli somniabant; sed est purissima & tenuissima, sicut aër, aut æther: hujusmodi proindè erit corpus nostrum cœleste.

Secundò dicitur *spirituale*; τὸ πνευματικόν, aut πνεῦμα, vel notat aliquid expers omnis materiæ: quo significatu nulli corpori qualicunque congruit:

1 Cor.
15. 47.
48. &
2 Cor.
5. 1. 2.

ET RESURGENTIUM. 145

gruit: vel materiam aliquam levem & tenuem, instar venti, halitûs, aut aëris: quo sensu etiam פנח apud Hebræos usurpatur, & *spiritus* apud Latinos: ut cùm tenuiores sanguinis nostri partes aut particulæ nuncupantur *spiritus*: five animales, five vitales: neque aliter accipienda mihi videtur illa vox, cùm corpus nostrum coeleste dicitur *spirituale*; modò illud ex consequenti adjicias, corpus illud esse magis vivificum quàm hoc mortale; hominemque tunc factum *εἰς πνεῦμα ζωοποιόν*, vim habere conservandi suum corpus sine cibo, potu, somno, aliisque; quibus semper indiget *Adami* corpus ψυχικόν, seu animale.

Tertiò, dicitur *potens* & actuosum: *ἐνέργησις* *ἐν ἀκίνησει*, cadaver, sine vi aut motu, *ἐνέργησις* *ἐν δυνάμει*. Potentia corporis consistit in motu, aut in vi movendi seipsum, & alia: quod facilè & celeriter se movet de loco in locum, dicitur agile: & si præterea vim habeat movendi alia corpora, eò potentius habetur. Notandum verò, corpus, cujus partes sunt in quiete, & cohærent aliæ aliis, nullam in se habere vim movendi seipsum: motus enim inter corpora non producit nisi à motu, vel à corpore moto. Proinde, ut corpus sit agile, necesse est ut partes ipsius sint in motu: ut in aëre, vento, flammâ, & luce. Corpora quidem dura & cohærentia, quæ se flecti patiuntur, & dicuntur elastica, resiliunt, & se restituant in situm pristinum; idque magnâ vi: sed vis movens non provenit à corpore duro, sed ab aliâ materiâ, subtili & mobili, intra illud corpus inclusâ. Præterea, in machinis ex materiâ firmâ durâve, & ex aliâ fluidâ aut volatili compositis, partes solidæ impelli possunt à parte spirituosa, &

K

totum

146 DE STATU MORTUOR.

totum compositum simul moveri, aut aliquam ipsius partem; ut in motu corporis nostri, aut membrorum, videre est: quod si nulla sit materia mobilis, aut inquires; nec propria, nec aliena, intra corpus durum, manet in se immobile, & non nisi vi externâ moveri potest.

Hæc si rectè à nobis dicta & constituta sunt, ut corpus nostrum in coelis sit agile & actuosum, debet constare ex materiâ, non inertî & torpidâ, qualis est materia corporum concretorum; sed levi, vividâ & volatili; ut, eâ ratione, obsequiosa mentis imperio, facile feratur in quaslibet partes; alia corpora pervadat, rarefiat, aut condensetur, pro arbitrio. Denique vis unita partium aut particularum, quibus constat hujusmodi corpus, erit fortissima; & si omnes eâdem vi & in eundem terminum dirigantur, obvia quæque, instar venti aut fulguris, penetrabunt, aut prosternent.

Neque mirari licet, ut illud adjiciam, penes animam esse hujusce sui corporis spiritualis partes, quomocunque libet, moderari & dirigere: cum etiam in hoc crasso hodierno corpore, spiritus & tenuiores succos mandet, huc illuc, in nervos & musculos, pro suo voluntatis imperio: & cum totum illud corpus *πνευματικόν* nil aliud sit quàm congeries spirituum & nobilissimæ materiæ, rationi consentaneum est, jus plenum in tali imperio corpus impellendi, retinendi, aut quaquaversum determinandi ipsius partes, animæ glorificata concedere.

Sequitur character quartus, quo corpus Beatorum dicitur *gloriosum*: vox illa denotat aliquid majus pulchritudine, aut partium proportionem, nempe lucem aliquam, aut ful-

gorem:

ET RESURGENTIUM. 147

gorem: neque aliâ ferè ratione, materia vel corpus, pulchrum licèt, apparere potest *gloriosum*, nisi lumine & radiis illustretur. Præterea vox illa *gloria*, in sacris Litteris, cum de corporibus naturalibus prædicatur, aut etiam de manifestationibus divinis, vel angelicis, aliquid lucidum & illustre ferè semper connotat, ut statim patebit amplius. Interea vides in hoc ipso capite memorari gloriam stellarum; (quæ in luce posita est) idque ut explicetur gloria corporum nostrorum coelestium. Denique Propheta *Daniel*, de statu Justorum post resurrectionem verba faciens, ad eum exhibendum, eodem usus est exemplo stellarum, fortiusque applicat: *Multi, inquit, ex dormientibus in pulvere terræ expergiscuntur: hi ad vitam æternam, illi ad opprobria & contemptum æternum: & intelligentes splendebunt quasi splendor firmamenti: & qui ad justitiam exodiunt multos, ut stellæ in sempiterna sæcula.* Eundem statim & tempus, eandemque gloriam designavit Christus, cum dixit: *Tunc Justî effulgebunt ut sol in regno Patris sui.* A Propheta, Christo & Apostolo, in aperto est eandem gloriam describi: illamque porro gloriam esse lucis & splendoris participationem.

Sed quæri hîc potest, an lux illa & splendor inhæreant corporibus glorificatis, vel foris adveniant, & reflectantur tantum, aut transmittantur; ut in gemmis, aut metallis politis, aliisque corporibus duris. Hoc utique à datis exemplis solis & stellarum decidi posse videtur: utcunque id plenius excutimus in sequenti caractere; quo corpus nostrum in coelis dicitur conforme glorioso Christi corpori. Interea id ratum fixumque maneat,

Y. 40. 41.

42.

Dan. 12

2. 3.

Matth.

13. 43.

148 DE STATU MORTUOR.

corpora Beatorum esse aliquo modo lucida & fulgida, atque eo modo gloriosa.

Phil. 3.2. Succedit tandem character ille ultimus & illustrissimus de conformitate corporis nostri celestis ad gloriosum Christi corpus. Hæc nota priorem confirmat; & præterea indicat lucem illam inhærere vel inhabitare Sanctorum corpora in cœlis, & ab interno manare fonte & principio: Christus enim, dum in terris esset, se totum lucidum reddidit in suâ transfiguratione: non lumen aliunde illapsum reflectendo, sed ex seipso virtutem illam emisit, quâ corpus, vultum & vestitum, gloriâ imbuït, luce inundavit & immerfit: ἡ λαμπρότης τοῦ σώματος αὐτοῦ ὡς ὁ ἥλιος τὰ δι' ἡμέρας αὐτῆς ἔκλυε

Match. 17.2. Fulgit facies ejus ut sol: vestimenta autem ejus candicabant ut lux. Sic ait Evangelista.

Dein, post suam resurrectionem, aliâ atque aliâ formâ comparuit, (Marc. 16. 2. Luc. 24. 16. Joh. 20. 15. & 21. 5.) se visibilem aut invisibilem præstitit, pro arbitrio, Luc. 24. 31. clausisque foribus, bis ingressus est ædes, ubi erant Discipuli, Joh. 20. 19. & 26. Et tamen se præbebat osseum & carneum suis Discipulis, ut, iis dubitantibus, fidem faceret suæ resurrectionis. * Quibus indiciis satis

osten-

* Clem. Alexandrin. Strom. 6. p. 649. Ἰφάρην γὰρ ὡς διὰ τὸ σῶμα, &c. comedebat enim non propter corpus, quod sanctâ virtute continebatur: sed ne iis qui cum eo versabantur, in mentem veniret de eo aliter sentire; sicut certè postea quidam suspicati sunt, eum apparuisse ut visum & phantasma, Origen. apud Hieron. in Proem. ad lib. 18. in Isa. comedit post resurrectionem suam, & bibit, & vestitus apparuit, tangendum se præbuit, ut dubitantibus Apostolis fidem faceret resurrectionis: sed tamen non dissimulat figuram ærii corporis

ris

ET RESURGENTIUM. 149

ostendit, se corpus suum in tenue & volatile
resolvere, aut in concretum crassumve recol-
ligere potuisse.

Denique cùm adscendit in cœlum, more
alitis Angeli, quale fuit ipsius corpus, aut
vehiculum? erat leve & mobile instar currûs
ignei, quo vectus olim Elias, cœlum vivus
adiit: pariter cùm Christus postea visus est à
sancto Johanne in Patmo, *Oculi erant ut flam-*
ma ignis, pedesque similes chalcolibano, velut
in fornace ardentes: ut antea fuerat à Daniele
visus Filius hominis. Denique rediturus est
tandem in eadem formâ gloriosâ, lucidâ,
flammeâ: aliter habitantibus terram haud vi-
sibilis esset in alto æthere, nocte dieque: quin
etiam illa gloria Patris, quâcum appariturus
dicitur, est ipsissima hæc forma lucida: pro-
ut

Apoc. 7:
14. 15.
Dan. 10:
5. 6.

ris & spiritualis: clausis enim ingreditur ostiis, & in
fractione panis ex oculis evanescit. Pariter Damascē-
nus hoc eum fecisse ait, & ἵνα πάντες οἰκονομήσῃ
τὸ πᾶν ἐν ἀληθείᾳ πιστεύοντες τῇ ἀναστάσει, de *Orthod. fid.*
lib. 4. c. 1.

Citantur præterea in hunc sensum *Theophyl.* in cap.
24. Lucæ, & Beda in cap. 20. *Johan.* apud *Gerhard.*
Tom. 12. p. 672. med. *Chrysof.* Hom. 87. cod. Gr. in
Johan. ἄξιον δὲ διακρίνειν, καὶ, &c. Dignum autem
dubitatione, quomodo corpus incorruptibile formam
clavorum acceperit, & mortali manu tangi potuerit:
sed hoc te non perturbet: hoc enim permissionis fuit:
(vel condescensionis *συγκατάθεσις*) corpus enim tam
tenue & leve ut clausis januis ingrederetur, omni cras-
situdine carebat: sed ut resurrectio crederetur, talem
se exhibuit. *S. August.* de *Civ. Dei*, lib. 22. cap. 19.
Claritas in Christi corpore, cùm resurrexit, ab oculis
Discipulorum potius abscondita fuisse, quàm defuisse,
credenda est; non enim eam ferret humanus atque in-
firmus adspectus, quando ille ita à suis deberet attendi
ut posset cognosci: noluit se tangi, *Joh. 20. 17.* quod
non esset in statu tangibili aut palpabili, ut antea: jam
redux à mortuis & adscensurus ad Patrem.

150 DE STATU MORTUOR.

Dan. 7. ut Pater, vel *Antiquus dierum*, ab eodem
9. 10. Prophetâ describitur, cum apparatu flamman-
ti & luminoso.

Atque ut hæc finiam adjicere libet, glo-
riam Dei, quæ dicitur ab Hebræis כבוד
schechinah, & est præsentia Dei majestativa,
habere semper speciem lucis, flammæ, aut
candentis nubis: ut in itinere ex Ægypto,
& in Sancto Sanctorum. Eademque res, quæ
dicitur *gloria Dei*, dicitur etiam nubes, vel
nubes lucida, Num. 12. 5. & 16. 19. 42.
Matth. 17. 5. cum 2. Pet. 1. 17. multisque
aliis in locis, in utroque Fœdere, patet, glo-
riam Dei, vel gloriosam ipsius præsentiam,
materiâ aliquâ lucidâ, flammeâ, aut candenti
exhiberi: erat autem hujus gloriæ divinæ, hu-
jusce *schechinah*, eximium habitaculum corpus
Christi, & quasi Sanctum Sanctorum, in quo
hæc gloria clariùs elucebat: ad quod etiam
sæpius alludi solet ab Auctoribus sacris, Joh.
1. 14. Heb. 9. 11. Apoc. 21. 3.

His ita expositis, statuendum esse videtur,
corpus Christi gloriosum, quod in cœlis ge-
rit, esse instar flammæ, ætheris, aut lucis li-
quidæ; ac proinde corpus nostrum coeleste
non dissimilis fore materiæ, quandoquidem
eidem futurum est conforme: & revera, si
* rationem & Philosophiam consulas, aliud
genus materiæ vix potest subsistere, aut se
sustinere, in cœlis & regionibus æthereis;
ubi omnia sunt liquida, omnia tenuissi-
ma. Denique cum in censu & ordine corpo-
rum, aut in naturâ materiâ, nihil novimus
gloriosius luce & flammâ; ex iis constare cor-
pus

* Vid. Origen, cont. Celsum, lib. 3. m. p. 136.

ET RESURGENTIIUM. 151

pus Christi gloriosum ; nostrumque pro suo modulo , donec quid præstantius exstiterit , æquum est ut judicemus.

Non alienum est à ratione , aut sacris Literis , forsan dices , gloriam corporis Christi in cœlis hoc modo exponere , nisi obstaret recepta doctrina de carne & sanguine Christi , etiam in suo corpore cœlesti remanentibus. Respondeo , aliud atque aliud sensisse Patres , aut dubios hæsisse , in hoc argumento de carne & sanguine cœlestis Christi corporis : negant , ut nōsti , omnes Origenistæ , atque multò aliter philosophantur. Præterea Patribus secundæ Synodi Nicænæ , inter alias definitiones & capita * Concilii Constantinopolitani , (quod dicitur Iconoclastarum) quæ publicè relicta approbârunt † , illud erat unum , Christum cum Patre jam sedere , & tandem huc rediturum , *ἐκ ἑνὶ μὲν σώματι , ἐκ ἀσώματου δὲ* , Non amplius quidem carnem , nec tamen corpore vacantem : nempe subtili & sine erassitie : sequitur enim , *ut ab his , à quibus compunctus est , videatur : & maneat Deus extra crassitiam carnis*. Quid his apertius ? Notandum

* *Εἰ τις ἐξ ὁμολογῆ τοῦ Κυρίου* , &c. Si quis non confessus fuerit Dominum nostrum Jesum Christum , post assumptionem animæ rationalis & intellectualis carnis , simul sedere cum Deo Patre , atque ita quoque rursus venturum cum paternâ maiestâte , iudicaturum vivos & mortuos , non amplius quidem carnem , neque incorporeum tamen : ut videatur ab iis à quibus compunctus est , & maneat Deus extra crassitudinem carnis , anathema sit.

† *Μέχρι τῶτον ἐὼν γενομένης* , &c. Hucusque rectè sentiunt , & Patrum traditionibus convenienter dicunt ; imò potius tanquam propria dogmata asserentes , sibi laudem & gloriam vendicant : ita loquuntur ore Epiphani , Labbe Conc. Nic. 2. Act. 6. Tom. VI. p. 541.

152 DE STATU MORTUOR.

dum etiam, hæc verba, *ἐν ᾧ τὸ σῶμα, ἐν ᾧ ὁ ἄνθρωπος* δὲ, quæ ad causam nostram proximè spectant, ipsissima esse Gregorii Nazianzeni verba, de eâdem tractantis materiâ : nempe in Orat. 40. versus finem hæc habet de Christo : καὶ ἀναστὰς τριήμισρον ἀνελθοῦναι, &c. *Tertio demum die ad vitam rediisse, atque in cœlos ascendisse : ac denique gloriosum & illustrem redituum, ut de vivis & mortuis iudicium ferat, ἐν ᾧ τὸ σῶμα, ἐν ᾧ ὁ ἄνθρωπος* δὲ, non amplius quidem carnem, nec tamen vacantem corpore; sed augustius diviniusque corpus habentem : qualeque ipse solus novit : ut & ab his, à quibus punctus est, videatur, & Deus omnis molis & crassitie expertus maneat.

Frustra laborant Doctores Pontificii, ut hæc verba, *ἐν ᾧ τὸ σῶμα*, ad sensum metaphoricum, vel aliquo modo figuratum detorqueant : ad significandum nempe, non substantiam carnis, sed ipsius affectiones & infirmitates.

Ea verò quæ sequuntur verba, tam in dictis Conciliis quàm in Greg. Nazianzeno; illic, *ut maneat Deus extra crassitudinem carnis* : in altero, *ut Deus molis omnis & crassitie expertus maneat*. Hæc, inquam, verba planè indicant, *σῶμα*, carnem, hîc accipi physicè & secundum naturam suam specificam; quatenus opponitur materiæ tenui & liquidæ : atque eo sensu negari carnem de corpore Christi in cœlo; suffragiis & consensu, ut vides, duorum Conciliorum.

Denique, dixi nonnullos è Patribus dubios esse in hoc capite; idque notissimum est ex responso sancti Augustini ad Consentium, qui hanc illi proposuerat quæstionem, *utrum nunc corpus Domini ossa & sanguinem habeat, aut reliqua carnis lineamenta?* Cui quæsito cùm gene-

generaliter & ex parte respondisset Augustinus, subdit: *Fides adfit, & nulla quæstio remanebit: nisi fortè de sanguine requirendum est.* Epist. 146.
 quia cum dixisset, *palpate & videte, quia spiritus carnem & ossa non habet, non addidit sanguinem.* Non ergo & nos addamus inquirere, quod ille non addidit dicere; & de compendio, si placet, finita est quæstio: fortassis enim acceptâ occasione sanguinis, urgebit nos molestior perscrutator, & dicet, si sanguis, cur non & pituita? cur non & fel flavum & fel nigrum? quibus quatuor humoribus naturam carnis temperari etiam Medicinæ disciplina testatur: sed quodlibet quisque addat, corruptionem addere caveat, ne suæ fidei sanitatem castitatemque corrumpat.

Vides hîc cautum dubiumque hæerere sanctum Augustinum; & docilem, sed ancipitem, Consentium: nonnulli quidem audentius crassiùsque loquuntur de glorioso Christi corpore: non diffiteor; sed aliis in alios impræsentiarum libratis, pergamus, si placet, in argumento. Quicquid enim statuerint, sive Concilia, sive Patres, cedendum est sacris Litteris & rationi.

Secundò igitur dico, vel ex dictis repeto, *carnem & sanguinem, secundum Apostolum, hereditare non posse regnum Dei.* Hæc verba 1 Cor. si literaliter accipiantur, & significatu proprio, *κρυπτεῖται*, res confecta est: ita verò accipi debere hoc in loco, secundum receptas interpretandi leges, satis, ni fallar, suprà demonstravimus. 15. 50.

Tertiò denique, rationi repugnat & rerum naturæ, ut caro & sanguis sint incorruptibiles: quale nunc est corpus Christi, & erit olim corpus nostrum in coelis. Sed respondebis forsan, non esse quidem incorruptibiles,

154 DE STATU MORTUOR.

suâ naturâ, carnem & sanguinem; sed reddi posse incorruptibiles, manente, salvâque eorum naturâ specificâ. Hoc est quod nego: in hâc parte dissentimur: & ne dolus lateat in generalibus, age, si placet, rem paucis aperiamus, ut de statu quæstionis manifestius constet. Quodlibet genus corporum habet suas proprietates: quarum nonnullæ sunt accidentales & mutabiles; aliæ essentielles & immutabiles: quibus nempe abolitis aut immutatis, materia illa desinet esse corpus ejusdem generis & naturæ, cujus erat antea, transitque in aliam classem aut ordinem corporum. Exempli gratiâ, cum herbæ, quas comedimus, convertuntur in sanguinem & carnem; non sunt (licet eadem maneat materia) ampliùs herbæ, sed caro & sanguis; alterius planè generis & naturæ. Corpora pariter, cum caro & sanguis vicissim convertuntur in herbas & gramina, quod utique non rarò fit, cum humus pinguefeit sanguine & cadaveribus: ita conversi desinunt esse caro & sanguis. Cum Christus in nuptiis Canæ vertit aquam in vinum, mansit eadem materia, sed aliter modificata: & propter novas illas modificationes nomen & naturam aquæ perdidit.

Dic igitur, si placet, & ne nos ludas, quæso, verbis: quam mutationem fieri velis in partibus & particulis sanguinis & carnis, ut ex materiâ corruptibili fiant incorruptibiles? salvâ naturâ carnis & sanguinis: vel si id tibi potius fuerit, dic quas proprietates aut conditiones carnis & sanguinis essentielles esse velis & inseparabiles: quibus nempe conservatis, manent semper caro & sanguis; iisdemque ablatis, pereunt, vel in aliud genus corporum transeunt. Si hæc te nescire dixeris, te nesci-

nescire fateris, an id fieri possit, quod factum
 asseris: quod temerarii & præcipitis esse vide-
 tur. Sed, age, experiamur adhuc si alio
 modo in apicem proferre latentem verita-
 tem licuerit. Dic, si placet, ex quibus prin-
 cipiis aut staminibus constet sanguis. Nosti,
 quæ apud omnes ferè recipiuntur sanguinis
 principia: nempe sal, sulphur, spiritus, aqua,
 terra: siue verò hæc sumseris, siue alia, mihi
 perinde est, modò sint nota, determinata &
 terrestria: his interim positis, quæro, velisne
 has partes, hæc principia manere in tuo san-
 guine cœlesti: putēsne corpus Christi in cœ-
 lis compositum esse ex sale, sulphure, aqua
 & terrâ? nisi hæc retineat stamina & principia
 fundamentalia, sanguis tuus cœlestis non erit
 sanguis, nisi æquivocè & *καταχρηστικῶς*: neque
 enim substantiam sanguinis habebit: & hæc
 si retineat, non erit corpus cœleste & incor-
 ruptibile.

Notandum enim, positâ hac materiâ san-
 guinis, ipsius forma constituenda est in debi-
 tâ mixture & texturâ harum partium, aut
 principiorum. Sed quamcunque mixturem
 aut texturam finxeris, erit dissolubilis: imò
 dissolveretur & dissipabitur, ut lignum aut sti-
 pula in igne, à materiâ cœlesti, circumfusa
 & intercurrente: potest quidem conservari
 potentiâ divinâ incorruptus; ut etiam sanguis
 hodiernus, ut puerorum corpora in fornace
 Babylonicâ: sed erit usque suâ naturâ corru-
 ptibilis, modò iisdem constet elementis, quo-
 modocunque mixtis, quibus sanguis noster
 constituitur.

Quod verò de *sanguine* diximus, idem de
carne, servatâ proportionem, dici potest; ne-
 que opus est eadem hic fila retexere, aut con-
 similem

156 DE STATU MORTUOR.

similem analyfin instituire; satis est observe-
mus: si mollities & humiditas maneat, ma-
nebit etiam corruptibilitas. Quòd si fiat dura
& sicca, naturam induet lapidis, aut vitri:
aut saltem erit instar Mumiae, in Arabicis aut
Ægyptiacis arenis exsiccatae & induratae. Hæc
autem cum aliena sint tam à ratione quàm à
fide, non operæ est ulterius prosequi.

Interea dictorum in hoc argumento hæc
summa est & conclusio: corpus Christi glo-
riosum in cœlis non constare compage aliquâ
ossium, carnis, & sanguinis, cæteriue hu-
moribus aut visceribus terrestris & hodierni
corporis; sed præstantioris esse materiæ, aliûs
indolis, puritatis & perfectionis: ut verbo
dicam, constat ex materiâ penitus cœlesti,
tam quoad substantiam, quàm accidentia. De-
nique gloria hujus corporis cœlestis, externa
& visibilis, in eo propriè consistit, quod sit
luminosum, atque suis radiis illustre: *suis*, in-
quam, radiis, non mutuatio lumine, trans-
misso, aut reflexo, sed innato & vivo; instar
fontis vivæ aquæ: atque hujus illustris gloriæ
Christus è cœlo specimen dedit cum Saulum
allocutus est, & emissis radiis, quasi fulgure,
occœcavit & prostravit, Act. 9. 3. *περίσπασεν*
αὐτὸν, inquit Evangelista, *ὅς ἐπὶ τὸ ὄραον. Καὶ*
ἔειπεν ἐπὶ τὸν γῆν, &c. Lumen spargebat vel ef-
fundebat corpus Christi gloriosum, luce solis
meridianâ clarius & fortius. Confer Act. 9.
17. 27. cum Act. 22. 6. & 26. 13.

Hic mihi videtur habitus statusque proprius
gloriosi corporis Christi: his tamen non ob-
stantibus, facillè concedemus penes esse Chri-
stum, semperque fuisse, in quamcunque voluerit
formam, & quodcunque temperamentum,
corpus suum, vel partem corporis, transmu-
tare.

ET RESURGENTIUM. 157

tare. Dum in terris ageret, obambulavit undis, & non cessere levi corpori: per quadraginta dies *quarante*, vel *quarantis*, permanfit: poteratque corpus suum *in aliis* reddere: reddidit utique rarum, densum; grave, leve; lucidum, opacum; visibile, invisibile; pro suo beneplacito: multò magis nunc potens est sui corporis in coelis, & materiam sequacem in sanguinem aut quemlibet succum, in carnem aut quamlibet concretionem, pro arbitrio potest convertere. Proindè eà de re disceptatur, nec de potentiâ Christi, aut in elementa externa, aut in suum corpus, sed de statu ipsius proprio, & de formâ illâ, quæ dicitur *gloriosa & celestis*: hæc, inquam, non est ossæ, carneæ, aut sanguineæ, sed liquidæ lucis & stellantis auræ congeries; prout dignitati suæ divinæ, & regionibus æthereis, ubi residet Christus, est maximè consentaneum.

Hæc dicta sunt, quâ potui brevitate & perspicuitate, de materiâ & formâ corporis Christi in coelis, atque etiam corporis nostri, eisdem per vim suam divinam conformandi: horum utrumque deprehendimus, facto examine, *inorganicum & inconcretum*: at licet hoc examen, per characteres & indices è sacris Litteris depromptos, exactosque ad rerum naturam, institutum fuerit, adeò tamen assueti sumus corporibus crassis, ex carne & ossibus, & solidorum membrorum compage, constitutis, ut vix aliud genus corporum animatorum concipere valeamus, aut probationibus quibuscunque assensum præbere. Quisquis verò mediocriter versatus fuerit in Scriptis veterum Philosophorum, aut etiam perlegerit quæ philosophantur Patres Christiani de Angelis & Dæmonibus, ab isthoc præjudicio
haud

258 DE STATU MORTUOR.

haud difficulter liberabitur: quare illis auctor sum, ut primum expendant, num Angeli habeant corpora, dein qualia sunt. Quoad prius, habes veterum Patrum, Græcorum maxime, suffragia & consensum de Angelorum corporibus: prout alibi ostensum est. Dein, qualia sint illa corpora Angelorum, discas ab iisdem Patribus Græcis, & inter Latinos ab Augustino, multis in locis, *libro de Gen. ad lit. in Epistolis, de Civ. Dei*, & alibi sparsim: doceant nempe omnes, ea esse subtilia, & tenuia, instar aeris aut ætheris: puriora bonis Angelis, malis crassiora. Receptâ hâc doctrinâ Patrum, & eorum auctoritate, quasi secundariâ, (primaria enim est illa sacræ Scripturæ, & rationis attestantis) diluetur & evanescet vulgare illud præjudicium, *unicum esse genus corporum animatorum*, organicum scilicet, & materiæ concretæ, ut est hodiernum, carnosum & membratum: est aliud genus corporum, sortis & ordinis cœlestis, qualia habent Angeli, & habituri sumus nos ipsi, cum Angelis erimus pares. Corpora crassa, gravia & inertia, qualia habemus hodie, sunt in infimâ classe corporum, quæ habitant mentes, siue naturæ rationales, & quæ constant materiâ levi, subtili & mobili, his multo nobiliora sunt in genere corporum animatorum, & ad omnes actiones, tam corporis, quàm animi, habiliora & expeditiora. Quin etiam in hoc terreno corpore pars subtilis, fluida, & tenuis, quam *spiritus* appellamus, est proprium & proximum vehiculum animæ; his imperat, his utitur instar mentis, ad movendum corporis membra; & à subtilitate vel crassitudine, copiâ vel inopiâ, motu regulari vel irregulari spirituum, pendent affectus & operationes

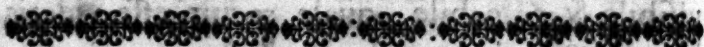
tiones mentis; plus aut minus valent vigentque. Hæc itaque systasis, aut collectio spirituum & tenuis materiæ, est sedes animæ, & corpus suum primarium & intimum: cui conservando integumentum cutis & carnis est tantum instar capsulæ, aut crustæ. Apage igitur vulgare illud deliramentum, ἀφιλάρατον καὶ ἀδιόλογον, sine ventre & visceribus, sine carne & sanguine, nullum esse posse corpus animarum capax, aut cujusunque naturæ spiritualis habitaculum. *Spiritus*, inquit Christus, *non* Luc. 24. *habet carnem & ossa*: non dicit spiritum esse 39. ἀσώματος, sine corpore, sed non habere corpus carneum & osseum: prout supra dictum fuit de ipso Christo à Patribus, οὐκ ἔστι σάρκα, οὐκ ἔστι σῶμα δέ. Certè Christo expeditius fuisset dicere, nec minùs ad propositum, *spiritus non habet corpus, quemadmodum me habere videtis*, si omni omnino corpore vacasset spiritus: hoc autem non dixit, *sed spiritus non habet carnem & ossa*: nempè corpus crassum, visibile & palpabile, quale meum esse videtis & palpatis.

Denique, iisdem vocabulis, epithetis, appellationibus, quibus utitur Apostolus in describendo vel depingendo corpore nostro futuro, iisdem ipsissimis utuntur Philosophi, cum corpus illud, quod habituros dicunt justos in vitâ futurâ, sive in cœlis, exprimunt & definiunt. Paulus corpus nostrum futurum appellat cœleste, vel æthereum in cœlis; illi pariter ἑρμῆον & αἰθέριον inseribunt, & terrestri itidem opponunt: immortale appellat ille & incorruptibile; nec minùs illi ἀθάνατον, ἀφθαρτον, ἄμβροτον, ἀίδιον: syderibus comparat ille, alteri ἀστεροειδὲς nuncupant: hic lucidum & gloriosum, illi pariter αὐροειδὲς. Denique uterque

160 DE STATU MORTUOR.

que eâdem communi voce & titulo *σῶμα πνευματικόν*, corpus spirituale denominant. Dubitari non potest, quin idem genus, eadem species & natura corporum utrobique designetur: intelligunt autem Philosophi, ut norunt omnes, non crassum & sanguineum corpus, nedum machinamentum aliquod durum & organicum; sed vehiculum, ut appellant, à tenui agilique materiâ conflatum: ut animarum ei, in quâ resident, sedi (id quod sæpius repetunt) corpus semper fiat congener & cognatum.

Haftenus, quæ maximi sunt momenti in doctrinâ resurrectionis, pro virili explicuimus: supersunt alia, licet non ejusdem ponderis, digna tamen meditatione & examine. Quoniam verò plus nimio jam excrevit hoc caput, reliqua illa, ad hoc argumentum spectantia, seorsim in sequenti capite complectemur.

C A P. I X.

Quodnam corpus habituri simus in resurrectione: idem, vel aliud ab hodierno.

ARgumenti de resurrectione instituti absolutâ jam parte primariâ, quæ rei ipsius certitudinem & causas, novique corporis materiam & formam continet: sequitur pars altera & quasi secundaria, quæ cætera ejusdem ordinis, sed inferioris loci, persequitur quæsitâ. Quale est illud imprimis, *Utrum in eodem corpore, quod morientes deposuimus, resurre-*

surrecturi sumus? Idem numero corpus hîc intelligitur, eâdem constans materiâ, iisdemque ipsissimis particulis. Hæc est Quæstio celebratissima, sed, ut mihi videtur, curiosa magis quàm necessaria: quid enim tuâ aut meâ interest, siue easdem habeamus particulas, siue alias non minoris dignitatis & virtutis? vel quid fiat de exuviis aut cadaveribus nostris, * dummodo habitemus in luce inter Angelos? Sed quoniam eâ de re non exiguæ moventur lites, videamus, si placet, statum causæ: dein in quam partem propendeant Scriptura sacra & ratio libera.

Primò convenit, opinor, utrinque, quoad corpora eorum qui reperientur inter vivos in adventu Domini, ea scilicet mutatum iri immediatè manentibus iisdem particulis, aut earum magnâ parte: nempè resolutâ hâc mortali compage membrorum, eadem materia, (sordibus exceptis) transmutabitur in aliam formam & in alias qualitates: utpote in easdem quas habent corpora immortalia & incorruptibilia: hoc ab Apostolo dicitur, *non 2 Cor. 5: exui corpore, sed superindui: ut absorbeatur 4 mortalitas à vitâ: siue ut hoc corruptibile induat incorruptibilitatem.* Qualis quidem transitus fieri non potest sine aliquâ fusione aut resolutione partium: ut corpora terrestria purificentur, aut convertuntur in flammam.

Præterea, convenit pariter utrinque, ni fallor, corpus

* Sed ut ex barbâ capillos detonsos negligimus, ita ille divinus animus egressurus hominem, quò receptaculum suum conferatur, ignis illud exurat, an feræ distrahant, an terra contegat, non magis ad se judicat pertinere, quàm secundas ad editum infantem, Seneca Epist. 92.

162 DE STATU MORTUOR.

corpus Christi, cùm resurrexit à mortuis, iisdem, quibus antea, constitisse particulis: & cùm adscendit in cœlum, easdem etiam retinuisse, & puritatem coelestem exexisse virtute sui spiritûs vivifici. His igitur utrinque concessis, manet tantùm lis, aut dubium, de cadaveribus ordinariis, sive de corporibus vitâ defunctorum, quæ computruerunt, dissoluta & dissipata sunt: partibus eorum aut particulis mutatis mille modis, dispersis mille locis; utrum hæ particulæ recolligentur singulæ, in separatas massulas, pro numero corporum defunctorum à principio ad finem Mundi. Dein resingetur unaquæque massula in membra, & lineamenta, formamque integram pristini sui corporis.

Sunt quidem nonnulla sacrae Scripturæ loca, quæ huic unitati, aut, ut dici solet, *identitati* corporum, hodierni & futuri, favere mihi videntur, saltem primâ facie. Christus ipse de resurrectione verba faciens, *Veniet hora, inquit, quâ omnes, qui in monumentis sunt, audient vocem ejus, nempe Filii Dei, & prodibunt, &c.* Hic innuere videtur Christus, in resurrectione ipsa cadavera, quæ jacent in sepulchris, ad vocem ipsius proditura: quemadmodum prodit è sepulchro Lazarus, ad vitam reductus. Atque huic consonum est, quod ait idem Johannes in Apocalypsi, & *reddidit mare mortuos suos, in resurrectione universali.* Utrumque elementum, terra & aqua, quæ absorbuerunt cadavera, eadem restituere; ut animata iterum, ad judicium sisterentur. Pariter ejusdem Prophetæ visio, vel scena resurrectionis, idem testatur: *Vidi mortuos, inquit, magnos & pusillos stantes in conspectu throni.* Si pusilli manent pusilli post resurrectionem,

Joh. 5.
28. 29.

Cap. 20.
13.

ψ. 12. &
cap. 11.
18.

ET RESURGENTIUM 163

tionem, videritque Propheta infantum, puerorum, & epheborum greges, perinde ac adultorum, ante thronum iudicii: illud videtur indicare, quemlibet habiturum esse idem corpus, in quo mortuus est, sive pusillum fuerit, sive magnum.

Mitto illud *Jobi*, quoniam Hebræi, aliique optimi Interpretes, de redemptione & instantiatione temporali id totum exponunt: nec utique verisimile est, hominem Arabem, alienigenam, idque ante datam Legem, aut tempora Moïsis, magis perspectum habuisse mysterium resurrectionis, quàm omnes Hebræos, aut Hebræorum Prophetas, à multis exinde sæculis. Mitto alia in veteri Canone & apud veteres Prophetas figuratè adumbrata, quæ huc adduci solent. Id propiùs rem attingit, quòd non uno in loco asserat sanctus *Paulus*, hæc corpora mortalia renasci, aut immutatum iri in gloriosa: & hoc capite ad Corin-
Rom. 8.
thios, licèt primò asserere videatur aliud
II Phil 3.
corpus ab eo quod cecidit, aut satum fuit,
21.
renasciturum: tamen in sequentibus secundùm
I Cor. 15. 37.
vim litteræ, & sensum maximè obvium, idem
38.
corpus novis qualitatibus imbutum, retinere videtur. His dictis sacræ Scripturæ addunt nonnulli rationes & argumenta, quibus probare satagunt idem numero corpus resuscitatum iri, & in cœlos evectum, ex æquo & recto jure: ut sicut partes suas habuit in sustinendis malis, aut peragundis bonis, in hac vitâ; ita particeps fiat præmii & gloriæ in futurâ: neque enim æquum esse censent, aliud certare, aliud coronari; aut quod huic debetur, sive bonum, sive malum, in alterum conferri. Atque in hunc lapidem impegere multi Patres.

164 DE STATU MORTUOR.

Hæc autem argumentatio, ut antea monuimus, est prorsus *ἀφιλόσοφος*, nulli aut falso innixa fundamento; neque enim præmii aut pœnæ, doloris aut gaudii, capax est materia quæcunque semper insensibilis, sive in hodierno corpore, sive in futuro. Anima sola non tantum *vult* & *intelligit*, sed etiam sola *sentit*, sive dolorem, sive voluptatem; solaque habet affectus, bonos aut malos: proinde hujus solius est benè aut malè agere; benè aut malè pati; peccare aut placere Deo; puniri aut remunerari; denique, misera esse aut beata, solius est animæ. Præterea corpus nostrum non est quid stabile, aut semper idem, sed in perpetuo fluxu, motu, & mutatione: plura gessimus corpora in hac vitâ, secundum decursum ætatum; & in uno forsan nos benè gessimus, in altero malè, quomodo reddetur singulis par pari? Sed hanc rem antea tetigimus, & levi argumentationi refellendæ non est operæ precium diu immorari.

Interea, de suprâ allatis sacræ Scripturæ locis, quæ præ se ferunt, fore idem, quoad substantiam, corpus nostrum mortale & immortale, quid statuendum? Utique adhærendum est litteræ, modò cætera consentiant, & nihil ei adversetur ex parte rei, de quâ tractatur. Dispiciendum itaque imprimis, quid in se contineat & includat illa sententia de *identitate utriusque corporis*, terrestris & cœlestis; quæ commoda aut incommoda, & si quæ etiam repugnantia. Paulò suprâ notavimus, corpus nostrum in hodiernâ vitâ esse multiplex: dissipatur & resarcitur indies, & post aliquot annos fit ex integro novum: proindè in curriculo totius vitæ sex aut septem

ET RESURGENTIUM. 165

ptem habemus diversa corpora ; & adhuc quidem plura, si vivaces & longævi simus.

Hoc facit ut mihi veniat in mentem quæ Matth. stio à Sadducæis malè proposita, de scēmi-^{22.} nâ, quæ septem habuisset maritos, quemnam scilicet ex iis habitura esset in resurrectione : scēmina illa sit anima, quæ septem habuit corpora, quasi conjuges : quæritur ex his septem quodnam habitura sit in resurrectione ? omnia enim habuit : illud è septem, opinor, dices, quod habuit ultimum. Cæterum fieri potest, animam multò plus boni aut mali perpetrâsse in alio corpore, quàm in novissimo : proinde illud aliud potius socium habere deberet suæ gloriæ, aut miseriæ. Præterea dedecet aulam cœlestem, cœtusque Angelicos, corpus vietum aut attritum, aut pusillum & infantile ; & in horum alterutro maxima pars humani generis fatis concedit : quòd si corpusculum illud infantile ad florem ætatis promovere velles, aut eodem reducere corpus senio confectum, tot tantisque opus esset additamentis & interpolationibus, ut instar navis Argûs centies reparatæ, nomine tenus tantum idem esset corpus. Denique mallet ego ædificium de cœlo novum, quàm tugurium terrenum, quomodocunque adauctum aut refarcitum.

Secundò notandum, cùm idem *numero* corpus reposcitur in resurrectione, poscitur saltem ut iisdem *genere* partibus constet, iisdem visceribus, humoribus & membris, quibus antea constitit in vitâ mortali. Sed quî hoc fieri possit non video, cùm manifestum sit ex sacris Litteris, nonnulla viscera & membra abolitum iri : utpote *ventrem*, cum iis quæ ad ventrem spectant, aut sub ventre

166 DE STATU MORTUOR.

sunt *. Præterea, carne & sanguine non constituturum esse corpus cœleste, suprà, ni fallor, luculenter ostendimus, nec denique constructione quavis organicâ; ut saltem formâ idem esse non possit, quamvis idem esset materiâ. Miror equidem nonnullos, eò, dicam audaciæ; vel temeritatis, pervenisse, ut easdem partes omnes, gulam, viscera, & totam supellectilem culinariam: dein sexuum discrimina & apparatus utrinque liberis procreandis institutum: denique partes quæ habentur excrementitiæ, dentes, ungues, capillos, barbam; has omnes resurgere velint, & corpus nostrum cœleste constituere. Hæc olim ansam præbuere nonnullorum dictis vel dictariis, quorum meminit sanctus Hieronymus: si barbam & capillos, inquirebant, habituri sumus in cœlo, tum *opus erit tonsoribus*: si infantes illic erunt, *opus erit nutricibus*: si sanguis retineatur, inquit sanctus Augustinus, quæretur, *cur non pituita? cur non & fel flavum, & fel nigrum?* Sed viderint ipsi qui hæc audacter ita se habere pronunciant: me iudice, hæc & huiusmodi magis decent vitam animaleam quàm Angelicam; qualem in cœlo vivent Sancti, qui sunt Filii Dei, cùm sint filii resurrectionis.

Gen. 6.

Job. 1. 1.

& 38. 7.

Pl. 89. 7.

Neque valere mihi videtur commune responsum, hæc viscera, has partes, adesse quidem in corpore cœlesti, non tamen exerceri, neque suis fungi officiis, ut solent in hodierno

* Nullam fore sexuum discrimen, statuunt, *Athan. Serm. 3. contra Arian. Hilar. Can. 23. in Matth. Basil. in Plal. 114. Theodor. quest. 37. in Gen. Macar. Rom.*

ET RESURGENTIUM. 167

no corpore. Sed quorsum adsunt, quæso à te, si nihil agunt; quorsum restituuntur partes, quæ futuræ sunt inutiles? Deus non redundat in superfluis: & si in hoc, quod nunc gerimus, corpore, mortali & imperfecto, nullas habeamus partes, minimas licet, inutiles aut superfluas; visne in corpore multò perfectiori & præstantiori, totam ferè compagem vel ipsius partem maximam esse supervacaneam? At regeres tandem, has omnes partes spectare ad integritatem naturæ humanæ, ideoque non defuturas in cœlo. Itanè verò; spectare possunt ad integritatem humanæ naturæ, aut ullius naturæ, partes inutiles: spectant quidem illæ partes ad integritatem corporis mortalis & terreni, minimè verò immortalis & cœlestis: horum autem utriusque perinde capax est natura humana. Nec denique ornatus causâ superaddi dicas: quæ enim gratia, quis decor partium, quas indecoras appellat iple Apostolus? aut earum quæ alvo reconduntur, aut quæ ingestioni aut egestionem inserviunt. Humanam quidem figuram Diis suis dederunt Antiqui, præcipuè Epicurei: quos refutat Cicero, quòd nec usus esset externarum partium, nec internarum pulchritudo: nihil autem in Naturâ supervacaneum. *Nec externa magis quàm interiora placent*, cor, pulmones, jecur, cætera, quæ, detractâ utilitate, quid habent venustatis? De Nat. Deorum l. 1. ac si nihil esse possit beatum & immortale, nisi sit bipes, ut idem alibi.

I Cor.
12. 23.

S. 93. P.
134.

Hactenus quæxivimus, quod corpus è multis quæ gessimus in hac vitâ, & quas partes istius corporis, resuscitata velint: ut sit ad eorum mentem, *idem corpus*. Quærendum ultimò, quem modum instituunt recolligendi

168 DE STATU MORTUOR.

has partes, hos pulvisculos desiderati corporis. Cineres & particulæ cadaverum multifariam disperguntur, per mare per terras: neque tantum per terrarum orbem, sed etiam in regiones aëris, à calore solis evecti, in mille plagas dissipati. Præterea, non tantum disseminantur sparsim & solutè per omnia elementa, sed etiam inseruntur in corpora animalium, arborum, fossilium, rerumque aliarum, undè faciliè eximi aut extricari nequeunt. Denique in his migrationibus ex aliis corporibus in alia, novas induunt formas & figuras, neque eandem retinent naturam & qualitates.

His positis & concessis, quæritur à quibus causis fiat, & quâ ratione, hæc recollectio partium & particularum, uniuscujusque corporis, quantumcunque diffitarum, ubicunque latentium. Naturam frustra laceßes, nihil habet virium in re tantâ & tali: nec ad omnipotentiam divinam provocandum est, sine causâ justâ, dignâ & necessariâ. Quum verò planè inutile sit, easdem (numero aut specie) nos habere partes in corpore immortali, quas habuimus in mortali, circa rem inutilem occupare non licet summam Dei potentiam: apud homines dicitur, stultus labor est ineptiarum; apud Deum, ne fando quidem audendum. Miraculum esset, ut ita dicam, operosissimum, omnium cadaverum humanorum, ab origine Mundi ad ejusdem finem, recolligere pulveres & pulvisculos: dein separatim referre unumquemque ad suam massam vel cumulum, illamque massulam exinde in veterem corporaturam refingere & recomponere; hujusmodi miraculi, multifarii & sine fructu, nullum adhuc novimus exemplum. Hæc de rei inutilitate & ambagibus: cæterum an sit
in

ET RESURGENTIUM. 169

in censu possibilium, à multis ambigitur; quum eadem pars materiæ non posset esse simul in diversis locis, aut in diversis corporibus. Ajunt illi Gentes aliquas esse Anthrophagos, alios aliis vescentes: neque eandem numero carnem pluribus simul reddi corporibus, par esse, aut possibile. Sed quid paucas Gentes memorant? sumus omnes ἀλλοφάγοι, alter alterius pascimur reliquiis: non quidem immediatè, sed post aliquot transmutationes in herbas & animalia; in illis herbis & animalibus Majores nostros comedimus, vel eorum aliquas minutias. Si cujusque cineres ab exordio Mundi asservati fuissent in suis urnis & capsulis seorsim; vel potius si singula cadavera in mumiam conversâ, manerent magnâ ex parte integra; aliqua esset spes recuperandi partes benè multas ejusdem corporis absque alienarum misturâ. Quandoquidem verò cadavera, ut plurimum, dissolvuntur & dissipantur, partesque eorum magno se corpore miscent; exhalantur in aërem, reciduntque in rore & pluviâ; imbibuntur à radicibus plantarum, & facessunt in gramina, frumenta, & fructus, unde redeunt in orbem ad corpora humana: fieri potest, per hunc circuitum eandem partem materiæ plures subiisse μεταστροφάς, plura habitâsse corpora, quàm animam Pythagoræ; singulis autem horum corporum reddi non potest in resurrectione: si reddatur primo possessori quod æquum esse videtur, desiderabitur in cæteris: vel si reddatur ultimo, deerit prioribus. Fac, si placeat, exempli gratiâ, primos Adæ Posteror, vel primorum sæculorum homines, sua primum repetere corpora; dein ordine cujusque sæculi populos, sua itidem reposcere: seris

nepotibus Adæ, aut ultimis terræ incolis, vix supererunt * dimidiata corpora, præreptis nempe partibus & particulis omnibus, quæ ad Majorum suorum corpora pertinebant.

Denique est alter adhuc nodus in hac causâ, nec facilè solvendus: quum partes materiæ transeant quotidie ex uno genere in aliud, mutatis earum figurâ & magnitudine, aliisque subinde qualitatibus; caro non manet caro, neque sanguis sanguis, à principio ad finem Mundi, vel à cujusque obitu ad ipsius resurrectionem. Rem clariùs explico: quælibet species, vel ordo corporum, constat ex particulis sibi propriis & distinctis ab aliis figurâ, mole, motu, aut quiete: quibus particulis certo modo dispositis, debito situ, mitione aut texturâ, fit corpus talis aut talis speciei, ordinis & nominis. Ponamus itaque carnem, exempli gratiâ, aut sanguinem, constare particulis sibi propriis; hæ particulæ non sunt immutabiles: cumque putrefacto cadavere solutæ fuerint, & transierint in alia corpora, fieri non potest, quin, varios subeundo poros, & dissimiles meatus in corporibus dissimilibus, figuras & magnitudines mutarent, cesserintque eo ipso in aliis generis particulas: ac proinde si recollectæ essent & com-

* In diratis oppidis & urbibus, quæ in agros camposque convertuntur, & in Regionibus limitaneis, & Regnorum confiniis, ubi prælia multa commissæ sunt, hujusmodi transmutationes fiunt maximè. De Agris Massiliensibus post prælium Cimbricum, *vid. Plutar. in Vita Marii*: & notæ sunt Poëtæ carmina,

Jam seges est, ubi Troja fuit, resecandaque falce,
Luxuriat Phrygio sanguine pinguis humus.

commistæ, non constituerent denuo carnem & sanguinem, sed alterius generis substantias, aut succos.

Hæc pauca, ni fallor, palàm faciunt, inutile ac operosum esse, si non prorsus impossibile, ut unum idemque habeamus corpus in hâc vitâ & futurâ, perpensis scilicet omnibus, quæ in illâ *identitate* includuntur. Atque his argumentis adjicienda sunt illa præterea, quæ suprà tractavimus, tam de materiâ quàm formâ corporis nostri coelestis: probant enim illa à fortiori, non esse unum idemque utrumque corpus, si neque materiâ neque formâ convenient. Proindè connexa & cognata sunt hæc duo capita, atque suum lumen trajiciunt alterum in alterius partes: conspirant autem manifestò in eandem sententiam, de * diversitate corporis nostri mortalis & immortalis; tam specie quàm numero, tam quoad substantiam quàm accidentia. Si quem

* At dices forsan non fore eandem personam, nisi idem sit corpus, saltem quoad partem ipsius maximam. Imò verò nullam licet partem haberet anima corporis demortui; quinimo nullum licet omnino haberet corpus, esset tamen eadem persona. Sanctus Paulus ait se raptum esse in tertium cælum, & nescivisse an in corpore fuerit, vel extra corpus: ponamus eum raptum extra corpus, ideone non fuit Paulus adhuc, atque eadem persona? Christus dixit Latroni, *Hodie mecum eris in Paradiso*: corpus Latronis hæsit in patibulo, nunquam abiit in Paradisum: quemnam itaque assumpsit Christus secum in Paradisum, aliam personam, vel eandem? Quin etiam Christus ipse erat idem, sive eadem persona in triduo mortis, dum jacuit in sepulchro sacrum depositum prioris corporis. Ad hæc omnes Martyres & Sancti, Prophetæ & Patriarchæ, omnes denique defuncti, sive boni, sive mali, ante resumta corpora eadem manent personæ, ut patet ex cujusque sorte propriâ, & ab aliis omnibus diversâ.

172 DE STATU MORTUOR.

quem verò tantus incesſit amor corporis ſui terreſtris, ut eo carere nequeat; reſurgat & reddatur ei, per me licet, ſub eâdem formâ & iisdem particulis, modò ſtatim immutandum concedat *illud corpus terreſtre* in cœleſte alterius formæ & qualitatis.

Haſtenus examinavimus, quid Scriptura ſacra, & ex alterâ parte quid ratio, & natura rei, dictet, aut definiat, de eodem vel diverſo corpore in hâc vitâ & futurâ, in cœlis & in terris: quantumque ex utriuſque testimoniis colligere liceat, liſ hoc modo terminanda mihi videtur. Secundùm hypotheſin litteralem Scripturæ, idem corpus, quod cecidit, reſurrecturum eſt; idem cadaver, quod jacet in ſepulchro, proditurum eſt. Ad *vocem* Chriſti, vel ad ſonitum tubæ, mare ejiciet mortuos ſuos, terra ſuos itidem; & quodlibet elementum aut regio huiuſce Mundi inferioris, quæ abſorbuerat & recondiderat cadavera, in aprium proferet, vel intacta, vel redintegrata.

Hæc mihi videtur idea reſurrectionis in ſacris Litteris maximè obvia, & vulgo quidem accommodatiſſima: quam ideo hypotheſin vulgarem appellare licet. Sunt autem præterea, in iisdem ſacris Litteris, corporis quod habituri ſumus in reſurrectione characteres quidam oculteriores, qui, rei naturam penitiùs inſpicientibus, ſatis indicant, cùm erimus *ἰσχυροί*, & conformes gloriæ & lumini ipſius Chriſti, alterius ordinis ab hodierno fore corpus noſtrum, &, tam materiâ, quàm formâ, diverſiſſimum ab hâc craſſâ membrorum compage, viſcerumque & humorum farragine. Ac proindè aliam eſſe doctrinam arcanam, ſive hypotheſin rationalem, aliam vulgarem in
hoc

ET RESURGENTIUM. 173

hoc argumento: idque sæpe accidit in stylo sacrae Scripturae, rem exprimi aut repræsentari populariter, & ad captum vulgarem, nonnullis in locis; in aliis tamen non deesse indicia, quibus sedulus investigator latentem veritatem eruere possit: *Sapientiam loquimur inter perfectos*, inquit Apostolus, & inter imperfectos ea quæ commodius capi possunt: quo docendi modo & methodo elucere mihi videtur sapientia divina, quod simul infantibus præbetur lac, & adultis cibis solidus.

1 Cor.
11. 6.

Heb. 5.
13. 14.

Haftenus quæ nobis visa sunt graviora capita in doctrinâ resurrectionis, corporumque Sanctorum in coelis, quàm fieri potuit paucis & distinctè exposuimus: idque utramque adhibendo hypothesin, vulgarem & rationalem. Nulli non notum est, & in confesso, Scripturam sacram sæpiùs *ἀνθρωπολογίῳ*, more loqui humano, in tractandis rebus abstrusioribus: & , ni fallor, tam scena Judicii generalis, quàm scena resurrectionis generalis, more humano repræsentatur, in primâ suâ facie, & apparatu exteriori: intus autem si introspicias, eadem quidem res est, at sub aliâ & simplici formâ: quod autem non satis distinxerint hanc duplicem hypothesin Veterum nonnulli, doctrinam resurrectionis minùs intelligibilem reddiderunt.

Est aliud præterea observandum, unde suborta est in tractando hoc argumento aliqua obscuritas, aut confusio: ex eo scilicet quod non satis distinxerint iidem Auctores resurrectionem primam & secundam, ex mente Veterum: has enim distinxere ex antiquissimis Patribus multi, atque aliud nos genus corporis habituros esse in primâ resurrectione, aliud in secundâ statuerunt: in primâ quidem corpus

174 DE STATU MORTUOR.

pus carneum, osseum & sanguineum, instar hodierni, sed purius & perfectius, quale fuisse creditur Adami corpus in Paradiso. In secundâ autem resurrectione erit corpus spirituale, coeleste; Christi, secundi Adami, glorioso corpori conforme; sine carne & sanguine, quale describitur à sancto Paulo in suo sermone de resurrectione ad Corinthios. Atque hæc duo genera corporum, post hanc vitam, distinguebant Patrum quotquot (utique nec pauci nec exigui nominis) millenne Christi regnum tuebantur: eâque adhibitâ distinctione, quæstionibus suprà propositis de naturâ & de identitate corporum in resurrectione, alio atque alio modo respondendum, prout de primâ & secundâ resurrectione quæstionem intellexeris: si de primâ, corpus quidem erit carneum, sed non *idem numero* cum præcedenti; si de secundâ, erit quidem corpus *idem numero* cum proximè præcedenti, sed non carneum, neque terrestre. Proinde vides, in hac lite nihil certò & exactè defini posse, donec conventum fuerit de statu causæ; de unicâ nempè, aut duplici resurrectione. Quæcunque autem disservimus suprà de resurrectione ex characteribus sacris, respiciunt resurrectionem ultimam & universalem, corpusque coeleste, quod tunc temporis habituri sunt Sancti: hæc enim est notissima & in sacris Litteris celebratissima resurrectio; de quâ etiam, ni fallor, suam dissertationem unicè instituit Apostolus Paulus: de primâ autem resurrectione, in millenni regno Christi, & renovatione rerum, sequenti capite acturi sumus; eâque expositâ, quid de totâ hac materiâ statuendum sit, clariùs elucescet.

Interca

ET RESURGENTIAM. 175

Interea rectè dicitur à Tertulliano, *Fiducia Christianorum, resurrectio mortuorum*: quod quidem verum est de utrâque resurrectione, meminitque Auctor ille primæ resurrectionis non semel: erat enim Chiliasta. Proinde Tractatum illum *de resurrectione carnis* (in quo quidem plus ingenii quàm judicii) æquum est interpretemur & intelligamus de primâ resurrectione, cum redinduimur carnem vel corpus carneum; idque in terris. Secunda autem resurrectio est immutatio potius quàm resurrectio, & transitus in vitam Angelicam, vel, ut ipsius verbis utar, * *Demutatio in substantiam Angelicam, & in cœleste regnum translatio*. Eodem modo apud Justinum Martyrem, cum de resurrectione primâ agitur, dicitur *resurrectio carnis*, nempe in millennio, (p. 307.) atque resurrectionem illam primam fore carnalem probat Irenæus l. 5. c. 33. Sed ut redeamus ad dictum illud Tertulliani, *Fiducia Christianorum, resurrectio mortuorum*; spes nostra, vita nostra Christus, qui suâ vi

* Constatemur in terrâ nobis regnum repromissum, sed ante cœlum, sed alio statu; utpote post resurrectionem, in mille annos, in civitate divini operis Hierusalem, cœlo delata: quam & Apostolus *matrem nostram sursum* designat, &c. hanc dicimus excipiendis resurrectione Sanctis, & refovendis omnium bonorum utique spiritualium, copia, in compensationem eorum, quæ in sæculo vel despeximus, vel amisimus, à Deo prospectam. Hæc ratio regni terreni, post cujus mille annos, intra quam ætatem concluditur Sanctorum resurrectio, pro meritis, maturius vel tardius resurgentium: tunc & Mundi destructione, & judicii conflagratione commissâ, demutati in atomo in Angelicam substantiam, scilicet per illud incorruptelæ superindumentum, transferamur in cœleste regnum, Tertull. l. 3. contr. Marc. cap. ult.

176 DE STATU MORTUOR.

& voce mortuos in lucem revocat, ipse caput & primitiæ resurrectionis. Est autem illa dies Domini tempus retributionis Justorum, & restitutionis omnium. Adventus Christi, five Messiae, spes erat & expectatio omnium bonorum; ipsius natales celebrârunt Angelorum exercitus, clamantium, *Gloria in excelsis: pax in terris.* Sed quanto major erit gloria in coelis, quanto major pax in terris, cum secundo advenerit Christus, Angelorum satel-

Luc. 1. litio comitatissimus? Si ad vocem Mariæ salutantis Elizabetham, Johannes, vix dum vivus, in utero matris suæ exsultavit: si tanta fuit virtus Jesu infantuli, Jesu vix dum concepti, vix dum formati, & latentis in visceribus suæ matris, ut eum appropinquantem sentiret Johannes, quem videre non potuit; quanto magis advenientem eundem Christum in triumpho, appropinquantem Deum sentient, & exsultabunt mortuorum animæ, quocunque statu repositæ, & levabunt capita Justi cum gaudio, instante eorum redemptione. Deus nos celavit magnâ ex parte intermundii, five statûs intermedii, à die mortis ad diem resurrectionis, conditiones: premitque nos malis & miseriis hodiernæ vitæ, quo magis essemus intenti in spem futuræ resurrectionis; & secundum Christi adventum (præclaram illam *ἐπιφάνειαν*) Mundique renovati gloriam, erecti & quasi exserto collo è longinquo exspectaremus. Denique cum hanc habeamus spem, hanc fiduciam, perstemus immobiles in virtute & pietate: *quæ sciamus laborem nostrum non esse inanem in Domino.*

Rom. 8.
18. 19.
20. 21.
22.

CAP.

CAP. X.

De resurrectione primâ & ultimâ: de Cœlo Terraque novis, & instauratâ Naturâ: de Christi Regno millenni: & de rerum omnium consummatione.

Resurrectionem duplicem suprà notavimus, primam & particularem, dein supremam & universalem. Quæ quidem distinctio raro occurrit in sacris Litteris, &, ni fallor, apud unicum S. Johannem (in suâ Apocalypsi) explicite: neque tamen hoc officit rei veritati, aut alienum est à more Spiritûs sancti. In veteri Testamento Prophetæ duplicem adventum Messiæ non præsignârunt, saltem explicite, & ad captum Judæorum; quibus non innotuit olim, nec dum innotescere videtur. Proindè nec cuiquam mirum esse debet, multo minus offendiculo, quòd duplicem resurrectionem nobis parcius aut tardius revelaverit Providentia: aut quòd mysterium illud reservârit explicandum per ultimum Prophetarum: cujus cùm officium esset, Ecclesiæ Christianæ fata, sive prospera, sive adversa, per omnia sæcula ad consummationem rerum, suâ prophetiâ complecti & exponere, locus, tempus, & ratio, postulabant, ut millenne regnum Christi, & Sanctorum resurrectionem primam, tacita aut intacta non relinqueret. Quocirca sui vaticinii cap. vicesimo hoc arcanum, à sæculis reconditum, apertè tandem prodidit & explicuit.

Præterea notandum, ab hoc errore vel cæcitate Judæorum circa unicum adventum

M.

Mes-

178 DE STATU MORTUOR.

Messiae, profluxere alii errores non pauci; hinc gloriosum Messiam, & statim ab aditu primo illustrem & præpotentem expectabant; g'oriâ secundi adventûs in primum malè translata, vel utroque in unum eundemque confuso. Dein alia multa, quæ spectabant unice ad secundum adventum Messiae, ad *dies Messiae* promiscuè & indiscriminatim referebant: inde resurrectionem fore crediderunt in *diebus Messiae*, sine discrimine: novos Coelos atque novam Terram, cæteraque scelicissimi temporis indicia, quæ à Prophetis narrantur in diebus Messiae futura. Denique *אין היום*, *seculum venturum*, de quo tot & tanta in diebus Messiae collocant. Hæc & alia multa, pacem, justitiam, regimen divinum, rerum omnium copiam, in iisdem diebus futura prædicant Judæi: idque verissimè, si ad secundum Messiae adventum ea referantur: distingue tempora, & omnia conveniunt: his autem non benè distinctis, orta est in fide Judæorum circa præfata capita, & etiamnum manet, non exigua confusio.

Non dissimili modo, quod Auctores Christiani non distinxerint primam & secundam resurrectionem, orta est dissensio & obscuritas in doctrinâ de conditionibus & naturâ corporum, quæ sumus habituri in resurrectione: aliis puta contendentibus pro carne & sanguine, & compage organicâ; corporibusque ad instar hodiernorum compositis & configuratis. Dum alii corpora nostra crassa in tenuia & ætherea conversum iri statuunt. Horum autem utriusque dogma verum esse potest, modo tempora distinguas & resurrectiones: in primâ resurrectione, cum vivitur in terrâ, puta *novâ*, corpus nostrum erit terrestre, compositumque

ET RESURGENTIUM. 179

tumque ad formam hodierni, in fine autem millennii, cum adscenditur in cœlum, mutabitur idem corpus in cœleste & æthereum; prout ratio loci, & vitæ illius angelicæ, manifestò postulat: ut suprâ dictum est.

Hanc autem adscensionem in cœlum & secundam resurrectionem, de quâ loquimur, præcedunt *Mundi renovatio* & *Christi Regnum millesime*, maximi momenti capita: de iis igitur pauca in antecessum dicenda sunt; sed pauca, inquam, cum utramque hanc materiam fusiùs tractaverimus in *Telluris Theoriâ sacrâ*, l. 4.

Finitâ conflagratione generali, & per ignes illos extremos in chaos quoddam redactâ tellure, ex illo chao (vi divinâ & consilio præfidentibus) formanda est *nova* tellus, ad imaginem primigeniæ & paradisiacæ: scil. sine mari, sine montibus, ruptisve scopulis & salebris: cui respondet pariter cœlum *novum*, mite & serenum, sine meteoris noxiis: & ver perpetuum, sine vicissitudinibus temporum, hyemis aut æstatis incommodis; de quibus phænomenis novis & hodie insolitis, eorumque causis, satis egimus in Libro præfato.

Theor.
prædict.
cap. 5. &
9.

Hanc renovationem Mundi futuram omnis Antiquitas, tam sacra quàm profana, celebravit; ut alibi à nobis ostensum est: inter Prophetas veteres Isaias, novos cœlos, & novam terram, futura bis annunciat; subditque indicia renovatæ Naturæ, *longævitatē*, vel potiùs immortalitatem incolarum; & *animalium indolem innocuam*. Sanctus Johannes, in suis visionibus de novis Hierosolymis, novos iterum cœlos, & novam terram se vidisse memorat: additque characterem telluris novæ, quòd *nullum mare habuerit*. Hæc Mundi, ut ita dicam, resurrectio dicitur à Christo

C. 6. &
66.

Apoc.
21. 1.

Matth.
19. 28.

180 DE STATU MORTUOR.

γνῶσις: quâ voce includitur Mundi subintellecti præexistentia, interitus & renascentia; eodem ferè modo dicitur à sancto Petro in suâ Concione ad Judæos, ἀποκατάστασις, *restitutio ad statum pristinum*, & utrobique pro suo indice & caractere habet, *tempus remunerationis*, ideoque sæculum futurum. Sanctus Paulus hanc Mundi futuram renovationem multis in locis subindicat: primò, hodiernam naturam vanitati subjectam esse docet, ac liberatum iri à servitute & corruptione; cum filii Dei suam accipient libertatem & gloriam: hunc autem sermonem Apostoli de Mundo naturali explicandum esse, satis, opinor, alibi probatum est. Denique, τὴν οἰκουμένην τὴν μέλλουσαν, *orbem habitabilem futurum*, nempe cum præterierit hujusce Mundi schema, commemorat idem Apostolus; Christoque, ut proprio Domino, subjicit, Hebr. 2. 5. 1 Cor. 7. 31. Cæterum his omnibus multo clarior & apertior est sermo sancti Petri, in secundâ suâ Epistolâ Catholicâ, capite tertio; ubi hanc materiam tractat distinctè, & non tantum novos Cœlos & novam Terram, futura asserit, sed etiam duo præcedentia commemorat, & distinguit in antediluviana & hodierna. Sed cum hic locus sancti Petri mihi videatur irrefragabilis, præter ea quæ pressè diximus operæ precium erit ei paulisper immorari.

Quæ dicta sunt à Prophetis de novis Cœlis & novâ Terrâ, hujus sententiæ adversarii in allegorias convertunt, atque ita qualitercunque eludunt: sed dictus sermo sancti Petri de iisdem Cœlis & Terrâ novis, nullâ vi aut arte in allegorias resolvi potest, aut à sensu literalis detorqueri: est explicitus, ordinatus, & datâ operâ institutus ad probandum rerum naturam

Aët. 3.
21.

Rom. 8.
20. 21.

Ar-
chæol.
Philos.
l. 2. c. 2.

ET RESURGENTIUM. 181

turam mutabilem, Mundumque successive triplicem: Mundum, inquam, *naturalem*, de quo erat quæstio cum Irrisoribus istis, *ψ. 3.* notumque est nomine *Cæli & Terræ* Hebræos significare Mundum adspectabilem, sive rerum naturam. Sed Apostoli verba, (*ψ. 11. 12. 13.*) quæ huc spectant, si placet, audiamus: *Quum igitur hæc omnia dissolvenda sint, quales oportet vobis esse in sanctis conversationibus & pietatis officiis: expectantes & maturantes ad adventum diei Dei, in quo cæli ignescentes solventur, & elementa æstuantia liquefcent.* Sed Cælum novum ac Terram novam secundum ejus promissum expectamus, in quibus justitia inhabitat.

Plura sunt indicia in hoc sermone Apostoli cum præcedentibus collato, quæ voces illas, *Cælum novum & Terram novam*, ad Mundum visibilem & naturalem restringunt: primò, vis, usus & significatio eorundem verborum, vel ejusdem phraseologiæ, in antecedentibus: dein ipsa forma, structura, & contextus orationis, quâ exprimitur hæc renovatio: denique tempus, ad quod refertur. Hæc omnia arguunt & testantur, Apostolum hîc loqui de Cælis & Terris veris & materialibus, non imaginariis aut allegoricis. Quoad primum indicium, hæc dictio, sive hic modus loquendi ter occurrit in hoc ipso capite: versu quintò, *Cælum & Terra quæ olim exstiterunt*, sive præterita, & Mundus antediluvianus: dein versu septimò, *Cæli & Terra quæ nunc sunt*, hodierna, sive Mundus postdiluvianus: denique, versu decimo tertio, *Cæli novi & Terra nova*, quæ futura sunt, scilicet post conflagrationem. Quum verò, ex omnium consensu, *Cæli & Terra*, tam in versu quinto, quam septimo, litteraliter, de materiali

182. DE STATU MORTUOR.

& naturali Cœli & Terræ compage intelligendi sint: quo jure, quâ lege interpretandi, eadem verba, siye eandem locutionem, in eodem capite, & in eodem contextu & continuatione argumenti, in alienam planè significationem detorquere possumus? Ita scilicet, ut primo & secundo loco, Mundum naturalem; tertio verò allegoricum & figuratum intelligamus: idque sine ullo indicio mutati styli in Auctore; & sine ullâ, ex parte materiæ subjectæ, necessitate.

Dein secundo, idem pariter testatur forma orationis & modus, quo cohæret aut dependet à præcedentibus. Cùm hodierni Mundi exustionem descripsisset Apostolus, subdit, *Cæterum & nihilominus expectamus novos Cœlos & novam Terram*: loco combustorum, vel pereuntium, substituit hos novos Cœlos, & Terram: oportet igitur ut sint ejusdem generis cum iis qui perierunt; puta, materiales, non allegorici. Res ita se habet, ac si dixisset Apostolus, quanquam perituri sint Cœli & Terra hodierni, prout jam explicuimus; non tamen hic finis erit rerum, (quod forsan suspicabamini) sed renovatio tantum: expectamus enim secundum promissâ Dei, alios Cœlos & Terram successura, in quibus habitabunt Justi.

Denique tertio, quandoquidem non nisi post conflagrationem generalem existiturus est hic Mundus novus, vel hæc renovatio, quæcunque demum fuerit, ipsa ratio temporis satis indicat, hanc renovationem exponi non posse de renovatione aliquâ Evangelicâ, (ut volunt Allegorici) vel quâcunque aliâ in hac vitâ. Atque hæc argumenta, ni fallor, probant invictè, Cœlos & Terram in hoc sermone

ET RESURGENTIUM. 183

mone Apostolico, κατὰ κυριολεξίαν, secundum verborum vim, & rei naturam accipiendos esse.

Reprehendimus & increpitamus, idque merito, Socinianos malefide interpretationis, cum ea, quæ dicta sunt in principio Evangelii Johannis de Mundo naturali, ad Mundum moralem & metaphoricum detorquent. Si ipsi verò qui hâc in re ** in eandem similemve culpam & errorem incidunt, dum ea quæ apertè dicta sunt de Mundo materiali à S. Petro, ad Mundum moralem & allegoricum, ** fidenter enim assero, non magis clarè & distinctè designari Mundum naturalem in principio Evangelii Johannis, quàm in dicto capite sancti Petri, cum de novis Coelis & de novâ Terrâ loquitur.

His positis & concessis, sit hæc prima conclusio, *Mundum naturalem, Caelos & Terram renovatum iri post conflagrationem.* Dein esto hæc secunda conclusio, in subsequentibus probanda: *Millennium, sive millenne regnum Christi, in Mundo renovato, sive Caelo & Terrâ novis, celebrandum esse.*

Millenne regnum Christi pro doctrinâ orthodoxâ habitum est apud primævos Christianos, & aliquandiu obtinuit sine labe & sine lite; cum verò hanc doctrinam ex parte corruperant, aut minùs habuerant perspectam recentiores Millennarii: qui hujusce regni sedem in hodiernis terris, & ipsius felicitatem in hodiernâ vitâ, constituere: dederatque hic error tervidis & fanaticis ingeniis, spe inani inflatis, tumultuandi causas, probis autem & sapientibus offendiculum; malè audire cœpit apud plures hoc dogma innocuum, & etiamnum non est sine omni invidiâ. Qua-

propter ut his malis occurramus, operæ præcium erit, quid in hac re statuerint antiqui Patres, quando & ubinam futurum duxerint hoc regnum, paucis exponere.

Quoad rem ipsam, fore tandem millenne regnum Christi in terris, hodiernis aut novis futuris, ex oraculis Prophetarum & Apostolorum, satis, ni fallor, alibi probatum dedimus. Testes etiam adducuntur in hac causâ antiquissimi Patres, omnium ferè Gentium, Græci plures, Latini etiam, & Africani: in hoc numero sunt imprimis Papias Hierapolis Episcopus, Justinus Martyr, Sibyllini Carminis Auctor, vel Interpolator, ante Justiniani tempora, Scriptor Epistolæ sub nomine sancti Barnabæ, Irenæus, Melito Sardenfis, Methodius: præterea Tertullianus, & discipulus ipsius Cyprianus, Africani: Nepos Episcopus Ægyptius, Victorinus Petavionensis & Lactantius, Latini. Hi vixere omnes intra tertium Ecclesiæ sæculum: dum magis integra & incorrupta stetit doctrina * Apostolica. Ex his etiam Patribus nonnulli, non tantum ita se sentire testantur, sed & Ecclesiam sui temporis, vel alios omnes in fide Christianâ rectè sentientes: alii hoc dogma à sancto Johanne & Apostolis traditione receptum affirmant.

Sed præter hæc testimonia explicita, & causæ, quæ agitur, proxima, constat aliundè ab argumentis & indiciis in istorum temporum Historiâ fundatis, hoc dogma *de Regno*, ita enim appellatum est olim, habitum esse dogma

* Vid. locum Gennadii. Tractatus Tichonii est in B.B. P.P. & in Orthodoxogr.

ET RESURGENTIUM. 185

ma Christianum; idque tam ab Ethnicis ipsis quàm à nobis. Ab Ethnicis, inquam, qui sibi malè metuebant à Rege, quem venturum expectabant Christiani; quos ideo ambitionis infimulabant, aut quòd spargerent seditionis semina, Regnum sibi in terris olim obventurum pollicitantes. Præfatus Justinus in suâ Apologiâ pro Christianis ad Antoninum Pium, quæ eò planè spectant, hæc habet verba:

Ἑμεῖς ἀκούσαντες βασιλεὺς προσδοκῶντας ἡμᾶς, ἀκρίτως ἀνθρώποις λέγειν ἡμᾶς ὀπιλιέσθαι, ἡμῶν τὴν μετὰ Θεοῦ λεγόντων, &c.

Vos regnum à nobis expectari audientes, sine discrimine aut judicio humanum à nobis designari suspicamini: cum nos illud, in quo cum Deo regnaturi sumus, intelligamus.

Quod se exhortari sæpiùs solerent Christiani, alii alios ad perpetiendam mortem forti animo: eo quòd Martyres in causâ Christi regno potituri essent; hoc de regno in hodiernâ vitâ interpretabantur Ethnicì, ac si molirentur aliquid Christiani contra Imperium, aut eo se fruituros crederent. Quibus rectè responderet Justinus in proximè sequentibus, *quandoquidem* libenti animo mortem oppetimus in causâ Christi, manifestum est nullam nobis esse spem Regni in hac vitâ: vel eam spem nos temerè unâ cum vitâ abjicere & excindere.

Præterea idem arguitur ex actis Domitiani: quemadmodum enim Herodes, nato jam Christo, metuebat sibi ne Christus ei regnum eriperet, ob famam sparsam inter Judæos, Messiam, quem tunc temporis expectabant, regnum Israeli restitutum. Ita postea, ut narrant Historici, Domitianus Imperator ex stirpe Davidicâ ortos è medio tolli jussit, ac propinquos Christi ad examen vocavit, ut

Euseb.
Hitt.
Eccl. l. 3.
c. 15.

186 DE STATU MORTUOR.

Vid.
etiam
Niceph.
l. 3. c. 10.
11.

rationem redderent de Christo & Regno ejus, quodnam esset, quando, & ubinam locorum existitum. Cui inquisitioni occasionem dedere sermones librique * Christianorum de futuro in Terris Christi Regno.

Append.
ad cap. 4.

Hæc de Ethnicis: inter Christianos suæ fidei in hâc parte id mihi videtur argumentum quod *preces fuderint pro mortuis*: scilicet ut partem haberent in resurrectione primâ preces & oblationes pro mortuis per aliquot sæcula in usu fuisse, prout suprà notavimus, nihil mihi dubii est: non autem eodem semper consilio, nec easdem semper gratias & beneficia pro animabus

Vid.
Luc. 23.
Act. 17.
7.

* Christus Dominus nunquam negavit (sæpè licèt oblata, si voluisset, occasione) se esse Regem, vel habiturum esse Regnum; dixit quidem Pilato, quærenti an Rex esset Judæorum, Regnum suum non esse ex hoc mundo, neque est omnino: regnant enim in hodierno mundo improbi, regnant Satanas & Antichristus. Deletis autem his inimicis suis, & renovato Mundo in illo venturo regnabit cum suis Sanctis. Christus Zebedæis negavit primas sedes in suo regno, regnum ipsum non negavit. Pariter Discipulis de temporibus Regni sciscitantibus, tempora quidem tacuit, Regnum non renunciabat, Act. 1. 6. Regnum autem terrestre, non æternum & cœleste, à Christo subintelligi, perinde ac ab illis qui hæc ei proponebant, arguunt illa bona terrestria & temporalia, quæ promittit, memoratve in suo regno futuro. Promittit suis Discipulis bona temporalia *ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ*, Matth. 19. 28. (quod de Mundo renovato intelligendum esse suprà notavimus) dixitque in supremâ Cœnâ se postea non bibiturum esse ex succo vitis, donec novum biberet cum illis in Regno Patris, Matth. 26. 29. & eodem tempore ait, (Luc. 20. 29. 30.) Ego pacifcor vobis, prout pactus est mihi Pater meus, Regnum: ut edatis & bibatis in mensâ meâ, in regno meo. In cœlis neque editur, neque bibitur: & licèt nonnunquam metaphoricè usurpentur illæ phraseologiæ, primariæ tamen verborum significationi adhærendum est, nisi depellamur necessitate, quæ hîc nulla est.

ET RESURGENTIUM. 187

mabus defunctorum petebant supplices, ut fruerentur pace & requie, ut immunes evaderent ab extremis ignibus, ut maturè resurgerent, & partem haberent in resurrectione primâ; hæc erant votorum summa: horum postremum dicitur apertè à Tertulliano, ubi officium piæ uxoris erga defunctum maritum explicat, his verbis: *Pro animâ ejus orat, & refrigerium interim adpostulat ei, & in primâ resurrectione consortium; & offert annuis diebus dormitionis ejus.* Atque alibi moram resurrectionis loco pœnæ habet pro luendis levioribus De A-
delictis. Nec dissimiles effudit preces *sanctus* nim. cap. ult.
Ambrosius pro *Valentiniano & Gratiano*, fratribus, præmaturâ morte abreptis, in suâ funebri Oratione pro *Valentiniano secundo*, quam claudit his verbis: *Te quæso, summe Deus, ut charissimos juvenes maturâ resurrectione suscites & resuscites: & immaturum vitæ istius cursum maturâ resurrectione compenses, Amen.* Atque alibi in eundem sensum diversos resurgentium ordines & tempora constituit. Denique in * Liturgiâ antiquâ Gothicâ hæc precum publicarum formula præscribitur: *Quiescentium animas in sinu Abrahæ collocare dignetur Deus, & in partem primæ resurrectionis admittat: per Dominum nostrum Jesum Christum.* Nempè cum non crediderint Veteres animas piorum statim à morte in cœlum ascendere, aut summâ protinus frui gloriâ & visione beatâ: cumque resurrectionem primam ante illud tempus, Regnumque Christi, expectârint; eoque potiri, primum habuerint

* Loca sunt apud Daillé de Ufu PP. p. 288. ult. Consule alias Liturgias, Mosarab. & Ambrosi. vel Ital. Vid. Daillé de Pœnis, p. 513. ult.

rint beatitudinis gradum: hunc statum, hanc resurrectionem precabantur suis, in Christo dormientibus, tanquam pignus futuræ gloriæ, initiationem quandam ad vitam cœlestem.

Sed de his satis, cùm non sit opus pluribus in re notâ & confessâ: nam in Scriptis Veterum quique versatissimi, inter recentiores aut hodiernos Auctores, licet non stent à partibus Millennariorum, agnoscunt tamen hoc dogma circa futurum Christi regnum in terris, receptum fuisse plurimum in primis Ecclesiæ sæculis: sed non perinde est in confesso, in quibus terris, hodiernis vel futuris, hoc millenne regnum Christi statuendum sit. Vulgò creditur à Millennariis recentioribus, in hac vitâ & in hodiernis terris, regnaturum esse Christum: sed non ad mentem Veterum hoc credunt, nî multum fallor, nec ad mentem sacræ Scripturæ, nec denique secundum ipsius rei naturam. Quoad Millennarios antiquos, quorum supersunt Scripta, de renovatione Mundi naturalis omnes verba faciunt, in adventu Christi peragundâ. Justinus id non semel memorat in Dialogo cum Tryphone: & in novis & instauratis Hierosolymis millennium collocat, adductis verbis Prophetarum *de novis Cœlis & novâ Terrâ*. Dein (pag. 369.) τὴν τῶν ἀγίων γῆν appellat terram illam, in quâ regnaturi sunt Sancti unâ cum Christo: atque τὴν καὶνὴν γενεάν, *renovationem Mundi* (in quo nova Hierosolyma) Christo attribuit, non minùs quàm primam Mundi constructionem, p. 340.

Non dissimili modo Irenæus renovationem Naturæ cum temporibus Regni conjungit: *Prædicta*, inquit, *benedictio, nempe Jacobo facta,*

ET RESURGENTIUM. 189

facta, de fertilitate terræ, ad tempora Regni sine contradictione pertinet; quando regnabunt Iusti surgentes à mortuis: quando & creatura renovata & liberata multitudinem fructificabit universa escæ & rore cœli, & ex fertilitate terræ. Idem vel tantundem affirmat capite sequenti, & deinceps identidem ad finem Libri.

Eodem spectare videntur verba Lactantii: Lib. 7.

Deus enim veniet, ut orbe hoc ab omni labe pur- c. 22.
gato, redivivas Iustorum animas corporibus in-

novatis ad sempiternam beatitudinem suscitet. Denique si Gelasio Cyziceno fides, Patres Nicæni in eadem fuere sententiâ, Regnumque Christi & Iustorum in novâ terrâ collocârunt,

his verbis: Καινὸς ὕψους καὶ καινὸν γῆν προσδοκῶμεν, Hist.

κατὰ ἱερὰ γράμματα. φαινομένης ἡμῖν τῆς ἐπιφανεῖας καὶ Act.

βασιλείας τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ πατρὸς ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, Conc.

&c. Novos cœlos & terram novam expectamus, Nic.

secundum sacras Litteras: cum apparuerit nobis

illustris præsentia, & regnum magni Dei &

Salvatoris nostri Jesu Christi: & tunc, ut ait

Daniel (cap. 7. 18.) recipient Sancti Regnum

altissimi: & erit terra pura, sancta, terra vi-

ventium, non mortuorum: quam oculis fidei præ-

videns David, clamat, (Psalm. 27. 13.) Cre-

do videre bona Domini in terrâ viventium: ter-

ra mansuetorum & humilium. Beati, inquit

Christus, mites: quoniam ipsi possidebunt ter-

ram: & Propheta Isaias ait, & calcabunt ip-

sam pedes mansuetorum & humilium. Vides 6.

secundum tot Patres, in novis Cœlis, & no-

vâ Terrâ fore sedem millennii: nec proinde

ante renovationem Mundi beatum illum rerum

ordinem esse expectandum, ex mente veterum Chiliastarum.

Fateor Antiquos non semper convenire de ordine

Hist.

Act.

Conc.

Nic.

Cap. 26.

6.

Ut su-
prà.

2 Epist.
3. 12. 13.

Apoc.
21. 1.

Apoc.
20. 11.

Cap. 20.
9.
Isa. 65.
17. 18.

ordine conflagrationis & renovationis Mundi, quæ prior, quæ posterior; huic illam postposuisse videtur Tertullianus, sed malè: errorem suum facilè corrigere potuisset, ex verbis sancti Petri, qui, exustis cœlis terrisque hodiernis, statim succenturiat novos cœlos, novamque terram, in habitationem Justis. Nec quidem expedite concipi potest renovatio Mundi sine præcedente conflagratione; vel aliquâ saltem concussione aut demolitione, quæ genus humanum tolleret: præsertim si, secundum ideam sancti Johannis, nova terra novam formam, orbisque habitabilis novus nullum mare sit habiturus: at id forsitan occasionem dedit errandi nonnullis, quòd duplex futura sit mutatio Mundi; altera ad principium, altera ad finem Millennii: nempe cum *fugient Cœlum & Terra: & locus eorum non erit inventus*. Sed hæc fuga Cœli & Terræ, & loci sui pristini derelictio in fine Millennii futura, neutiquam exponenda sunt de conflagratione communi, sed de mutatione aliquâ insigniori, qualis, in fine Millennii, Sanctorum etiam corporibus accessura est, cum in Regiones coelestes transferentur.

Sed hæc obiter. Pergamus in proposito, & in quâ terrâ, hodiernâ, vel futurâ, Regnum Christi & Sanctorum constituunt *Auctores sacri*, jam porrò videamus. Vidit sanctus Johannes (Apoc. 21. 1. 2.) novos Cœlos & novam Terram: dein vidit sanctam Civitatem, sive nova Hierosolyma, de Cœlo descendere: puta in illam novam Terram: quo alio enim descendere potuit? Constat autem ex capite præcedenti Civitatem sanctam (eandem cum Civitate dilectâ) esse Regnum Christi, vel ipsius Metropolin; ad quod consequens est,

Pro-

ET RESURGENTIUM. 191

Prophetam vidisse Regnum Christi descendere in novam terram, sedem suam ibidem habiturum.

Præterea series visionum Apocalyp-
ticarum, & spatia temporum quibus continentur,
Millennio, suisque antecedentibus, non re-
linquunt locum intra fines hujusce Mundi.
Credo equidem non duraturum esse hunc
Mundum, quantumcunque, in mille annos
ab hodierno die: & si qua fides sexmillenni
Prophetiæ Judæorum, (quam è Patribus Chri-
stiani plurimi sunt amplexi) non superest se-
mimillennium ab hinc ad rerum exitum. Sed
his missis, constat utcunque hanc recentiorum
Chiliasiarum hypothesin plus nimio temporis
exigere pro reliquâ ætate Mundi, si rem æsti-
memus ex calculis Apocalyp-
ticis: nam secun-
dum illud systema prophetiarum, multa su-
persunt adhuc præparanda & peragenda, an-
tequam incipere possit Christi & Sanctorum
regnum; non nisi deleta penitus Antichristo,
Satanaque ligato, regnabunt Sancti: sed ex-
cidium Antichristi non pauca debent antece-
dere, quæ nondum completa vidimus; non-
dum adscendere, aut surrexere, Testes; non-
dum cecidit pars tertia Civitatis; nondum
præterit Væ secundum, aut incepit tertium.
Quæ omnia memorantur in capite undecimo
Apocalypsis ante interitum Antichristi even-
tura.

Apoc.
20.

Præterea nondum effusæ sunt Phialæ capite
decimo sexto: nec quot supersint adhuc ef-
fundendæ, certò novimus. Denique quæ ex-
indè sequuntur ad caput usque vicesimum, ubi
incipit Regnum Christi, restant exercenda in
Antichristum, ad diminuendum & tandem
abolendum ipsius Regnum, parandumque
thea-

192 DE STATU MORTUOR.

theatrum in adventum Christi. Quanto autem tempore opus erit, ut hæc compleantur singula suo ordine, vix audeo conjectare: sed quantumcumque fuerit, præcedere debet beatum Millennium, atque ætatem Mundi tanto longiùs protrahere. Sed ut in his complendis non parum temporis elabetur, ita (secundùm eandem Apocalypsin) his completis, statim sequitur finis Mundi: nec locus aut spatium relinquitur annorum mille beatitudini: cùm sonuit tuba septima, dicitur instare vel adesse

Cap. 11. tempus iudicandi mortuos: ideoque finis
18. Mundi; nam ante id temporis mortui non
Cap. 19. sunt iudicandi. Pariter Bestia devicta conji-
20. cietur in stagnum ignis, ardens sulphure: quod denotare mihi videtur conflagrationem Mundi, si cum visionibus Danielis, (cap. 7. 11.) & doctrinâ sancti Pauli conferatur, 2 Thess. 1. 8. & 2. 8.

Epocha Regni Christi & Sanctorum passim in sacris Litteris designatur per illud indicium, quòd conjuncta sit cum die Iudicii, vel eo præeunte introducatur. Neque alio opus esse videtur argumento, ut doceamur, regnum illud non expectandum esse in hac vitâ, aut in hodierno sæculo. Sed loca Prophetarum, si placet, Danielis & S. Johannis eâ de re paulisper conferamus. In dicto capite septimo Danielis, à versu nono ad finem, sæpius repetitur confessus judicialis, vel prævius regni Sanctorum, vel cum eodem conjunctus, v. 22. cùm venerit Antiquus dierum, iudicium simul & regnum tradentur Sanctis. Dein confidente iudicio (v. 26. 27.) *regnum, dominatus, & amplitudo regnorum sub toto cælo dabitur populo Sanctorum excelsum.* Eodem modo sanctus Johannes, hâc in re,

ut

ET RESURGENTIUM. 193

ut solet aliàs, Danielis vestigiis inhæret: non tantum quod descripturus Millennium, thronos judiciales prius constituat, in capite vicesimo; sed quod antea capite undecimo, ut supra notavimus, tam mortuos quàm vivos judicandi tempus, cum tempore Regni & Domini Christi & Sanctorum connexerat; cum sonuisset tuba septima, magnâ voce pronunciatum est in cœlo: *Facta sunt regna* Cap. 11.
Mundi Domini nostri, & Christi ejus, qui re- 15.
gnabit in secula seculorum. Dein postea, ad- y. 18.
veniet præstitutum tempus, ut judicentur mortui,
& ut des mercedem servis tuis Prophetis & San- y. 19.
ctis, & timentibus nomen tuum. . . . Tum a-
pertum est templum Dei in cœlo, & visa est Arca
fœderis, &c. Manifestum est hîc repræsen-
tari à Prophetâ regnum & tempora regni, ut loquuntur Veteres: respondetque hæc idea ejusdem regni apud Danielem descriptioni, in utrâque parte: tam quoad dominium datum Sanctis, quàm istius domini tempus, nempe cum judicandi sunt mortui. Quod solenne tempus cum non sit adventurum ante finem Mundi, neque ante eundem terminum, auspicabitur beatum Millennium secundum hæc Oracula. Denique pars ultima descriptionis, de templo aperto, & conspecta in eo *Arca fœderis*, de *Schechinah* intelligenda est; quæ incubuit Arcae fœderis in Sancto Sanctorum, quæque illustris adhuc videbitur in Christi regno, ac beato, de quo loquimur, Millennio: prout infra expositum erit.

His notis calculisque Prophetarum, circa tempora Regni, consona sunt verba Christi, cum *in mattheo 19. &c.* & confessum judicalem conjungit, Matth. 19, 29. *Vos, inquit, qui secuti estis me*
in hac ætate, in renascentiâ, vel renovatione

rerum, *cum sederit Filius hominis in throno glorie sue, sedebitis vos etiam in thronis duodecim, judicantes duodecim Tribus Israel. Et quisquis reliquerit domos, &c.* Hic apparatus judicialis, ut vides, exprimitur: Christum autem hic loqui de suo regno millenni, duo testantur indicia: primò, quòd uterque Prophetarum jam dictorum, eodem modo quo Christus, regnum illud introducat: ut patet ex præcedentibus. Secundò, quòd hanc *παλυσινωσις* notet & indiget Christus pro loco & tempore, quibus merces & retributio reddentur Sanctis, & servis Christi fidelibus. Eundem prorsus ad modum, quo dixit postea Johannes, idem tempus statumque delineans, *venit tempus* judicandi mortuos, & reddendi mercedem servis tuis. Consentiunt itaque Auctores sacri in hoc caractere temporis, quo principium Millennii ultra fines hujusce sæculi protenditur.

Apoc.

21.

Isa. 65.

17. &c.

2 Epist.

3. 13.

Sed de tempore futuri Millennii satis: redeamus jam ad ipsius sedem, quam in novis Coelis & in novâ Terrâ constituimus, secundum visionem sancto Johanni factam: nec aliter Isaias Propheta, cum Deum conditurum esse dixerat novos Coelos & novam Terram, & Hierosolyma exsultantia, his subjungit statim novum Naturæ ordinem, hominumque lætum, pacificum & foelicem statum: quibus regnum Justorum, & ipsius foelicitas, exhibentur. Quod eo fidentius dico, & de hoc regno interpretor, cum videam sanctum Petrum novos Coelos & novam Terram à Prophetis promissos in sedes & habitationem Justis assignasse: quod aliter capiant, exponi non potest, quàm de hoc, de quo loquimur, regno.

Denique, præter hæc dicta prophetica, quibus

ET RESURGENTIUM. 195

quibus regnum Christi cum novis Coelis & Terris, explicitè vel implicite, connectitur, idem argui potest à tempore adventûs Christi ad regnum, quem agnoscunt Millennarii futurum in principio illius regni. Christus autem non adveniet ante finem Mundi, vel ante tempora renovationis: proinde nec ante eundem terminum auspicabitur Millennium. Ἀποκατάστασις πάντων & παλιγγενεσία denotant renovationem Mundi: Christus autem non adveniet ante hanc ἀποκατάστασιν & παλιγγενεσίαν: prius nos docet plenè & perspicuè sanctus Petrus in suâ Concione, Act. 3. 21. cum ait de Christo: *Quem oportet cœli capiant usque ad tempora restitutionis omnium: de quibus locutus est Deus à sæculo, per os omnium sanctorum suorum Prophetarum.* Pariter quoad alterum, Christus ipse suum adventum, quo compensaturus est eos, qui in hoc sæculo, sui nominis causâ, mala fuerant perpeffi, ἐν τῇ παλιγγενεσίᾳ statuit, Matth. 19. 28. 29. quod de regno suo, in Mundo renato, exponendum esse, ex adjunctis suprâ ostendimus: cum nimirum, Regis aut Victoris instar, palmas & spolia, & partæ jam pacis summa munia, militibus suis servis-que fidelibus, qui belli tulerunt æstum & pericula, distribuet. Neque cœlum & æternam gloriam unicè respicit hæc promissio, quum bona externa & temporalia memorat, præter vitam æternam: atque huic omnino congruit sermo sancti Pauli, cum Christo subjicit, tanquam suo Regi, τὴν οἰκὸμην τῆς μέλλουσας, orbem habitabilem futurum:

Heb. 2.
5. 6.

* Οἰκουμένη significat τόπον οἰκώσεως, ex vi vocis, & secundum syntaxin subintelligitur γῆ.

196 DE STATU MORTUOR.

rum: vel **הַחַיִּים** * ut loquuntur Hebræi: quem Messiae pariter subjecerunt.

Matth.
23. 39.

2 Epist.
4. 1.

Denique, ut hæc finiam, nullum agnoscit Scriptura sacra futurum Christi adventum ante judicalem, vel ante finem Mundi: quapropter hæc tria conjunxit Apostolus Paulus ad Timotheum, mortuorum **κείνων**, Christi **ἐπιφάνειας** & **βασιλείας**: *Obtestor te coram Domino nostro Jesu Christo, qui judicaturus est vivos & mortuos, in apparitione sua & regno suo.* Idemque Apostolus unâ cum sancto Petro adventum Christi cum Mundi conflagratione conjungit, 2 Theff. 2. 7. 8. 2 Pet. 3. 10. Confer hæc cum argumentis consimilibus apud Gerhard. Tom. ult. p. 139. 140. 141.

De sede regni millennis in novis Cœlis & novâ Terrâ, hæc hæctenus ex auctoritate sacrâ adduximus. Præterea res ipsa loquitur, atque idem suadet ratio: quorsum enim nova tellus, si incolarum vacua? Quorsum novus orbis habitabilis sine habitatore? dein hodiernâ Tellus, vel hodiernus Naturæ ordo, vanitati

* Dictio illa **αἰὼν μέλλον**, vel **הַחַיִּים**, sumitur vel latè pro temporibus Messiae indiscriminatim, vel strictè pro temporibus Regni Messiae: quo sensu strictiori & maximè proprio distinguitur tam ab hodierno sæculo, quàm ab æternitate; sive ab illo tempore, quo Christus traditurus est Regnum in manus Patris. Atque hoc sensu proprio, pro sæculo nempe intermedio inter hodiernum & æternitatem, sæpè sumitur in sacris Litteris: Christus regnaturus est **ἐν τῷ αἰὼνι μέλλοντι**, Ephes. 1. 22. 23. Heb. 2. 5. 6. Nondum autem regnat eo sensu, nec regnaturus est eo sensu, ubi tradiderit Regnum in manus Patris; nempe post finalem resurrectionem & omnia sæcula expleta. Patet itaque dari Regnum Christi intermedium, atque illud propriè dici **ὁ αἰὼν μέλλον**, quanquam locutio illa laxè sumta omnes dies Messiae comprehendat.

ET RESURGENT'IIUM. 197

nitati aut corruptioni subjectus, fœlicitatem beati sæculi ferre aut recipere non potest. Denique incongruum esset Martyres & Sanctos è mortuis in hodiernam vitam & inter hodiernos homines deducere. Hæc paucis, si placeat, expendamus. Quoad primum, probatum & concessum habeo, ratum fixumque, *Renovatum iri Mundum naturalem*: cœlum nostrum terramque sensu proprio & litterali. Hæc est vox clara sacræ Scripturæ; & habita est pridem, ut hodie, fides orthodoxa. Dic igitur, oro te, quo consilio, quem in finem renovanda est Tellus? Cui usui inserviet renascens ille Paradisus? Omnes utique agnoscunt in melius mutandam esse Tellurem: nosque, suffragante sacrâ Scripturâ, in formam, pulchritudinem, & fertilitatem paradisiacam restituendam ostendimus.

Vid. Just.
vel Au-
tor.
Quæst.
ad Græc.
p. 196.

Theor.
Tell. l. 4.
c. 2. & 8.

Age sis itaque, Deus & Natura nihil faciunt frustra, multo minùs integros rerum Ordines, Mundosque habitabiles: nec habitabiles tantùm, sed omnibus Naturæ beneficiis, cœli & soli, instructissimos: sedes denique planè beatas. Huiusmodi verò sedes beatas, Mundumque pulcherrimum, cùm fingere non liceat incassum facta, dic, obsecro, quo proposito, quem in finem: si quem nôsti rectiorem & nobiliorem illo quem assignavimus, imperti: sin minus nullum noveris magis idoneum, hunc mecum amplectere, Orbemque illum futurum habe pro verâ *Terrâ viventium*, pro vero Canaan, *Terrâ promissâ*; Terra, ubi *regnabunt Sancti*; Terra, quam *habitant Justi*; denique Terra, quam *hereditate possidebunt mites & innocui*, qui in hodiernâ minimam ferè tenent portiunculam: nec tanti quidem est tota, ut eam magnoperè cupiant.

Τῆς οὐ-
ραν. τῆς
μέλλ.
Psal. 141.
6.
Apoc. 5.
10.
2 Pet. 3.
13.
Matth.
5. 5.

198 DE STATU MORTUOR.

Apoc.
21. 4.

Secundò enim hodierna Tellus, & Cœlum illi proprium, præbere nequeunt, nec quidem capere, felicitàtem illam naturalem, quæ constituitur Sanctis in Christi Regno millenni: felicitàtem *naturalem* dico; nam præter bona animi, sanctosque affectus, quibus gaudebunt jugiter, Natura externa erit tota aurea; & de malis illis, quæ vitam hodiernam premunt, nihil erit reliquum. Neque pauperies, aut rerum inopia, neque labor servilis & illiberalis; neque bella & discordiæ; neque morbi & ægritudines corporis, locum ullum habitura sunt in Millennio. Stante autem hodiernâ Naturâ, evitari non possunt hæc incommoda, possunt quidem diminui, boni regiminis ope, bonisque legibus; sed tolli non possunt, nisi unâ mutetur naturalis rerum ordo. Non fertilior evadet hæc terra, quo durat longius, sed potius siccior & sterilior: atque eo magis erit inopia rerum, ad vitam victumque necessariarum; & augebitur servilis labor, & miseria; neque cessabunt lites, & discordiæ, vel privatæ vel publicæ; nec bellorum causæ & contentiones. Præterea si eadem maneat cœli facies, eadem temperies, easdem aëris injurias & incommoda patiemur usque secundum anni temporumque vicissitudines: denique nec deerunt morbi, dolores & ægritudines, quibus hodie laboramus. Hæc autem prorsus sunt aliena ab ideâ Regni Christi, quemadmodum à Prophetis exprimitur, nec præmii rationem haberet, multo minus Regni, status hodierno haud beatior.

Tertiò, fac resurgere à mortuis beatos Martyres, aliosque Sanctos, ac inter hodiernos homines versari; non video quod genus vitæ, vel quod genus mortis daturus sis his redi-

ET RESURGENTIVM. 199

redivivis : vifne mortuos eſſe denuo , intra breve tempus more cæterorum mortalium ? vel ad mille annos , victuros ? Si prius , non meruit tantillum vitæ , ut ipſius gratiâ , clauſtra mortis , & amica ſilentia perrumperent : vitæ , inquam , terrenæ gratiâ , inter nubila & caliginem , moleſtias & incommoda hodiernæ Terræ & Cœli. Putas , ſat ſcio , beatos fuiſſe Martyres in alterâ vitâ , ante ſuum huc reditum , aut deſcenſum : quodnam verò aut quam ob rem , cepit eos ſuæ beatitudinis faſtidium ?

- - - *Anne aliquas ad cælum hinc ire putandum eſt*

Sublimes animas : iterumque ad tarda reverti Corpora ? terrenosque artus , moribundaque membra ?

Quæ brevis & miſeræ lucis tam dira cupido eſt.

Nec ex alterâ parte , vitam longævam millennem aut ſemimillennem patitur hodiernus , aut ſimilis quicumque , naturæ ſtatus.

Sed perge ad reliqua : redeant in has terras Martyres & Sancti , quod genus vitæ , dum inter nos verſantur , dabis his novis incolis ? Uxores ducent ? ut olim filii Dei filias hominum amavere ; operamque dabunt procreandis liberis , vitæque regundæ eodem modo quo reliqui mortales ? Quæ bona hîc poſſeſſuri ſunt non video. Quas hæreditates adibunt , & quo jure ? Omnia prærepta ſunt & dudum occupata in hodiernâ Terrâ : non fas eſt aliis eripere patrimonia , nec poſſunt ſuccedere in bona & fundos Majorum ſuorum , ante multa ſæcula , & ultra omnem hominum aut tabularum memoriam , vitâ deſunctorum. Denique expenſis omnibus bonis , animi , corporis , & fortunæ , nullâ ex parte operæ præ-

cium mihi videtur, multo minus præmium Sanctis dignum, statum mortis cum vitâ, qualis est hodierna, commutare. Sed de his satis.

Hæc pauca è Scriptis sacris, & ex ipsâ rei naturâ, depromta, meditanda proponimus sequioris ævi Millennariis: qui, neglectis Veterum vestigiis, præfestinant, & ex ardore nimio præcipitant Regnum Christi in has terras, & in hodiernum sæculum; ubi Principum & aliorum concitant invidiam, atque dogmati prorsus innocuo & inermi odium pariunt: retardantque hâc ratione id, quod maximè promovere in votis habent. Non inficiamur in melius progressurum esse genus humanum, saltem ex parte, etiam in hodiernâ vitâ: & meliusculè se habituras esse res Christianas; labefactum iri tyrannidem Antichristianam, avulsumque aliquas istius Imperii partes. Augebitur præterea inter bonos vis pietatis & charitatis; amorque veri, recti, æqui & honesti: atque his benè munitis, alii alios in minutioribus dissentiētes non vexabunt, aut persequentur. Denique augebitur scientia, tam divina, quàm naturalis: & speciatim Religionis Christianæ status genuinus, & illius œconomiae mens, consilium, & sapientia, melius innotescant. Hæc quidem desideratissima sunt: sed ad felicitatem Regni, de quo agitur, opus est præterea ut concurrat natura externa, & novus rerum ordo: lux etiam veritatis plenior & perfectior, quàm capere possumus in hodiernâ vitâ. At expedienda sunt, quæ supersunt in hoc argumento.

His ita politis & constitutis, superest ut Millennij statum explicemus. Constat parte natu-

naturali & intellectuali; quæ & qualis futura sit Naturæ facies, quis ordo, in sæculo illo venturo, sive in novis Coelis & novâ Terrâ, in præmemorata *Theoria* satis abundè disseruimus, nec hîc libet jam dicta repetere. Et quoad partem intellectualem, constat illa maxime *contemplatione* & *devotione*: exercitiis Angelicis, quibus præparatur animus ad vitam cœlestem. Hæc etiam, eodem in Tractatu, pro modulo nostro descripsimus & expeditivimus. Restant tantum quædam superaddenda de *præsentia Christi extraordinaria in illo suo Regno: & de consummatione Oeconomiae Christianæ*. Quum verò loquimur de præsentia Christi in suo Regno, non id volumus, Christum descensurum esse in Terras formâ humanâ; & versaturum cum hominibus, ut olim in Judæâ; nec vitam ducturum esse terrestrem, sicut in tempore suæ carnis: hæc esset quodammodo secunda incarnatio; sed apparebit eminus, in suo corpore glorioso, per modum perpetuæ aut constantis *Schechinah*: ut olim in Sancto Sanctorum; & ex alto Cœlo demissâ suâ sede, residebit in conspectu terrarum, Rex augustus, Numen visibile. Hæc autem pluribus expedienda sunt & explicanda.

Cum tradidisset sanctus Johannes doctrinam Millennii, novosque Coelos & novam Terram, visione sibi adhiberâ, repræsentâsser, subdit statim: *Atque ego Johannes vidi sanctam illam* Apoc. civitatem, *Jerusalem novam, descendantem à* 21. 2. 3. *Deo de Cœlo. . . & audiui vocem magnam à Cœlo, dicentem, Ecce Tabernaculum Dei cum hominibus, & habitabit cum iis.* Ἰδὼν ἡ ἐκκλησία τὴν ἀρχαίαν, καὶ τὴν νεάντην μετ' αὐτῶν, καὶ αὐτοὶ, &c. Hoc de *Schechinah* intelligendum esse suadent ipsa verba, & verborum istorum usus

in stylo sacro: *Ecce Tabernaculum Dei cum hominibus*, inquit vox è Coelo: talis nempè Dei præsentia, aut habitatio, qualis erat in Tabernaculo, ubi se exhibuit *Schechinah*. Dein adjicitur in eundem sensum, *καὶ ὁ Θεὸς ἔσται μετ' αὐτοῦ*, inter eos ponet Deus tabernaculum suum. Denique quo magis innotescat, hîc indigitari habitationem Dei cum Sanctis in millenni Regno, ut olim cum Populo Israelitico in Sanctuario, subjicit Propheta, *καὶ αὐτοὶ λαοὶ αὐτοῦ ἰστανται, καὶ αὐτὸς ὁ Θεὸς ἔσται μετ' αὐτῶν*, *Θεὸς αὐτῶν*. Quæ sunt eadem verba, si consulas, quibus cum Israelitis, in conventu & in sanctuario, habiturum se promisit Deus, *Exod. 29. 42. 43. 44. 45. 46. Lev. 26. 11. 12.*

Præterea, eadem usus est in Evangelio locutione sanctus Johannes, cùm habitationem Dei in carne humanâ adumbrare voluit, *Joh.*

1. 14. ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο, καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν, καὶ ἐθαύματα τὰ δόξαν αὐτοῦ δόξαν ὡς μονογενὲς παρὰ Πατρός. Occurrit adhuc eadem dictio in Apocalypsi, cùm Turbæ palmiferæ (qui sunt iidem cum Sanctis Millennii) foelicitas & privilegia recensentur:

Apoc.

7. 15. 16.

17.

inter alia enim dicitur, *ὁ καθήμενος ἐπὶ τῷ θρόνῳ*, nempè Christus, *καὶ ἔσται ἐπ' αὐτοῦ*, habitabit super eos, vel tabernaculum figet inter eos: quod explicationi nostræ de *Schechinah* in Regno Christi responderet. Nec aliter Propheta Ezechiel, illius, de quo loquimur, Regni beatitudinem deprædicans, Sanctuarium Dei, sive Dei sedem, ut in Sanctuario, ibidem collocat.

Cap. 3. 7.

26. 27.

28.

ψ. 15.

His omnibus unicum præterea locum ex iisdem oraculis Apocalypticiis adjiciam: ubi de Millennio agitur, atque unâ mentio sit aperti Templi, conspectæque Arcæ foederis, cui nempè superincubuit *Schechinah*. Capite undecimo, cùm sonuisset Tuba Angeli septimi, de-

ET RESURGENTIUM. 203

describitur Regnum Christi & Sanctorum : & inter alia dicitur, *apertum est Templum Dei in* y. 19.
Cælo : & *visa est Arca Testimonii in ipso*
Templo. Hoc est, si rectè interpretor, aperto
 Cælo, visa est *Schechinah*, sive gloria Christi,
 quæ cooperuit Arcam fœderis in sanctuario :
 quemadmodum Stephanus Protomartyr, aper-
 to Cælo, vidit gloriam Dei, & Filium ho- Act. 7.
 minis ad dextram Dei. Atque hac referen- 55. 56.
 dum est, opinor, celebre vaticinium Jeremiæ
 Prophetæ, cap. 3. 16. 17. &c. cum nova
 Jerusalem, non Arca fœderis, erit solium Je-
 hovæ.

His iudiciis & testimoniis propheticiis satis,
 opinor, constat, in sæculo venturo, & Re-
 gno Christi fore aliquam præsentiam Numinis
 visibilem & solennem, quam nuncupamus
Schechinah. Sed notandum præterea : id, quod
 Hebræi dicunt *Schechinah*, Græco stylo, tam
 novi Fœderis, quam apud Septuaginta Inter-
 pretes, dicitur *δοξα* vel *δοξα τῷ Θεῷ*, ut notum
 est satis, crebrisque exemplis comprobatum*,
 atque hac pariter voce utitur sanctus Johan-
 nes, seque vidisse ait, *Gloriam Dei, τῇ δόξῃ τῷ*
Θεῷ, residentem in sanctam Jerusalem, quæ è
 Cælo descendit : *ψ. 10. 11.* Angelus illi mon-
 stravit *τῇ ἀρχῇ τῆς βασιλείας τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου*
ἐκ τῆς πόλεως τοῦ Θεοῦ, ἧς οὐκ ἐστὶν ὄψιν *ΔΟΞΑΝ ΤΟΥ ΘΕΟΥ.* Dein Confer.
 omni genere lucis & splendoris hanc civitatem Joh. 17.
 in sequentibus illustrat, hanc gloriam depin- 24.
 git, atque *faciem Dei* visuros esse Millennii
 compotes, disertè asserit. Cap. 22.
4.

Duplici modo & stylo, ut vides, signifi-
 cavit

* Vid. Exod. 24. 16. 17. & 33. 18. & 40. 34. 35.
 1. Reg. 8. 11. 1. Sam. 4. 21. 22. Isa. 6. Haback. 3.
 3. 4. Joh. 1. 14. & 12. 47. 55. Heb. 9. 5. Roman. 9. 4.

204 DE STATU MORTUOR:

cavit Propheta, futuram in novis Hierosolymis in Regno Christi & Sanctorum, divinam *Schechinab*. Sed me rogabis forsan, quid sit *schechinab*? cum toties ipsius hîc fiat mentio, & apud alios Scriptores: qui tamen negligunt, aut nimis arduum esse ducunt, quid illa voce intelligendum sit, luculenter exponere: neque ego prorsus illud in me suscipio, ut definire satagam accuratius: at si locum veniamque dabis digressiunculæ, statum Quæstionis aperiam; ut aliis fiat minus difficile, aut rem penitus expedire, aut saltem, ubi hæret aqua,prehendere.

Vox שכינא non occurrit, quod sciam, in Bibliis Hebræis, in Targum autem sæpius, & apud Rabinos: deducitur, ut notum est, à שכן *habitare, vel commorari*; significatque, sensu communi accepta, *habitationem, vel commorationem*. Quod verò ad significandam præsentiam divinam peculiariter, aut majestatem divinam, adhibita fuerit illa dictio, fecit, opinor, usus istius verbis שכן apud Mosem, cum præsentia Dei singularis in monte Sinai, aut in Tabernaculo, aut alibi, exprimitur, Exod. 24. 15. 16. & cap. 25. 8. & cap. 29. 45. 46. & 40. 35. & Deuter. 33. 16.

Hæc de voce, sed quid res sit, quæritur: *schechinab* latè sumpta usurpatur ad designandum quodlibet effectum notabile præsentiae Divinæ; minus latè præsentiam divinam sub aliqua specie, aut signo *visibili*, denotat; denique, strictissimè, præsentiam majestativam, ut aiunt, in materia aliqua lucida, ignea, aut candescenti exhibitam, ut in Rubo igneo, ad Mosem: (Exod. 3. 2. Deuter. 33. 16.) in Columra ignis, aut Columna nubis, ad Israelitas in deserto: (Exod. 13. 21. 22. Num.

ET RESURGENTIUM. 205

14. 14.) in monte Sinai: (Exod. 19. 18. & 24. 15. 16. 17. &c. 33. 18. 21. & Deuter. 33. 2.) ad Tabernaculum: (Exod. 25. 8. & 40. 34. 35. Lev. 16. 2. Num. 9. 15.) & in Sancto Sanctorum in Templo, 1 Reg. 8. 10. 11. 2 Chron. 7.

Atque hujusmodi * *schechinah* majestativam hoc loco subintelligimus, & expectamus in futuro sæculo; constatque duabus, ut vides, partibus, parte materiali & spirituali: prima solet esse aliquo modo lucida aut albescens; ut lux ipsa, ignis, æther, nubes aut fumus albicans, & hujusmodi. Atque hæc † substantia lucida creditur ab *Abarbanele* unica, & semper eadem: nempe illa ipsa lux primigenia, quam Deus in principio creavit: eâ utitur, ut vehiculo, cum se quodammodo conspicuum exhibet. Sed utcunque id sit, quaeritur præcipue de parte alterâ: quæ sit illa substantia spiritualis; quæ subjacet materiæ illi tenui & splendescenti. Vir optimus & eruditissimus, Josephus Medus, censet Angelos semper substituisse *schechinah*, neque aliam fuisse præsentiam, aut *ἐπιφάνειαν* divinam, quàm Angelicam, sub nomine Dei; aliàs Deum ipsum esse ubique æqualiter præsentem: dici autem specialiter præsentem, ubi satellitium Angelicum com-
paret; non deesse quidem *schechinah* comitatum Angelicum, facile credo: sed per modum comitatûs, cui præsidet & prælucet Dominus aliquis perillustris.

Justi-

* Vide de *schechinah* locum apud Whitb. de Deit. Christ. p. 57.

† Hoc notat Episc. Eli.

Tract.
de San-
ctit. Ec-
cles.

Justinus Martyr *, Irenæus †, Tertullianus ‡, alique Patres plurimi, τὸν Λόγον subfuisse ajunt ἡ *schechinah*, in ** commemoratis sub veteri Fœdere manifestationibus. Judæi, & inter Patres Christianos nonnulli, statuunt *animam Messie* præexistisse temporibus incarnationis, ipsisque originibus Gentis Judaicæ; ante Legem, & per totam Oeconomiam Legis & Prophetarum. Quod si cum *Logo* eandem conjunctam esse supponunt per illa tempora, his non incongruens esset supponere, conjunctim cum eodem *Logo* constituisse *schechinah* Patriarcharum & Prophetarum; atque motus illos à coelo ad terras, reditusque; & apparitiones, quandoque sub humanâ specie, quandoque aliâ, Messias attribuen-

* In Apolog. 2. p. 95. 96. & in Dialog. cum Tryphon. p. 341. 342. & p. 356. 357. & alibi sæpius.

† Lib. 4. cap. 17. 23. 37.

‡ Adversus Judæos, cap. 9. de carne Christi, cap. 6. advers. Marcion. lib. 2. c. 27. lib. 3. c. 6. ad Praxeam, cap. 14. & sequent. Theoph. Antioch. p. 99. 100. Clem. Alexand. sæpius Protrept. p. 6. Pædag. p. 111. Euseb. Demonst. Evang. lib. 5. c. 9. & sequentibus fusissimè, & Hist. Eccles. lib. 1. c. 2. Cyril. Hieros. Catech. c. 10. Præter hos antesignatos, consule præterea, si liber, Novatianum de Trin. c. 25. & seq. Origenem, lib. 6. contra Celsum, Basil. advers. Eunom. Chrysost. in Gen. Hom. 41. 42. 48. & in Act. Hom. 16. Theodor. in Gen. Quæst. 92. in Exod. Quæst. 5. Hilar. de Trinit. 4. 5. 12. Ambros. de fide ad Gratian. lib. 1. c. 5. & de Fid. contra Arian. c. ult. Prudent. in Apotheosi contra Patrispass. Sulp. Sever. Hist. sacræ lib. 1. Cassian. lib. 7. de incarn. c. 9. Leon. Epist. 13. Isidor. Hispal. de nativ. Domin. c. 1. aliosque plures, apud Kortholt. not. in Just. p. 34. & apud Suicerum, voce Ἀγγελος, & apud Bull. sec. 1. c. 1.

** Hoc negat Augustin. contra Maximin. lib. 3. c. 26. citant Pamel. in Tertull. adversus Jud. c. 9. p. 194. Vid. etiam August. de Trin. lib. 3. c. 9. & c. 11.

buendas esse, neque hæc aut hujusmodi in meram divinitatem cadere. Siquidem aliter vix possum intelligere Justinum Martyrem*, aliosque ex antedictis Patribus, qui ex invisibilitate Dei Patris, ejusdemque infinitate & omnipræsentia probare volunt, Deum Patrem nunquam apparuisse; nec descendere posse, aut adscendere, aut ullo modo locum mutare: non video, inquam, hæc argumenta ab invisibilitate & omnipræsentia divinâ deducta, pro Deo Patre magis valere quàm pro Deo Filio: nisi supponas animam Messiae præexistisse, atque τῷ Λόγῳ unitam fuisse, ante suam incarnationem; ab eaque unâ cum Angelis hæc omnia fuisse præstita: aliter enim ὁ Λόγος simplex nulli unitus Creaturæ, Angelicæ aut humanæ, est † invisibilis & omnipræsens, perin-

* Just. M. in Dial. cum Tryphone, sæpius disputat contra omnem motum localem, apparitionem, aut conspectum Dei Patris, & p. 355. 356. inquit, cùm Scriptura dicit, adscendit Deus ab Abrahamo: aut locutus est Dominus ad Moysen: & descendit Dominus ad videndam Turrem, quam extruxerant Filii hominum: aut quando clausit Deus Arcam Noë forinsecus, μὴ ἡγείσθαι αὐτὸν τὸν ἀγέννητον Θεὸν καταβῆσθαι, & ne putetis ipsum ingentum Deum vel adscendisse, vel descendisse quopiam: nam ineffabilis ille Pater, & Dominus universitatis hujus, non venit in locum aliquem, neque deambulat, neque dormit, neque surgit . . . neque mobilis est, neque loco ullo, atque adeo neque Mundo universo comprehensibilis: ut qui ante existit quàm Mundus est conditus: quonam igitur modo ille, vel alloquatur aliquem, vel conspiciatur ulli, vel in minimâ parte terræ appareat? His paria & gemina reperies apud cæteros Patres prænotatos.

† Qualis fuit regressus Filii ex hoc Mundo ad Patrem, talis fuit ipsius egressus à Patre: sed regressus erat localis, & naturæ humanæ adscensus localis ex his Terris in Cælum, Joh. 13. 1. & 6. 63. & 16. 28. Persona Christi adscendit, ergo Persona Christi descendit; vel

208 DE STATU MORTUOR.

perinde ac Deus Pater; neque hîc sufficit responsum Bulli, quod vid. sect. 4. c. 3. p. 462. &c.

Sed, ut ad rem nostram redeamus, utcumque hoc sit quoad Phænomena illa veteris Testamenti ante incarnationem Dei: (de quâ re alibi forsan erit differendi locus) *schechinah* illa, de qua hîc loquimur, quæ in sæculo venturo, in Regno Christi & Sanctorum, elucebit, est ipse Christus, in corpore suo glorioso: quod satis aperte dicitur à Prophetâ, Apoc. 21. 23. *Gloria Dei eam, nempe civitatem, illustrat: & lucerna ejus est Agnus.* Hujusce gloriæ specimen dedit in terris, carne adhuc amictus Christus, in suâ transfiguratione. Dein è cælo, in manifestatione factâ sancto Stephano & Saulo. Sed illustrissima erit illa *ἐκφαντα*, illa *schechinah*, cum veniet Christus in flammis ignis myriadibus Angelorum comitatus, sub hujusce Mundi exitu & excidio; & ferè solet adjungi cum illo adventu Christi vox gloria, vel gloria Dei: quod respondere *τῇ schechinah*, * & majestativam Dei præsentiam pariter significare, supra notavimus: atque hanc gloriam & divinam præsentiam in novis cælis recessuram, non uno modo nobis indicavit sanctus Johannes, ut priùs ostensum est.

Luc. 9.
32.

Sed notare licet ulteriùs, in gloriâ reglâ & majestate Christi repræsentandâ, Auctores sacros

vel erant descensus & adscensus reales & locales, vel apparitiones tantum, nunc in Cælis, nunc in Terris.

* Neque ad Patrem neque ad Spiritum sanctum spectat *schechinah*, ergo ad Filium vel *Λόγος*, cum sit quid divinum, & non tantum angelicum. Vid. Grot. de Rel. Christ. lib. 5. p. 369. sect. 3.

cros exhibere primò, personam Christi; dein ipsius comitatum, aut satellitium; postea sedem & civitatem regiam; denique solium aut thronum Principis. Gloria personæ Christi non semel describitur in Apocalypsi, semperque in formâ lucidâ aut flammeâ. Cap. primo v. 13. &c. de Filio hominis verba faciens Propheta; *Lucebant, inquit, caput & capilli instar nivis: oculi erant ut flamma ignis: pedes instar chalcolibani, ardentes in fornace: vultus denique instar solis, cum splendet in suo vigore.* Quid his fortius, clarius aut illustrius? nisi forsan descriptio illa, quæ sequitur capite quarto, ubi Rex throno insidens, dicitur adspectu *similis lapidi jaspidi & sardio: & in circuitu throni erat iris specie similis smaragdo.* Dein quoad comitatum Christi, constabit ex Angelis lucis: ut passim dicitur in sacris Litteris antea citatis. Denique ad civitatem regiam quod spectat, civitatem magni Regis, sanctam Jerusalem è cœlo delapsum, notissimum est, ipsius gloriam per omnigenas gemmas fulgidas, & colorum lumina à Prophetâ depingi, capite vicesimo primo, v. 10. 11. dein v. 18. 19. 20. 21. non autem hic lapides ipsos, quorum nomina recenset Propheta, nudè & litteraliter, quis unquam intellexit. Æquum tamen esse videtur, ut sit aliquid visibile & illustre, quod per has lucidas gemmas adumbratur. Qui iridem pinxit in guttis aquæ, nubisque, oriente aut occidente sole, tantâ pulchritudine, tot coloribus adornat; illi facile est integrum, in suo corpore æthereo, aut vicino cœlo, omnimodas lucis formas & variegatam gloriam, supra omnium gemmarum, aut materiæ terrestris qualitercunque purgatæ, nitores & mutuatitia
 O lumi-

210 DE STATU MORTUOR.

lumina, excitare & exprimere. Neque novum mihi videtur, aut præter morem sacri styli, per gemmarum imagines obumbrare *Schechinah*: pectorale Pontificis (ubi Urim & Thummim, & responsa divina) compositum fuit, jussu Dei, ex multis gemmarum speciebus & ordinibus, Exod. 28. 15. 16. &c. in monte etiam Sinai cum Deus apparuit, in pavimento sapphirino stetisse dicitur, claritate coelesti circumcinctus, Exod. 24. 10. His adde, si libet, cum futura Ecclesiæ gloria describitur ab Isaiâ Prophetâ, (cap. 54. 11. 12.) & Paradisus ab Ezechiele, (cap. 28. 13.) representatio fit utrobique per gemmas & gemmata, ut in hac ideâ Apocalypticâ.

Sed ut pergamus: his licet argumentis & exemplis plus quàm verisimile fiat, pertinere ad statum millennem & ad civitatem sanctam & *schechinah*: cætera tamen, quæ eo spectant, difficile est expedire, aut hypothesin aliquam instituere, in quâ coeant & concurrant tot & tam diversæ conditiones & characteres, quot & qualibus in hujusce admirandæ Prophetiæ duobus ultimis capitibus insignitur: illud etiam difficultatem auget, quod ambiguum sit, ex his characteribus quot & quinam *ἰστέ*, & ad litteram, quinam verò *συμβολικὰς* sunt interpretandi. Ecclesiam Christianam triumphantem in hac ideâ civitatis gloriøsæ representari, communis est * sententia, idque eam præcipuè ob rationem, quod ipsius fundamentis inscribi dicuntur nomina duodecim Apostolorum, ὧ. 14. atque nomina duodecim

Tri-

* Quin etiam Prophetæ David & hunc statum futurum respexisse videtur, Ps. 17. 15. vid. D. Ten. p. 366.

ET RESURGENTHUM. 211

Tribuum Israelis, ipsius portis, *ŷ. 12.* quo quidem nomine & titulo designari solet in Apocalypsi verus Dei populus. Denique hæc civitas disertè dicitur ab Angelo *Sponsa Agni, ŷ. 9. 10.*

Cum verò hîc repræsentari ajunt Ecclesiam triumphantem, intelligenda est, ut mihi videtur, Ecclesia triumphans in terris, sive in Terrâ novâ & Coelis novis: quæ nimirum paulò antea viderat Propheta, *ŷ. 2.* viditque pariter descendentem de coelo hanc civitatem sanctam, *ŷ. 2. 10.* constitutam nempè ex Sanctis resuscitatis in primâ resurrectione. Neque ulla quidem est, propriè & strictè loquendo, Ecclesia triumphans in coelis: vel ante vel post resurrectionem. Ante resurrectionem non patet Sanctos esse in statu visibili, aut in societate visibili: sed eorum animas apud Deum reconditas esse, & Deo vivere. Post resurrectionem autem, nempè universalem, cum Christus tradiderit Regnum in manus Patris, non erit ultra forma aut facies Ecclesiæ, sed Deus erit omnia in omnibus. Nec obstat huic sententiæ, quòd civitas illa dicatur Jerusalem cœlestis, vel superna: ita enim dicitur quòd è coelo descensura sit, ut inquit Propheta, semel atque iterum, aut desuper adventura, à primis resurgentibus constituta, Christo unà descendente.

Illustris illa societas, quæ describitur à sancto Paulo ad Hebræos, licèt aliquatenus Oeconomix Evangelicæ, præ altera Legis, conveniat, nulli tamen Ecclesiæ militanti propriè convenit, cumque dicatur *Civitas Dei & Jerusalem cœlestis*, necesse est statuamus eandem esse cum illâ à sancto Johanne memoratâ & descriptâ: licèt nonnulla alterius ordinis (pro

212 DE STATU MORTUOR.

genio illius Auctoris) immisceri videantur. Certè qui partem habent in primâ resurrectione, constituunt πανύγυρι καὶ ἐκκλησίαι πρωτόκλητοι ἐν ἡρανοῖς ἀπογεγραμμένοι & quamvis non sint adhuc δίκαιοι τετελειωμένοι omni modo & sensu, sunt tamen initiati ad vitam coelestem, candidati æternitatis, coelique, & consummatae gloriæ hæredes proximi.

Digressio de statu Judæorum in Millennio, vel futuro Messiae Regno.

Hic sese offert non incelebris Quæstio, quem nempè locum habituri sint Judæi in Regno Messiae? fatendum est, Judæis primum facta esse promissa, tam de Messia quam de Messiae Regno; atque suam Canaan, sive

Rom. 4. Terram promissam, typum fuisse Terræ novæ,
13. & ipsius Regni Christi: docuitque sanctus
Heb. 11. Paulus semen Abrahami fore hæredes Mundi,
10. nempè futuri: neque enim hodierno potiuntur.

Præterea Christo nascituro dixit Angelus Mariæ, *Ei dabit Dominus Deus solium Davidis patris ipsius, regnabitque in domo Jacobi in æternum, & Regni ejus non erit finis*, Luc.

Vid. Phil. 1. 32. 33. hoc autem Regno non potitur ille
lon. quis hodie, sed Mahometes. Ad hæc Prophetæ
Hæres iterum atque iterum pollicentur Judæis instaurati-
sit mundi, & rationem: non tantum à Captivitate Babylo-
Dan. 7. nicâ, sed novam gloriam & felicitatem, magni-
14. jorem quàm unquam habuerint antea.

Mic. 4.7. Quin etiam designat Propheta Isaias novam
Zeph. 3. Terram novosque Cœlos, atque nova Hiero-
20. solyma, in quibus hæc fruituri sint felicitate:
Cap. 65. eundemque statum characteribus aliis alii præ-
17. &c. significaverunt Prophetæ.
& 66. 22.

Denique sanctus Johannes in suâ Apocalypsi
Judæo-

ET RESURGENTIUM. 213

Judæorum semper palam aut implicite meminit, cum regnum Christi describitur & futura ipsius gloria, ab eorum conversione orditur suam prophetiam: *Ecce venit cum nubibus*, Cap. 1.7. *& videbit eum omnis oculus, etiam qui eum transfixerunt: & plangent coram eo omnes Tribus terre.* Dein cum thronus Christi describitur cap. 4. 4. & viginti quatuor Seniores adstantes, Judæi cum Christianis conjunguntur: duodecim nempe Apostoli cum duodecim Patriarchis, vel etiam Phylarchis Judæorum: Cap. 21. quemadmodum postea novæ Hierosolymæ 12. & 14. fundamenta S. Apostoli, portis autem inscribuntur nomina duodecim Tribuum Israelis. Præterea cap. 7. cum signantur servi Dei, primò signantur Tribus Israelis, dein ex omnibus Gentibus, Tribubus, Populis & Linguis innumera multitudo, atque iterum numerantur illi 144000. stantes in monte Sione cum Agno, c. 14. 1.

Ad hæc cum septimâ tubâ advenisset Regnum Christi, viginti quatuor Seniores prostrati venerantur sedentem super thronum, dicuntque *advenisse tempus præstitutum mortuorum, quo judicentur, & des mercedem servis tuis Prophetis, & Sanctis, & timentibus nomen tuum, parvis & magnis: & perdas eos qui perdunt terram.* Tunc apertum est templum Dei in cælo, *& visa est Arca pacti ipsius in ejus templo.* Arca pacti est monumentum pacti cum Abrahamo & Judæis initi, cujus se semper memorem fore Deus sponderat, utpote fœderis perpetui & æternum duraturi: quod atque hoc signo testatur Christus se non oblitum esse sui fœderis populique antiqui, sed eos velle secum adsciscere in sui Regni participes. . . . . Non dissimili

214 DE STATU MORTUOR.

modo cap. 15. ante effusas phialas iræ divinæ, cum cecinissent Sancti canticum Moſis & canticum Agni, apertum fuit in cœlo templum Tabernaculi teſtimonii ad ſignificandam præſentiam divinam, ut olim in exitu ex Ægypto: & poſtea in Tabernaculo, ubi aſſervatæ erant Tabulæ Legis; atque ita Judæi cum Chriſtianis in eandem Eccleſiam coaleſcunt.

Denique, in ultimis capitibus huiusce prophetiæ non pauca ſunt, quæ Judæis favent, Cap. 18. 20. Apoſtoli cum Prophetis conjunguntur triumphantes cum Agno in Beſtiam, & laudantes Deum: & ſequenti capite 7. 7. paratur ſponſa ad nuptias cum Agno, Sanctorum juſtitiâ amiſta. Non me latet hanc ſponſam Agni à nonnullis haberi Eccleſiam unicè Chriſtianam ſeparatim à Judaicâ, idque temporibus Conſtantini, cum Imperium Romanum factum eſt Chriſtianum; ſed hæc eſt eorum ***** qui nullam omnino futuram Ju-

Luc. 21. & indolem Apocalypſeos; quæ terminatur in
24. unione utriusque Eccleſiæ Judaicæ & Chri-
Rom. ſtianæ in regno Chriſti; ut Chriſtus ſit utrius-
11. que ovilis vel gregis Paſtor, utriusque Populi Rex: ut in unum Caput recolligantur, in unum Corpus conjungantur & Gentes & Judæi.

Denique cum ventum eſt ad œconomiae apicem, ad rerum omnium reſtitutionem aut renovationem ipſius Naturæ, ad novos Cœlos & novam Terram, deſcendit de cœlo nova Jeruſalem & civitas ſancta, parata & adornata ut ſponſa in virum ſuum, cap. 21. 22. Eſt hæc eadem ſponſa, quæ antea; & cum dicitur *nova Jeruſalem & civitas ſancta*, nos facit memores

mores Judæorum; adeoque antiquæ Jerusalem eorum sedis: quanquam sub eodem nomine & titulo, quæ sequuntur in hoc capite atque ultimo, nobis repræsentantur, huic Populo partes suas denegare non licet. De primatu nulla sit contentio; neque ea libet prosequi, quæ in subsequens ad eundem Populum videantur: sunt enim nimis obscura. Ex dictis, opinor, satis constat omnes recolligendos esse, Gentes & Judæos in idem Corpus sub Christo Capite, cum Regnum suum integrum cœptum fuerit in terris gloriosum & universale.

Illud saltem notandum, quæ hæc dicta sunt de tabernaculo Dei, vel habitatione Dei inter homines, promissa fuerunt olim Judæis totidem ferè verbis; consule Ezechielis cap. 37. 26. 27. 28. Zeph. 2. 10. Isa. 12. 6. Cum verò jam completa legimus hæc promissa ex ore Prophetæ Christiani, æquumne est omnem partem in hac sorte, in hac gloriâ, ab iis eripere, quibus primitus erant destinata & constituta.

Tempus hujusce instaurationis Judæorum erit tempus sabbatismi, tempus resurrectionis à mortuis, adeoque post renovationem Cœli & Terræ, sive in Regno Christi millenni, *ἐν τῷ αἰῶνι μέλλοντι*. Ideo à Prophetis describitur & prædicitur ut resurrectio, Isa. 26. 19. 20. 21. Ezech. 37. 12. Hos. 13. 14. Rom. 11. 26. 27. &c. 1. Cor. 15. 54. atque illud Dan. 12. 1. 2. respicit Judæos speciatim, atque Michael magnus Princeps est Christus.

Judæi suis vitiis & suæ Legis abusu locum fecere Christianis, justo Dei judicio; & Christiani vicissim suis vitiis atque suæ Legis abusu locum dabunt Judæis, alternatim abusi bonitate

216 DE STATU MORTUOR.

nitate Dei, & alternatim ***** succedent alii aliis.

Apoc.
20. 4.

His notatis, æquum est credere Judæos partes habituros esse non exiguas in Christi Regno millenni. Sed huic sententiæ alia atque alia ratio obstare, ***** videbitur. Primò quòd Millennium dicatum esse videatur Christianis, sive iis *qui securi percussi fuerunt propter testimonium Jesu, & propter sermonem Dei, quique non adorarunt Bestiam, neque imaginem ejus, nec acceperunt, &c. viventque & regnabunt cum Christo mille illos annos.* Dein dicitur in sanctis futuris Hierosolymis *nullum fore templum,* Apoc. 21. 22. quod notat cultum Judaicum. Respondeo ad primum: Neutiquam certè excludi Christianos ab hoc Millennio, nec magis Judæos: testantur enim satis loca præmemorata, iis deberi locum, nec quidem infimum, in futuro Christi Regno. Cùm verò series Prophetiarum S. Johannis instituat maxime de Regno Antichristi, *ipsiusque abolitione,* æquum erat in ipsius abolitione de Christianis præcipuè triumphantibus mentionem facere, utpotè * iis oppositi in Prophetia, ipsius imperio reluctantibus: cùm hostis sternitur, ii celebrantur victores, qui pugnam proximè sustinuerunt, licet alii fructus & emolumenta victoriæ unà participant. Ad secundum respondeo: Rectè dicitur nullum fore templum in Regno Christi futuro, nullumque cultum Judaicum externum: supponimus enim tunc temporis abolitum iri ritus, tam Judaicos quàm Christianos omnes & singuli utriusque classis Jesum pro Messia recognoscent, colentque Deum puro corde & mente pura, secundum id quod sanctissimum est, universale, perpetuum in utraque

Lege.

ET RESURGENTIUM. 217

Lege. Neque sacrificia cruenta quæcunque, sed laudis tantum & gratiarum actionis locum habitura sunt; neque circumcisio aut incircumcisio valebit quicquam, sed nova creatura, ad imaginem Dei reformata.

His igitur non obstantibus concedenda est Israelitis sua sors in futurâ Canaan, restauratio atque quies promissa. Ita nimirum arguit Apostolus ad Hebræos, *ad huc manere sabbatismum Populo Dei*: quo titulo speciatim designat Israelitas, Populum foederatum & Deo proprium: hic autem sabbatismus licet dici possit de statu Evangelii quadantenus, eâ tamen requie nondum Judæos potitos esse vidimus: cumque istorum typorum, sabbati nempe septenarii atque Terræ Canaan, antitypum esse debeat hic sabbatismus; altera requies sabbatica gloriosior, altera Terra Canaan foelicior Judæis expectanda est, ut typis antitypum respondeat.

Fatendum est, Apocalypsin præcipuè respicere Millennium, & eandem quàm maximè respicere Judæos, ac si ad eos solos pertineret Millennium: ad eos quidem pertinet magna ex parte, sed non ad eos solos, ut patet Apoc. 7. 9. & 20. 4.

Quod autem multa loca, & quasi totum Prophetiæ filum respiciant Judæos, legenti satis pater. Vide etiam Holmes vol. 2. p. 125. & 126. &c.

Christus est conditor utriusque Mundi naturalis, antiqui & futuri novi: dicitur conditor Mundi veteris pluribus in locis, Ps. 102. Joh. 1. 3. 10. Coloss. 1. 17. Heb. 1. 10.

Quoad Mundum futurum, dicitur Messiah *πατήρ τῆ αἰῶνος μέλλειντος*, Isa. 9. 6. unde Auctor ad Hebræos dicit ei subjectam esse modo pe-

218 DE STATU MORTUOR.

culiari τὸ εἰρημὶον τὴν μέλλουσαν, cap. 2. §. quod Judæi appellant מדינת המלך, respicitque Mundum tam naturalem quàm moralem: id quaerendum est, an & ipsius faciant Messiam auctorem.

Non memini Messiam dici in sacris Litteris auctorem novi Cœli & novæ Terræ.

Atque hinc deducimur ad id quod secundo loco notandum duximus in Regno Christi & Sanctorum, nempe quòd in eo futura sit *Religionis Christianæ* & Providentiæ divinæ circa hanc terram *consummatio*: manebit quidem Religio Christiana sub Christo Capite in novis Cœlis & novâ Terrâ, sed non parum mutata, tam quoad cultum externum, quàm animorum sanctitatem: & quod utrique præluere debet, veritatis revelationem multo clariorem, pleniorē, magisque distinctam, quàm quâ fruimur in hodierno sæculo. Provehitur Religio gradatim, unâ cum Genere humano, ad suam puritatem & perfectionem; atque omnis Religionis *instituta* fundamentum est Religio *naturalis*; à qua oriuntur, & in quam refunduntur, ut fluvii in Oceanum, omnes Oeconomix particulares à Deo constitutæ.

In regendâ & perficiendâ Gente humanâ, tres videtur constituisse Oeconomias religiosas divina Providentiâ; quarum prima erat Oeconomia *sensus* & externorum operum, cum exiguo lumine aut notitiâ rerum divinarum. Secunda verò, Oeconomia affectûs, interioris vitæ, & sacri enthousiasmi, ut ita dicam, cum multo majori lumine & notitiâ rerum divinarum, imperfectis tamen & incompletis. Tertia, in sæculo venturo, hæc omnia complectitur, eritque Oeconomia sensus, affectus & *rationis*, cum claro plenoque lumine &

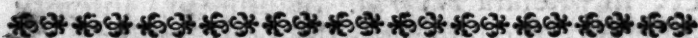
ET RESURGENTIUM. 219

notitiâ rerum divinarum, pro ratione status terreni. Evanescent ritus, ceremoniæ, & rerum umbræ: virtus pura & purâ veritas, instar liquidæ lucis, totum Orbem implebunt. Christus dixit Judæis (Luc. 7. v. 28.) *Inter genitos ex mulieribus nullus est major Prophetâ Johanne Baptistâ: sed qui minimus est in Regno Dei, major est eo.* Nempe quoad amplitudinem scientiæ & rerum divinarum cognitionem: cultumque Dei in spiritu & veritate. O præclaros dies, sæculum verè aureum, vitam beatam! adveniat hoc Regnum tuum, Domine: fiat voluntas tua, sicut in Cœlo, sic & in Terris. Te citò venturum promisisti, & re-
Apoc. 21. 22.
novaturum omnia: quid moraris usque? quid tardat currus tuos? quid rotas quadrigarum sufflammat? *Pereant omnes inimici tui:* & qui
Judic. 5. 31.
te diligunt, sint instar solis orientis & procedentis in suo robore.

Hæc de statu Millennii breviusculè. Cætera, quæ eo spectant, quærenda sunt, si libet, in præfata *Theoria*. Sequuntur, in exitu Millennii, judicium finale & resurrectio secunda: dein rerum omnium consummatio. Fateor non memorari explicitè & nominatim in
Apoc. 20. 4. 5. & 12.
sacris Litteris aut resurrectionem secundam, aut judicium secundum; sed utrumque innuitur & significatur in illa visione sancti Johannis, quæ Millennium exhibet: alterum in principio, alterum in fine Millennii, futurum: & quoad resurrectionem, alibi in sacris Litteris, aliquando ad primam, aliquando ad secundam respicitur, sine accurata distinctione. S. Paulus ad Corinthios resurrectionem ultimam potissimùm vel unicè tractat, prout suprâ notavimus: Christus autem resurrectionem primam indigitare videtur Luc. 14. 14. 15. quam
ap-

appellat *resurrectionem Justorum*, non omnium, sed *Justorum* separatim: qualis est prima resurrectione, in quâ nullam partem habituri sunt iniusti, (Apoc. 20. 4. 5. confer Psal. 1. 5.) eaque est primum tempus retributionis; respondetque hæc resurrectione Justorum *ἐν πάλυξ*, in quâ pariter mercedem suam Sanctis promittit Christus, Matth. 19. 28. 29. Denique in secunda & ultima resurrectione, consummabitur gloria Justorum; cum absorptâ mortalitate, corporibusque terrestribus in cœlestia & gloriosa converfis, reipsa erunt *ἰσάγγελοι*.

Hic finis, hæc consummatio rerum humanarum. Sed quæri ultra potest de *Tellure*, quid fiat de illâ, cum abiire omnes ipsius Incolæ? De hac re, aliisque affinis argumenti, conjecturas nostras dedimus in *Theoria Telluris*: cum verò dubia sint hæc capita, & problematica, & quodammodo extra ambitum doctrinæ Christianæ, earum rerum nihil hîc inferendum duximus. Atque hæc hæcenus.

C A P. XI.

De Cælo & Inferno: quale sit Cælum Christianorum, & quatenus locale. Quid sit Infernum: an detur Infernum subterraneum: vel aliud ullum locale, corporeum, & externum, ante diem Judicii & Conflagrationem Mundi. De Pœnis Inferni; an finitæ vel infinitæ, vel indefinitæ censendæ sint.

Actum est de rebus humanis in Terrâ; jam Cælum & Infernum consideranda
ve-

ET RESURGENTIUM. 221

veniunt: nomine *Cæli*, Christiani intelligunt statum locumque felicitatis futuræ, sive sedes animarum beatarum: atque has sedes in sublimi statuunt, versus stellas, in regionibus altis & à terrâ remotis, quas *Cælum* appellamus. Hâc in re doctrinæ Christianæ cum sapientissimorum inter Gentes, & Philosophorum placitis, convenit: qui à Cœlo deductas, eò semper remittebant quæ sese in Terris benè gesserant, animas humanas. Poëtæ verò, Gens audax & exlex, qui pro libitu fingunt & refingunt Antiquorum dogmata, & veritatem larvâ obducunt, Campos suos Elysios, Beatorum sedes, in terris, & nescio quibus Insulis fortunatis; aut, quod adhuc magis incongruum est, sub terris, vel in regionibus subterraneis constituunt: ita crassè philosophatur Virgilius, ad captum gustumque populi; idque forsan ex obscurâ & corruptâ quâdam notitiâ, aut antiqui, aut futuri Paradisi. Verum quidem est, vitâ beatâ fruituros esse Sanctos, in Terrâ novâ & paradisiacâ: hîc autem de illâ beatitudine mediâ non agitur, sed de supremâ beatitudine & sede Sanctorum, post ultimam resurrectionem, expleto Millennio: cum cœlestia corpora induti, mutatis sedibus, consummatâ gloriâ & felicitate gaudebunt.

Has sedes esse cœlestes, vel supercœlestes, consentiunt omnes Christiani: dixi, *vel supercœlestes*: Doctores enim Scholastici dicunt cœlum quoddam *Empyreum*, sive igneum, cæteris omnibus superius, fore habitaculum Sanctorum & Beatorum in æternum. Sed præterquam quòd nullum nobis appareat, ope sensûs & rationis, hujusmodi cœlum igneum, præter solis & fixarum corpora, non est is
cœlo-

222 DE STATU MORTUOR.

cœlorum ordo, quem sibi fingunt hi Doctores, nec id Mundi systema: fingunt enim universos cœlos esse concentricos, sive ad unum idemque centrum referri, aliisque alios involvi, instar tunicarum bulbi. Quod de planetarum orbibus aliquatenus verum est, de fixis verò minimè: neque enim hærent illæ omnes in eâdem superficie aut laqueari, pari ubique à terris intervallo, sed immerguntur, aliæ aliis altius in regiones cœlestes: distantque à nobis inæqualiter per vastissima spatia, & quælibet suum sibi habet orbem: proinde cum hi Auctores statuunt supra planetas firmamentum sive fixarum orbem, dein alios orbis superiores, ad *primum* ut loquuntur *Mobile*, & in apice omnium, sive in supremo Mundi ambitu, Cœlum Empyræum, exstruunt cœlorum compagem planè fictitiam, & stellarum ordinem, vulgo quidem non incommodum, sed Astronomis aut Philosophis indignum. Atque hoc Cœlum Empyræum in summitate orbium, finxisse mihi videntur ad exemplum *ignis elementaris*; ut enim hunc ignem in superiori parte mundi elementaris disposuere, quod cæteris elementis levior esset & tenuior, ita in cœlis orbem flammeum vel igneum, cæteris puriorem & præstantiorem, in supremâ Mundi regione constituerunt. Cæterum ex utrâque parte hallucinantur: neque enim ulla talis est sphaera ignea in extrinsecâ parte orbis sublunaris; & in fixarum sphaeris materia ignea non in finibus aut extremitate orbis, sed in medio habitat, ubi sydus lucidum flammeumque constituit. Ac nisi in his flammis, in sole puta, aut alio astro, tabernaculum pones animabus Justorum, nihil præterea Empyræum in cœlis reperiēs.

Quam-

ET RESURGENTIUM. 223

Quamquam verò figmentum mihi videatur
 Coelum Empyræum, sensu & situ supra ex-
 positis, nihil tamen impedit, quo minùs cre-
 damus, inter orbes coelestes, aut inter stellas,
 alios aliis esse magis lucidos, flammeosve, at-
 que, ut ita dicam, gloriosos. Ubiunque verò
 est *schechinah*, sive gloriosum Christi corpus,
 spargit radios & lucem instar novi syderis; &
 in viciniâ circumcirca habitabunt Beati, velut
 sub solio gloriæ: id sæpius dixit Christus, Pa-
 tremque moriturus sic alloquitur: *Pater, quos*
mibi dedisti, velim, ut ubi sum ego, & illi sint
mecum: ut intueantur gloriam illam meam, quam
mibi dedisti, quia dilexisti me, ante factum Mun-
di fundamentum. Has autem sedes, hunc lo-
 cum, strictè definire, non est penes nos ho-
 diè, neque multum interest: quandoquidem
 verò in *Caelis habitaculum, hereditatem in luce,*
 habituri sunt Sancti, probabile est sedes eorum
 fore, non tantum supra orbem lunæ, sed
 omnium etiam planetarum, atmosphæras aut
 umbras; in regionibus illis æthereis, ubi lux
 perennis sine nocte. Denique cum Christus
 nos docuerit, in domo Patris sui multas esse
 mansiones, æquum est supponere quemlibet
 Sanctum, vel Sanctorum coetum, pro ratione
 suæ puritatis & perfectionis, propius ad sche-
 chinah, sive ad solium gloriæ, stationem
 suam habiturum.

Hæc de loco & sede Beatorum: quoad eo-
 rum statum, (utrumque enim nomine Coeli
 comprehendimus) puta genus & modum
 felicitatis, quâ, in his sedibus æthereis, frui-
 turi sunt Sancti: hîc meritò locum habet di-
 ctum Apostoli, neque oculus vidit, nec auris
 audivit, nec in mentem hominis venerunt, quæ
 paravit Deus iis, à quibus ipse diligitur. Hæc
 supe-

1 Cor.
15.

Joh. 12.
26.
14. 3.
17. 24.

2 Cor.
5. 1.
Col. 1.
12.

Eph. 4.
10.
Joh. 14.
2.

1 Cor.
2. 9.

224 DE STATU MORTUOR.

superant sensus hodiernos, & cogitationem humanam: constat tamen, ea, quaecunque sint, referenda esse omnia, vel ad corpus, vel ad animam. Quale Beatis autem futurum sit in coelis corpus, tam quoad materiam, quam formam, pro virili exposuimus, capite septimo & octavo: quod præter suas dotes eximias, immune erit omnis mali, ægritudinis aut molestiæ, quibus affligimur in hac carne: atque etiam rationis imperio libenter obtemperabit & sine lucta, ad omne genus obsequii paratissimum. Dein ad animam quod spectat, omnes ipsius facultates adolescunt, & ad summam perfectionem adspirant in illo statu. Sensus, affectus, mentisque operationes omnes fiunt vegetiores; ad majora etiam & illustriora objecta terminantur.

Non deerunt imprimis nova & admiranda objecta ad occupandos sensus externos; cum supra omnes planetas elati, mundanum oceanum intuebimur, & natantes in vasto gurgite innumeros terrarum orbes, suis incolis repletos. Acies enim oculorum, vel facultas visiva suo modo constituta & ordinata, omnium specillorum superabit vires; & objecta multo majora & remotiora attinget & complectetur, quam quæ discernimus in hoc crasso aëre. Dein cum stellas fixas contemplabimur, perennes coelorum ignes, tot soles prodigiosæ magnitudinis, innumerabiles præterea & repetitos usque & usque per immensa ætheris spatia; quam voluptatem, quos animi motus excitabit hic conspectus Universi? Magnus est Deus, Deus noster, universitatis rerum Auctor & Opifex. Heu quam sordet terra, cum hoc coelum adspicio! Vide

ET RESURGENTIUM. 225

de locum Senecæ *Natural. Quest. Præfat.*
Quàm juvat inter sydera, &c.

Denique præter magnificentiam operum Dei, eximia erit pulchritudo in facie cœlo-
rum, si stellæ, instar tot gemmarum diversi
ordinis & generis, diversâ gloriâ & variis co-
loribus fulgeant. Dum in confiniis & com-
missuris orbium, radiis variè refractis, novæ
lucæ & irides, & multiformes species & splen-
dore exoriuntur, quales à Prophetâ depin-
guntur in Civitate sanctâ, Apoc. 21. 18. 19.
&c. Illud præterea adjiciendum, cùm statio-
nem aut sedes nacti fuerimus in regionibus il-
lis æthereis supra omnes planetas, non hemi-
sphærium tantum, aut dimidium cœli ut ho-
die, sed sphæram integram, & magni Mundi
ambitum & amphitheatrum simul spectabimus;
palatium magni Regis, cum suo apparatu &
suppellectile splendidissimâ. Quid tandem,
quantumque adjiciat huic cœlesti spectaculo
divina *Schechinah* non me penes est expri-
mere.

Sed quid sensus externos moramur? in
contemplationibus mentis & affectuum motu,
Sanctorum in cœlo summa erit fœlicitas.
Hæc autem fœlicitas nos fugit, vel, ut loqui-
tur Apostolus, *non adscendit in cor hominis*,
in hodierno statu. Scimus hoc utique, quo
majora & præstantiora sunt intellectûs obje-
cta, eo purius pleniusque mens perspicit gau-
dium in eorum contemplatione: scimus etiam
Naturâ divinâ & perfectionibus ipsius nihil
esse majus in rerum universitate; neque par
aut secundum per finita intervalla: ad hæc
proinde clarè consequens est, in contempla-
tione & amore Dei, animabus ritè præpara-
tis, summam orituram esse beatitudinem. Ha-

226 DE STATU MORTUOR.

atenus in luce res est : hujus autem beatitudinis vel infimos gradus, aut levem ideam, nec verbis efferre, nec cogitatione assequi possumus, in hac vitâ; adeo res est aliena & remota ab hodiernâ sorte vera foelicitas.

Sed ut progrediamur paulisper : pro ratione incrementi & profectus in cognitione Dei, crescunt ejusdem amor & admiratio : quibus affectibus in naturâ humanâ nihil suavius aut beatius. Dein auctum iri in coelis, ad extremum conatum captumque; cognitionem nostram de rebus divinis, testatur Scriptura sacra, suaderque ratio multis modis : hîc, inquit Apostolus, infantum instar, aut parvulorum, sapimus : illic ut in ætate virili & maturâ : *Hic cernimus per speculum & per ænigma, illic autem coram, aut facie ad faciem : nunc ex parte novi, tum verò cognosciam sicut & cognitus sum.* Hæc verba Apostoli, quamcunque habeant vim latentem, sigillatim & minutius excussa, id saltem in genere nobis indicant., perfectum expletumque iri cognitionem nostram, cum in Coelis & inter Cœlites versabimur.

Idem etiam nobis indicat ratio, & natura rei : quandoquidem in vitâ cœlesti concurrent omnia, quæ scientiam nostram promovere aut dilatare poterunt. Adjumenta cognitionis, aut inquisitionis stimuli & incitamenta, quæ proveniunt à sensibus externis, eorumque notitiis, fortiora erunt atque efficaciora, multoque latius se extendent, quam quo nos ferre valent hodierni corporis organa, sive in minutis discernendis, sive in longinquis. Dein à puritate & tenuitate corporis cœlestis, vis rationis & ingenii clarior evadet & penetrantior : & in omni ordine motuum & contem-

plationum,

1 Cor.
13. 12.

ET RESURGENTIUM. 227

plationum, mens assurgit ad intelligentiam & præstantiam Angelicam. Denique à puritate animi simul & corporis, dispositi habilesque red-
demur ad capiendum Deum: divinos influxus & illuminationes intelligo, quæ superant dona naturæ, quantumlibet exaltatæ. Veritas illa æterna, lux intellectualis, sese diffundit ubique, sed recipitur ad modum recipientis: animæque pro amplitudine suæ cognitionis, & affectuum puritate, capaciores fiunt Numinis, & afflatus radiosque cœlestes magis hauriunt. Hæc crusta carnis, hoc lumentum, quibus hodie obducimur, luci divinæ aditum vix præbet: sed à scintillis, quas aliquando percipimus, plenum jubar, ut à primitiis messem, experimus & exspectamus.

His omnibus addi solet, velut apex & complementum felicitatis nostræ in cœlis, *Visio beatifica*: visionem autem hanc intelligimus, vel corpoream & externam, vel incorpoream & intellectualem. Quatenus est corporea, erit visio *visio Schechinah*, sive Domini nostri Jesu Christi in corpore suo glorioso: Deus enim in seipso est invisibilis, utpote purus Spiritus: visio incorporea erit contemplatio Naturæ divinæ, & in eadem, velut in speculo, utriusque Mundi, æterni sive idealis, & externi sive temporarii. *Mundum idealem* appello rerum essentias sive ideas, & veritates æternas & immutabiles, quæ ex earum rationibus & respectibus oriuntur: rerum omnium possibilem ordinem, à summo Numine, vel Ente infinite perfecto, per omnes gradus intermedios, ad

* Sed quomodo vident Deum Angeli, Matth. 18. 10, ita nos videbimus.

228 DE STATU MORTUOR.

ad infimam rerum classẽ & proximitatem nihili. Hæc omnia perspicuè contemplari, velut aperto sinu Patris, prout ordinantur lucentque in intellectu divino, est visio verè beatifica.

Diximus autem hanc visionem contemplativam utrumque Mundum complecti, æternum illum immutabilem in intellectu divino: ac hodiernum, temporarium, mutabilem, qui à voluntate Dei pendet regiturque. Atque hîc etiam sese aperit immensus contemplandi campus: cujus partem minimam vix attingere possumus in hac vitâ: neque numerum, neque ordinem, neque magnitudinem, neque perfectionem, neque vicissitudines, & periodos rerum conditarum intelligimus: exiguæ telluris nostræ suppellectilem; animalium, plantarum, & rerum inanimatarum historiam naturalem; multo magis eorundem vires & causas, magnâ ex parte ignoramus. Sed innumeri sunt præterea Mundi planetarii, apparati & instructi, perindè ac hic noster, omni rerum genere, animatarum & inanimatarum: in his contemplandis multifariam Dei sapientiam, & inexhaustam foecunditatem admirabimur: dum varietatem illam multiformem, novam faciem, & novum apparatus in singulis: ubique tamen aptum, pulchrum & accommodatum intuemur & meditamur:

*Facies non omnibus una,
Nec diversa tamen, qualem decet esse fororum.*
Sed præter ordinem rerum naturalium in singulis Planetis vel Mundis planetariis, est etiam ordo moralis in unoquoque, vel Oeconomia religiosa: quâ diriguntur incolæ cujusque orbis in colendo Numine, & in virtutis ac veritatis studiis, ut foelicitatem tandem consequantur.

ET RESURGENTIUM. 229

quantur. In his Oeconomis religiosis, (quarum est, inter orbis innumeros, infinita varietas) non tantum sapientiae divinae, sed etiam bonitatis simul & iustitiae, quam maximè elucet gloria: in his primaria reconduntur Providentiae mysteria: in Oeconomiam huiusce Mundi nostri, omnes implet partes *mysterium Messiae*, ut Alpha & Omega: quid alibi Mundorum agatur, planè nescimus; sed ab uno exemplo si de reliquis judicare liceat, credendum est in singulis nova esse argumenta admirandae sapientiae, sub aliis atque aliis formis & ministeriis. Hos autem thesauros recludere & introspicere, hæc arcana Providentiae, hanc omnium Religionum, per immensum Universum, ut ita dicam, *Theoriam*: quæ gaudia, quos motus animi, sensusque lætos, excitaret hic prospectus, hæc contemplatio! nihil dulcius est, quam progredi & proficere in præclaris studiis; & in potiundâ, quam quærimus, veritate.

Quid memorem præterea Stellas fixas, nobilissima corpora: quarum & grandior est moles, & excellentior materia, quam illa Planetarum: non hærent omnes in eodem laqueato tecto, ut nobis misellis videntur, sed per cœlorum concava & profunda disseminantur effuse & indefinitè: in his matutinis, & primò conditis stellis, æquum est credere pro divinâ plenitudine & potentiâ, non deesse incolas, ad canendum simul Dei laudes: suos, inquam, Job. 38. habent incolas & animalia sibi propria; reliqua etiam omnia reculis nostris multo maiora, pro dignitate & magnitudine primariorum Mundi corporum.

Denique, quod jam nos latet maximè, intuebimur in Cœlo clariùs, Mundi intellectu-

230. DE STATU MORTUOR.

lis *systema*; Ordines intelligo Angelorum &
 Archangelorum, totamque illam Hierarchiam
 illustrem & gloriosam: intelligentiâ & maje-
 state Deo proximam, & in administrando im-
 perio Universi: hujus exercitus cœlestis cum
 viderimus copias, classes, militia, dignita-
 tes & splendores, sordescunt omnia terrena,
non commemorabuntur præterita, nec venient in
animum: id olim dixit Propheta de rerum sta-
 tu sub Regno Christi *in novis Terris*, multo
 magis in cœlesti gloriâ præteritorum omnium
 obscurabitur aut evanescet memoria. Rebus
 exiguis aut minutis, quibus hîc destinemur,
 non erit ultrâ locus. Optima, maxima, tunc
 observabuntur oculis & animo: & in his con-
 templandis & fruendis æternum hærebimus
 occupatissimi & beatissimi. *autem 200p. silburg*
 His dictis, quid de visione beatificâ sentien-
 dum sit, paucis explicemus. Si visionem intel-
 ligas corpoream, est visio Mundi externi mo-
 do sensibili, at sub specie multum illustriori
 quàm hodie videtur, præcipuè cum divinam
shechinah, sive gloriam Christi, intuebimur:
 si incorpoream, est alia *shechinah*, modo sic
 appellare liceat, aut visio Dei interna & in-
 tellectualis, cujus visionis geminum est obje-
 ctum, primò idea Dei, & rerum omnium
 possibilium & æternarum, quæ dici potest
idea antemundana & immobilis. Dein idea re-
 rum conditarum, sive Mundi extra Deum,
 ab intellectu percepti in totâ suâ latitudine &
 duratione, per omnes ipsius vicissitudines &
 periodos, per omnes regiones Universi, om-
 nesque creaturarum ordines, totam denique
 sæculorum seriem, à principio temporis ad
 finem: hæc dici potest *Idea mundana*, vel
 speculum Providentiæ universalis. His objectis
 nihil

Isa. 65.

17.

Jer. 3.16.

17.

ET RESURGENTIUM. 231

nihil majus, illustrius aut divinius menti humanæ aut Angelicæ obversari potest; & si à visione aut contemplatione oriatur felicitas, terque quaterque beatos dicimus, qui in hoc lumine vident lumen; qui ab hoc vitæ fonte hauriunt vitam; qui his deliciarum fluminibus inebriantur: per ecstases & effusiones animi extra se rapiuntur, vel aperto pectore Deum intus recipiunt.

Liceat id præterea his superaddere, ad explicandam visionem Dei, mysterium, quod nunquam exhaustire possumus: dicimur visuri Deum in Coelis facie ad faciem, & *sicuti est*: hic videmus Deum in suis operibus, ut in imagine; illic videbimus in seipso: hic videmus Deum in suis attributis; illic visuri sumus in suâ essentiâ, aut in suâ propriâ ideâ. Aliud nobis, in hoc statu, videtur bonitas divina, aliud justitia, aliud potentia, aliud sapientia, aliud voluntas Dei, aliud intellectus. Quandoque videtur nobis agere Deus, quandoque non agere; nunc hoc, nunc illo modo, promde neo videtur nobis Ens simplex, nec immutabile; quinimo potius compositissimum, plus aut minus, pro re natâ, actuosum; nec id uniformiter: cum verò videbimus Deum in suâ ideâ propriâ, hæc omnia coalescent in unam simplicissimam & immutabilem naturam: & hoc modo videre Deum, est Deum contemplari *sicuti est*, Ens utpotè infinitè perfectum, Ens Entium, liquida gloria. Sed me reprimo: quid balbutimus infantes de rebus maximis, quæ captum modulumque nostrum tantoperè superant; & in his terris, in his tenebris versantes, nimium quantum fugiunt: rapi nos oporteret in tertium cælum cum sancto Paulo, ad discendum hæc *an appropriate*,

232 DE STATU MORTUOR.

hæc suprema mysteria. Silet ferè Scriptura sacra, vel parcè & generatim tractat de statu animarum in Coelis, & foelicitatis illius modis ac rationibus: cum memorat *flumina voluptatum*, aut *delicias Paradisi*, aut *coronas*, aut huiusmodi alia, ad adumbrandam gloriam & foelicitatem coelestem, more vulgari loquitur, ad usum captumque populi, qui ab his externis & splendidulis summum bonum metiri & æstimare solent. Præterea notandum.

Quum duplex futura sit foelicitas Sanctorum in Terris *novis*; altera sub regno Christi, pro mille annis; in Coelis altera in rerum consummatione, æternùm duratura: in sacris Litteris multò plura respiciunt primam illam foelicitatem, quàm secundam. Primam, inquam, utpote proximiorè nobis, & in viâ quæ ducit ad alteram: ejus etiam rationes statumque faciliùs concipimus, quod terrestris sit, nec hodiernæ vitæ (exceptis malis & incommodis) multum absimilis. Altera verò, siue coelestis, toto genere differt ab hodiernæ vitæ rationibus & usu, prorsusque accedit ad statum Angelicum, ab intelligentiâ vulgari aut cogitatione alienum.

Rectè monuit sanctus Johannes, *Nondum apparet quid erimus*; nempe in Coelis: *novimus autem fore, ut cum ipse apparuerit similes illi simus*. Dein Christus ait nos fore *imágenes*. Proinde quoad corpus, conformes erimus Christo, quoad corpus animumque, conformes Angelis: hæc in genere novimus. Continet autem in se hæc gemina conformitas multifariæ perfectionis semina: hinc novam vim acquirimus ad omnes actus intellectus, & ad contemplationem veritatis perficiendam; crescitque ad incrementa scientiæ, amor Dei, & foeli-

ET RESURGENTIUM. 233

foelicitas nostra: progredimur usque & usque in rerum divinarum cognitione, & transformamur de gloria in gloriam in imaginem ipsius Dei: donec perveniamus ad mensuram plenæ staturæ Christi, atque unionem, nescimus qualem quantamque, cum Deo & Christo. Joh. 17.
20. 21.
22. 23.
24.

Faxit Deus, ut foelicitatem, quam nondum concipere valemus, experiundo & fruendo tandem sciamus: spretisque voluptatibus & inani gloria hodierni sæculi, in Cœlo potiamur æternis per & propter Dominum nostrum Jesum Christum.

Sequitur ut differamus de *Inferno*: quo nomine intelligunt Auctores Christiani locum statumque damnatorum, sive hominum Dæmonumque malorum & miserorum. Latini per Inferos denotant quandoque statum mortuorum in genere, id quod Græci appellant *ᾗδης*, statum absconditum, vel *invisibilitatis*, ut ita dicam: quo etiam sensu & significatione in sacris Litteris usurpatur, ut abundè demonstratum est à Viris doctis. Sed usus obtinuit apud plures, ut voce *Inferni* miserorum carcer, vel improborum vitæ defunctorum locus poenæ & cruciatûs denotetur: idque in regionibus interis. Secundùm hanc acceptionem vocis, quæramus, si placet, primò, an detur *Infernum subterraneum*.

Dari multas & immanes sub terra cavitates, dubitare non licet: quarum aliæ, aquâ, aliæ, igne, aliæ solo aëre replentur. Sed ex hisce omnibus non facilè reperiess ullam, cui rationes & conditiones Inferni convenire poterunt. Dicitur hic locus Infernus in sacris Litteris *Tenebræ exteriores, & Ignis inexstinguibilis*; fieri vix potest, ut idem locus sit tenebrosus simul

234 DE STATU MORTUOR.

& igneus: nisi multi spissique fumi intermisceantur: unde ansam arripuisse nonnullos existimo, fingendi crateres ætneos, vel montium ignivomorum ora & fauces, esse ostia vel ostiola Inferni. His assentiri nequeo: oporteret enim fingere, ex hac hypothese, vel tot Inferna separata, quot sunt montes ignivomi per terrarum Orbem, quod incongruum esset: vel unicam cavitatem continuam, seu regionem subterraneam cassam, quæ subtercurrat & subjaceat ubique exteriori terrarum Orbi: aut olim abyssus in Terra antediluviana. Cæterum in hodierna Telluris constructione fieri non potest, ut inanis regio subtendat totum terrarum Orbem: regio enim illa, vel esset inferior oceani fundo, vel eodem superior & altior: si altior, inter Continentes & Insulas, aliisque multis in locis, interrupta esset per intercurrentem oceanum, atque ita Inferna divisa & multifaria constitueret: si verò infra oceanum ponas, præterquam quòd in originatione telluris ex chao, hujusmodi regio vacua sub abyssò constitui aut formari non poterat: si quis esset descensus, ostium, aditusvè hujus Inferni, eò defluerent aquæ oceani, aliæve subterraneæ, ignemque exstinguerent.

Non malè quidem creditur, dari ignem, vel massam igneam, in centro terræ: & propterea eo loci collocandum esse Infernum censent alii. Utique difficile esset, ex hac hypothese, descendere aut pervenire ad Infernum, in ipso corde telluris situm. Gauderent mali locum futuri cruciatûs adeò inaccessum & impervium esse: quot regiones solidæ perforandæ, quæ moles & crassities terræ, in hoc itinere? quantum temporis impendendum in viâ? semi-diameter Terræ habetur milliarium

ET RESURGENTIUM 235

rium nostratum ultra ter mille quadringenta:
 solum ipsum est impenetrabile, quo autem
 foramine, aut ex qua parte superficiei telluris,
 ad tantam profunditatem detur transitus, plane
 nescimus. Præterea constat Dæmonas non
 penitus includi in hoc meditullio, sed potius
 vagari per aërem, quasi in libera custodia;
 diciturque Tyrannus ille infernalis Princeps
 aëris in sacris Litæris ubi suum habere impe-
 rium sedemque & habitationem hodie vel ho-
 dierno sæculo, ab his Oraculis docemur; at-
 que tandem conclusum iri in abyſſo in millen-
 ni Christi Regno.

Matth.

8. 29.

Vid.

Huet.

Orig. p.

81. §. 23.

Ephes. 2.

2.

Apoc.

20. 2. 3.

At mihi forsitan objicies dictum Apostoli;

2 Pet. 2.

Angelos malos detruſos esse in *Tartarum*, &

4.

tenebrarum catenis detentos: præterea, Chri-
 ſtum descendisse; denique ex
 usu, tam sacro, quam vulgari, dicimur ad-
 scendere in Cælum, & descendere ad Infernum,

Ephes. 4.

9. 10.

Ergo est locus subterraneus. Hæc argumenta

rem neutiquam conficiunt. Primum enim quod

ad Tartarum spectat, ea voce apud Antiquos

significatur Mundus hic inferior, atque aer

caliginosus, quo circumcingimur, ut satis

notum est Eruditis: & in hunc Tartarum, sive

regionem aëris inferiorem & impuram, detruſi

sunt Angeli degeneres, à suis sedibus æthereis

expulsi. Quod verò dicantur *carceris* aut *vin-*

culis teneri, id more humano dictum est, quo-

niam ita custodiri solent criminum rei, ne ef-

fugiant. Dein, quod attinet ad descensum

Psal.

Christi *eis tὰ κατώτερα τῆς γῆς*, id non spectat ad

139. 15.

mortem Christi, (ut ex aliis locis collatis ab-

Joh. 3.

13. &

cap. 6.

undè patet) sed ad ipsius incarnationem; nem-

pè cum ad salutem nobis procurandam relicto

deinc.

Cælo, in hanc Terram infimam dignatus est

Joh. 8.

23. &

de-

236 DE STATU MORTUOR.

Aët. 11.
19.

descendere: *infimam* dico vel inferiorem, nempe respectu Coeli: comparatio enim hîc instituenda est non inter partes Terræ, sed inter partes Mundi. Denique, cùm dicuntur mortui descendere ad *Inferos* vel *infernum*, *Ἅδης*, id vel denotat *sepulchrum*, quò descendunt corpora, tam bonorum quàm malorum; vel malis speciatim attribuitur: malis enim & bonis, ut fata contraria, ita loca opposita assignare & addicere amamus: proinde cùm his Cœlum, regionem sublimem & lucidam, illis è contra locum subterraneum & tenebrosum adaptare placuit; nec quidem tam facîle animarum receptacula & custodias in libero aëre, ac sub terris, concipimus. Sed opiniones vulgares & rationes imaginariæ nihil faciunt ad definendam rerum veritatem. Pergamus ad sequentia.

Si nullum inveniri potest Infernum subterraneum, quæritur secundò, an detur ullum Internum corporeum & locale, ante diem Judicii, & conflagrationem Mundi; vel an aculeis tantùm internis, furiisque, agitentur & exerceantur Improbi, usque ad diem illam Domini: propendeo quidem in illam sententiam *, nullas fore pœnas externas ante diem Judicii generalis. Si animæ manent nudæ & sine corporibus usque ad illud tempus, res est extra dubium; saltem apud illos, qui Judicium externum, & apparatus judiciale, ad modum fori humani, in supremo die expectant: nequeunt enim sisti coram tribunali animæ

* Infernum, non esse localem & corporeum ante diem Judicii, statuere quidam Patres, quos vide apud Maldonat. in Luc. 16.

nimæ nudæ & invisibiles; nec æquum est damnari quempiam ad supplicia, indictâ & inauditâ causâ.

Aiunt, scio, prout suprà notavimus, privatum & particulare Judicium institui, ante illud generale de singulis animabus, statim ac exierint è corpore: idque aliquatenus recipi potest, modò nihil externum eo nomine intelligant; sed internam nemesis, quâ quisque suos patitur manes, & conscientiâ propriâ, teste simul & iudice, sese habet instar rei & damnari, pœnasque luit, pro ratione sui sceleris, *αὐτοκαταλείψεις*. Sed de supplicio externo & corporeo hîc agimus, eique locum esse non posse videtur ante resurrectionem: non Luc. 16. nescio in parabolâ Divitis & Lazari, defunctorum animas propediem delatas esse, hinc in tormenta & flammæ, illinc in sinum Abrahamæ; sed in eadem narratione Dives habet linguam, & labra & cætera sermonis organa, adeoque totum corpus, ac si detulisset secum integrum ad Infernum: quod planè monstrat, narrationem illam non esse veram *κατὰ ῥῆσιν*, sed instar fabulæ, aut *ὑποκατάστασις*, ad usum captumque populi accommodatam, fictis coloribus rem veram repræsentare; nempe animas esse superstites extincto corpore; atque bonas benè, malas malè se habituras in alterâ vitâ.

His ita expositis, verisimillimum mihi videtur, Impiorum pœnas usque ad diem Judicii fore tantùm internas; puta privationem omnis boni & solaminis; morsus præterea conscientiæ, angores animi, & expectationem irrequietam futuri Judicii: nec aperiri aut accendi Infernum, exterius & generale ante adventum Christi. Tum cùm de cœlo descen-

dens

238 DE STATU MORTUOR.

2 Theff. 1. 7. 8. igne flammanti, infliget ultionem iis qui Deum
 Matth. 25. 41. nesciunt, atque iis qui non auscultant Evangelio
 2 Pet. 3. 7. Domini nostri Jesu Christi. Hoc est tempus
 decretorium solenne, cum peracto iudicio,
 irrogantur poenae impiis, nec hominibus tan-
 tum, sed etiam Dæmonibus malis, qui ad
 hunc diem reservantur cruciandi. 2 Pet. 2. 4.
 Jud. 1. 6. Neque verisimile est alias versari
 inter tormenta, aut igne torqueri Dæmonas
 impræsentiarum; dum vagantur per aërem &
 terrarum Orbem; vividi & nimis actuoſi.
 Quum verò Hominibus malis & Dæmonibus
 idem sit locus supplicii, idemque tempus, quo
 condemnantur uterque: hi verò ante finem
 Mundi & adventum Christi non detrudantur
 in Infernum, aut locum tormenti, ut ex Lit-
 teris sacris, earumque Interpretibus constat;
 (vid. PP. Gerhard. Tom. ix. de extra. Jud.
 p. 78. Maldonat. in Matth. 8. 29. *Mirum
 quanto concentu plerique veteres Auctores docue-
 rint, Dæmonas ante diem iudicii non torqueri.*)
 neque alteros in locum illum detrudere ante
 id tempus; Oraculis nostris consentaneum
 esse videtur.

Hæc breviter de Inferno, & de Malorum
 statu, aut loco, ante diem iudicii. Sed cum
 advenerit fatalis ille dies, atque impii à mor-
 tuis revocati, detrusi fuerint in Infernum, &
 ad poenas externas damnati, quæritur ulte-
 rius, an illæ poenæ duraturæ sint in æternum,
 sine fine, sine exitu, sine limite? Natura hu-
 mana abhorret ab ipso nomine poenarum æter-
 narum, quum speciem præ se ferant vindictæ
 insatiabilis, nec ulli cedant in commodum,
 aut emendationem: at Scriptura sacra à parti-
 bus contrariis stare videtur. Humani generis
 aman-

amantissimus Jesus Christus, apertè & explicite has pœnas Dæmonum & Damnatorum æternas appellat, cùm bonorum & malorum explicans fata, sententiam in Improbos hâc formulâ pronunciat: *Exsecrati, abite à me in ignem æternum, qui paratus est Diabolo & Angelis ejus*, Matth. 25. 41. Eodem sensu, tritico in horreum collecto, paleam exurentem dicit *igne inexstincto*, Matth. 3. 12. & in Gehenna *non mori vermem, nec exstingui ignem*, Marc. 9. 44.

Hæc testari videntur, idque ex ore Christi, Improborum pœnas fore æternas & interminatas: neque aliter loquuntur Prophetæ & Apostoli, Dan. 12. 2. Thess. 1. 9. Interea ex alterâ parte, Ratio, natura Dei, & natura rerum altâ voce reclamant: monentque temperamentum aliquod adhibendum esse, & interpretationem commodam verborum sacrorum, ne divina, simul & humana, violentur jura: atque eo nômîne lædatur, aut malè audiat Religio Christiana.

Interim receptæ apud Theologos regulæ de interpretandâ Scripturâ firmiter adhærendum censeo: nimirum, *à litterâ non recedendum esse sine necessitate*. Proinde quærendum proximè, repugnet, nec ne, rationibus manifestis, & argumentis invictis, æterna pœnarum futurarum duratiô: hoc enim si compertum fuerit, nos excusatos haberi debent rigidi Censores, si ab explicatione communi in hâc parte discedamus. Fugit animus horretque memorare sempiternam miseriam: multa que occurrunt meditati de hâc materiâ, quibus mihi aliisque persuaderi sentio, nec Deum velle, aut ferre posse, perpetuam suæ creaturæ afflictionem & torsionem: nec id quidem pati
natu-

240 DE STATU MORTUOR.

naturam ipsam. Deum Christianorum concipimus credimusque Numen optimum & sapientissimam: nec crudele, nec iniquum in Genus humanum: in suo cultu, nihil barbarum, aut triste, nihil feri, aut inhumani, instituit, aut permisit; non vulnera aut cædes, aut cutis aut carnis dilaniationes; neque, Molochi ad morem, vivos infantes ardentibus brachiis amplecti amat. Præterea, Dux & Caput Oeconomiae Christianæ Jesus, cui commissum est à Patre omne Judicium, est *φιδω-
θρονότατος*: propriumque effudit sanguinem, ut nos redimeret à malis & miseriâ. Hic Rex & Pater cum hoc Judice æquissimo moderantur fata humani Generis: ais tamen, secundum sacras Litteras, ab hoc Patre, ab hoc Judice maximam partem Gentis humanæ damnatum iri ad pœnas æternas.

De numero miserorum post hanc vitam, nihil dicendum habeo, cum is mihi planè incompertus sit. Sed ad æternæ miseriæ statum suas damnare creaturas, & in eodem retinere, tam sapientiæ, quàm bonitati divinæ, addam etiam justitiæ, repugnare videtur: *sapientiæ* dico, quoniam hujusmodi status sempiternæ & immutabilis miseriæ frustra esset & inutilis, ideoque ineptus & *ἀδικογενής*: neque Deo, neque homini prodesse potest cruciatus indefinens & sine exitu; non utique homini, si nullus locus sit resipiscentiæ, nec meliorescere possit punitus, si nulla intermissio, aut levamen ad respirandum paulisper, & deliberandum de animo & sorte mutandis. Sit acris & amara hæc pœna, sit diuturna, sed tandem, quæso, finem habeat: aliter fructum vel minimum habere nequit: neque his miseris peccatoribus fas esset exsequi meliora proposita,

ET RESURGENTIUM. 241

posita, si fortè inter patiendum & dolendum evanescerentur.

At dices forsàn, meritò continuari pœnas, continuatâ eorum impietate: Damnatos autem esse *insanabiles*, semperque persistere in suâ malitiâ. Sed hoc gratis dictum est, nec id tantum, sed etiam lædet dignitatem Dei Conditoris hæc suppositio: sapientiæ enim divinæ, nedum bonitati, non congruit, naturam humanam vel rationalem ita formare & constituere, ut possit degenerare in pravitatem inemendabilem, aut in statum immutabilis impietatis & miseriæ *: nam hujusmodi status nulli placere potest Numini, nisi forsàn malo Deo Manichæorum. Si verò Deus maximus, optimus condere vellet hujusmodi creaturam, hâc saltem lege & modo conderet, ut relaberetur in nihilum, statim ac deventum esset ad hunc statum insanabilem, & penitùs desperatum: nec aliter, ut mihi videtur, salvus esset honor Providentiæ, quàm abscindendo, vel tollendo è medio, quod nullo modo sanari poterat; nec id ultrà conservando, quod non tantum nihil valet, sed est quid pejus nihilo. Sed quo mihi persuadebis argumento Improborum animas post mortem esse prorsus insanabiles? non id videntur credidisse Patres, qui extremum ignem *πῶς κατέσθαι* esse voluerunt, de quâ re actum est capite septimo. Nec æquum esse videtur, potentiam & sapientiam divinam limitare & opprimere fato malo ineluctabili, aut immedicabili morbo: siquidem verò hic morbus animarum qualiseunque ullo

* Sciens nullam rationabilium Creaturarum apud Deum perire in perpetuum, Hieron. in Gal. c. 5:

242 DE STATU MORTUOR.

ullo modo aut medicamine expelli possit, nullo utique remedium fortius & efficacius igne & cruciatibus igneis. Faciet hic dolor, si quicquam aliud, ut tangantur sensu præteritorum errorum, & se tædeat præsentis miseræ. Præterea in alterâ illâ vitâ non erit ultrâ locus Improborum istorum infidelitati; ubi viderint Christum venientem in nubibus, gloriâ cinctum & præpotentibus Angelis, & in suos ubique inimicos, pedibus subjectos, triumphantem. Dein, fomes mali, qui in hoc corpore, in hâc carne habitat, exstinguetur & desinet in illo statu: nulla erit concupiscentia interna, nullum vitiorum pabulum externum, nec voluptatis illecebræ, nec ambitionis, nec avaritiæ; aut ulla sensuum aut affectuum irritamenta ad nequitiam. Quâ denique ratione moti, verâ aut falsâ, aut quo impellente, intrus aut foris, adhærere poterunt æternum suis vitiis & impietati, nisi divinitus indurentur, planè non video: quòd si extrinsecus & aliunde acti, nec ratione nec libertate polleant, non ultrâ censendi sunt homines. Sed de hâc re statim; pergamus ad reliqua.

Appellamus præterea in hâc causâ æquitatem & iustitiam divinam: quem Deus creavit labilem, eum non puniet æternum quod lapsus fuerit; nec adimet illi potentiam aut libertatem relinquendi sua vitia, cui indidit potentiam, vel potius impotentiam atque libertatem prolabendi in vitia. At, inquires, Deus non adimet Improbis illis hanc potentiam vel libertatem, sed ab ipsorum voluntate provenit, quòd in malo persistant immobiles & inflexiles. Respondeo: at secundum tuam hypothefin, Deus ita construxit eorum naturam, ut non possent non esse inflexiles & ir-

recupe-

ET RESURGENTIUM. 243

recuperabiles, cùm semel discesserint ex hac vitâ, aut in suos cruciatus descenderint: modo concesseris Miseros illos resipiscere posse, non abjiciemus spem omnem de iis in gratiam recipiendis. Sed resipiscere posse negas: quin id probes, quæso, eorum nempe resipiscen-
tiam esse impossibilem. Si manent creaturæ rationales, intellectu & voluntate præditæ, possunt resipiscere: si destituuntur autem ratione & libertate, non possunt ultra peccare.

Alii à justitiâ divinâ sic argumentantur: Haud æquum est, errores vitæ brevis, & in vitium proclivis, puniri æternis pœnis: quum nulla sit proportio inter pœnam & culpam. Sed regeres hîc forsan, ut solent, omne peccatum habere in se infinitam culpam, quatenus committitur in Deum infinitum: hoc quidem aliquo modo dici potest, sed hæc non est ratio & mensura actionum Dei versus suas Creaturas, ac proinde locum non habet, cùm rationem reddimus ipsius erga homines voluntatis aut actionis: secundum hanc regulam Draconicam, levissimum peccatum legitime puniri potest æternis pœnis, addo etiam gravissimis; nam eadem illa ratio perinde valet quoad gravitatem pœnarum ac de earum duratione. Fac itaque, quandoquidem justè fieri potest, levissimos peccatores pœnis æternis gravissimisque punitum iri: quid fiet gravioribus peccatoribus? quid gravissimis? si levissimum peccatum summas & perpetuas pœnas mereatur, quid ultra meretur, aut mereri potest gravissimum? nihil datur majus maximo. Hæc itaque ratio tua omnes justitiæ punitivæ confundit rationes, & peccata facit quodammodo æqualia.

244 DE STATU MORTUOR.

Sed progrediamur à justitiâ ad bonitatem divinam. Summum jus dici solet summa injuria; saltem non congruit bonitati & misericordiæ: Deus autem secundum hanc tuam hypothefin in plectendis Improbis summo utitur jure, ne quid dicam gravius: plectit enim tormentis exquisitissimis, & æternum duraturis: quibus nulla potest excogitari poena fortior, aut intolerabilior. Legimus quæ perpeffi sunt tormenta Christiani, in primis Evangelii sæculis: quæ præterea Siculi, alique invenere Tyranni. Sed hæc mollia sunt præ cruciatibus Inferni; nec mollia tantum, sed etiam breviuscula. Dolor autem vehemens simul & æternus omnes in se habet doloris gradus: finge tantum æstus febris, aut calculi, aut ilium tormina, durare in septennium: quis par esset ferendis his doloribus? At si loco septennii millennium ponas, nemo vitam millennem emere vellet, aut ferre hanc conditione; multo minus æternitatem.

Hoc tamen non esse jus extremum forsan dices: potuisset enim Deus annihilare, vel in nihilum redigere Improbos: atque hoc modo quidem extremo suo jure usus fuisset. Respondeo: multo optabilius esset penitus non esse, atque nullo rangi sensu, vel boni vel mali, quàm hære in perpetuis cruciatibus sine intermissione, aut remissione. Hoc mihi videtur clarum lumine naturali; redeam in nihilum, tædet me mei. *Præstat* nihil omnino sentire, quàm sentire nihil præter dolorem. Aufer quod tuum est, inquit Deo miser vix mentis compos, mallem non esse, peream, ut non peream: hæc est vox Naturæ: neque hic moror steriles argutias & *αιρηολογίας* Metaphysicorum; testem appello Gentem humanam,

ET RESURGENTIUM. 245

nam, omnesque cordatos, an non eligibilis sit omni vitâ, omni cogitatione destitui, aut penitus non esse, quàm æternis torqueri flammis, æternis cruciatibus ingemiscere: & revera nisi magis abhorruisset natura humana à summâ miseriâ & æterno cruciatu, quàm ab insensibilitate aut annihilatione, Deus minatus fuisset Improbis annihilationem, non æternum cruciatum, atque eo modo homines à vitiis magis deterruisset. Sed revertamur ad argumentum.

Quum hæc ita se habeant, & annihilation sit summum jus Dei in Creaturas, (ne majoris mali quàm boni cuilibet auctor esset) aliquid tamen gravius & tristius, aliquid acerbius & severius, quàm postulat ipsum jus extremum, in condemnatos decernere & exercere videtur. Jus extremum est proximum sævitiae: quod itaque prætergreditur jus extremum, crudelitatis notam effugere non potest. Saltem, prout antea diximus, hic modus puniendi ad extremum, parum respondet infinitæ illi, quàm Deo adscribimus, bonitati, benignitati & misericordiae: ita tamen, non tantum lumen naturæ, sed etiam Scriptura sacra, Deum nobis repræsentat, *misericordem, gratiosum, longanimem, multumque benignitate & fide*: velut invitus trahitur ad puniendum: est opus suum *extraneum*, & à naturâ suâ *alienum*: *nullo modo delector morte improbi, dictum Domini Jehovæ*: si non morte temporali, multo minus æternâ. Unde deum nascitur, aut à quo infligitur, hæc mors æterna? si neque Deo placeat, neque Creaturæ, quæ patitur; nec utrivis ullo modo sit profutura.

His ita positis & excussis, de naturâ Dei,

Matth.
16. 24.
Eccl. 4.
3.

Exod.
34. 6.
Isa. 28.
22.

Ezech.
18. 23.
& 32.

146 DE STATU MORTUOR.

De pa-
schate
Exod.
12. 14.

rerumque creaturarum æquo regimine, redeun-
dum est ad sacras Litteras, eorumque loco-
rum interpretationem, quæ pœnarum futura-
rum æternitatem præ se ferre videntur. Nôsti
horum locorum sensum pendere magnâ ex
parte à significatu vocis *aiônios*, Hebraicè
עוֹלָם aut עוֹלָמִים, quod Latine *eternum* red-
didimus. Interea notum est hujus vocis *aiônios*
vel עוֹלָם vim esse dubiam in sacris Litteris,
nec semper æternum simpliciter, sed tempus
diuturnum, aut indefinitum, designare. Sta-
tuta Legis Mosaicæ sæpius dicuntur *eterna*,
vel in æternum duratura, Exod. 27. 21. &
28. 43. Lev. 10. 15. & 16. 34. Num. 18. 11.
& passim alibi. Hæc tamen statuta, cum totâ
Lege, multis retro sæculis exoleverunt. Mi-
tiganda est igitur istius vocis significatio, nisi
Legem Judaicam adhuc esse retinendam velis.
Templum Hierosolymitanum dicitur *fore* ha-
bitatio Deo *in æternum*, 2 Chron. 6. 2. pe-
riit tamen semel iterumque; neque lapis super
lapidem relictus est, aut ullum inhabitationis
divinæ vestigium. Regnum Davidis dicitur
æternum, quod transit ex familiâ Davidis,
& jam prorsus desiit; vid. Episc. p. 32. col.
2. 6. sect. 3. 2 Sam. 7. 13. In Lege, famu-
lus, cui voluntariò pertusa fuit auris ab hero,
serviturus dicitur *in æternum*, Exod. 21. 6.
tamen eadem Lex statuit emancipandos aut
manumittendos esse omnes servos intra semi-
sæculum, quoque nempe Jubilæo. Præterea,
ante Legem Mosaicam, circumcisio dicitur
institutum *eternum*, Gen. 17. 7. hæc tamen
jam abolita est eâdem auctoritate divinâ. De-
nique Terra Canaan data est Abrahamo & po-
steris suis, in possessionem *eternam*, Gen. 13.
15. & 17. 8. & 48. 4. sed ab hac possidendâ

ex-

expulsi sunt dudum ipsius posteri. His locis aliisque plurimis satis patet, æternitatem non semper denotari ab hac voce *αἰών* vel *αἰώνιος*, cui respondet, ut nôsti, *αἰών* vel *αἰώνιος* apud Septuaginta, & exindè in novo Fœdere; ubi has voces pariter aliquanto laxius accipi necesse est: vide, si placet, Philem. 15. Jud. 7. Rom. 16. 25. 2 Tim. 1. 9. Tit. 1. 2. Denique apud Græcos exoticos etiam, utriusque vocis remissiorem esse sensum, Grammaticis notum est: nec quicquam facit, ut id addam, contra hanc explicationem, quod eadem vox usurpetur in pœnis ac in præmiis futuris designandis: nullis enim Dei attributis repugnat æterna Sanctorum foelicitas, ac proinde in illâ parte nulla est ratio recedendi ab acceptatione communi & litterali: atque id semper receptum est, ut verba cedant rebus: aliter *hoc est corpus meum* est dictio non minus explicita, quàm *abito in ignem æternum*.

A vi & usu harum vocum nihil itaque certò definiri potest de pœnarum infernalium æternitate. Præterea notandum in illâ imagine Inferni, quam nobis repræsentant sacra Litteræ, esse nonnulla (sine controversiâ) figuratè, vel tropicè dicta; quæ ad litteram exigere non patitur rerum ipsarum natura: præterquam enim, quòd flammæ, tenebræ, & extremum frigus, difficile sit associare & conjungere, quî poterunt vivere in his flammis vermes aut vermiculi? nec vivere tantum, sed immortales esse quodammodo; vel singulos, vel in suâ progenie, quandoquidem nonnullam mori dicantur. Denique ipsorum Dæmoniorum corpora qualiacunque, saltem si composita sint & organica, pati non possunt ignem æternum sine dissolutione: nec durabit

248 DE STATU MORTUOR.

in æternum ipsa terra, in eadem, quam nunc habet, formâ, vel quam acceptura est post conflagrationem; & in earum alterutrâ constituendum est Infernum.

Hactenus vim verborum examinavimus & naturam rerum: tertio loco liceat adjicere, Dominum nostrum, Jesum Christum, cum versatus est in terris, acceptâ servi formâ, non Philosophorum, sed filiorum hominum locutum esse Linguâ, Judæorum imprimis, ad quos est missus, prout passim, in sermonibus Christi, à doctis Interpretibus observatum est: proinde acceptas Gentis suæ sententias & phraseologias plerumque sequitur, & quæ nota erant populo aut primoribus, ex Lege, Prophetis, aut traditione vulgatâ, iis dictis utitur libenter in iisdem docendis & in pietate promovendis. Ita cum de Inferno agit Ge-

Matth. hennæ nomine, & pro ratione delicti, diver-
5: 22. 29. sos pœnarum gradus constituit, loquitur stylo
Judaico ad intelligentiam communem accom-
modato. Pariter in exprimendis pœnis Infer-
ni, Marc. 9. 44. utitur dicto Isaïæ Prophe-
tæ, cap. 66. 24. ubi ipsissima illa verba oc-
currunt apud septuaginta Interpretes: *ὁ γὰρ
σκόληξ αὐτῶν ἔσται τελευτήσας, καὶ τὸ πῦρ αὐτῶν ἔσται
θήσεται.* Auctores etiam alii manifestum fa-
ciunt, hanc dictionem notam & familiarem
fuisse Judæis, *ultionem Impii esse ignem & ver-
mes.* Quare nihil mutavit in hâc parte Chri-
stus; sed anticipationem illam aut prænotio-
nem Populi, cum non incommoda videretur
ad refrænandam audaciam impiorum, non im-
meritò retinendam duxit.

His omnibus expensis, ex utrâque parte, circa pœnas Inferni, quisque, per me licet, apud se statuât id, quod, suâ conscientiâ ju-
dice,

Ecclef.
7. 18.
Judith
16. 21.

dice, rationi sanæ maximè consentaneum videbitur: eamque, in hoc Argumento, Scripturæ sacræ interpretationem adhibeat, quam ferent optimè causa, de quâ agitur, rationis & momenta. Si æternæ impietatis & miseriæ status in Creaturâ dissideat & discordet cum sapientiâ & æquitate Creatoris, discendum est ab expositione litterali in hâc parte: sive distinguendum inter hypothesein litteralem & rationalem, vulgarem & arcanam; ne temerariâ & imperitâ interpretatione natura divina violeatur: sin e contra, in istiusmodi statu desperato, sive immutabiliter malo & misero, nihil tibi alienum videatur, vel à naturâ Dei, vel à naturâ rerum, adhærendum est litteræ: & obduranda præcordia, & obstruendæ aures ad omnes vagitus, gemitus, fletus, & clamores hominum perditorum. Si me tamen audire velis, non clamantem, sed tacitè moventem, malletem te pœnas has dicere *indefinitas*, quàm *infinitas*: nobis utique non satis constare aut innotescere quem finem habituræ sint: sed id penes Deum relinquamus, pro suâ sapientiâ, & misericordiâ decernendum; & exeant è carcere captivi, modò ipsi placuerit, cum ultimum quadrantem persolverint, atque suæ justitiæ satisfecerint. De-^{Matth. 5. 26.} nique si neque id tibi placeat, hoc dogma inter obscura & ἀνετάλητα numeremus. Sed veniet dies, cum non minùs absurda habebitur & odiosa hæc opinio quàm Transubstantiatio hodiè.

Hodiè, nescio quo pacto, Theologis quibusdam feroculis placent admodum æternæ & infinitæ Malorum pœnæ, nec facile patiuntur æquum utriusque partis examen & disceprationem. Sed è Veteribus non pauci mul-

tò mitiùs & modestiùs hoc tractârunt Argumentum, atque moras cujusque in his pœnis, consilio Dei & beneplacito, unicè permiserunt. Ita *Justinus Martyr* cum *Tryphone*:

Pag. 223. Αἱ μὲν (τῶν ἰδίων ψυχῶν) ἀξίαι τῷ Θεῷ παύσαι, ὡς ἀποδείκνυσθαι ἔτι· αἱ δὲ (τῶν ἀδίκων) καλύπτεται ἵνα αὐτὰς καὶ εἶναι, καὶ καλύπτεται ὁ Θεὸς ἵδῃ. *Piorum animæ, quæ dignæ Deo visæ sunt, non moriuntur amplius: injustorum autem, puniuntur, quoad eas & esse & puniri Deus voluerit. Næc ab his diffidet sanctus Hieronymus, aliàs vir acris, & in nonnullis impetuosus; hæc tamen in re non illaudabilem animi moderationem ostendit: in suis Commentariis ad præfatum locum Isaia cap. 66. ult. hæc habet: Porro qui volunt supplicia aliquando finire, &, licet post multa tempora, terminum habere tormenta, his utuntur testimoniis. Dein, citatis locis, quæ opinioni * illi favere videntur, addit hæc verba: Quæ omnia replicant, asseverare cupientes, post cruciatus & tormenta futura refrigeria: quæ nunc abscondenda sunt ab his quibus timor utilis est: ut dum supplicia reformidantur, peccare desistant; quod nos Dei solius debemus scientiæ derelinquere: cujus non solum misericordiæ, sed & tormenta, in pondere sunt: & novit, quem, quomodo, & quamdiu, debeat judicare. Hæc Hieronymus in locum. Atque his affinia dixerat antea in iisdem Commentariis ad cap. 24. sub finem: Sciendum quod judicium Dei non possit scire humana fragilitas, nec de pœnarum magnitudine atque mensurâ ferre sententiam, quæ Domini arbitrio derelicta est.*

Hæc

* Contra pœnas finitas Inferni quid statuit Synodus quinta Oecumenica, vide apud Gerhard. de Infern. Tom. ix. p. 467. & Huet. Orig. l. 2. c. 11. p. 138. &c.

ET RESURGENTIUM. 251

Hæc ille. Origenem non memoro, cujus notissima est sententia; eumque sequi videntur in hac parte, ut sæpè aliàs, uterque Gregorius*, Nazianzenus & † Nyssenus. Reliqui etiam Patres, qui flammæ Inferni ^{ἡ δὲ καθάρσις} perinde ac ^{καθάρσις} esse voluerunt, de quibus supra dictum est, eo ipso significabant finien- das olim has pœnas. Denique, hujus senten- tiæ Patronos S. † Augustinus appellat, titulo non incongruo, Doctores Misericordes, tra- ctatque non inhumaniter. Quinimò quicquid aliàs dixerit, nonnumquam hæere videtur du- bious in hoc Argumento, quo sensu pœnæ sint æternæ: ut cum ait: *Neque ita hoc dixerim, ut diligentiorē tractationem videar adēmissē de pœnis peccatorum, quomodo in sacris dicantur æ- terna.* (V. D. Hamm. in 2. Thess. 1. 7. & ***** 1. 7. ex S. August. Lib. de Serm. Dom. in Mont. Tom. 4. super Matth. 5. 25. 26.) Sed

* Vid. Orat. 40. p. 665. Cum de pœnis æternis Dam- natorum modo vulgari locutus esset dubitabundus & quasi sese corrigens, subdit, *εἰ μὴ τῷ φίλῳ καὶ σωτῆρι καὶ τῷ φιλοφρονέτερον, καὶ τῷ καλῶς ἔχοντι εὐαχίᾳ.* Nisi alicui placeat hoc minus erga homines, & dignè Deo puniente, hic quoque intelligere. Innuit & magis huma- num & magis divinum esse has pœnas moderari. Hunc locum Nazianzeni cum notasset Nilus Chrysostomi di- scipulus, & Martyr, inde colligit, temporibus illis a- pud Patres dubium & in utramque partem disputatum fuisse illud Dogma de pœnarum æternitate; quando- quidem Nazianzenus inquit, *ἐφίλοῖ τοῖς βελομένοις τοῦ πῦρ ἐκείνου φιλοφρονέτερον, liberum relinquit vo- lentibus melius interpretari ignem illum.*

† Vid. cap. 8. Orat. Catechet. ubi in hac vita insa- nabiles, sanandos dicit in futura acrioribus & acerbio- ribus remediis: & de anima & Resur. p. 229. de purga- tione & instauratione universali agit: & in eodem Tra- ctatu sæpius eundem aut cognatum sensum prose- quitur: uti etiam de Opif. hominis, c. 21.

‡ Civ. Dei, lib. 21. c. 17. & seq.

252 DE STATU MORTUOR.

Sed redeamus ad locum de Misericordibus: Nunc, inquit, cum Misericordibus nostris agendum esse video, & pacificè disputandum, qui vel omnibus illis hominibus, quos justissimus Juxta dignos Gehennæ supplicio judicabit, vel quibusdam eorum, nolunt credere pœnam sempiternam futuram; sed post certi temporis metas, pro cujusque peccati quantitate, longioris vel brevioris, eos inde existimant liberandos.

Ita nobis exhibuit sententiam Misericordium sanctus Augustinus. Qui stant à partibus contrariis, nuncupari possunt, ratione oppositorum, Doctores Immisericordes: atque eorum unus, reliquorum nomine, suam sententiam de pœnis Inferni his verbis explicuit.

Apud
Discip.
de temp.

Si omnes homines nati ab Adam usque ad hodiernum diem, & amplius nascituri, viverent usque ad novissimum diem: & omnia gramina, quæ exorta unquam fuerunt, essent homines: ac si unam pœnam, quam patitur anima pro uno peccato mortali in Inferno, ex æquo partirentur, ita ut dureretur unicuique pars illius pœnæ æqua: tunc particula quævis illius pœnæ hominis unius major esset quàm omnia tormenta, quæ omnes sancti Martyres, & omnes Raptores & omnes Malefici unquam passi fuerunt. Hæc ille. His pœnis truculentissimis si æternitatem addas, omnes explebis inhumanitatis partes, numeros, rationes. Quid sit æternitas, quanta & quàm immensa, parùm consideramus, & propterea his miseris facilius damus æternas pœnas. Æternitas est quid tremendum, quid infinitum & inexhaustum: Tanta sunt æternitatis spatia, inquit quidam Theologus, ut si damnatus aliquis millesimo quoque anno unam tantùm ex oculis lacrymulam emitteret, plus aquæ efflueret, quàm totus mundus capere possit. His sententiis

PP.

ET RESURGENTIUM. 253

PP. adde, si libet, hanc rationem, hoc argumentum, quod alicujus esse ponderis mihi videtur. Quid fiet de animabus mediocribus & mediæ conditionis, si nulla sit purgatio aut poena moderatior & aliquando finienda? animas mediæ conditionis appello, quæ neque multa pietate aut impietate imbutæ sunt, nec admodum probæ, nec insigniter improbæ: quales revera sunt hominum pars maxima; plus habent bruti quàm Diaboli; neque videntur infani. Quid fiet, inquam, de his animabus? Memoravimus suprà Gentem humanam distribuendam esse in tres ordines, bonos, malos, & medios, sive mediocres: boni transferuntur ad æterna gaudia, mali ad æterna tormenta, quò abeunt mediocres, vel quid fiet de illis? neque digni videntur æternis poenis, neque æternis gaudiis. Scilicet oportet constituere certum gradum . . . . . oportet ut eadem sit disparitas in retributionibus, quæ est meritis personarum, quibus fiunt illæ retributiones. Alii denique, cruciatibus exhaustas tandem mori Improborum animas, atque omnem vitam sensumque exuere crediderunt; secundum illud Arnobii, *animæ nescientes Deum per longissimi temporis cruciatu consumuntur ignifero*. Nec aliter Tatianus & Irenæus. Denique Vid. Irenæum l. 2. c. 64. *αἱ ἀβυσσοὶ* dicitur, quod permanens est, sine intermissione; nec ulla vi superveniente extinguitur, sed durat usque durante suo fomite.

Nobis difficile est, omnem exuere humanitatem, Deo difficilior, omnem misericordiam: & si naturam nostram corrumpere aut destruere possumus, divinam non possumus. Pulsarunt olim tympana in valle Hinnon, ne exaudiretur à populo & à parentibus infan-
rum

254 DE STATU MORTUOR.

tum clamor, qui immolabantur Idolo igneo, & vagiebant acerbè inter flammās. Sed totum licet æthera resonare feceris continuis tonitribus, nunquam efficies ut in hoc Tophet, de quo loquimur, excruciatorum planctus & ejulatus non adscendant in aures Jehovæ, Patris misericordiarum.

Respice paulisper, si placet, Doctor immisericors, quale nobis exhibes spectaculum, quale theatrum Providentiæ; multo majorem partem humani Generis æstuantem inter flammās per æterna sæcula. O digna Deo & Angelis spectatoribus scena! Dein ad demulcendum aures, dum plangoribus & ululatu cœlum terramque implet hæc infœlix turba, harmoniam habes planè divinam. Illud præterea mihi dolet non parum, quòd videam hoc modo tantam partem naturæ rationalis inutilem factam, funditus perditam, & rejectaneam, instar salis infulsi, aut instar vappæ, projectam foras, sine usu, aut spe futurâ.

Omnis Creatura, quantum nobis constat, est suâ naturâ labilis, perinde ac Improbi & Damnnari: quòd si eodem modo lapsi, sint penitus irrecuperabiles, tota creatio intellectualis exposita est, non vanitati tantum, sed etiam æternæ miseriæ: nec tam bonitatis divinæ opus esset, quàm crudelitatis cujusdam, aut periculosæ lusus aleæ, hanc rerum naturam construxisse: quod accidit in hoc Mundo, accidere potest in aliis. Hic autem, ut vulgò creditur, peritura est æternum major pars humani Generis: fac par damnum in cæteris Mundis! quanta erit jactura, quantum naufragium naturæ rationalis, si per totum Universum, computum ineas? Pars illa deperdita rerum major erit parte reliquâ. *Deperdita*, inquam: est enim

ET RESURGENTIUM. 255

enim veluti Caput mortuum Universi, aut terra damnata, unde nihil boni elici potest. Nec id tantummodo, non solum est pondus inutile in rerum naturâ, sed etiam onus intolerabile sibiipfi, neque seipsum excutere potest, neque ferre: execratur invisum lumen, diemque, quo primum adspexit solem & sydera; quo prodiit è nihilo & rerum non notarum somno & silentiis. Poenituit olim Deum se condidisse homines; ob eorum nimirum nequitiam: poenitebit vicissim homines miseros se conditos esse à Deo; quandoquidem satius illis fuisset nunquam existisse. Denique quibus displicent absoluta reprobationis decreta, quod naturæ & attributis divinis repugnare videantur, iis non minus displicere debent æternæ Malorum poenæ, quum iisdem attributis non minus repugnent: ex alterâ parte, qui hæc decreta recipiunt, eorum interest æternas poenas respuere, quâ ratione levantur sui oneris parte gravissimâ; cum non tanti sit præordinari aut condemnari aliquem ad poenas desituras; sed ad poenas æternas & intolerabiles, *Hic stimulus est, hic aculeus severitatis.*

De Inferno, & futuris Impiorum suppliciis, hæc dixisse sufficiat, modò subicias illud monitum, quod à præfatis Patribus, ubi hoc tractant Argumentum, sæpius adhibere solet: nimirum, quicquid apud te statuas intus & in pectore de his poenis, æternis, vel non, receptâ doctrinâ verbisque utendum est cum populo, & cum peroratur ad vulgus; præceps nempè in vitium, & solâ formidine poenæ à malis absterrendum. Præterea, inter bonos etiam sunt infantes & adulti; lacte, vel cibo solidiori, pro cuiusque viribus, alendi:

1 Cor. 3.

2.

Heb. 5.

12. 13.

ho.

256 DE STATU MORTUOR.

horum non minùs habenda est ratio; nec temerè mutanda est parvulorum aut infirmorum diæta, ne intemperies oriatur, & in morbos incidant. Propterea hæc, quæ doctioribus inscripta sunt, si quis in Linguam vulgarem transtulerit, id malo animo atque consilio finistro factum arbitror. Progressum Providentiæ in Mundo sensim ad perfectionem promovendo, & in illuminandâ Gente humanâ, semper ante oculos, semper in consiliis habere oportet: atque pari passu procedendum in studiis & conatibus nostris: donec eò perventum fuerit, ut quod *in aurem audivimus, in solariis prædicare liceat.* Sed paulatim assuefaciendi sunt animi fortioribus ferendis veritatis radiis; teneris oculis officit lux nimia, aut subitò nimis affusa. Pauci res ipsas, sed rerum imagines, tanquam in speculo intuentur: at res ipsas facie ad faciem, ut dicitur, & ablato velo, visuri sumus tandem, si Deo placuerit, partim sub occasu hujusce Mundi, plenius autem in futuro.

C O N G L U S I O.

QUum multifaria sit hujusce Scripti materia, & diversa doctrinæ Christianæ complectatur capita, eaque plerumque extra vias aut lumen naturæ posita, facile fieri potest, ut in his tractandis nonnunquam à scopo aberrârim. Homo sum, tenuis homo, nihil humani à me alienum puto. Sed qui animo sincero, sine metu aut amore partium quarumcunque, simplicem veritatem quærit, Deum habet adiutorem. Deus, inquam, pulsanti aperit, quærenti dabit; modò quæramus illam sapientiam, quæ cœlitus est, puram & paci-

ET RESURGENTIUM. 257

pacificam. Neque id mihi vitio vertat quisquam, quòd in hoc Argumento multa offenderim obscura in sacris Litteris, inadæquate, ut ita dicam, vel inabsolutè revelata: hoc dictum velim maximè respectu mei intellectus & ingenii; & si quis alter his lucem afferre poterit, lætus amplectar, & gratulabor Auctori. Sed obstaculo mihi videtur veræ cognitioni, quòd nos pudeat nostræ ignorantiae; neque clara ab obscuris distinguamus, ac si omnia nobis perindè essent nota & perspecta.

Sacri Codicis Commentatores plerique loca singula intelligunt, aut se intelligere simulant; nullibi reperies suæ ignorantiae conscios & confessos. Pariter Cathedralium Præsides, & Doctores Scholastici, nullum non problemata solvunt suo modo; omnes Controversias dirimunt; veritatem in omnibus assequuntur & comprehendunt. Miror equidem utriusque Classis Theologorum omniscientiam: turpè putant scilicet, aut ingloriosum, Christianæ gentis Doctores ignorare quicquam in sua arte. Facit aliquid forsitan ad augendam eorum existimationem apud Discipulos suos, aut vulgus hominum, hæc universalis scientiæ ostentatio, sed apud sapientes, judicii minus exacti argumentum habebitur: qui enim de objectis remotis, aut in tenebris latentibus, non minus audacter pronunciant, quàm de propioribus & in luce positis, neque hæc, neque illa, clarè & distinctè perspicere censentur.

Visum est providentiæ rerum mysticarum rationes contractim, & quasi dimidiatim, in hac vita proponere; ut his notitiis & spectaminibus excitati & expergefati, & hodiernæ œconomiae limites, & futuræ perfectio-

R

nem

258 DE STATU MORTUOR.

nem addiscamus. Si decem viri cordati & liberalis ingenii de eadem hac materiâ, de rebus nempe vitæ futuræ, five novissimis, ut dici solent, simul conscriberent; vix credo è decem duos quoslibet in eandem sententiam per singula capita coituros: proinde si in nonnullis, quinetiam si in cunctis, à me dissensiat amicus Lector, ego nihil mirabor, neque mihi pariter succenseat ille: tantundem enim distant Thebæ ab Athenis, quantum à Thebis Athenæ: neque ille minus à me diffidet, quàm ab ipso ego diffideo. Uter nostrum ad veritatem propius accedat, est unica quæstio: ubi venerit Elias, enodabit multa, ubi venerit Christus, omnia: fiat lux, cupio refelli, ubi aberrarim; nihil magis, nihil aliud quàm veritatem efflagito.

Interea retineamus fideliter formam sanorum verborum & dogmatum, immortalitatem animæ, mortuorum resurrectionem, præmia & poenas in vita futurâ, secundum cuiusque opera & dispositiones animi, denique Mundi conflagrationem & renovationem, Christumque venturum & regnaturum. Hæc & si quæ sunt præterea primaria capita, quæ ad vitam futuram spectant, facta tecta conservemus: sed de modis rerum futurarum, *ordine, & circumstantiis, æquum est alios aliis quæritantibus indulgere & auxiliari. Ob ea, quæ nos plenè

&

* Circa id Judicium (de extremo loquitur) has res didicimus esse venturas: Eliam Thesbitem, fidem Judæorum, Antichristum persecuturum; Christum judicaturum, mortuorum resurrectionem, Bonorum Majorumque diremptionem, Mundi conflagrationem, ejus denique renovationem: quæ omnia quidem ventura esse credendum est. Sed quibus modis & quo ordine venient, magis tunc docebit rerum experientia, quàm

nunc

ET RESURGENTIUM. 259

& apertè doceri noluit Deus in hoc statu, non est acerbè litigandum; & qui hujusmodi de causis se invicem mordent & convitiantur, aut exardescunt iracundiâ & stomacho, ob leves & incertos aliorum errores, ipsi in certa peccata, addam etiam gravia, incidunt. Fugiamus tandem hæc mala, quæ, non sine opprobrio nominis Christiani, heu nimium invaluerunt. Desipere tandem, vel potius insanire, desinamus. Sufficiat unicuique suam proponere sententiam, optimis, quibus poterit, rationibus & argumentis munitam: sine damno alterius, absque contumeliis aut rixis: quæ nihil faciunt ad veritatem, aut ad suæ probationem. Quinimo, laborantis causæ indicium est, cum ipsius Patroni ad convitia confugiunt. Quotquot sumus perfecti, aut veritatis studiosi, hoc sentiamus: quod si quid aliter sentitis, hoc quoque Deus vobis revelabit.

1. Cor. 3.

3. & 6,

10.

Gal. 5:

20.

1. Pet. 2

1,

nunc ad perfectum hominum intelligentia valet confes-
qui, *Lactan. Fragm. de extr. Judic. August. de C. D. lib.*
20. cap. 30.

F I N I S.

R 2

AD

A D V I R U M

CLARISSIMUM

A. B.

CIRCA NUPER EDITUM

DE

ARCHÆOLOGIIIS PHILOSOPHICIS

LIBELLUM,

AUCTORIS EPISTOLÆ DUE.

EPISTOLA PRIMA.

Non ingratum mihi facis, Vir optime & integerrime, quòd me velis monitum identidem, quas fortè objectiones contra nuperum Tractatum de Archæologiis Philosophicis, aut inter Amicos aut Inimicos, audiveris: idque eo animo factum puto, ut falsò inscriptas mihi sententias, aut malevolas interpretationes, effugiam. Non omnes, probè nôsti, veritatem metiuntur, aut æstimant, rationum pondere & momentis; sed affectibus abrepti, aut præjudiciis occæcati, quasi clausis oculis, de rerum coloribus decernunt: sæpè etiam, ad concitandam invidiam, Auctoris verba sensusque in alienas partes detorquent.

Ais

Ais te audivisse, à nescio quibus, aut suffurronibus, aut malè fidis Interpretibus, præfatum de rerum originibus Tractatum, patrocinari aut favere Mundi *æternitati*: atque etiam rerum creationi *ex nihilo* adversari: quorum utrumque iniquissimè dicitur; neque multis opus est, ut hoc tibi testatum faciam: audi paucis, si placet, Auctoris sententiam, libro secundo: *De creatione rerum ex nihilo* Vid. Lib. dubitari non potest: neque id fuisse ab æterno; P. 312.

Creatura enim æterna à nobis concipi non queat.

Nullum Ens finitæ perfectionis, nedum Materia, (res omnium infima & abjectissima) in se involvit, aut in suâ ideâ, necessariam existentiam. Existit igitur contingenter, modò existat: & aliundè habet suam existentiam, quàm à seipso. Et quoad Materiam, (de quâ agitur præcipuè) cùm prima materia fieri non potuerit ab aliquâ præexistenti, neque propriâ vi existere: sequitur necessariò eam fuisse creatam sive productam ex nihilo.

Neque impossibilis haberi debet hujusmodi creatio: productio enim rei possibilis, non est impossibilis: materia autem est res possibilis, licèt non necessaria; & nullo alio modo produci potest.

Dein, quoad alteram partem, de rerum æternitate: Qui res mutabiles & successivas fingunt esse æternas, non tantùm id gratis fingunt, sed etiam in multiplices incidunt repugnantias & absurda, quibus sese extricare non est penes mentem humanam.

Hæc quoad mentem Auctoris. Cæterum in explicandis Antiquorum Dogmatis, in libro primo, oportebat sequi veritatem historicam: & quid quique senserint de rerum ortu, sive rectum, sive secus, bonâ fide exponere. De-

nique quoad Creationis Epocham, Veteribus intactam & inexploratam, neque hanc ausus sum ego fixis terminis definire. Ac proindè ibid. *Cùm Creaturam æternam concipi non posse affirmâssem*, subnectitur statim, *sed limites sexmillennes, Epocham breviusculam, Creationi divinæ unquam ausus sum præscribere: id, cum multis aliis, inter arcana Dei libentiùs relinquo.*

Neque hâc in re, opinor, immodestiæ me redarguet quisquam, cùm satis notum sit ex antiquis Patribus, tam Græcis quàm Latinis, statuisse plures, Angelorum ordines universos, & cœlorum nonnullos, ante hunc Mundum sublunarem exstitisse, idque per innumera sæcula & æternitates, ut verbo utar S. Hieronymi, in Tit. 1. 2. atque hanc suam sententiam, non tantum ratione humanâ, sed adductis ex sacrâ Scripturâ locis & argumentis, confirmatam, Doctrinæ Catholicæ vim & pondus habere voluerunt; tantum abest, ut huic opinioni minimam erroris labem, nedum noxæ inurendam senserint.

Posito autem hoc fundamento, tam Angelos quàm cœlos exstitisse ante Orbem nostrum: nisi ingentem hiatum fingere velis, quantum jam occupat Orbis sublunaris, aut planetarius, intervallum illud medium aliquali materiâ replendum erit. Neque mihi quidem fas est concipere primum Dei opus instar cassæ nucis, aut instar testæ vel corticis sine pulpâ. Denique, quod summa rei est, quicquid statueris, de reliquis Universi Regionibus, Orbis nostri habitabilis, atque humani Generis, ortum temporalem esse, & utrumque quasi recens natum, semper asserui, atque

adhuc obfirmatus assero. Sed de hâc re satis superque.

Ais præterea, id mihi vitio verti à nonnullis, quòd Mosem, Virum maximum, minus reverenter tractaverim: atque eo nomine ipsam Scripturam sacram aliquatenus læserim. Mosem quòd spectat, hunc ego Prophetam maximum, divinitus actum & inspiratum, miraculis munitum, & supra sortem humanam eventum, semper habui & habiturus sum. Et quoad opus illud Hexaëmeri, id perinde ac reliqua sua Scripta, sub auspiciis & regimine Spiritûs sancti conditum & apparatus sentio: neque huic obstat, quòd doctrinam illam de rerum genesi, parabolâ vel allegoriâ aliquatenus involutam, ut ante me plures alii, crediderim. Parabolas enim Christi & Prophetarum, non minus quàm Scripturam litteralem, inter Oracula divina meritò numeramus; neque officit styli ratio, quo minùs à sacro fonte derivetur. Utrâque docendi methodo utitur Spiritus sanctus, & utramque eâdem veneratione amplectimur.

Hoc, opinor, inter omnes convenit: sed eâ de re laboramus maximè, ut certos indices & characteres, quibus stylus litteralis ab arcano discerni & dijudicari possit, inveniamus. Nos imprimis communem hîc sequimur interpretandi regulam, *ut à litterâ non recedamus unquam nisi rei necessitate coacti*: nihil autem difficilius est, quàm hanc necessitatem sine invidiâ & animorum offensione demonstrare: nam si incongrua & absurda litteræ affigas, clamant nonnulli, te contemtui habere Scripturam sacram, & à malevolis irridendam exponere. In his salebris hæremus, & quâ viâ eundum sit, nescio. Sine incongruis & ab-

254 AUCTORIS EPISTOLA

surdus non recedendum est à litterâ: (à quâ omnes recedunt datâ occasione, & recedendum statuunt) neque tamen ferunt æquo animo, ut hæc absurda in lucem proferantur: in his, inquam, angustiis versamur. Interea quod ad me attinet, dum hæc incongrua representaverim, si quid acrius aut asperius, vel si quid crudè & immaturè dictum est, quod pius & sapientibus offendiculo esse possit, id totum, quicquid est, indictum volo: & colloquium illud inter Evam & Serpentem, quod nonnullis displicere audio, vel si quid sit præterea cognatæ indolis, amputari & abscindi sine dolore patiar.

Denique quoad Scripturam sacram in genere, sive litteralem, sive mysticam: hanc cœlitus nobis datam, tanquam fidei regulam, vitæ ducem, & salutis asylum, profiteamur; omnique honore, reverentiâ & veneratione prosequimur. Neque hîc lis oritur de auctoritate sacræ Scripturæ, quæ apud utramque partem in confesso est, sed de ipsius interpretatione, vel interpretandi modo, secundum materiæ subjectæ & argumenti diversitatem.

Hæc paucis dicenda habui, ut causæ nostræ rationes & statum manifestius exponerem apud æquos Judices; qui nobis, sat scio, non invidebunt libertatem, Dei hominumque legibus indultam, ut, illæsâ fide Christianâ, & Ecclesiæ nostræ Decretis, conscientiæ & veritati pacificè auscultemus. Pacificè dixi, quinimo *modestè & submissè*, ut Superiorum judicia sequaces experiamur. Fusis denique ad Deum precibus, ut in omnem veritatem, suo lumine, atque suo tempore, nos deducere dignetur.

Id unicum restat, ut moneam: ad Erudi-

tos

Vid. Lib.
p. 297.
& 351.

AD VIR. CLARISS. A. B. 265

tos & Myſtas hæc ſcripſimus, Linguâ non vulgari: neque eorum cauſam tuemur, qui hæc Sacra, ne dicam Myſteria, temerè in vulgus ſpargunt, in popinis legenda & agitata. Vale.

EPISTOLA SECUNDA.

ALterum benevolentiae tuæ, & amicitiae pignus, Vir ornatiffime, Litteras tuas ſecundas, menſe jam elapſo, libenter accepi: in quibus Amicorum Objectiones nonnullas, ut antea Inimicorum contra Archæologias noſtras, mihi notas facere dignaris. Juvat utique diſſentientes Amicorum ſententias unâ conferre, & de rebus dubiis, ſine æſtu aut invidiâ, candidè contendere: à leni pulſu, vel nixu, oritur lux; à rudi collisione, ignis.

Ira hominum non operatur juſtitiam Dei, neque veritatem; in concitatis animi motibus, tam intellectûs, quàm voluntatis, perturbantur actiones: ſapientia habitat in regionibus ſerenis & intempeſtis, & efficaciffimum erroris in aliis remedium, eſt placida & perſpicua refutatio. Non potui non in illam ſemper propendere opinionem, neminem irasci in veritate defendendâ, qui eandem plenè poſſidet videtque in claro lumine: evidens enim & indubitata ratio ſibi ſufficit & acquieſcit; aliis à ſcopo aberrantibus (niſi animo id fiat malevolo) non tam ſuccenſet, quàm miſeretur. Sed cùm argumentorum adverſantium aculeos ſentimus, & quodammodo periclitari cauſam noſtram, tum demum æſtuamus & efferveſcimus. Hæc in laudem tui candoris præfati, ad Objectiones jam properamus.

Ais imprimis, Mundum creatum eſſe per

R 5

inter-

266 AUCTORIS EPISTOLA

intervalla, idque spatiis sex dierum, prout Moses retulit in Hexaëmero: probari denuo, vel confirmari in Decalogo, ubi quarti præcepti, de observando Sabbatho, hanc reddit rationem Moses, quòd Deus Mundum fecerit in sex diebus, septimumque in quietem consecrârit. Nulla est vis, inquis, hujusce rationis, si vel puncto temporis creatus esset Mundus, vel si infumtum fuisset plus temporis in eodem construendo quàm sex dies. Non igitur mysticè aut parabolicè, sed secundùm litteram exponendum est Hexaëmeron.

Respondeo, rationem à Mose traditam de sabbatho observando valere, atque vim suam habere, ex alterutrâ hypothesi, vel expositione Hexaëmeri, litterali, vel mysticâ: si litteram sequamur, omnibus in propatulo, & tibi in confesso, est ratio: si mysticè & parabolicè nobiscum intelligas, sabbathum est typus sabbathismi in Mundi renovatione futuri, atque sex dies, qui præcedunt, sunt totidem millennia, quibus duraturus est Mundus. Quâ de re vide, si placet, quæ disse-ruimus secundùm Veteres, tam Judæos, quàm Christianos, in *Theoriâ Telluris* lib. 3. c. 5. & lib. 4. c. 8. Hujus autem beati sabbathismi memores, quàm religiosè, quantoque cum gaudio, hodiernum sabbathum, futuri imaginem, contemplari & celebrare debemus.

Quòd si rationem litteralem sabbathi hîc unicè respiciendam velis, quid mihi dixeris, Amicorum optime, si nullum fuisse institutum sabbathum, nullum celebratum ante tempora Mosâica, constiterit: neque Noachidis, neque Antediluvianis datum esse unquam hoc præceptum, sed Judæis solis, idque post exitum ex *Ægypto*. Hoc certè nos docent præ-
clari

clari nominis Doctores Christiani, & sacrorum Librorum Interpretes. Justinus cum Tryphone agens, sabbathi institutum, non minus quàm circumcisionem, Judæorum proprium & gentile facit: & cùm Adamum, Abelem, Enochum, Lothum, Noachum & Melchisedechum, enumerasset, qui incircumcisi placuerunt Deo, addit hos etiam omnes, sine observatione sabbathi, Deo gratos fuisse: M. p. 236.

Καὶ γὰρ μὴ σαββατίζοντες οἱ προνομασμένοι πάντες, δίκαιοι τῷ Θεῷ εὐηρίστησαν, καὶ μετ' αὐτοὺς Ἀβραάμ, καὶ οἱ ἄλλοι οἱ ἄπαιτες μέχρι Μωσίου. Dein paucis interpositis, de Enocho, aliisque, iterum verba faciens, inquit: οἱ μὴτε περιτομῇ, τὴν κατὰ σάρκα ἔχοντες, μὴτε σάββατα ἐφύλαξαν, μὴτε δὲ τὰ ἄλλα, Μωσίου ἐντολαμένα ταῦτα ποιῆν. *Qui neque circumcisionem, quæ est in carne, habebant, neque sabbathum observabant, neque alia insuper, quæ Moses fieri præcepit.*

Irenæus eodem modo lib. 4. c. 30. sine circumcissione, sabbathis, cæterisque Mosaiicis, Deo placuisse Patriarchas asserit: *Ipse Abraham sine circumcissione, & observatione sabbathorum credidit Deo, & reputatum illi ad justitiam, & amicus Deo vocatus est. Sed & Loth sine circumcissione, &c. Reliqua autem omnis multitudo eorum, qui ante Abraham fuerunt, justi, & eorum Patriarcharum, qui ante Moysen fuerunt, sine his, quæ prædicta sunt, & sine Lege Moysi justificabantur.*

Tertullianus iisdem insitit vestigiis, capite secundo & quarto adversus Judæos; eosdemque cùm recensuisset Patriarchas, hos omnes non sabbathizasse ait: verba non adjicio, cùm longiuscula sint, quæ consules, si placet, per otium.

Vide hos primævos Ecclesiæ Triumviros,
infra

268 AUCTORIS EPISTOLA

infra secundum à Christo nato sæculum, consensisse in eandem sententiam de origine Mosaicâ sabbathi, Patriarchis anterioribus utriusque Mundi, ignoti vel inobservati. Sed à nonnullis hîc oblatum audio qualecunque responsum ad minuendam vim horum Testium: ajunt nempe, non hîc loqui Patres præfatos de sabbatho universum, sed de sabbatho Judaico, eo rigore, eoque apparatu, quibus hoc institutum munivit postea, & stabilivit Moses, in Republicâ Hebræâ observandum: hujusmodi, inquiunt, sabbathum ignorabant, vel non observabant Patres: neque mirum profectò, cum nondum natum esset. Sed multis modis deficit hoc responsum. Primò in verbis dictorum Patrum nulla est restrictio, aut distinctio sabbathi in Judaicum, & ante-Judaicum, vel Mosaicum, & originarium: at sabbatha universum non observasse Patres ante-Mosaicos affirmant hi Patres Christiani. Præterea conjungunt sabbathum cum circumcisione, & cum ritibus Mosaicis, ac uti non erant circumcisi Patriarchæ, inquiunt hi Patres, ita eodem modo non erant sabbatharii, hoc est, universum.

Denique distinguas, si placet, inter sabbathi substantiam, ut ita loquar, & circumstantias. Duo maximè includit sabbathum, vacationem ab opere servili, & solemnem Dei cultum; cumque Auctores præfati asserunt Patriarchas ante-Mosaicos non coluisse sabbatha, necesse est eo nomine, nisi verbis nos ludificantur, istæc duo subintelligant; negentque Patriarchas celebrasse quemlibet diem septimum, vacando à laboribus, & sacra faciendo, modo singulari & solemni: hoc si concesseris in animo habuisse *Justinum*, *Ire-*

neum & *Tertullianum*, optati sumus compo-
tes, & distinctiunculas & minutias nihil mo-
ramur.

Sed aliâ forsan ratione hæc testimonia re-
felles, novos & adversarios citando testes, ne
dicam subornando: *Chrysostomum* puta, *Theo-*
doretum, *Epiphanium*, aliosque. Respondeo:
nullum, opinor, reperies Patrem, ejusdem
cum præfatis Triumviris, vel superioris æta-
tis, qui populum priscum & Patriarchas
sabbatha coluisse affirmet. In Commentariis,
aut concionibus ad Gen. 2. litteralem hypo-
thesin forsan sequuntur nonnulli, aliis autem
in locis, ubi de re ipsâ agitur, præceptum
sabbathi non humano Generi datum, neque
ideo ab initio rerum, sed Judæis proprium &
gentile, iidem statuunt; quâ de re differemus
infra. Quod si dissideant, inquires, & sibi ip-
sis malè consent, in neutrà causâ testes sunt
idonei. Esto: sed de eâ re quid statuendum
sit, videbis statim. Interea si plures in par-
te nostrâ testes desideres, advoca * *Augusti-*
num, † *Eusebium Pamphilum*, *Johannem*
Dama-

* Sanctus Augustinus penitus abolevit sabbathum pri-
mævum, quandoquidem ipse radicem aut fundamen-
tum sustulit; sex nempe dies Creationis, à quibus uni-
cè pendebat requies, & sanctificatio septimæ. Ideo
sabbathum illud figuratè intelligendum esse, ut typum,
sæpius docet, de Civ. D. l. 20. c. 7. & l. ult. c. ult.
de Genesi, contra Manich. l. 1. c. 22. & alibi pro re
natâ.

† Eusebius nullum agnoscit sabbathum ante Mosai-
cum; idque testatur variis in locis, Demonstr. Evang.
l. 1. c. 6. Primum de Melchisede cho ait, ὁ ἑβραίων
ἡ πόλις ἐν αἰδότη, neque quid esset sabbathum novit. Et
cum talem fuisse Noachum, Enochum, Abrahamum,
monuisset, ultimo subdit exemplum Jobi: Τὶ θεὸς λί-
γειν τὸν τριμυκάρην Ἰώβ, τὸν ἀληθῆ ἄνθρωπον ἐκείνου, τὸν
ἀμεμ-

270 AUCTORIS EPISTOLA

* Damascenum, venerabilem † Bedam, aliosque; ut Judæos mittam non satis inter se concordēs. Sed pergamus in proposito. Secundum has sententias aut suffragia Patrum, vides

ἁμειπλον, τὸν δίκαιον, τὸν θεοσεβῆ; τῆς εἰς ἄκρον εὐσεβείας αὐτοῦ, καὶ δικαιοπραγίας, τίς ἄρα αἵτια ἦν; μήτι γὰρ τὰ Μωαίως παραγέλυτα; ἑδάμας; ἀλλὰ σαββάτου ἡμέρας ἐπιτήρησις ἦν, ἢ τινος ἄλλης Ἰουδαίας ἐθιμοθετικῆς φυλακῆς; ποθεῖ, πρεσβυτέρῳ ταῖς χρόνις Μωαίως, καὶ τῆς κατ' αὐτὸν νομοθετικῆς γνησίᾳ; Eodem modo de sabbatho & de Mose discribit in Præparatione Evangel. lib. 7. c. 6. Τὸν δὲ τῆς εὐσεβείας τρόπον Ἰουδαίους μὴ πρῶτον ἀπαρξασθαι τῆς νομοθετικῆς Μωαίως, σαββάτου τῆς παραδόχου ἡμέρας: non à Majoribus acceptum dicit, aut traditione Patriarchali, sed à Mose primum introductum apud Judæos sabbathi cultum. Denique in Hist. Eccl. 1. 1. c. 4. de priscis Patriarchis, pietate, justitiâ & reliquis virtutibus universis, præstantibus, tam antediluvianis quàm Noachidis, verba faciens ait, ὅτι ἐν σώματος αὐτοῖς περιτομῆς ἡμελλεν, & σαββάτου ἐπιτήρησεως, neque circumcisionem, neque sabbathi observantiam, curabant; . . . more Christiano viventes. Hactenus Eusebius: atque idem prosequitur argumentum Chrysostomus, (quicquid alias dixerit) cum de iis qui ad Abrahamum usque vixerunt, Hom. 121. sermones instituit, his verbis inter cætera ἐκ ἐδιδόκεν τὸν Νόμον, ἐκ ἐφύλαξαν σαββάτα, neque Legem receperunt, neque sabbatha observarunt.

* Joh. Damascenus, de orthodoxâ Fide, eandem sententiam plenius & apertius explicat. Lib. 4. c. 5. περὶ σαββ. Ὅτι μὲν γὰρ ἐκ ἦν Νόμος, & γραφὴ θεόπνευτος, ἔδδ' τὸ σαββάτον τῷ θεῷ ἀφιέρωτο· ὅτε δὲ ἡ θεόπνευτος γραφὴ διὰ Μωαίως ἐδόθη, ἀφιέρωθη τῷ θεῷ . . . τὸ σαββάτον. Quum Lex non esset, nec Scriptura divinitus inspirata, neque sabbathum Deo sacrabatur: at quando Scriptura divinitus per Mosem data est, sacratum est Deo sabbathum.

† Denique his adde, si libet, venerabilem Bedam, in Luca c. 6. Volens, inquit, intimare, sabbathi legalis observantiam cessare debere, & naturalis sabbathi libertatem (qua ad Moysi usque tempora, cæterorum dierum similis erat) oportere restitui. Et postea in eodem capite (ut in Præfatione ad Psalmos) sex dies Creationis, & requiem in septimâ ad exemplum Augustini, quem solet

vides nullum fuisse sabbathum institutum, aut celebratum ab initio Mundi, neque ante tempora Mosaiica: quod si verum sit, Amicorum optime, tuum in te torqueo telum, sed amica manu. Quâ, quaeso, fide litterali, vel quo genere orationis, dixit Moses in Decalogo, sabbathum fuisse institutum, aut sanctificatum, ab initio Mundi, si nullum fuit sabbathum institutum ante tempora Mosaiica? Idem dixerat vel dicturus erat Moses in suâ Cosmopœiâ, & eodem animo utrobique: nempè, si rectè judicamus, ut hoc præceptum sabbathi, quod maximi erat momenti, ratum faceret, atque fortiùs imprimeret Judæorum animis. Hujusmodi quid innuere videtur Theodoretus: Ἰουδαίους ταῦτα γράφειν (loquitur de Mose & de verbis ipsius, Gen. 2.) ἀναγκαίως τὸ, ἡγιασέν αὐτὸν, τίθειν ἵνα πλείοι τίβας ἀποδείμωσι τῷ σαββάτῳ. *Ad Judæos ista scribens, necessario posuit hoc, sanctificavit eam: ut majori veneratione prosequerentur sabbathum.* Hoc præceptum maximi dico fuisse momenti: cum, præter cætera, solenne foret perpetuumque monitum, tam de novitate Mundi, quam de futurâ ipsius renovatione. Cùm verò dictum præceptum de sabbatho observando non esset insitum naturæ nostræ, aut suo lumine clarum, (nulla enim est differentia dierum, aut revolutionum Terræ) ut cætera præcepta Decalogi,

Quæst.
21. in
Gen.

opus

let imitari, in typos convertit: Eodem præcepto, inquit, simul & futuri sæculi formam in præsensibus adumbrans: ubi qui per sex sæcula hujus ætatis bona fecerunt, in septimâ quiete malorum (tantummodo non ausum bonorum) sunt ferias habituri. Epiphanius autem in contrariam sententiam incidisse videtur, ex malâ interpretatione sabbathi *δυσρεπὲς*, Luc. 6. 1. Theodoretus innocuam statuit utramque partem, nec lite aut censurâ dignam. Hæc. 51. Alog. num. 13.

272 AUCTORIS EPISTOLA

opus erat aliunde petitis argumentis ad illud corroborandum. Ac proinde munivit hoc præceptum Moses multis modis: primò uno atque altero miraculo circa Mannam, Exod. 16. quod præludium erat sabbathi solennius instituendi. Dein requie Dei post absolutum opus Creationis, Exod. 20. Denique Israelitarum ex servitute Ægyptiacâ eductorum commemoratione, Deut. 5. his argumentis & rationibus usus est Moses ad confirmandam auctoritatem sabbathi, quo altius ageret radices in suis Israelitis, quorum intererat maxime conservare & sacrosanctam habere hujus præcepti memoriam.

Ad præfatum argumentum, quo usi sunt Patres, contra primævam sabbathi institutionem, nempe quod nusquam observatum legitur à Patriarchis, solet quandoque responderi: Historiam sacram de Patriarchis esse admodum succinctam & compendiosam, neque ideo mirandum, si quid præteritum fuit aut tacitum in breviusculâ narratione. Appositè hoc dictum videtur. Hoc tantum rehero: Noachi, Abrahami, & Jobi historiam latius & explicatius narrari in sacris Litteris: qui cum omnes essent veri Dei & pietatis cultores, hoc unicum præceptum, quod datum esse volunt humano Generi primævi sabbathi vindices, nullibi comparere aut memorari in praxi aut commentariis de eorum vitâ, meritò miramur. *Noachus erat vir justus, perfectus in generationibus suis, & ambulabat indefinenter cum Deo*; inquit Scriptura sacra: qui omnes partes justitiæ & pietatis explevit, officium sabbathi celebrandi, in sui Creatoris memoriam, explevisse non legitur. Noachum prædicasse, sacrificasse, munda & immunda dis-

cri-

Gen. 6.
9.

criminatum esse, legimus; nullibi verò sabbatizasse: referuntur & distinguuntur in Historiâ Noachi, dies, menses, anni, tempora; nulla sabbatha. Denique inter scelera & impietates Mundi antediluviani non memoratur sabbathi violatio: & renovato Mundo post Diluvium, & repetitâ Dei benedictione quasi in principio rerum, altum de sabbatho silentium.

Ad Abrahamum quod attinet, eum sæpius invocasse suum Numen & nomen Dei; aras multis in locis struxisse; decimas pependisse Melchisedecho; circumcisum fuisse; sacrificia non tantum consueta, sed unicum etiam filium, Deo obtulisse; hæc, inquam, non reticentur in Historiâ Abrahami: sed hunc virum magnum coluisse sabbathum, vel quemlibet diem singularem præ reliquis sacrum habuisse, nec palam dicitur, nec ullis indiciis colligi potest. Præterea in peregrinationibus Abrahami & ipsius Filiorum, quarum non paucae narrantur à Mose, itineris ob diem sabbathi intermissi nulla fit mentio: quod tamen postea in Itinerariis Israelitarum, cum Desertum transirent, notatum accepimus.

Denique quod spectat ad Jobum, virum, *Job. 2. 9.*
Deo teste, *incomparabilem, integrum, rectum, timentem Dei, & à malo recedentem*: facile credes hunc hominem nihil divinitus præcepti, aut promulgati omnibus, ignorasse, aut cognitum neglectui habuisse. Rerum exordii proximior erat quàm Moses, neque eum latere poterat institutum universale, primitus à Deo datum Generi humano. Dein hujus illustris viri Historiam non raptim & summatim, ut sæpe solet, sed integro libro expositam habes; triplicem statum subjicit, instar

274 AUCTORIS EPISTOLA

Mundi nostri. Primò vides in statu integro & florentissimo; dein tractum & miseris obrutum; denique renovatum & restitutum; ubique verò æqui rectique, religionis erga Deum, purique cultûs tenacem. In hoc vitæ suæ & pietatis stadio monstres mihi, velim, aliquod vestigium, aliquam memoriam aut signum, observati sabbathi. Non defuit occasio, in hâc narratione, memorandi hujusmodi instituti, si quod fuisset: meminit Auctor originis Mundi, & foundationis terræ, & jubilantium Angelorum, incepto vel absoluto opere; quod proximè accedit ad Argumentum nostrum: neque tamen discriminationis dierum, aut sanctificationis alicujus septenarii, omnino mentionem facit. Præterea, obtulisse dicitur Jobus holocausta, ad sanctificandos, aut expiandos filios, ne quid fortè dixerint fecerintve liberius aut irreverentius inter convivandum: sed de sabbatho sanctificando, nec monitum dedit, nec exemplum. Denique cùm suam tuetur innocentiam in capite xxxi. multisque se purgat, liberatque culpis, tam quoad mores, quàm cultum divinum, de violato aut observato sabbatho nullum intermiscet verbum, nullam lucem aut umbram.

His aliisque rationibus haud facilè mihi persuadeo, institutum sabbaticum fuisse universale, ad omnes Gentes Populosque protensum: quòd si communi primoque humani Generis Auctori datum fuisset in natali Mundi, valuisset apud omnem suam stirpem, adeoque apud omnes Gentes lex sabbatica, & religio sabbathi. Festorum & Feriarum retentissimus est populus, neque facilè excideret, quod singulis septimanis iterandum esset. Si omnis
periis-

perisset Religio apud Priscos, atque omnes ritus sacri, una extinctum jacuisse sabbatum non miraret; sed ubivis gentium, & in omni ævo, sacrificia & victimas, dies festos, aliasque superstitiones, in usu fuisse novimus. Festum autem diem septenarium, aut observatum divinitus aut humanitus institutum, nisi à Mose Legislatore, & in Republicâ Judæâ, nusquam terrarum audivimus: ut Antediluvianos præteream, quorum curta est & sicca Historia: apud Noachidas, quam memoriam, quod monumentum sabbathi, reperire licet? Superfunt & conservantur adhuc *præcepta Noachidarum*, quorum alia respiciunt cultum divinum, alia mores humanos; sed colendi sabbathi aut septimi diei, neque hæc, neque illa meminerunt.

Si quod fuisset ab initio hujusmodi præceptum, non facile exstingui potuisset in Antediluvianis, propter longævitatē Adami, qui id à Deo acceperat, ad stirpem suam universam propagandum: neque minus religio fuisset Noachio liberos suos non instruere hâc lege sacrâ, aut officii sui in hâc parte non admonere quemlibet: & si fortè neglectum aliquatenus, aut oblitteratum sensisset in profanis ante Diluvium Noachus, eò magis curâ habuisset, ut in suâ familiâ posterisque revivisceret. Sed præter omnem spem & expectationem, observati sabbathi, aut publicè aut privatim, in Litteris sacris, aut exoticis, nulla occurrit mentio ante tempora Moisaica.

Neque illud prætereundum est, Judæos ab exteris nuncupari solitos sabbatharios, vel sabbathi cultores: iisque nominibus, tanquam Lamentis & indicibus, gentem & religionem Hebræam.

276 AUCTORIS EPISTOLA

bræam designari. Nota sunt tam * Poëtarum, quàm Historicorum †, & Philosophorum loca in hoc Argumento: ubi seriò vel ludendo, vel per contumeliam, de sabbatho, vel sabbathariis Judæis verba faciunt, iisque, ut superstitionem Genti suæ peculiarem, hunc ritum exprobrant.

Denique ipsi Prophetæ & Auctores sacri hanc sententiam apertè confirmant, cùm sabbathum ajunt Judæis datum esse in signum foederale & distinctionis; sic Deus alloquitur Israelitas per Mosem Exod. 31. 13. *Sabbatha mea servatote, nam signum est inter me & vos per generationes vestras, ad cognoscendum me Jehovaham esse, qui sanctifico vos.* Hoc ego quasi sacramento vos mihi consacro & devoveo, & à reliquis Gentibus distinguo. Idem nos docet Propheta Ezechiel, cap. 20. 12. & 20. *Ac etiam sabbatha mea dedi ipsis, (nempè Judæis, non reliquis Gentibus) ut essent signa inter me & ipsos: ut sciretur me Jehovaham sanctificare vos.* In quæ loca Interpretes, tam Hebræi quàm Christiani, docent, sabbathum datum esse ut singulare institutum, quo ab aliis Populis discriminarentur Judæi: sive, ut ait Theodoretus in locum, ἡνὰ τὸ ἰδιότροπον τῆς πολιτείας καὶ τῆς αὐτοῦ τοῦ Ἰσραὴλ ἐκκλησίας, ut hæc vitæ instituendæ ratio peculiaris Judæos distingueret à Gentium institutis.

Dein

* Ovid. de Art. amandi, lib. 1. Pers. sat. 5. Mart. lib. 4. epigr. 4. Juvenal. sat. 14. Claud. Rutilius, Itiner. lib. 1.

† Agatharchides apud Jos. lib. 1. contra Apion, Just. lib. 36. cap. 2. Senec. libro contra superstitionem, citante August. lib. vi. de Civ. Dei c. 10. Tacit. Hist. 5. princ. Dion. Cass. Hist. xxxvii. Plutarch. Symp. 44. Julianus apud Cyril. Alex. lib. 5.

Dein in sequentibus hoc explicatiùs edisse- Ad vers.
rit his verbis: Κατὰ τὰ ἄλλα τοῖν τοῖς ἄλλοις κοινῶ- 13.

νῦν, κατὰ τὴν τῷ σαββάτῳ φυλακὴν, ἰδίαν τινὰ πολι-
τείαν ἔχειν ἰδοὺν. Οὐδὲν γὰρ τῶν ἄλλων ἔθνῶν ταύτην
ἐφύλαττε τὴν ἀργίαν. Οὐδὲ ἡ περιτομὴ ἕως αὐτῆς τῶν
ἄλλων ἐχώριζεν, ὥς τὸ σάββατον. *In aliis quidem cum*

aliis communione juncti, in observando sabbatho
propriam quandam videbantur habere rempubli-
cam. Nulla enim alia Gens hoc otium observa-
bat; neque circumcisio ita ipsos ab aliis distin-
guebat, ut sabbathum. Ad hoc ultimum pro-
bandum, subjicit, Ismaelitas, Idumæos, &
Ægyptios, circumcissione usos esse, τὴν δὲ τῷ
σαββάτῳ φυλακὴν μόνον τῶν Ἰσραηλίων ἐφύλαττεν ἔθνος,

sabbathi autem observationem sola Judæorum
natio custodiebat. Hoc maximum discrimen
Judæos inter & Gentes per observationem
sabbathi agnovit itidem Julianus Apostata: cūm
de præceptis Decalogi verba faciens, inquit: Cyril.

Ποῖον ἔθνος ἐστὶ, πρὸς τῶν θεῶν, ἔξω τῷ, ὃ προσκυνῆσαι
θεοῖς ἑτέροις, καὶ τῷ, μνῆσθαι τῶν σαββάτων, ὃ μὴ τὰς
ἄλλας οἰεῖται χρῆται φυλάττειν ἐντολάς. *Quenam Gens*
est, per Deos, si hæc demiseris, non adorabis
Deos alios, &, MEMENTO SABBATHORUM,
quæ mandata cætera servanda non putet.

con. Jul:
l. 5.
princ.

Hæc tibi, Amicorum optime, plusculis
quidem, sed quâ potui brevitate, circa rem
sabbaticam exposui: ut certiore haberes no-
titiam, & quasi intuitum eorum omnium quæ
ad hoc Argumentum attinent: iisque expensis,
æquo consilio apud te statuas & decernas,
quale fuerit sabbathum illud primordiale, à
Mose memoratum ab ipsis rerum incunabulis,
litterale, an typicum. Ego quidem nihil
aliud esse reor, quàm umbram vel typum Sab-
batismi, decurso vel absoluto hoc Mundo,
futuri: prout sex illi dies Creationis sunt toti-

278 AUCTORIS EPISTOLA

dem periodi, vel Millennia, quibus duraturus est Mundus, & huiusce sæculi opera & labores. Et in hac explicatione S. Augustinum, præter alios, ducem habeo & Hyperaspistom: qui libro & capite novissimis *de Civitate Dei*, ut alia loca non repetam, hæc habet: *Erunt ibi maximum sabbatum, non habens vespere: quod commendavit Dominus in primis operibus Mundi, ubi legitur, & requievit Deus die septimo ab omnibus operibus suis, quæ fecit, & benedixit Deus diem septimum, &c. Dies enim septimus etiam nos ipsi erimus, quando ejus fuerimus benedictione & sanctificatione pleni atque refectioni. . . . Ipse etiam numerus ætatum, veluti dierum, si secundum eos articulos temporis computentur, qui in Scripturis sanctis videntur expressi, iste sabbatismus evidentiùs apparebit, quoniam septimus invenitur; ut prima ætas, tanquam dies primus, sit ab Adam, usque ad, &c. Ubi sex dies Creationis non vult esse litterales, sed typicos, & sex ætatum Mundi representationes quasdam aut imagines; septimum pariter, sive sabbatum primordiale, noluit esse litterale, sed figurativum, futuri sabbatismi in septimo Millennio adumbrationem. Quemadmodum Paradisus Mosæicus futuri, in Mundi renovatione, Paradisi est præfiguratio typica: prout consensu Veterum & collatis primis Genesæ capitibus cum ultimis Apocalypseos, sacri Canonis A & Z, manifestè constat.*

Sed his supersedeo, ne præjudicare videar, aut sententiam ferre, de re tuo arbitrio permittendâ. Memineris, si placet, statûs causæ: & quid testibus, quid rationibus, affirmatum dedimus. Quæsitum est, an sabbatum fuerit institutum universale, datum & pro-

promulgatum humano Generi in rerum exordio: vel institutum Mosaicum, & Genti Judaicæ proprium. Hoc posterius testati sunt Patres Christiani, primi ordinis; quin etiam Prophetæ, & Moses ipse, asserunt, sabbathum institutum esse in monumentum fœderale, Deum inter & Judæos: & instar parietis intergerini eisdem Judæos inter & Gentes. Dein cum argumentis & rationibus agitur, ostendimus, observati sabbathi nullum exstare documentum, nullam memoriolam, vel in Antediluvianis, vel Noachidis, (oblatâ sæpius licet occasione) usque ad tempora Mosaica. Denique derisum esse à Gentibus, tam Græcis quàm Romanis, hunc ritum Judaicum: atque eo semper, quasi stigmate signatos, ludibrio habitos Judæos.

Neque fucum tibi faciant, aut *ψευδογράφοι* obtrudant, adversæ sententiæ fautores, sub nomine & prætextu *Hebdomadis*, aut septenarii: quorum occurrit apud Gentes, & Auctores exteros, non rarò nec incelebris mentio; sed his nominibus nihil minùs intelligunt Auctores illi, quàm sabbathum (Mosaicum, aut Adamicum) vel quemlibet ritum religiosum: numerum septenarium celebrabant Philosophi propter virtutes & mysteria, ut credebant, in eo recondita; hebdomas planetaria in usu erat apud Astrologos & Mathematicos: unde denominationes planetarias singulis diebus suæ hebdomadis imposuere; quòd postea in communem usum transiit. Alii septimum à novilunio, sive ab incunte mense, aliosque sacros habuere. Hæc autem argumentum nostrum non attingunt, neque hæc negamus: sabbathum verò, sive diem septimum, recurrentem in singulis septenis, ulli instituto pu-

280 AUCTORIS EPISTOLA

blico, civili, vel religioso, sancitum esse inter Gentes, Græcas, Romanas, aut Barbaras: hoc est quod strenuè negamus. Sed de hac re satis, & de primâ tuâ Objectione.

Secundò objicis, & nos urges ab incommodo: Eâ, inquis, libertate, quâ usi sumus, recedendi à verbis & à litterâ Mosis, cum nos premunt absurdiuscula, absurdos esse homines Atheos & Incredulos, ad elevandam auctoritatem Mosis, & parvipendendam Scripturam sacram. Respondeo: nihil minus sequitur; his enim & hujusmodi absurdis litteralibus usi sunt hostes Religionis nostræ, ad labefactandam Scripturæ sacræ, & Religionis nostræ auctoritatem. His igitur amotis, arma iis è manibus excutimus, atque omnem cavillandi ansam; salvamque præstamus ex omni parte, & quasi invulnerabilem, Religionem nostram. Quòd si, ex adverso, sensus litteralis patrociniū ubique in sacris Litteris, & speciatim in originibus Mosâicis, susceperis, novas generabis lites, non sine discrimine causæ principalis terminandas. Dicam tibi liberè sententiam meam: Qui adhærent mordicus nudæ litteræ verbisque Mosis in enarrandis rerum originibus, dant locum ansamque Atheorum & Incredulorum contumeliis, aut cavillationibus, tam contra Scripturam sacram, quàm religionem in eâ revelatam. Hoc patet exemplis, *Celsi*, *Juliani*, *Simplicii*, *Porphirii*, aliorumque, qui ex hac pharetrâ depromsere sagittas, quibus, veneno tinctis, petebant Prophetam Mosem: utpote quem rerum origines scripsisse ajunt, Fabulatoris instar, aut Plebeji: neque Philosophorum sapientiam eum attigisse, nedum Viri divinitus afflati. Ita spurco ore Archæologias Mo-

Mosaïcas, alii *μῦθον Αἰγυπτιακόν*, alii *anilem fabulam*, alii *Græcanicis deteriores*, appellârunt: Deo indignam arbitrantés illam rerum Oeconomiam, quam in ortu Mundi, & initiis Naturæ & humani Generis, exhibuit Moses: quin etiam ipse Philo, Judæus licet, non abstinuit hujusmodi dictis, *εὐθεὶς πάντο τὸ οἰεῖσθαι ἃ ἐξ ἡμετέραις . . . . Κόσμον γεγονέναι*, *rusticana simplicitatis est credere . . . . Mundum sex diebus conditum esse*. Hoc sextiduum operis & requiem septimi diei, deridet etiam in suis carminibus *Glaudius Rutilius*:

Septima quæquæ dies turpi damnata veterno, Itin: l. i.

Tanquam lassati mollis imago Dei.

Cætera mendacis deliramenta catastæ

Nec pueros omnes credere posse reor.

De Mose loquitur, & de suo Hexaëmero. *Lucianus*, vel alter illius non absimilis, in *Dialogo*, qui dicitur *Philopatris*, *Cosmopœiam* *Ἐρμολογίαν*, quo nomine *Mosē* intelligit, fugillans, ait lucem ipsius primogeniam fuisse *φῶς ἀόρατον καὶ ἀκαταύρτον*, lucem quæ nec visu percipi possit, nec intellectu. Manichæi etiam (referente sancto *Augustino*, lib. 22. contra *F. Manich.* c. 4.) dicebant se rejicere *Libros* *Mosis*, quod in iis plurima legerentur indigna Deo: & inter alia de *Hexaëmero* dicunt, *Mosē* describere *Deum* ab æterno in tenebris versatum, tenebras fuisse conditas ante lucem, & *Deum* super aquas tenebris obstitas, per noctem, antequam lucem faceret, inambulasse; quin etiam describit eundem *Deum*, ad insolitæ lucis adspectum, admiratione perculsum, atque adeo antea nescientem quid esset lux, ut cū primū illam vidisset, optimam judicasset.

Denique hæc omnia confirmare licet &

282 AUCTORIS EPISTOLA

De po-
ten. Dei
quæst.
35. art. 2.

concludere, cum iudicio dudum lato Th. Aquinatis: qui in hac causâ definiendâ statuit, sententiam Augustini negantis intervalla & dies successivos Creationis, commodiorem esse ad tutandam Scripturam sacram à moribus Infidelium, quàm vulgarem hypothefin: verba ipsius hæc sunt: Harum expositionum prima, scilicet Augustini, est subtilior, magis ab irrisione Infidelium Scripturam defendens: secunda verò, scilicet aliorum Sanctorum, est planior, & magis verbis litteræ, quantum ad superficiem, consona. Duplicem etiam interpretationem originum Mosâicarum, ex præfatis Auctoribus exteris, *Celsus* & *Julianus* agnoscunt, neque iisdem utramque premi incommodis: sed ex illâ interpretatione, quæ tota residet & acquiescit in sensu litterali, venenata spicula in Mosem intorquent.

Hæc cum ita se habeant, dic sodes, per amicitiam nostram, utrum horum, Interpretæ litteralis an philosophicus, amicior sit Mosi, ac sacræ Scripturæ reverentior: tu, qui hunc & illam ludibrium facis inimicorum; vel ego, qui utriusque honorem tueor, & factum rectum conservo: neque in his Oraculis sacris enodandis quicquam recipiendum esse duco, quod indignum sit summo Deo, aut ipsius summo Propheta.

Hæc quoad Gentes & hostes. externos dicta sunt, ut eorum tela retundamus. Sed operæ precium erit præterea paucis expendere, quot mala peperit inter ipsos Christianos, quot errores, hæc superstitionola ad textum litteralem adhæsiō. Superstitiosam appello, quæ invitâ rei naturâ, & repugnante ratione, litteras & syllabas, sensumque Grammaticum, mordicus tenet, nec veritatem ultrâ quærit. Si vacat

&

& libet, hujus insipientiæ exempla nonnulla, notissima quidem illa, sed non levis momenti, tibi in memoriam revocabo. Primum ex hoc fonte manavit tædissimus error *Anthropomorphitarum*: *sedissimus*, inquam, utpote qui Deum optimum maximum transformet in bipedem, nostrumque facit similem, os, humerosque, & alia membra: huic tamen dogmati, quantumcunque à ratione abhorrenti, planissimis & apertissimis verbis, iterum iterumque repetitis, patrocinatur Scriptura sacra: patrocinatur certè, nisi sensum litteralem deseras, & nobiscum transeas in rationis & sanæ Philosophiæ castra. Scriptura sacra assertit primum in genere, *Hominem factum esse ad imaginem Dei*. Dein affectus humanos, proprietates, & facultates nostras, Deo pariter attribuit. Denique ad explendas omnes partes probationis firmæ & consummata, ipsa membra, partesque Dei recenset, sigillatim & nominatim, quemadmodum in corpore nostro.

Recolamus hæc breviter, si placet, peractis cæteris Mundi partibus, cum ad hominem condendum ventum esset, ait Deus: *Fa-* Gen. 1.
ciamus hominem ad imaginem nostram, secundum 26 27.
similitudinem nostram; itaque creavit Deus hominem ad imaginem suam, ad imaginem Dei creavit eos. Repetantur verba, ut de re & sensu, ut videtur, certiores facti essemus; & ne qua lateret ambiguitas in voce *imagine*, additur, *secundum similitudinem nostram*. Denique, si quis restat scrupulus de significatione harum vocum, observare oportet (secundum leges interpretandi) earundem vocum, vel ejusdem phrasæologiæ, usum, si fortè recurrant in eodem Auctore. Occurrunt autem
 apud

284 AUCTORIS EPISTOLA

apud Moſem iterum, Gen. cap. 1. 3. ubi de Adamo dicitur, eum genuiſſe filium, *ad ſimilitudinem ſuam, ad imaginem ſuam*: unde ſequitur, ex vi verborum, quemadmodum Sethus erat imago Adami, ita Adamus Dei. Præterea in novo Fœdere eadem eſt dictio, eandemque habet vim, cùm de incarnatione Chriſti agitur: dicitur enim factus *in ſimilitudinem hominis*, ut Adamus dicitur factus *in ſimilitudinem Dei*. Quemadmodum igitur Chriſtus induit veram hominis formam, ita Adamus veram formam Dei. Ita primò argumentantur Anthropomorphitæ. Denique imaginem Dei in homine aliquid denotare externum & adſpectabile, res ipſa, & alia loca ſacræ Scripturæ ſatis indicant: 1 Cor. 7. 14. & 15. 49. collata cum Phil. 3. 21. & Joh. 3. 2.

Secundò, Scriptura ſacra, inquit, nobis exhibet manifeſtò affectus humanos, proprietates, & facultates naturæ noſtræ in Deo: primò Deum habere animam dicitur, & loquelâ uti, & ſermocinatione, inſtar noſtrûm. Dein, dormire & expergiſci, ridere etiam, quod proprium cenſetur hominis. Quin etiam facti ſui Deum poenitet quandoque, quandoque aliorum miſereſcit: dicitur etiam irasci, vexari, dolere, gaudere, admirari, amore aut odio proſequi. Præterea moveri de loco in locum, deſcendere & aſcendere, aut per coelos & aëra transferri. Denique, videre, audire, odorari, tangere & tangi. Hæc Deus nobiſcum, aliisq; corporibus, habere dicitur communia, in ſacris Litteris.

Tertiò, membra & partes corporis noſtri in Deo etiam reperiuntur, ſecundum eaſdem Litteras ſacras: memorantur ibidem Dei digiti, manus, brachia, caput; & in capite facies,

facies, os, cum labiis & lingua, nasus, oculi, & aures; memorantur etiam interiora corporis, cor & viscera: dein tergum & posteriora Dei: denique crura & pedes. Quin etiam sæpius apparuit Prophetis aliisque Deus, & se visibilem reddidit temporibus priscis: Angeli etiam hucusque conspiciunt ipsius faciem. Stephanus videt eum in coelis, & ambulasse dicitur Deus cum Adamo in Paradiso. Vides quot classes argumentorum, quot loca sacrae Scripturae afferunt Anthropomorphitæ, in suæ causæ patrocinium. Quò te vertes, nescio, si rationem rejicis interpretem. Quid respondendum tot sacris testimoniis? Concedemus Deum esse corporeum, ex auctoritate litteræ: vel id negabimus ex auctoritate rationis? quippe quæ demonstrat clarè perfectiones naturæ divinæ, sive Entis infinitè perfecti, consistere non posse in quocunque corpore: hoc tenent & tuentur, & hîc pedem figunt optimi Interpretes; docentque, quoties Scriptura loquitur de formâ humanâ, aut naturâ corporeâ Dei, id fieri *κατὰ συγκατάβασιν*, ut animis populi & plebis aliquam imprimat ideam Dei, licet non veram: donec scilicet à rebus sacris instructiores facti, capere queant de Deo & naturâ divinâ notitias magis idoneas & accuratas. Vulgus hominum nihil concipit per modum substantiæ, præter corpus & corporea; & in corporeis nullam formam præstantiorem humanâ: oportebat igitur ex hac materiâ & in hac formâ effingere Deum Vulgo: vel, quod pejus esset, iis fingendum suo modo & suo ingenio permittere.

* Hæc de Anthropomorphitis dicta sunt;

cor-

Non videt imperita plebs, quomodo aliquid verè,
&

corporei Numinis, & sensus litteralis Scripturæ, adoratoribus. Quemadmodum circa formam Dei, ita etiam circa formam Mundi, & hujusce Telluris, à veritate aberrarunt, qui sensibus, imaginationi, verbisque perperam intellectis, addictius & serviliter hæserunt: hæc ratione nullos Antipodas admiserunt: e Patribus Christianis non pauci: nullum præter nostrum Hemisphærium; neque terram esse globum voluerunt, aut globosam, sed instar tabulæ planam: cælumque circumfundi ad modum tentorii. Hæc, inquit, est vox sacrae Scripturæ: & quid, si reclamet Philosophia, quid, si Mathematica? non moramur has argutias; Dei verbo, veluti sacrae anchoræ, unice innitendum est.

Neque Vulgus tantum, aut proletarii homines, sed Viri celebres eruditione & auctoritate, hoc dogma de incolis alterius Hemisphærii, inter profana & absurda numerarunt: & malè sibi metuit sanctus Augustinus, ne alterum caput humani Generis, præter Adamum, quarendum esset, si trans oceanum, vel in adversâ parte Terræ, novi essent, nescit quos, homines, vel populi.

Denique, fidei nostræ ac Religioni adeo funestam habuere hanc sententiam, ut

ut inquit, si quis dixerit, quod est, &c. D.

& citra dubitationem possit existere, nisi corpus; & quicquid non est corpus, sed affectio tantum in corpore, juxta ipsos quidem existit, & est Ens, sed imperfectius quam corpus; quia scilicet ad illius existentiam corpus necessarium requiritur: quod verò neque corpus est, neque affectio in corpore, id in principio intellectus hominis, maxime autem juxta imaginationem ejus, planè non existit, &c. Maimon. Mor. Nev. Par. I. c. 46.

D. * *Vergilius* impietatis accusatus fuerit, & in magnum discrimen adductus à *Bonifacio*, tum temporis Legato in Germaniâ Pontificio, quòd Antipodas agnoverit, vel defendendos susceperit.

Cæterum non obstante hoc æstu Theologorum, & auctoritatis sacræ prætextu, vicit tandem ratio, & sanæ mentis iudicium: neque quisquam est nunc dierum, qui derideat Antipodas; aut Oraculis divinis, cordatè & solerter expositis, repugnare sentiat: veritas est temporis filia, quam parit aliquando unico nixu, aliquando diutius in partu laborat. Nova & insolita sæpe displicent primo adspèctu, quæ tamen secundæ cogitationes vel ætas postera, ubi deferbuerint animi, rata habent, & rationi consentanea: hoc in nonnullis dog-

matia

* Erat Vergilius in disciplinis, quas Mathematicas vocamus, & in Philosophiâ profanâ, magis, quam tum mores Christiani ferebant, eruditus: ex illiusmodi litterarum scitis, contra opinionem Vulgi, & Di. Aurelij Augustini, Lactantii & aliorum fortè docuerit, (id quod nostro sæculo non argumentis investigandum, sed experimentis cognitum est) circumfundi Terræ homines undique, & conversis inter se pedibus stare: unde Antipodas Græcâ nuncupat voce: hoc ita acceptum est quasi Vergilius alium Mundum, alios sub terrâ homines, alium denique solem, atque aliam lunam adsereret. Bonifacius hæc velut impia, & Philosophiæ divinæ repugnantia, refutat; Vergilium publicè & privatim arguit; ad recantandum has nœnias provocat, efflagitatque jure suo, ut Legatus Germaniæ, ne ille hujusmodi deliramentis sinceram & simplicem Christi sapientiam polluat atque contamine. Re tandem ad Zachariam Pontificem delatâ, ille mandata & litteras misit ad Uilionem Boiorum Regulum, his verbis, Vergilium Philosophum (si Sacerdos sit, inquit, nescio) ab Templo Dei & Ecclesiæ depellito, Sacerdotio in Consilio abdicato, si illam pervertam doctrinam fuerit confessus. Avent. Annal. Boior. l. 3.

288 AUCTORIS EPISTOLA

matis experti sumus; in aliis, opinor, exper-
 turi. Sed de Antipodibus satis. Atqui cir-
 ca formam majoris Mundi non minus discon-
 venit inter Theologos & Mathematicos.
 Theologi ajunt, testari Scripturam sacram
 clarè & dilucidè, id quod supponere videtur
 Moses in suo Hexaëmero, *Solem moveri*, adeo-
 que Terram quiescere, Mundi centrum, cir-
 ca quod rotatur Universi machina, totusque
 coelorum exercitus, singulis diebus: stetit
 quidem sol, inquiunt, tempore Josuæ, sed
 per miraculum & præter ordinem Naturæ, ut
 umbra recessit in horologio Achaz: at com-
 munem ordinem si respicias, & consuetum
 Naturæ tramitem, *sol tanquam sponsus prodians*
è thalamo suo lætatur sicut robustus decursurus
viam: ab extremitate cœlorum exortus ejus, &
revolutio ejus ad extremitates eorum: sic dicit
 Propheta: vides hîc cursum solis à carceribus
 ad metam, & quod percurrit stadium, singu-
 lis diebus. At, inquires, hæc est dictio figu-
 rata; rectè quidem quoad similitudinem sponsi,
 aut gigantis agnosco; sed nisi egressum ali-
 quem cursumque solis concedas, tollis ipsa
 stamina orationis, & propositum Auctoris,
 quod ubique in comparationibus, & in ipsis
 Parabolis, conservandum est.

His tamen, aliisque sacræ Scripturæ locis
 & testimoniis non obstantibus, Physici &
 Mathematici solem immobilem, terramque
 moveri statuunt, tam diuturnum circa suum
 axem, quàm circa solem annuatim: quod à
 multifariis cœlorum phænomenis motibusque
 arguunt & ostendunt: à fixarum & planeta-
 rum materiâ diversâ, & ad motum aptitudine
 vel ineptitudine: ab instabilitate corporum in
 fluidis vorticosis: & à legibus Naturæ, quæ
 super-

superflua fugit, viasque affectat brevissimas & simplicissimas: denique ut totum opificium Deo dignum sit immenso & sapientissimo.

Hæc & hujusmodi nobis proponunt argumentandi capita; quæ mentem, in his Scientiis exercitatam, ita in assensum rapiunt, ut pauci sint hodiè rerum astronomicarum periti, qui hanc hypothesin de *Telluris motu* non amplectantur, vel apertè vel tacitè: tacitè, inquam, ubi regnat Tyrannis inquisitoria; nec veritatem efferre licet, etiam in rebus naturalibus, quæ displicet Tribunali Ecclesiastico: hîc sensus suos & cogitata dissimulare & comprimere coguntur Philosophi, aut obscurè & per ambages significare. Sed ubicunque fas est verum quærere & profiteri, in hanc libenter descendunt sententiam. Quod verò attinet ad sacræ Scripturæ dicta, de motu aut cursu solis, his faciliè respondent æqui Interpretes; ad sensus scilicet & opiniones humanas, captumque populi, accommodari has loquendi formulas; quibus etiam utuntur hodiè, in quotidiano sermone, iidem sapientes, qui planè aliter sentiunt in imo pectore: loquendum enim cum multis, cogitandum cum paucis. Notum est itidem, quàm plurimis exemplis Spiritum sanctum loqui *linguâ filiorum hominis*, & ad conceptus populares suum formare & attemperare stylum.

Hi errores & hallucinationes vulgares, circa formam Dei, formam Mundi majoris, & Telluris nostræ, à sacris Scripturis malè perceptis derivati, exemplis & monitoribus esse possunt, quò cæcus amor aut affectatio verbalis interpretationis, inconsultâ ratione, incautos ducit & imperitos. Neque minùs circa Mundi originem, quàm illius formam,

in errorem incidemus, si neglectâ rerum naturâ, & Auctoris scopo, hypothesin parabolicam, aut popularem, cum Mathematicâ, aut Physicâ; & Mundi nostri terrestres ortum, cum magni Universi origine; denique, humani Generis natales in hac terrâ cum natalibus Angelorum & Archangelorum confundamus. Præterea huic Mundo condendo Deum operam dedisse per sex dies, inquit Hexæmeron: hic si tempus definitum pro indefinito accipias, dein, sex dies potius quam plures aut pauciores ad constituendum sabbathum & sabbatismum, mentem Prophetæ non malè forsan assequeris; salvâ rerum naturâ & Creatoris dignitate: utramque verò lædit, qui hæc crasse & *natura id est idiosyncrasi* interpretatur, ac velut illotis manibus sacra tractat. Sed de his satis iam diximus.

Littera occidit, inquit Apostolus, *spiritus autem vivificat*: quod de Legge & Evangelio dictum, transferre licet aliquando ad sensum litteralem & spirituale: cum verba nuda & frigida, nimium sequaces, aut præcipientes, in errores ducunt: prolatis jam hujus rei pluribus exemplis, liceat alterum erroris literalis adjicere, idque gravissimi, ne dicam infandi: illud monstrum dogmatis intelligo, *Transubstantiationem*; opprobrium Christianæ Religionis & fidei: quid dixi, Christianæ fidei? imò Generis humani & naturæ rationalis dedecus & opprobrium: quæ, unquam Gens coluit Deos farraceos? Quis unquam Barbarorum hujusmodi Numen agnovit, vel adoravit? ex eodem ligno olim fecerunt scamnum, vel Priapum, Ethnici; sed ex eadem farinâ placentam, vel Deum maximum optimum soli faciunt Christiani. Sed à quâ tandem pro-

provenit origine hoc dogma, & hic cultus: à Naturâ, aut Revelatione? à Revelatione, inquiunt, atque iterum iterumque nobis inculcant Servatoris nostri verba; *Hoc est Corpus meum*: Ἀὐτός ἐστιν, qui major Mose est: atque hoc nobis erit instar omnium Oraculorum, instar omnium demonstrationum: neque de modis rerum solliciti sumus, neque absurda vestra moramur; omnia Deo sunt possibile, atque omnipotenti & veraci Numini, liquidâ fide, sine examine, sine morâ credendum est.

Quid ad hæc respondent Litterales? nunc eorum res agitur? Si verba Servatoris in primâ & grammaticâ significatione accipiamus, hunc utique sensum præ se ferunt; & nisi propositum Auctoris, & rei naturam, de quâ tractatur, introspectas, fides reformata, quoad hunc ritum, periclitabitur. Mihi quidem, qui sancti Spiritus scopum in quocunque Argumento, Scripturæ stylum, & quid ferat, aut ferre recuset materia subjecta, semper mecum in consilium assumo, nihil manet dubii aut difficultatis: qui verò his prætermiſſis, jejunis aridisque hærent verbis, infamem illum errorem non facillè eradent aut refellent. Quòd si consentias, his omnibus utendum esse regulis & cautelis, in eruendâ veritate, & sacrarum Litterarum sensu, in hoc loco, in aliis pariter, Scriptisque Mosâicis, non minùs quàm Christianis, eundem interpretandi modum æquum erit concedere.

Hæc pluribus exposui, Vir colendissime, ut secundæ tuæ dubitationi satisfacerem: revertamur jam ad propositum. Summa rei huc redit; in explicandis Oraculis sacris peccari potest ex utrâque parte, vel nimium adhærendo verbis & litteris, vel ab iisdem recedendo

292 AUCTORIS EPISTOLA

dendo sine justis causis. Uterque modus, vel interpretandi vitium, errores peperit, sed literalis, ni fallor, graviores. Paucis retro sæculis, probè rōsti, non licuit per maximam partem Orbis Christiani appellare *panem*, *panem*, aut *vinum*, *vinum*; sed virtute quatuor verborum à Sacerdote prolatorum, panis erat caro, viva caro, verè & propriè: & vinum, sanguis, vitalis sanguis: manentibus interim iisdem corporibus, ut priùs quoad omnes proprietates, quantum arte aut ingenio, sensu aut ratione, explorari poterat. Quorsum verò nobis mendaces oculi, cæteri-que sensus? ad quid valet ratio? si ludimur in propriis utriusque objectis, actum est de naturâ humanâ; quin etiam actum est de Religione Christianâ, si de miraculis & de resurrectione Christi non fidendum sit sensibus; & de ipsâ denique existentia Dei, si non rationi. Eò tamen cæcitatatis, nescio quo pacto, prolapsa erat pars plurima Gentis Christianæ, ut hoc *ἄτοπον ἀπορώτατον* pro articulo fidei, eoque primario & antiquissimo, habendum duxerint: quod tantopere oppressit intellectum humanum, & totam vim naturæ rationalis, ut jugum ultrà ferre non potuerit. Cum verò ex verbis Salvatoris nostri, *Hoc est Corpus meum*, crassius expositis, ortus sit hic error, ad examen deventum est, an propria vel figurata fuerit hæc Christi locutio: æquisque iudici- bus re permissâ, vicit tandem sensuum externorum, & rationis internæ, vis ineluctabilis. Unde hoc scandalum, Gentibus, Judæis, Mahumeranis, Christianis, è fide nostrâ reformatâ foeliciter exemptum gratulamur.

Denique notandum, Interpretes litterales in nonnullis à litterâ abscedere, cùm nulla
urget

urget necessitas in materiâ subjectâ : in aliis autem, ubi urget maximè, nullum recessum concedunt; quâ in re sunt iniqui iudices. Exempli gratiâ: in doctrinâ de millenni Christi Regno, apud Prophetas veteres, & in Apocalypsi Johannis, sæpius descripto, litteram abdicant, & ad allegorias confugiunt. Pariter in doctrinâ, *de novis Cælis & novâ Terrâ*, sive de renovatione Mundi, apud Isaiam Prophetam, & Apostolos, Paulum, Petrum, Johannem celebratâ; aufugiunt à verbis explicitis, & nodum in scirpo quærunt. Hæc iniqua sunt, inquam, cùm ad arbitrium suum sine certâ lege, studio partium, jus faciunt.

Sed ut huic sermoni finem faciamus: monemur his exemplis, non omnia ejusdem esse fili in sacro Textu, neque eodem modo tractanda: cumque sensus litteralis & rationalis non cohærent, instituendum esse examen de utriusque rationibus & momentis: ut, quod æquâ lance præponderat, accipiamus: præstat autem nobis ut hoc examen fiat ab amicis, quibus curæ erit ut fidei nostræ summa & sacrarum Litterarum auctoritas, facta tecta conserventur; quàm ab inimicis, qui utramque his machinis expugnare satagunt. Extraneorum quorumcunque religionem & dogmata ad minutias usque excutimus, & si quid absurdi continent, falsi convincimus & irridemus: meâ autem interest multo magis, ut Religio, quam profiteor ipse, sit vera, quàm ut aliorum sit falsa: ut illa absurdis careat, quàm ut altera iisdem abundet: absque examine autem & judicio adhibitis, hæc & illa sunt æquè vera; ut omnia sunt ejusdem coloris sine luce.

Neque refugit examen Religio Christiana:

294 AUCTORIS EPISTOLA

Deum ignotum colere, non nostrum est; neque
 1 Theff. 5. 21. *fidem, cujus nulla reddi potest ratio: Explo-*
rate omnia, inquit Apostolus, quod pulchrum
fuerit retinete. Όσα εἰσι ἀληθῆ, ὅσα σικωά . . . .

Phil. 4. 8. *Quaecunque vera sunt, quaecun-*
que veneranda, augusta, Deo & hominibus
digna, hæc cogitate Christiani, ut monet idem
 Apostolus. Denique precatur Deum, ut sui
 Philippenſes abundant *ἐν ἐπιγνώσει καὶ πάσῃ αἰσθή-*
σει εἰς τὸ δοκιμάζειν τὰ διαφέροντα, ut abundant co-
gnitione & sensu, aut judicio, ad explorandum
ea, quæ differunt, vel quid alia aliis præstent;
 tam in discriminandis doctrinis, quàm in re-
 rum praxi. Egregia sunt etiam in hoc argu-
 mento Patrum monita & consilia. Justinus
 Martyr in Apologiâ pro Christianis, *Τῆς κατ'*
 1 Apol. 2. *ἀλήθειαν εὐσεβεῖς καὶ φιλοσόφως μόνον τὰ ληθεῖς τιμᾶν καὶ*
 princ, *εἰλεῖν ὁ λόγος ὑπαγορεύει, παρσισημένους δὲ καὶ παλαιῶν*
ἐξακολουθεῖν, ἃν φαῦλαι ᾖσι: Qui verè pii & Philo-
sophi sunt eos solam veritatem in precio & amore
habere, ratio dicat, Veterum opinionibus, si
pravæ sint, insistere detrectantes. ἄδον τῶν παλαιοῦν

Thera-
 peut.
 Ser. I. *Præclare etiam Theodoretus: Ἀνδρῶν συμφέρον*
ἡσυχίας ἴδιαν, μὴ προσλάβει διαλέγειν, μηδὲ ἴθισι προση-
δίσθαι παλαιοῖς, ἀλλὰ ζητεῖν τὰ ληθεῖς, καὶ τὸ χρηστόμον
πανυχόθεν συλλέγειν: Proprium virorum prudentium
est, præconceptæ opinioni non servire, nec patriis
moribus alligari, sed veritatem quærere, & quod
utile est, undiquaque colligere. ἡσυχίας ἰδιῶν

His præceptis & consiliis si obsequamur,
 nihil metuendum erit nobis ab Atheis aut
 Infidelibus: quæ solido nituntur fundamen-
 to, non metuunt procellas; sed quæ arenæ
 superstructa sunt, ad omnem impetum vento-
 rum concutiantur, si non labascunt. Præ-
 terea, ut hoc demum te moneam: hujusmo-
 di hominum nequam, & infestorum Religio-
 ni

ni non parum augetur nūmerus, & confirmatur audacia, ab imperitis, crudis, & insulis interpretamentis sacrae Scripturae: qualia nempe concoquere non potest mens sana; & eorum causā cætera, quæ pulchra sunt & præclara, inconsulto & per concomitantiam, ut ajunt, rejiciunt. Sed ad reliqua progredior.

Tertiò mihi objicis; nonnulla loca, quæ figuratè interpretamur in Prolegomenis Moisaicis, citari alibi in sacris Litteris, & in Novo Foedere: idque secundum litteram & sine ullâ sensûs arcani significatione: non inficior. Ita Apostolus inquit, *Serpens decepit Evam* 2 Cor. sua calliditate: Auctor ad Hebræos sabbathum 11. 3. primævum & Adamicum respicere videtur, cap. 4. 4. Psalmista memorat aquas supercoelestes, Psal. 148. 4. aliæque sunt non paucæ repetitiones, vel allusiones ad ea quæ dicuntur à Mose in primis capitibus Geneseos. Sed quid hinc probas, Vir optime, qui alterius Scriptoris verba recitat, nudâ repetitione nihil mutat in sensu, siue sit literalis, siue parabolicus. Si Apostolus alicubi pro re natâ citasset aliquam è Parabolis Christi: puta, illam, si velis, de Lazaro & Divite; repetissetque verba Christi, Dives apud Inferos, cum esset in tormentis, vidit Abrahamum è Luc. 16. longinquo, & Lazarum in sinu ejus: tum ipse 23. 24. clamans dixit, Pater Abraham, miserere mei, & mitte Lazarum, ut intingat extremum digltum suum in aquam, & refrigeret linguam meam: quoniam crucior istâ flammâ. Ecquem putas sanæ mentis, hinc probaturum esse, Lazarum habuisse digitos, aut Divitem habuisse linguam, apud Inferos? vel Christi verba non esse parabolica, quandoquidem ab alio Auctore sacro repetita legimus

mus in formâ litterali? Simili modo in datis exemplis, cum Apostolus citat parabolam Mosaicam de serpente, qui allocutus est & fefellit Evam, nullâ additâ interpretatione; hoc neutiquam probat Moſem non locutum eſſe parabolicè; niſi eodem argumento probare velis, Diabolum non interfuiſſe illi negotio: ipſius enim non meminit Apoſtolus, nec ipſe Moſes. Denique Chriſtus ipſe citat verba Prophetæ Iſaiæ de Inferno, cap. 66. 24. *ubi vermis non moritur; neque ignis exſtinguitur.* Hæc verba, inquam, recenset Chriſtus, Marc. 9. 44. nullâ exhibitâ explanatione: neque tamen propterea credimus fore vermiculos in Inferno. Fieri etiam poteſt, ut quæ viſione exhibita fuere, recitentur hiſtoricè, tanquam externè & plenâ luce peracta. Nunquam mihi perſuadebis, Hoſeam Prophetam ſumiſſe in uxorem, aut concubinam, ſcortum meritorium: idque mandato Dei, Hoſ. 1. & 111. Apoſtolus Paulus ait, *an ignoratis corpora veſtra eſſe membra Chriſti: num igitur ſubiata membra Chriſti faciam ſcortâ membra? Abſit,* & quæ ſequuntur: iſtæ igitur apud Hoſeam ſymbolicè interpretor, aut in viſione facta, narrentur licet nudè & ſine explicatione: Jovem Martemque ſcortatores huiusmodi decent mandata, non purum Iſraelis & Chriſtianorum Numen.

Præterea Prophetæ Ezechiël dicitur jacuiſſe tricenos nonaginta dies in latus ſiniſtrum: intuendo laterem quendam, cui inſculpta erat urbs Hieroſolyma: dein quadraginta dies in latus dextrum, coram eodem coctæ terræ fraſtulo, cap. 4. hæc præſertim affirmantur in ſcripto Prophetico, cum multis aliis de conſpectu volumine, cap. 3. de abraſis capillis,

1 Cor.
6. 15.

variéque dispositis, ferè ad ritum ceremoniarum magicarum, cap. 5. Et de perfossâ suâ æde propriis manibus, & translata suppellectile super humeris, cap. 12. Quid memorem Jeremiæ cingulum, & ad Euphratem repetitum iter? cap. 13. Ejusdem etiam calicem à Deo acceptum, & delatum ad plurimas quaquaversum Gentes, ut inde biberent, cap. 25. 15. &c. Juga etiam portasse dicitur in multas terras, & Regum cervicibus imposuisse, cap. 27. Hæc & hujusmodi acta Prophetica, quum neque τὰ πρῶτα, neque τὰ ἑξῆς rationem habeant, non nisi in visione Prophetica censeo exhibita, * ad representandum iis per hæc symbola, quæ fata immincebant Gentibus & Judæis.

Neque aliter judicandum existimo de colloquiis Dei cum Satanâ, quæ nonnunquam in Historiâ sacrâ memorantur: notum est colloquium ad Satanam, unâ cum Josuâ Pontifice Maximo, in Prophetiâ Zachariæ, cap. 3. v. 1. 2. 3. Quod utique ratio rei suadet aut in visione factum, aut omnino non factum; sed exhibitum & relatum à Prophetâ per προφητικὰς διαγραφάς, ac si factum fuisset, ad signi-

* Absit, ut Deus Prophetas suos stultis vel ebriis similes reddat, eosque stultorum aut furiosorum actiones facere jubeat: præterquam quod præceptum illud ultimum (de radenda barba & capillis) Legi repugnasset: fuit enim Ezechiel Sacerdos Magnus, & propterea ad dup. illa præcepta negativa, de non radendo angulo capitis, & angulo barbæ, obligatus: proinde non nisi in visione Prophetiæ factum fuit, Maimon. More Nev. Pars 2. cap. 46. Dein subjicit: Qui verò minus firmo judicio sunt præditi, illi hæc omnia ita intelligunt, ac si Propheta narraret quid sibi injunctum fuerit, & quid revera fecerit, &c. *Legi, si placer, totum caput.*

298 AUCTORIS EPISTOLA

significandum Dei Providentiam & patrocini-
um Ecclesiae.

Sed notissima est historia Michaiæ Pro-
phetæ, (1 Reg. 22. 19. 20. &c.) ac collo-
quium & consultatio illa Dei cum Angelis
suis, tam malis quàm bonis, de Rege Acha-
bo decipiendo: ubi roganti Deo, quisnam ex
omnibus illis adstantibus iret deceptum Regem
Achabum: unus malignus Angelus sese obtu-
lit, qui id se facturum reciperet. Dein quæ-
sivit Deus ab istoc Dæmone, quo modo, aut
quâ arte falleret Achabum: Respondit, in-
spirabo, tanquam venenum, mendacia suis
Prophetis. Abi, inquit Deus, &, ut dixti,
facito. Hæc est dictorum summa, sed ne quid
inter recitandum aberrârim, audi ipsa verba
Prophetæ: *Vidi Jehovah insidentem solio suo:
& totum exercitum Cæli adstantem ei, à dextrâ
& à sinistrâ: dixitque Jehova, Quisnam è vo-
bis pelliciet Achabum, ut ascendat & pereat
apud Ramothas Gileadis? Hic dixit hoc modo,
& ille dixit illo modo: tandem prodit quidam
spiritus, qui consistens coram Jehovah, dixit, Ego
pelliciam eum: Dicente verò Jehova ei, Quâ
pacto? Dixit, Egressus ero spiritus mendacii in
ore omnium Prophetarum ejus: tum dixit Jeho-
va, pellicies: etiamque prævalebis. Exi & fac
ita, 1 Reg. 22. 19. 20. 21. 22. Hæc ita se
habent, ut vides, secundum litteram & nar-
rationem historicam. Sed equis est, qui sit
ausus dicere, has res ita gestas esse revera &
litteraliter? Deum iniisse consilium cum suis
Angelis, probis reprobisque, de fallendo & se-
ducendo Achabo; & maligni cujusdam Dæ-
monis sententiam cæteris omnibus prælatam
esse, Deoque acceptam & effectu confirma-
tam. Agnoscunt, opinor, omnes, hæc non
pisi*

nisi visione peracta, aut sine visione à Prophetâ proposita, ad significandum eventum, Deique consilium circa Achabum Regem.

Hinc satis patet, quàm cautè interpretanda sint nonnulla Prophetarum facta, & Dei colloquia, in sacris Litteris exhibita: his liceat adjungere unicum præterea exemplum, quod ad indolem argumenti nostri circa colloquia, à Mose adornata in tertio capite Geneseos, proximè accedere videatur. Est conventus ille celebris & colloquium Dei, filiorum Dei, & Diaboli, quod occurrit in Prolegomenis Libri Job, & narratur historicè, his verbis: *Factum est quodam die, cum venissent filii Dei, ut se sisterent coram Domino; venit etiam Satan in medio eorum; dixitque Dominus ad Satan, unde venis? Et respondet Satan Domino, à peragrande terram, Et perambulando in eâ: dixitque Dominus ad Satan, num considerasti servum meum Job, &c.* cum aliis multis, quæ sequuntur in isthoc Dialogo. Quæritur jam, quo genere orationis hæc conscripta sint, aut intelligenda? narratur res tota, ut vides, per modum historiæ, aut rei gestæ: non minùs quàm narratio Mosaïca in suo Dialogo inter Evam & Serpentem; aut in altero illo inter Deum, Protoplastos & Serpentem: nec minùs incongruum videtur, colloquium instituere inter serpentem & sceminam ut est apud Mosem; quàm inter Deum & Cacodæmona ut est apud Jobum. Optimi tamen Interpretes hunc locum Jobi parabolicè exponendum esse censent. Quidni igitur etiam & alterum apud Mosem? Sed de hoc loco Jobi quid sentiunt Commentatores; audiamus.

Moses Maimonides, etsi dubius sit, fuerit; nec ne, Jobus persona vera: secundum utram-

Mor.
Nev.
Par. 3.
C. 22.

que autem sententiam, inquit, siue nempe fuerit, siue non fuerit, certum tamen est, quod illa, quæ à principio Libri ipsius commemorantur, de colloquio inter Deum & Satanam, de traditione item Jobi in potestatem ipsius, sint parabolica. Nec aliter exponitur à nostris: Mercerus in locum, de hoc confesso Angelorum & colloquio Dei verba faciens, non quodd, inquit, ita crasse hæc ad litteram facta fuerint, sed Scriptura sese nostro captui & ruditati accommodare voluit. Tale colloquium Domini, &c. cum aliis multis in eundem sensum. Eò etiam collimant verba Grotii in locum, solent Dei decreta, Angelorum bonorum ministeria, malorum machinationes, exprimi ad formam iudiciorum aut consiliorum Regum. Hanc sequuntur Regulam alii Interpretes, hæcque ἱστορικῶς dicta ad imitationem rerum huma-

Marian.
in Schol.

narum, rectè notant: Res non est gesta, inquit alter, ut hîc narratur: sed prosopopœia tantum est, aut hypotyposis, per quam intelligitur veritas, Deum Satanae permisisse, &c. Per προσωποποιίαν vel ἱστορίαν, inquit alius, indicat hæc omnia iusto & sapienti Dei consilio acta.

Scult.

Vides hîc sine scrupulo res gestas, aut quæ narrantur historicè adinstar rerum gestarum, haberi ab Interpretibus pro parabolicè aut figuratè dictis: nec id cuiquam proinde vertendum est vitio, quod à verbis recedat, ubi literalis interpretatio læsura esset Majestatem divinam, aut rerum naturæ palam obnititur. Dispicendum est imprimis in sacris Litteris interpretandis, quæ sit res significata: dein quis modus significandi: variat enim modus significandi pro ratione sæculi, & Gentis, pro captu & ingenio populi: neque hæc eadem sunt ubique in omni œconomia & in omni

ni ætate. Hæc autem singula cùm nôrit Providentia omniscia, sese accommodat variis rerum humanarum ordinibus, ad temperandum Mundi universale regimen: quod nos miselli parum comprehendimus, aut observamus. Denique cùm dictio sacræ Scripturæ sit admodum figurata, stylusque mixtus, res est iudicii non exigui in singulis locis distinguere, quâ utitur loquendi formâ Spiritus sanctus, quo genere sermonis. Sanctus Petrus de Balaa-^{2 Epist.} mi Asinâ verba faciens, inquit, Jumentum^{2. 16.} mutum, humanas voces edens, inhibuit Prophetæ dementiam.

Ajunt tamen Hebræi, hoc totum in *visione* Mai-
prophetiæ factum esse: nec credunt foedam be-
 stiam è rauco guttore emuguisse voces huma-
 nas: ratiocinatam præterea, & injuriam ex-
 postulâsse cum suo Domino. Hæc tibi medi-
 tanda relinquo: non memini ego in Historiâ
 sacrâ ullibi revera locutas esse bestias: & quod
 in officiis peragundis monuit Apostolus, idem
 in tractandis Litteris sacris observandum puto:
πάντα εὐχρηστός, καὶ κατὰ τάξιν γινώσκων, decenter &
secundum ordinem explicentur omnia.

Denique in citandis & applicandis dictis
 Mosaïcis & Prophetis veteris Testamenti,
 non semper agunt Apostoli κατ' ἀντίθεσιν: ea
 quandoque, ut alia præteream, allegoricè ac-
 commodant in usum populi, quæ nullum ha-
 bent in Historiâ, vel in textu Prophetico,
 figuratæ locutionis indicium: aliaque κατὰ ῥῆσιν
 usurpant, sine nota sensûs interioris, quem
 ratio suadet sibi maximè proposuisse Aucto-
 rem. Cæterum, hoc argumentum, de stylo
 sacræ Scripturæ, si ingrederer, cresceret
 mihi scribendi materies, plus quàm ferre
 potest.

potest Epistolæ modus, aut tua forsan patien-
tia. Ad finem propero.

Quartò, mihi objicis: sed quorsum mihi
plura objicis, bone Vir? cùm nondum re-
sponsum dederis argumentis, quibus invitus
retineor in sententiâ tibi adversâ: amolire tan-
tùm hæc obstacula, & nullis opus erit machi-
nis ad me trahendum in tuas partes. Depel-
lor à communi semitâ, non dissilio; depellor,
inquam, & deterreor, propter salebras, &
præcipitia & loca impervia; rem capis, opi-
nor, mentemque meam. Frustra accumulas
objectiones, inquam, unum est necessarium:
fac tantùm ut littera Hexæmeri cohaereat &
concordet cum Dei & rerum naturâ, nihil
ultrâ quaeritur, ambabus ulnis amplectar istius-
modi explicationem: donec verò hoc vulnùs
sanaveris, nequicquam quaeris remedium a-
liundè, & quasi nova plaga :: me vides con-
strictum rigidis rationibus; excute hæc vin-
cula; solve mihi has compedes, & eandem
libens ibo tecum viam. Vale, Vir optime,
& memor sis amici tui observantissimi.

F I N I S.